

طراحی در طبیعت

باغ فسر دوسی - باغ جمشیدیه تهران
طراحی محیطی دره های گلک چال

غلامرضا پاسبان حضرت - معمار

بسم الله الرحمن الرحيم

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد
«فردوسی طوسی»

«این جلد حاوی اطلاعاتی درباره طرح‌های نامبرده زیر می‌باشد.»

۱-۰ طرح باغ فردوسی - تهران

۲-۰ طرح‌هایی که با طرح باغ فردوسی مرتبط هستند:

- ۲-۱ - طرح راهبردی طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال - تهران. که باغ فردوسی در چارچوب اهداف و ایده‌های آن به اجراء درآمده است.
- ۲-۲ - باغ جمشیدیه تهران. که در سه دهه گذشته احداث شده و توسعه آن باغ فردوسی نامگذاری گردیده است.
- ۲-۳ - طرح راهبردی باغ منظریه (باهنر) - تهران. که ساختار و عملکرد آن. تعیین و تصویب گردیده و ارتباط آن با باغ فردوسی تعیین گردیده و راه‌حل مسائل ارتباطی - ترافیکی سه باغ فردوسی. باغ جمشیدیه و باغ منظریه در آن ارائه گردیده است.
- ۲-۴ - طرح سیل‌گیر و رسوب‌گیر دره جمشیدیه و دره تنگ حصارک که توسط شهرداری منطقه اجرا شده است.

سرشناسه	: پاسبان حضرت، غلامرضا، ۱۳۲۳.
عنوان و نام پدیدآور	: طراحی در طبیعت؛ باغ فردوسی - تهران و طراحی محیطی دره‌های کلکچال... / غلامرضا پاسبان حضرت.
مشخصات نشر	: تهران، گنج هنر، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۹ ص؛ مصور، نقشه، نمونه؛ ۲۳*۲۳ س.م.
شابک	: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۲۹۰۴ - ۲۰ - ۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۴۲ - ۲۴۵.
موضوع	: باغ فردوسی (تهران).
موضوع	: باغسازی دورنما-- ایران-- تهران.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۸۷ پ ۲۹ الف/۳۵/ SB
رده‌بندی دیوبی	: ۰۹۵۵۱۲۲۲/۷۱۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۱۹۶۱۶۷

طراحی در طبیعت باغ فردوسی تهران
نویسنده: غلامرضا پاسبان حضرت
چاپ نخست: ۱۳۸۷
شمارگان:
حروفچینی:
لیتوگرافی:

1387 / 1

نهایت سپاس خود را از همکاران نامبرده زیر که مرا در
تنظیم این کتاب یاری نموده‌اند ابراز می‌نمایم.

تهیه تصاویر

آقای مهندس داریوش ابوالضیاء

آقای فرهاد افخم ابراهیمی

آقای مهندس کامران جبرئیلی

تهیه گزارش از فضای سبز

خانم مهندس ناهید علی‌طالب

اصلاح متن

خانم مهندس گلزار زندی

خانم سعیده هذبی

خانم سپیده امجدی ترشیزی

تنظیم تصاویر

خانم سپیده امجدی ترشیزی

خانم پگاه مترصد

خانم مینا شایگان نیک

خانم شیمای شایگان نیک

آقای مسعود باغجری

تنظیم نقشه‌ها

آقای عبدالغفور رئوفی

آقای فرزاد اعظم‌لطفی

آقای محمد رهجو

صفحه آرای

خانم لیلا مرادی

تایپ

خانم لیلا مرادی

خانم نسیم درویشی

خانم حمیده صیفوری

و همه کسانی که به نحوی در تنظیم کتاب مشارکت داشته‌اند.

فهرست مطالب

- پیش‌گفتار..... ۶
- معرفی طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال ۱۱

● معرفی باغ فردوسی ۲۷

- نظر بر بخشی کارشناسان درباره طرح

- مقدمه

■ بخش اول: اطلاعات پایه ۳۲

• اهداف طرح

• شرایط بستر طرح

■ بخش دوم: فرآیند مطالعه و طراحی ۴۰

• تاثیر زمین بر طرح

• تحلیل و پهنه‌بندی اراضی

• معیارهای عمومی

• گام‌های مطالعه و طراحی

• معیارها و ضوابط طراحی

■ بخش سوم: معرفی اجرای بستر طرح ۴۸

• ورودی‌ها

• محورهای اصلی حرکت و عناصر آن

• عناصر اصلی در محور آبخش‌ها

• نورپردازی

• حرکت آب

• تاسیسات زیربنایی

• معماری منظر

■ بخش چهارم: خانه‌های اقوام ایرانی ۸۲

• مقدمه

• خانه شمال غرب (آذربایجان)

• خانه غرب (کردستان)

• خانه ایلات شمال شرق (ترکمن)

• خانه زاگرس (ایلات مرکز و غرب ایران)

• میعادگاه اقوام

■ بخش پنجم: آموزه‌های طرح ۱۳۵

• برخی نکات درباره جزئیات طراحی یا اجرا

• نکاتی درباره فرآیند اجرا

• حضور مهندس مشاور (طراح) در طرح

• برخی بخش‌های اجرا نشده و تغییر یافته

■ بخش ششم: تجربه‌ها - دستاوردها ۱۴۶

• تجربه‌ها و دستاوردها و توصیه‌ها

• اسامی کسانی که در طرح مشارکت داشته‌اند

■ بخش هفتم: تصاویر وضعیت کنونی ۱۴۹

• تصاویری از باغ فردوسی

■ بخش هشتم: معرفی باغ جمشیدیه ۲۰۸

• مبانی طراحی

• مکانیابی فعالیت‌ها و عملکردها

• عوامل موثر بر طرح

■ بخش نهم: طرح‌های مرتبط با باغ فردوسی ۲۳۸

• طرح راهبردی باغ منظریه

• طرح مسیر و رسوبگیر

■ بخش دهم: ۲۴۲

• پی‌نوشت‌ها و مآخذ

■ بخش یازدهم: ۲۴۶

• معرفی عکاسان تصاویر کتاب

پیش گفتار

برخی از شهرهای بزرگ جهان، دارای نشانه‌هایی هستند که به عنوان عناصر شاخص از فواصل دور قابل رؤیت می‌باشند و به شهر اعتبار می‌بخشند. در برخی موارد مانند آسمان‌خراش‌های نیویورک یا برج ایفل در پاریس که این نشانه‌ها محصول فکر و کار بشر است و در برخی دیگر- مانند کوه فوجی‌یاما در توکیو، تپه‌های ریودوژانیرو و تپه‌های بوداپست از جمله عناصر طبیعی‌اند؛ اما کمتر شهر بزرگی مانند تهران از نشانه‌ای طبیعی و استوار چون رشته‌کوه‌های البرز، با این عظمت و ارتفاع برخوردار است.

سهولت دسترسی به این طبیعت بکر، فضای سبز، آب روان، هوای پاکیزه، مناظر بدیع و مجاورت تمام این امکانات با شهر، در طی سالیان باعث ایجاد رابطه و الفتی خاص بین مردم تهران و کوهستان شده است. چه در گذشته که با کالسکه به ییلاق و دره‌های سبز می‌رفتند و چه اکنون که به صورت انبوه کوهنوردان، فراز و نشیب آن را درمی‌نوردند.

بسیاری از شهرهای کشور ما در کنار کوه‌ها مستقر شده‌اند^۱ و به همین دلیل بخش اعظم مردم با کوه انس و الفت دارند. در سراسر ایران، مردم برای ورزش و هواخوری به کوه می‌روند و از کوه، سلامت و غرور به دست می‌آورند.

در ادبیات ایران، کوه‌ها نقش برجسته‌ای دارند. داستان‌های عاشقانه‌ای چون شیرین و فرهاد، داستان‌های حماسی چون آرش بر فراز البرز و داستان‌های عارفانه‌ای هم‌چون سفر سیمرغ عطار نیشابوری از نمونه‌های آن است.

- کوه‌ها، پناهگاه مردمان عدالت‌خواه در مقابل حکام ظالم
- کوه‌ها، سنگ صبور عاشقان در مقابل جفای یار
- کوه‌ها، نگهبان طبیعی این سرزمین در مقابل هجوم اقوام بیگانه
- کوه‌ها، مأوای عارفان، عاشقان، سالکان و مکان بعثت پیامبران
- کوه‌ها، الهام‌بخش شاعران بزرگ سرزمین ما
- کوه‌ها، سرچشمه آب‌های روان حیات‌بخش
- و کوه‌ها، زادگاه باغ‌های زیبای پایکوهی ایران بوده‌اند.

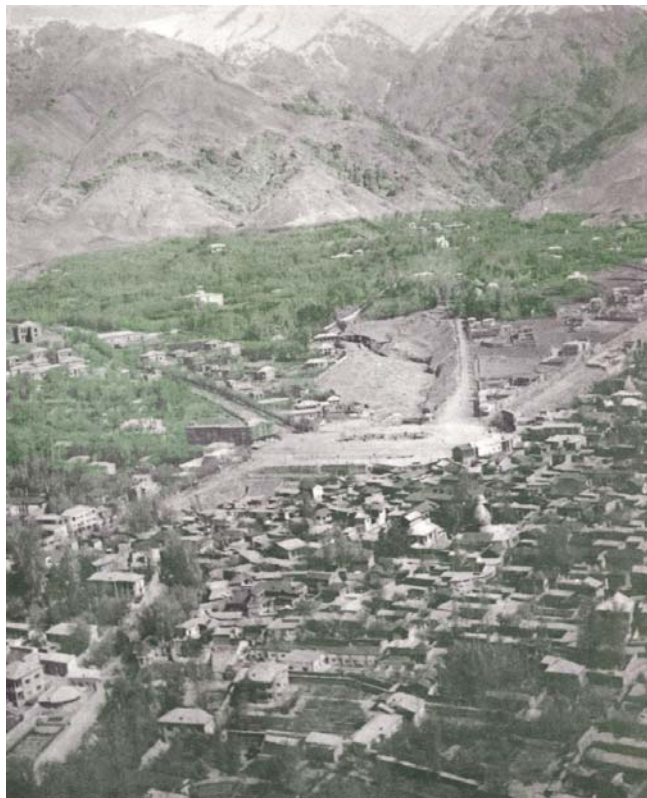
کوه البرز اصلی‌ترین نشانه و تکیه‌گاه شهر تهران

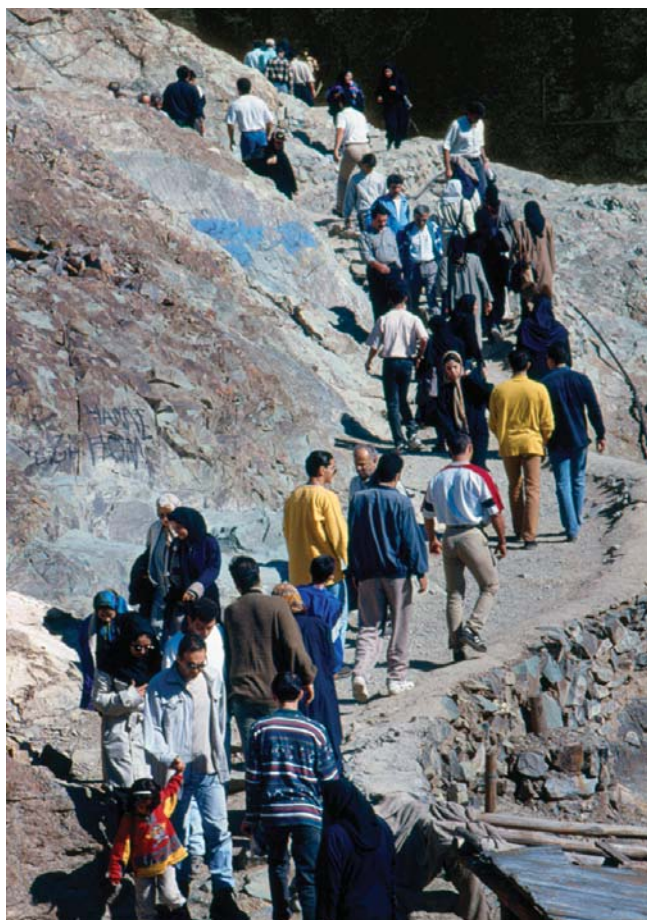
رود- دره فرح‌زاد، یکی از ۹ رود- دره تهران با ارزش‌های طبیعی بسیار

انتهای رود- دره گنجنامه- حضور انبوه ورزشکاران و مردم در دره‌ها و ارتفاعات الوند نشانه علاقمندی و ارتباط مردم شهر همدان با طبیعت است.

ارتباط شهر و طبیعت در گذشته

دره درکه- تهران
نمونه‌ای از اشتیاق و حضور انبوه مردم تهران به حضور در طبیعت

در زمان‌های دور نسل‌های گذشته کشور، رابطه معقول‌تر، سهل‌تر و در عین حال رفیقانه‌تری با طبیعت پیرامون خود و شهرهای خویش داشته‌اند؛ اما با کمال تأسف در دهه‌های اخیر و به خصوص بعد از انقلاب رابطه مردم، شهر با طبیعت نه تنها منطقی، سهل و رفیقانه نیست بلکه به صورت تهاجم شهر به طبیعت درآمده است و روندی تهاجمی و در نتیجه تخریبی، کم و بیش در تمام شهرهای کشور با شدت و ضعف مشهود است؛ اما تهران چندمیلیونی وضعیت حادثی دارد.

توسعه بی‌رویه شهر تهران در سه دهه اخیر، موجب تخریب طبیعت کوهستانی در شمال تهران و دشت‌های پیرامونی خویش گردیده است؛ اما وضعیت تخریب کوهستان شمال تهران به عنوان اراضی بالادست بحرانی است.

تصرف اراضی توسط بخش خصوصی، نهادها، ارگان‌ها و ساخت‌وسازهای با مجوز و بدون مجوز و عدم توجه به امکانات و محدودیت‌های محیط طبیعی کوهستان و اراضی پایکوهی موجب تخریب باغ‌ها، فضاهای سبز، سرچشمه چشمه‌ها و قنوت، فراز تپه‌ها، شیب دره‌ها، بستر دره‌ها و ... گردیده و نتایج آن به صورت آلودگی آب‌ها، خاک‌ها، ایجاد ناپایداری در شیب‌ها و جلوگیری از ارتباط شهروندان با طبیعت بروز کرده است.

امروزه در تهران و بسیاری از شهرها، هرگاه یکی از شهروندان بخواهد به کوهستان برود، باید از سد شهرک‌ها و مجموعه‌های مسکونی و خدماتی که حفاصل شهر و کوه را اشغال نموده‌اند بگذرد.

در حال حاضر نه تنها پهنه ارتباطی شهر و کوهستان اشغال شده است، بلکه فقدان یک الگوی مناسب که بتواند برای مراجعین به کوهستان و در هم‌زیستی با طبیعت بدون تخریب آب و خاک آن خدمات مناسبی ارائه نماید موجب گردیده است که تمامی واحدهای پذیرایی و خدماتی مستقر در کوهستان که متأسفانه به طور غیراصولی توسعه می‌یابند خود به عامل تخریب طبیعت تبدیل گردند.

بدین ترتیب و گام به گام پهنه حفاصل شهر و طبیعت با ساخت و سازهای مغایر با طبیعت اشغال و رود- دره‌های تهران^۲ به خصوص در منطقه کوهستانی توسط واحدهای پذیرایی سامان نایافته، مورد استفاده بی‌برنامه قرار گرفته و در منطقه شهری توسط زوائد و نخاله‌های ساختمانی و غیره نابود می‌شود که با این روند، مسیر ارتباط مردم و طبیعت نیز تنگ‌تر شده و به تدریج از بین می‌رود.

رود- دره فرحزاد- تهران
رودخانه‌ای واقعی که در گذر از شهر دچار آسیب و آلودگی شده و سرانجام نابود می‌گردد.

رود- دره ولنجک تهران
نمونه‌ای از شهرک‌ها و مجموعه‌های مسکونی در حال احداث در حفاصل بافت شهری تهران و طبیعت البرز

رود- دره اوین- درکه- تهران
ساخت دیوارهای بتنی در بستر رودخانه‌ها و تبدیل تدریجی آن به کانال فاضلاب شهر. نشانه‌ای از بی‌توجهی به ارزش رود- دره‌های شهری است.

همه این اتفاقات فاجعه بار در حالی است که طبق قوانین موجود، توسعه تهران در ارتفاع بالاتر از ۱۸۰۰ + متر غیر قانونی است.

لازم به یادآوری است که خط ۱۸۰۰ خط فرضی موهومی است که در طرح جامع تهران به عنوان حد ساخت و ساز مطرح گردیده و خود دارای نقص مهمی است. زیرا این خط، نه براساس مطالعه و شناخت در نقاط مختلف اراضی پایکوهی بلکه براساس خط تراز تعریف شده و به خصوص در خط‌العمرها و رود- دره‌ها موجب تخریب و نابودی آن‌ها خواهد شد. زیرا اجازه می‌دهد که تا این تراز ساخته شود و در نتیجه اشتباهاً ساخت و ساز را تا اعماق دره‌ها مجاز می‌شمارد. این خط باید با مطالعات بیشتر و برحسب شرایط طبیعی بیشتری تدقیق گردد. امیدوارم در طرح راهبردی تهران که در دست تدوین است به این موضوع به صورت علمی برخورد گردد.^۳

اکنون با تأخیر بسیار، وقت آن رسیده است که در شهرهای ما نیز همانند بسیاری از شهرهای کشورهای پیشرفته جهان، که توسعه شهر را به قیمت نابودی طبیعت انجام نمی‌دهند. برای استفاده از موهبت مجاورت شهر تهران با طبیعت البرز و ارتفاع کیفیت و ارزش‌های محیطی طبیعی آن. خط‌مشی مشخص و برنامه‌ریزی سنجیده‌ای داشته باشیم. نباید فراموش کنیم بخشی از ایران کوهستانی است و شهرهایی نظیر مشهد، همدان، اصفهان، کرمانشاه، خرم‌آباد و بسیاری شهرهای بزرگ و کوچک دیگر وجود دارند که در مجاورت کوه‌ها و یا در اراضی پایکوهی قرار گرفته‌اند و با مشکلات مشابهی روبه‌رو هستند و غالباً از تهران الگو می‌گیرند.

گرچه علل مختلفی برای این وضعیت ناهنجار می‌توان برشمرد اما مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. فقدان شناخت کافی نسبت به ارزش‌های بی‌نظیر و امکانات متنوع عناصر طبیعی درون و پیرامون شهرها
۲. عدم توجه کافی قوانین موجود به ارزش و نقش اراضی پایکوهی، کوه‌ها و رود- دره‌ها در توسعه پایدار شهر و حفظ تعادل در رابطه بین انسان و شهر با طبیعت
۳. فقدان قوانین حمایتی و حفاظتی در مورد عناصر طبیعی یادشده
۴. فقدان ضوابط و معیارهای منطبق با ارزش‌های طبیعی برای کاربرد در طراحی
۵. فقدان الگوهای کاربردی طراحی در کوهستان یا جریبه‌های بومی شناخته شده برای، طراحی و اجراء^۴ در اراضی پایکوهی

برگزاری جلسات سخنرانی و ارائه توضیحات، و دست آخر تعلق گرفتن جایزه بین‌المللی بنیاد آقاخان در سال ۲۰۰۱^۵ به این باغ و مقالاتی که متعاقباً در این باره در مطبوعات حرفه‌ای نوشته شد^۶ و از همه مهم‌تر درگذشت همکار و دوست دانشمند آقای مهندس فرهاد ابوالضیاء، استاد دانشکده محیط‌زیست دانشگاه تهران در سال ۱۳۸۲ که یکی از برجسته‌ترین طراحان معماری منظر کشور و معمار منظر باغ فردوسی تهران نیز بود.^۷ مرا بر آن داشت تا با انتشار تجربیات ناشی از طراحی و اجرای این طرح‌ها، یاد ایشان را گرامی بدارم و راه را برای تبادل تجربه و اطلاعات در این زمینه بگشایم.

باغ فردوسی بخشی از ایده بزرگ‌تری است که در طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال مطرح گردیده و هدفش اول حفاظت، احیای ارزش‌های طبیعت پیرامون و پشتیبان شهرها و دوم برنامه‌ریزی برای همزیستی شهر با طبیعت در یک رابطه متعادل و سوم فراهم آوردن امکانات برای استفاده منطقی مردم شهر از مواهب طبیعی است و مشخصات و مبانی آن در همین کتاب و در معرفی طرح یاد شده ارائه گردیده است.

علیرغم اینکه، این کتاب درباره یک باغ عمومی (پارک) جدید است، نمی‌توان از باغ، اعم از خصوصی یا عمومی صحبت به میان آورد ولی اشاراتی ولو مختصر به تاریخ و سابقه باغ‌سازی در ایران نمود. مختصر به جهت آنکه وظیفه این کتاب معرفی باغ اجرا شده فردوسی می‌باشد و ورود به حوزه مطالعات باغ‌های ایرانی که بسیار گسترده و عمیق است خود به کتاب‌های بسیاری نیازمند است. این اشاره بدان علت مفید است که ما منطقاً تلاش کنیم تجربیات باارزش گذشته را به نحوی متناسب با زمان به کار بگیریم.

بنا به نوشته‌های موجود^۸ قدمت باغ‌سازی در ایران به حدود سه هزار سال قبل و به زمان مادها می‌رسد. پدران ما در مقابل شرایط آب‌وهوایی خشک و کم‌باران سرزمین خویش و برای جبران کمبود درخت و فضای سبز، ساخت باغ‌ها را ابداع نمودند؛ و در طول تاریخ، در کشور ما، همواره هنر باغ‌سازی همراه با هنر معماری مورد توجه بوده است. این تجربه گران‌قدر و اصیل ایرانی، می‌تواند به‌عنوان چراغی فراراه طراحان و معماران منظر قرار گیرد.

اکنون موضوع حائز اهمیت این است که چگونه می‌توان از آموزه‌های باغ‌سازی ایران در باغ‌های عمومی (پارک‌ها) در شهرهای بزرگ و کوچک کشور بهره برد.

ستون فقرات باغ‌های ایران را آب قنات یا چشمه و یا کانال آب از رودخانه تشکیل می‌دهد. از دو باغی که معرفی می‌شوند، باغ جمشیدیه دارای مقادیری آب از چشمه تنگ حصارک است و به همین دلیل حرکت آب در تمام طول و عرض باغ مورد توجه بوده و طراحی شده است.

برای غلبه بر مسائل و ناهنجاری‌های موجود، لازم است اقدامات زیر انجام پذیرد:

اول: حفظ و احیای عناصر طبیعی درون و برون شهرها به عنوان یک هدف ملی تعیین و معرفی شود.

دوم: عناصر طبیعی درون و برون شهرها، باید جزو میراث طبیعی شهرها تثبیت و به عنوان سرمایه شهر در توسعه گردشگری پایدار معرفی شود. سوم: از هرگونه دخالت و تصرف در حوزه حرايم این عناصر توسط هرکس جلوگیری به عمل آید.

چهارم: آگاهی‌رسانی به مردم، برای شناخت ارزش‌های عناصر طبیعی، در حد مطلوب انجام گیرد.

پنجم: قوانین لازم برای حمایت، حفاظت و بهره‌وری پایدار از عناصر طبیعی تدوین شود.

ششم: نمایندگان مردم و شوراهای شهر، وظایف و مسئولیت جدی‌تری را در حفاظت و برنامه‌ریزی‌ها به عهده گیرند.

هفتم: برای توسعه دانش بومی در مطالعات و طراحی عناصر طبیعی، نمونه‌های متفاوتی در سطح کشور مورد مطالعه و طراحی قرار گیرند. به این منظور که در تدوین ضوابط و معیارهای احیا و بهره‌برداری ملاک عمل قرار گیرند.

باید مؤکداً یادآوری نمود که شرح خدمات طرح‌های ملاک عمل کنونی نظیر طرح جامع، طرح تفصیلی و حتی طراحی شهری نمی‌تواند پاسخ‌گوی ویژگی‌ها و ارزش‌های عناصر طبیعی گردد.

در این‌گونه مطالعات و طراحی‌ها، می‌بایست دانش طراحی محیط و معماری منظر و تخصص‌های وابسته به آن‌ها، هم‌تراز و بلکه مؤثرتر از شهرسازی، معماری و طراحی شهری در طرح، مشارکت و اعلام‌نظر نمایند.

در دهه گذشته و در فقدان قوانین، ضوابط و معیارهای موردنیاز طراحی و اجرای باغ فردوسی- تهران، اولین تجربه از این نوع در جهت تحقق هدف مذکور است، که در آن تلاش شده است بستری برای حضور مردم در طبیعت ایجاد شود و به عنوان عامل دفاعی در مقابل تخریب طبیعت که به وسیله توسعه شهر در حال انجام است، عمل کند و در عین حال تا حدودی کمبود فضاهای سبز- باز شهری را جبران نماید.

حاصل این تجربه و استقبال مردم و رسانه‌ها؛ ابراز علاقه مسئولین، کارشناسان و شهرداری‌ها در سایر نقاط کشور و مراجعات دانشجویان معماری، معماری منظر و طراحی محیط جهت آشنایی با مفاهیم، مبانی و جزئیات و روش اجرای آن؛ درخواست دانشکده‌ها برای

دامنه‌های جنوبی البرز ملو از ترکیب‌های بی‌نظیر و زیبای گیاهان و صخره‌هاست

هم خفته‌اند که به سختی از یکدیگر قابل تمییز هستند و اصولاً توضیح جداگانه هریک بدون دیگری ناقص است.

اکنون این دو باغ را باغ جمشیدیه و باغ فردوسي نام نهاده‌اند که در تاریخ و داستان‌های حماسی ما نیز نام‌هایی به هم پیوسته‌ای است.^۹ باغ اول (باغ جمشیدیه) در سال ۱۳۵۵ شروع و بر بستر یک باغ مخروبه نه چندان قدیمی که دارای آب از چشمه دره مجاور بود. طراحی و ساخته شد و در اردیبهشت ۱۳۵۷ افتتاح گردید^{۱۰} و طراحی باغ دوم (باغ فردوسي) در سال ۱۳۷۱ بر دامنه پرشیب و پرسنگلاخ و بدون آب کوه شمالی و غربی باغ جمشیدیه شروع و بخش اصلی آن در سال ۱۳۷۵ افتتاح شد.

معرفی باغ فردوسي بدون اشاره به طرح‌های مکمل پیرامونی آن یعنی طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال^{۱۱} طرح راهبردی باغ منظریه (اردوگاه شهید باهنر که تصویب‌ولی به‌طور کامل اجرا نشد)^{۱۲} نمریخش نیست. زیرا راه‌حل مشکلات و تنگناهای ارتباطی و خدماتی موجود در ورودی این دو باغ. در آن طرح‌ها پیش‌بینی شده بود که در صورت اجراء. علاوه بر رفع مشکلات موجود. پهنه وسیع‌تری در اطراف آن‌ها سامان می‌یافت.

ولی باغ فردوسي اصولاً فاقد آب است. بنابراین باغی است در لابه‌لای صخره‌ها و سنگ‌ها. با شیب زیاد و خاک کم و بدون آب.

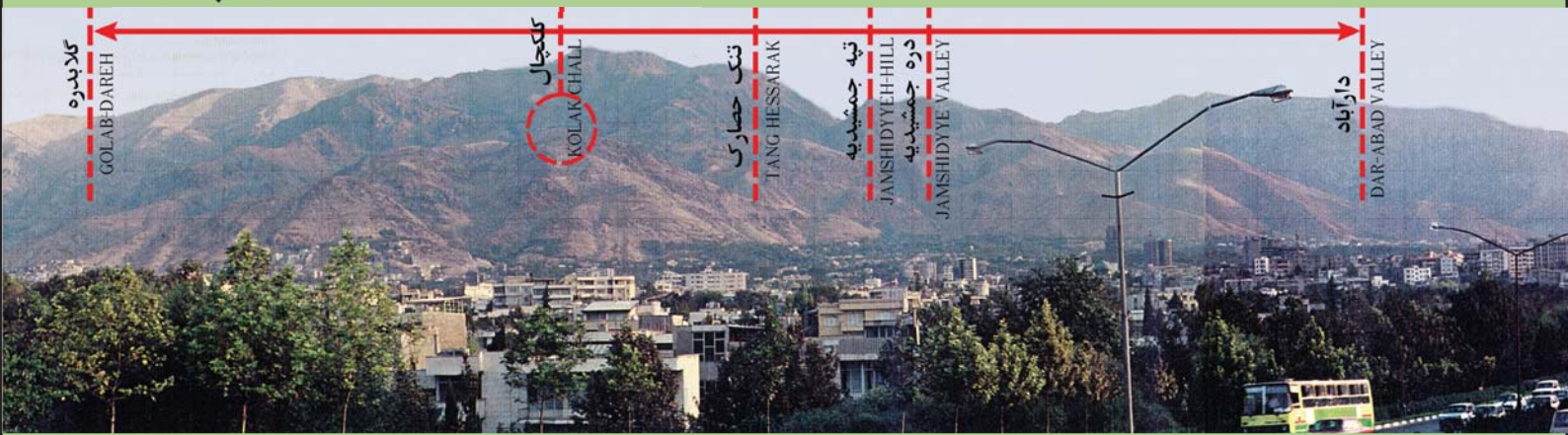
تلاش بر این بوده است که ضمن غلبه بر کاستی‌های یاد شده. با هزینه کم. باغی به وجود آید که بتواند ضمن داشتن روحیه ایرانی. انبوه مردم علاقمند را آرامش بخشد و الگویی متناسب و قابل استفاده در زندگی کنونی ارائه نماید. طبعاً مردم و متخصصان در این مورد قضاوت خواهند نمود.

امید است با تکمیل اینگونه الگوها و ارائه الگوهای جدید دیگر از طرف سایر طراحان. طبیعت مجاور شهرها از نابودی نجات یافته و ارتباط متعادل و پایدار انسان. شهر و طبیعت در کشور ما برقرار گردد و ارزش‌های باغ‌های ایرانی در باغ‌های عمومی جدید تداوم یابد.

من در صفحات آینده. درباره دو باغ کوچک که در دامنه کوه بزرگی در تهران به وجود آمده‌اند و مردم. به ویژه نسل جوان آن‌ها را دوست می‌دارند. هم‌چنین درباره سابقه. ایده‌های طراحی و چگونگی اجرای آن‌ها صحبت خواهم کرد.

گرچه در ابتدا. هدفم معرفی یکی از این دو باغ که جوان‌تر است یعنی باغ فردوسي بود. ولی این دو باغ چنان به هم آمیخته و در آغوش

طراحی محیطی دره های گلچال

• مقدمه

همان‌گونه که در پیش‌گفتار اشاره شد، مطالعات و طراحی باغ فردوسی (گسترش باغ جمشیدیه) در سال ۱۳۷۱ آغاز گردید. اعتقاد من بر این بود که این مجموعه، تأثیر قابل‌توجهی بر اطراف خود خواهد گذارد و طبعاً از محیط پیرامون و همچنین بالادست خود تأثیر خواهد پذیرفت، لذا به شهرداری تهران پیشنهاد کردم: اولاً، مطالعه‌ای عمومی‌تر صورت گیرد تا شناخت بیشتری از رابطه باغ جدید، اراضی و ارتفاعات پیرامونی به وجود آید.

ثانیاً: پس از تعیین شیوه مناسب برخورد با اراضی کوهستانی و مطالعه عملی، امکانات و محدودیت‌های آن‌ها، چگونگی تسهیل ارتباط مردم با دره‌ها و نقاط مناسب استقرار عناصر فرهنگی، گردشگری و غیره در آن‌ها مشخص گردد، و در نهایت طراحی باغ فردوسی (توسعه باغ جمشیدیه) به عنوان زیرمجموعه‌ای از طرح مذکور، و اولین پروژه اجرایی آن، در چارچوب راهبردهای پیشنهادی انجام شود.

این پیشنهاد، مورد قبول شهرداری تهران قرار گرفت و مطالعات موردنظر تحت عنوان "طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال" انجام و تصویب گردید.^{۱۳} اگرچه محدوده مطالعاتی این طرح به دره‌های

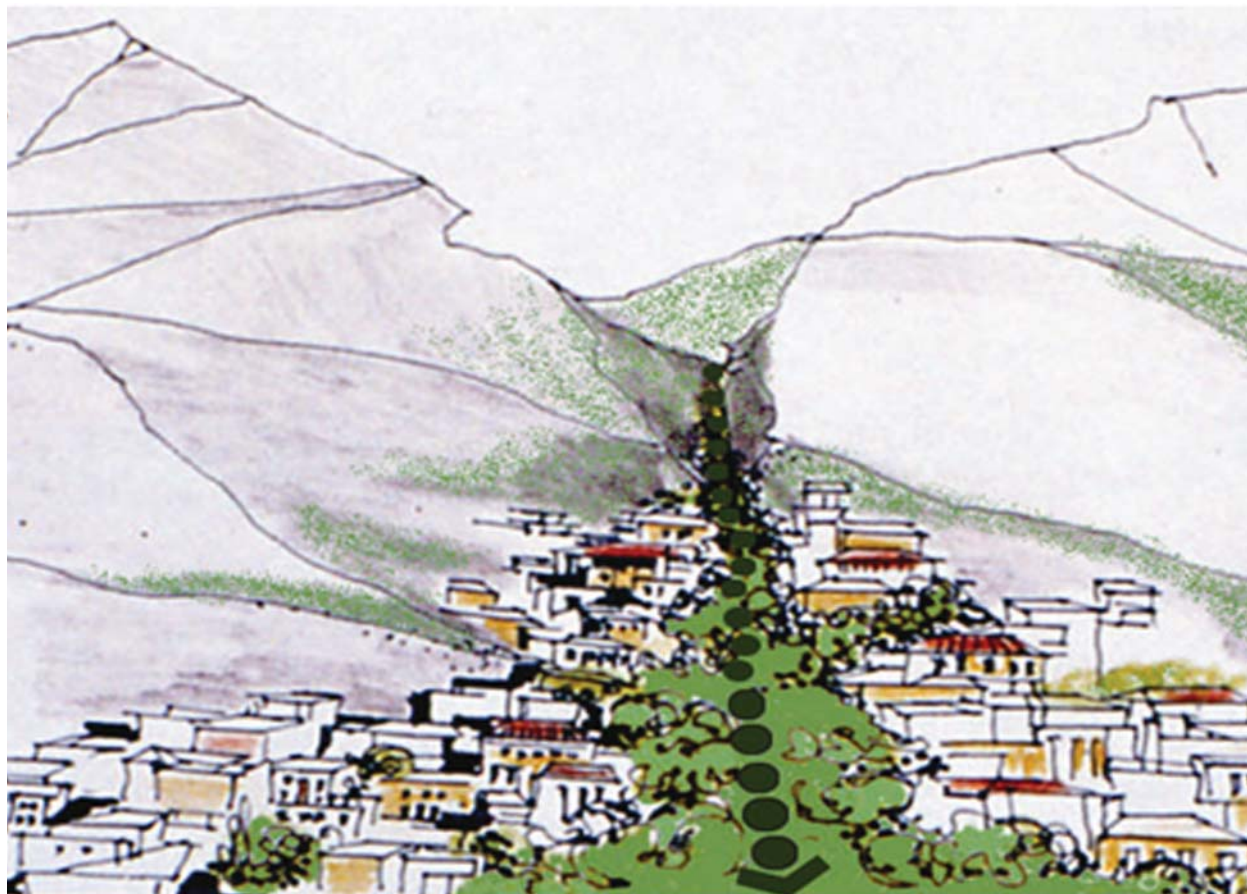
چهارگانه مجاور کلک‌چال محدود شده بود، ولی نتایج مطالعات طرح نشان می‌داد که علاوه بر چهار رود- دره یاد شده، همه رود- دره‌های چندگانه تهران در معرض تهاجم توسعه شهر و در شرف نابودی هستند و لذا در این طرح فراتر از محدوده مطالعاتی، پیشنهادها و راهبردهایی برای حفاظت و احیای کل دره‌های تهران ارائه شده است.

• اهداف

- سه هدف عمده برای دره‌های چهارگانه موردنظر تعیین گردید که برای همه دره‌ها کاربرد دارد، و آن‌ها عبارتند از:
- ۱- حفاظت طبیعت از فرسایش و تخریب
 - ۲- تعیین هویت و توان هر دره برای توسعه گردشگری
 - ۳- تسهیل ارتباط سازمان‌یافته مردم و طبیعت

• راهبردها

- برای هر یک از اهداف سه‌گانه فوق، راهبردهای زیر مشخص گردید:

ایده امتداد سالم و طبیعی رود- دره به سوی شهر و عبور سالم آب‌های آن از درون شهر

بسم الله الرحمن الرحيم

بیانه مشترک گردهمایی کوهسران

سپاس خداوند متعال را، که فرصت عبادت و خدمت به شهروندان کشور جمهوری اسلامی ایران را به این خدمتگزاران عطا کرد تا در این گردهمایی یکی از مهمترین مسائل شهرهای کشور و از جمله شهر تهران را بررسی نمایند. این مهم حفاظت و احیاء از رود- دره‌های شهرهای کشور و از جمله رود- دره‌های البرز در شهر تهران و استفاده پایدار و عقلانی از آنهاست.

رود- دره‌های شهری و فضاهای سبز و باز آنها، ثروت و میراث طبیعی- ملی ماست. گسترش بی‌رویه شهرها این ثروت‌ها را مورد هجوم قرار داده، موجب سیر قهقرایی آنها شده و ارزش این رود- دره‌ها در طرحهای شهری ناشناخته مانده است. این درحالی است که در اغلب شهرهای کشور ما و شهرهای جهان، رود- دره‌ها مهم‌ترین عناصر طبیعی می‌باشند که به مثابه اندام‌های شهری، پیونددهنده انسان- شهر- طبیعت بوده و در ارتقای کیفیت محیط نقش ارزنده‌ای را ایفا می‌کند.

با اعتقاد به نقش حیاتی رود- دره‌ها در زندگی شهری و با هدف توسعه پایدار و حفاظت از آنها برای نسل‌های آینده، چهار نهاد وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی، کشور و شهرداری تهران در گردهمایی کوهسران در تاریخ پنجم اردیبهشت سال ۱۳۷۸ سیاست‌های زیر را اتخاذ نمودند:

- پذیرش حرایم رود- دره‌های شهرها و از جمله رود- دره‌های البرز در گستره شهر تهران، به عنوان محدوده‌های ویژه و تثبیت نمودن آنها در سطح موضوعات راهبردی در طرحهای جامع و تفصیلی شهر
- مطالعه، تهیه، تصویب و اجرای طرحهای ویژه برای برآوردن نیازهای شهروندان، سازگار با توسعه پایدار (تلفیق متوازن فعالیت‌های شهری با مواهب طبیعی رود- دره‌ها)، در محدوده‌های ویژه
- برقرار ساختن ساز و کارها و روشهای مشارکت مردمی، به ویژه، مشارکت جوانان و بخش‌های خصوصی- عمومی در فعالیت‌های حفاظتی و بهره‌برداری پایدار
- ایجاد نهاد مسوول حفاظت و توسعه پایدار رود- دره‌ها

شرکت کنندگان در این گردهمایی ضمن خوش آمدگویی به شوراهای اسلامی شهرها و آرزوی توفیق برای آنها در صیانت از میراث‌های طبیعی شهرهای کشور، و دعوت از کلیه نهادهای مرتبط به حیات رود- دره‌ها به همکاری و تشریک مساعی، تعهد به حمایت از سیاست‌های فوق را اعلام می‌نمایند.

۱- حفاظت طبیعت

۱-۱- حفظ و سازمان‌دهی کوهستان برحسب شرایط طبیعی

۱-۲- حفاظت در مقابل توسعه بی‌رویه شهر

۲- تعیین هویت و ستون هر دره

۱-۲- حفاظت در مقابل استفاده بی‌رویه مردم

۲-۲- مکانیابی پهنه‌هایی برای توسعه گردشگری و ایجاد معابر جدید و سازمان یافته برای حضور و حرکت مردم

۲-۳- ایجاد فضاهای مکت، استراحت و پذیرایی با حفظ هویت دره و کوهستان

۲-۴- ایجاد تسهیلات ارتباط مردم با طبیعت

۳- تسهیل ارتباط سازمان یافته مردم و طبیعت

۱-۳- برنامه‌ریزی برای حضور مردم در طبیعت

۲-۳- طراحی برای سازمان‌دهی انواع استفاده‌ها و فعالیت‌های مناسب و مجاز

• ایده‌ها و راهکارها:

برای هر یک از اهداف سه‌گانه فوق راهبردهای زیر مشخص گردید:

الف) رود- دره‌ها و خط‌العقرهای طبیعی به عنوان بخش حیاتی از شهر به رسمیت شناخته شوند.

ب) رود- دره‌ها به عنوان میراث طبیعی شهر مورد حمایت قانونی قرار گیرند.

پ) رود- دره‌ها به عنوان مظهری از طبیعت در درون بافت شهری امتداد یابند.^{۱۴}

ت) عبور سالم و طبیعی آب رود- دره‌ها از درون شهر امکان‌پذیر گردد.

ث) در حاشیه رود- دره‌ها باغ‌های خطی (کوهستانی- شهری) احداث گردند.^{۱۵}

ج) باغ‌ها و فضاهای باز درون و پیرامون دره‌ها به یکدیگر متصل گردند.^{۱۶}

پیگیری این ایده‌ها و برگزاری جلسات و سخنرانی‌ها در مجامع مختلف از طرف اینجانب در مهندسین مشاور بافت شهر و تکرار مجدد آن‌ها در طرح طراحی شهری دره فرح‌زاد و متعاقباً هم‌صدایی و همکاری و کار مشترک مهندسین مشاور بافت شهر با مهندسان مشاور ابرداشت (آقای دکتر محمدامین میرفندرسکی) و پیگیری آقای دکتر سیاوش انصاری‌نیا مدیر طرح کوهساران (دره‌های تهران) در سازمان زیباسازی در نهایت جلسه‌ای با شرکت معاونان و نمایندگان وزارت مسکن و شهرسازی، شهرداری تهران، محیط‌زیست، منابع طبیعی و مهندسین

مشاور بافت‌شهر و ابرداشت در تاریخ ۱۳۷۸/۲/۵ تشکیل و بیانیه مشترکی صادر گردید که ذیل آن ارائه شده است.

لازم به یادآوری است که پس از ۷ سال و در ضمن تهیه این کتاب با پیگیری‌های آقای مهندس حبیب‌اللهیان معاونت شهرسازی شهرداری تهران، مجموعه این مطالعات و راهبردهای پیشنهادی به مهندسین مشاور بوم‌سازگان (مشاور طرح جامع تهران) تحویل شد که در طرح جامع تهران منعکس شود و امید است هرچه زودتر نتایج عملی آن آشکار گردد.

• اراضی پایکوهی مشرف به شهر

حیات رود- دره‌ها، وابسته و تحت تأثیر حوضه آبریز و اراضی پایکوهی مشرف به آن است و با تخریب این اراضی دره‌ها نیز می‌میرند.

پیگیری از گسترش بیش از حد شهر به درون طبیعت، مستلزم انتظام بخشیدن به رابطه رود- دره‌ها، اراضی پایکوهی کاربری در دره‌های کوهستان، در رابطه با شهر تهران است. یک ایده این است که:

نوعی کاربری بازدارنده، در حد واسطه شهر و طبیعت قرار بگیرد، این کاربری واسطه باید بتواند آستانه شهر را تعریف کرده و از پیشروی شهر به داخل کوهستان جلوگیری کند، به همین منظور، الگویی پیشنهاد شده است که سلسله‌مراتبی از کاربری‌های مختلف از شهر تا طبیعت را در کنار یکدیگر قرار می‌دهد و بر این اساس، سرشت شهر و طبیعت را پهنه‌بندی می‌کند، این پهنه‌ها در چهار عرصه متمایز، ولی هم‌پیوند، دسته‌بندی شده‌اند^{۱۷} و از فضای بسیار فشرده و متراکم شهری شروع شده و به تدریج به فضای بکر و دست‌نخورده طبیعت ختم می‌شوند، در هر پهنه به تدریج از هویت شهری کاسته و به هویت طبیعی افزوده می‌شود.

• پهنه کالبدی

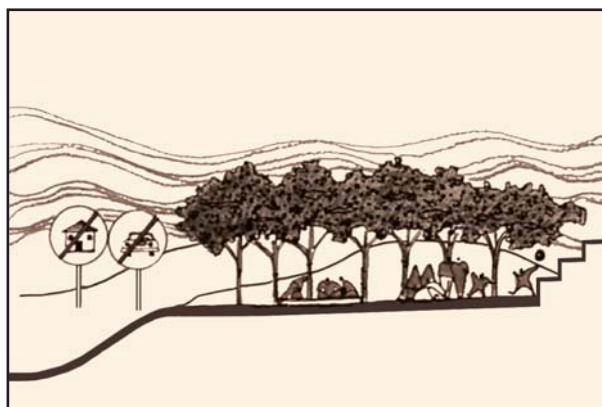
از مشخصه‌های این عرصه، تراکم و فشردگی بافت کالبدی است. راه و ساختمان و تأسیسات، کاملاً تحت سیطره چهار فعالیت اصلی یعنی کار، مسکن، رفت و آمد و تأسیسات شهری هستند. آستانه عرصه کالبدی شهری مشخصاً در مرز و لبه معین در پایکوه البرز، توسط محدوده ساخته شده خاتمه می‌یابد و عناصر روبنایی آن: یعنی ساختمان‌ها مشخصاً در این لبه (که فعلاً خط فرضی ۱۸۰۰+ است) پایان می‌گیرد و امکان پیشروی آن به عرصه بعدی به کلی سد می‌شود.

طبیعت طراحی خواهد شد. هر يك از پارک‌های کوهستانی به تناسب خصوصیات هر يك از دره‌ها شکل می‌گیرد و محل گردش، پیک‌نیک و استراحت جمع‌کنندگی از شهروندانی می‌شود که به طبیعت علاقمند هستند.

تأسیسات زیربنایی مورد نیاز به درون این پارک‌ها امتداد می‌یابد. لیکن گیاه، آب و منظر طبیعی بر همه چیز غلبه دارد. گروه‌های اجتماعی مختلف، این پارک‌ها را برحسب نوع و گونه انتخاب کرده، و از آن استفاده می‌کنند.

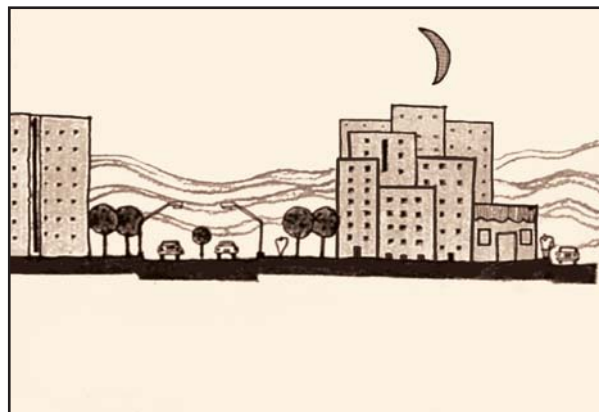
از ویژگی‌های پارک‌های کوهستانی، سهولت دسترسی خانواده‌ها از پیر و جوان بدان‌هاست. پارک‌ها، مقصد نهایی بسیاری از افرادی است که اوقات فراغت خود را در آن می‌گذرانند. لیکن مبداء حرکت کسانی محسوب می‌شود که قصد دارند کوهنوردی را در عرصه‌های طبیعت البرز آغاز کنند. چنین پارک‌هایی برای کودکان و نوجوانان و همه گروه‌های سنی طراحی می‌شوند و از عناصر شهری مانند ساختمان، اتومبیل و سر و صدا بدورند.

پارک‌های کوهستانی از دو سو، یعنی از سمت شهر و از سمت کوه، به صورت خطی امتداد می‌یابند؛ به طوری که مسیرهای منتهی به پارک در پیاده‌روهای مشجر خیابان‌های مجاور، در کالبد شهر نفوذ می‌کنند و هوای تازه را در آن می‌دمند و به عنوان نماد و نشانه‌ای از وجود و مسیر پارک کوهستانی محسوب می‌شوند و از سمت کوهستان نیز با

عرصه پارک‌های شهری- طبیعی: فضای سبز مجهز و تسهیلات تفریحی به شکل پارک‌های با ویژگی طبیعت کوهستانی است.

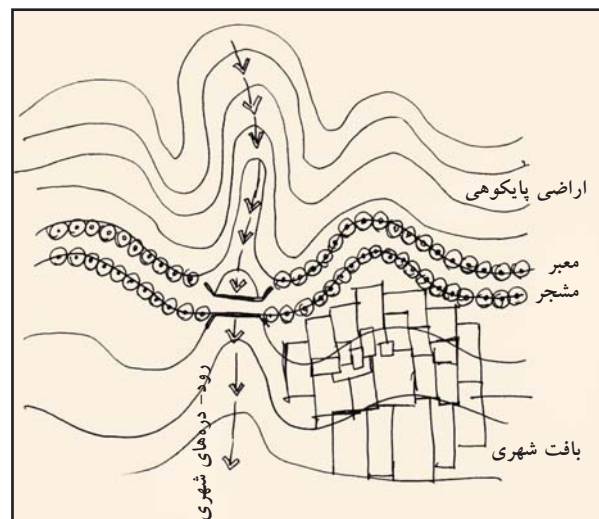
امتداد در شیار دره‌ها، فضا یا عرصه بعدی را پدید می‌آورند. فضای پارک‌های کوهستانی، مهم‌ترین عامل بازدارنده نفوذ ساخت و سازهای شهری به درون دره‌های کوهستانی خواهند شد و با مرزبندی مشخص، دو نوع کاربری متمایز، ولیکن پیوسته را پدید می‌آورند.

عرصه کالبدی شهر: راه و ساختمان و تأسیسات، تحت سیطره فعالیت‌های کار، مسکن، رفت و آمد و تأسیسات شهری هستند.

در آستانه عرصه کالبدی شهر، راه‌های ارتباطی سواره به راه‌های اختصاصی پیاده منتهی می‌شوند و در مرز این دو نوع راه، توقفگاه‌های انتهایی به صورت پایانه‌های شهری، شهروندان را مستقیماً در رابطه با طبیعت قرار می‌دهند.

برای جلوگیری از توسعه و تجاوز بافت شهری به طبیعت، تمهیدات لازم از جمله احداث یک مسیر ویژه مشجر که نه تنها، حد و مرز توسعه کالبدی شهر را مشخص می‌کند، بلکه برای عبور و مرور مردم و ارتباط بین محلات واقع در این خط شمالی مورد استفاده قرار می‌گیرد، اندیشیده شده است.

احداث یک معبر مشجر که نه تنها حد و مرز توسعه کالبدی را مشخص می‌کند، بلکه برای عبور و مرور مردم و ارتباط بین محلات پاکوهی شمالی تهران مورد استفاده قرار می‌گیرد.

• پهنه پارک‌های شهری - طبیعی

کلیت این عرصه به شکل پارک شهری، شامل فضای سبز مجهز و تسهیلات تفریحی با ویژگی طبیعت کوهستانی است. این عرصه که فضای فراغتی- تفریحی است، با تنوع و منطبق با توان

• پهنه انسان- طبیعت

در سومین سطح از الگوی کلی، فضاهایی در امتداد مسیرهای سبز (آب و گیاه) در شیپارهای کوهستان و دره‌های ارتفاعات بالادست سازمان‌دهی می‌شوند و پارک طبیعی را شکل می‌دهند.

این شیپارها و دره‌ها که هم‌اکنون به صورت سازمان نیافته‌ای مورد استفاده کوهنوردان قرار می‌گیرند، با ایجاد تسهیلات حرکتی، توسعه فضاهای سبز، ایجاد مسیرها و جویبارها و ایجاد پیوستگی‌هایی از آب و گیاه در دامنه‌های مرتفع کوهستان، به صورت شبکه یا نظامی از عناصر طبیعی درآمده و مسیرهای پیاده و جویبارهای کوهستانی را شکل خواهند داد که پذیرای کوهنوردان و جوانان دوستدار طبیعت خواهد بود.

مسیرهای طراحی‌شده مشجر کوهستانی (آب و گیاه) و راه‌های پیاده در گشودگی‌های درون دره‌ها یا بر سطوح هموار بر فراز تپه و یال ارتفاعات به یکدیگر می‌پیوندند و مسیرهای گسترده باغ‌مانندی را پدید می‌آورند که به تناسب هر جایگاه و چشم‌انداز، منزلگاه‌هایی در آن‌ها برای استراحت و اقامت کوتاه ساخته خواهد شد.

در طول مسیرهای کوهنوردی نیز منزلگاه‌هایی برای استراحت کوتاه و تمدید قوای کوهنوردان جوانی که به کوهستان روی آورده‌اند خواهد بود.

در تختگاه اصلی^{۱۸} مرتبط با کلک‌چال که بر فراز بلندی‌های مشرف بر شهر جای می‌گیرد، تسهیلات تفریحی- ورزشی و اقامتگاه‌های مجهز کوهستانی به صورت کلبه‌ها، رستوران‌ها و فضاهای ورزشی-تفریحی

صعب‌العبور شده و ارتفاع می‌گیرد، این سطح، عرصه ورزشکاران و کوهنوردانی است که عزم صعود به قله کوهستان و پناهگاه‌های آن را کرده‌اند.

در این عرصه هیچ‌گونه دخالتی مجاز نیست و ایجاد هر نوع تسهیلات حرکتی، مانند تله‌کابین، با سرشت آن سازگار نخواهد بود. این فضا به اکیپ‌های کوهنوردی و افرادی که می‌خواهند از سکوت و شکوه کوهستان بهره‌مند شوند و با طبیعت وحشی ارتباط برقرار سازند اختصاص دارد. اقدامی که تنها در عرصه بکر کوهستان طبیعی و پناهگاه‌های کوهستانی امکان‌پذیر است. مسیرها برای کسانی طراحی می‌شوند که به طبیعت عشق می‌ورزند و می‌خواهند کوهنوردی را به عنوان یک ورزش طبیعی آغاز کنند.

این مسیرها در معابر صعب‌العبور ایجاد می‌شوند و امتداد پیوستگی کامل ندارند. مانند مسیرهایی که خود کوهنوردان برای مبتدیان این ورزش در کوهستان پدید می‌آورند. پناهگاه‌ها، محل استراحت کوهنوردان و میعادگاه و منزلگاهی برای حرکت مجدد هستند. پناهگاه‌ها شبانگاه و در هنگام خشم طبیعت، طوفان و بوران و مه، کوهنوردان را در خود جای می‌دهند.

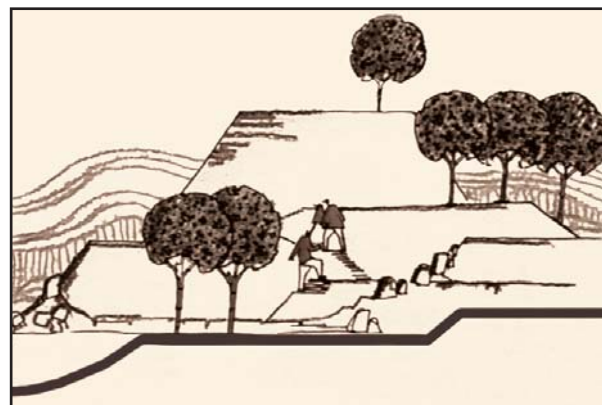
کوهنوردان پس از جدا شدن از منزلگاه‌های سطوح پایین‌دست، دور از اغیار، به تنهایی با کوهستان بکر خلوت می‌کنند و بر قله بازگشت به درون دره‌های پایکوه به خیل کوهنوردان مبتدی می‌پیوندند.

عرصه طبیعت بکر: کوهستان صعب‌العبور بدون هیچ‌گونه دخالتی در طبیعت.

• الگوی نحوه استفاده از دره‌ها

پس از پهنه‌بندی فضاها در چارچوب الگوی ارائه شده، باید کارکرد آتی هر کوه و دره مشخص گردد، چرا که هویت ویژه هر یک از دره‌ها، نوعی ارتباط خاص بین شهر و طبیعت را طلب می‌کند و تنوع کیفیت‌های موجود این دره‌ها و امکانات بالقوه آن‌ها، لزوم بررسی دقیق‌تر و برنامه‌ریزی‌هایی برای اعتلای امکانات طبیعی و محیط‌زیستی

عرصه انسان- طبیعت: امتداد مسیرهای سبز در دره‌ها و شیپارهای ارتفاعات کوهستان

شکل خواهد گرفت. اینجا، اقامتگاه کسانی است که به قصد تفریح و ورزش، بیشتر راه سخت کوهنوردی را انتخاب کرده و بدان روی آورده‌اند.

• پهنه طبیعت بکر

سطح چهارم الگوی کلی، از جایی آغاز می‌شود که کوهستان

این بخش‌ها را بارزتر می‌نماید. بنابراین ضروری است که با توجه به موقعیت و شرایط خاص هر یک از دره‌ها و درک پتانسیل آن‌ها، با یک هدف کلی برای بازسازی، بازپیرایی و آماده‌سازی این دره‌ها، به عنوان محلی برای گذران اوقات فراغت، ورزش و تفریح و همچنین کمک به گسترش امکانات محیطی و فضای سبز در آن‌ها اقدام نمود.

منطقی است که از چنین موهبتی، با تمهیداتی مناسب، حداکثر استفاده مطلوب به عمل آید.

منظره دره تنگ حصارک: با مسیر سایه و کم‌شیب

• دره دارآباد (شاه‌آباد)

– ویژگی:

با وجود آب زیاد این دره، خشکی آن بیش از هر ویژگی دیگری محسوس است. اما چشم‌اندازهای وسیع، دره را دل‌باز کرده‌اند.

– استفاده کنندگان:

مسیر آب رودخانه که سایه بیشتر و شیب کمتری دارد، بیشتر مورد علاقه و استفاده خانواده‌هاست و مسیر بالا که در ابتدا شیب تندی دارد، مورد استقبال جوانان است.

منظره دره گلابدره: با مناظر بسیار زیبا

• ایده‌های کلی ساماندهی دره دارآباد

– ایجاد تسهیلاتی برای دسترسی سواره:

تسهیلاتی نظیر پارکینگ به کاهش مشکلات ترافیکی کمک می‌کند. اما به دلیل فقدان محل توقف مناسب برای اتومبیل‌ها، این دره حتی پس از بازپیرایی، زیاد مورد استفاده نخواهد بود. احداث پارکینگ هم‌خوان با توپوگرافی منطقه، به جذب مردم کمک می‌کند.

منظره دره دارآباد: با ویژگی‌های طبیعی و بدنه ناپایدار

– طراحی و ساماندهی فضای سبز موجود در ابتدای مسیر دارآباد:

در این فضا اقداماتی با کیفیت نه چندان مناسب انجام شده بود که در صورت طراحی مناسب، می‌تواند به عنوان ورودی ارزشمندی برای این دره عمل نماید.^{۱۹}

– ترمیم فضای سبز موجود در دو طرف رودخانه و تبدیل آن به پارک خطی.

منظره دره جمشیدیه: با سنگ‌های عظیم

• ایجاد واحدهای پذیرایی متناسب با نیاز پارک‌های خطی

– توسعه واحد پذیرایی موجود در مسیر شرقی و گسترش امکانات آن:

ایجاد تسهیلات حرکت در مسیرها و بین عناصر موجود

- پیش‌بینی تابلوها و علائم راهنمایی مسیرها و تسهیلات حرکت در بین عناصر موجود در مسیر

– ایجاد پست‌های راهنمایی و خدماتی:

این واحدها در مواقع اضطراری نقش امداد رسانی را نیز به عهده دارند.

– نصب تابلوها و علائم راهنما در ابتدای دره:

به منظور شناسایی مسیر و راهنمایی ارتباطی به مراجعین، تابلوها و علائم راهنمای مسیر در ابتدای دره نصب می‌شود.

– ترمیم درخت‌کاری سبز موجود در دو طرف رودخانه و تبدیل این فضاها به پارک‌های خطی کوچک برای استفاده مردم.

– ایجاد واحدهای پذیرایی به تناسب عملکرد این فضاها در هریک از پارک‌های خطی.

- دره جمشیدیه

– ویژگی:

از خصوصیات این دره خشکی، کم‌آبی و چهره خشن همراه با قطعات عظیم سنگی است. مسیر حرکت مشکل و تمام راه، آفتاب‌گیر است.

– استفاده‌کنندگان:

با توجه به ماهیت و ویژگی این دره، استفاده‌کنندگان از این دره را عموماً جوانان و کوهنوردان تشکیل خواهند داد و از پارکینگ به بعد، عاملی برای جلب خانواده‌ها وجود ندارد.

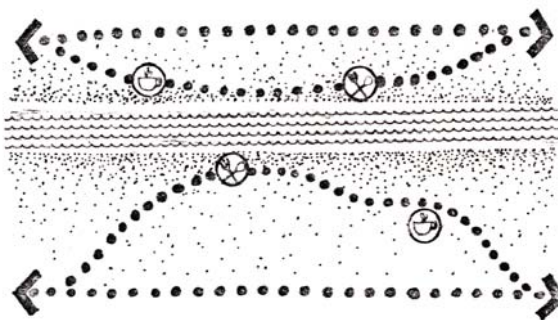
- ایده‌های کلی ساماندهی دره جمشیدیه

– تعریض و بازپیرایی خیابان جمشیدیه:

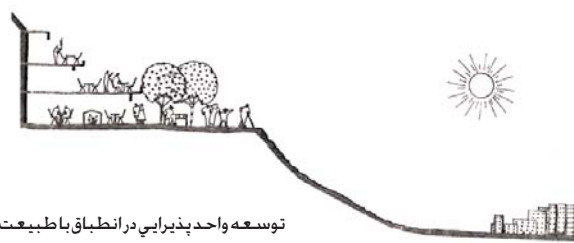
به منظور تسهیل دسترسی به باغ جمشیدیه و دره جمشیدیه و ایجاد پارکینگ در جوار آن، می‌بایست خیابان جمشیدیه تعریض و بازپیرایی شود.

۲۰

(این واحد پذیرایی با موقعیت استقرار خاص و جاذب خود و پرسپکتیوهای دید عالی، ویژگی و جاذبیت خاص دارد.)

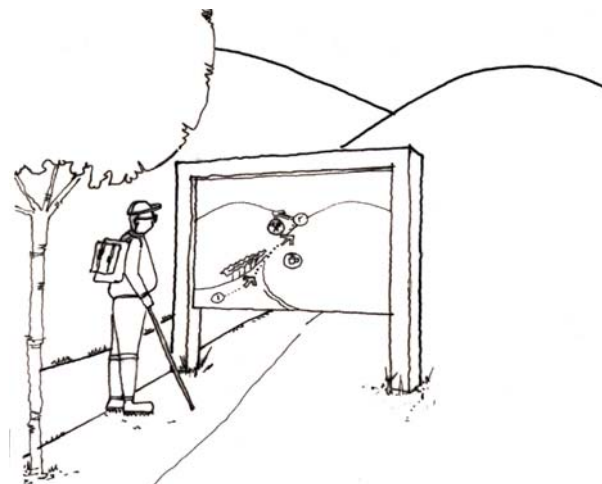
انتخاب محل‌های مناسب برای ایجاد واحدهای پذیرایی و طراحی منطبق با طبیعت کوهستان بر روی آن‌ها

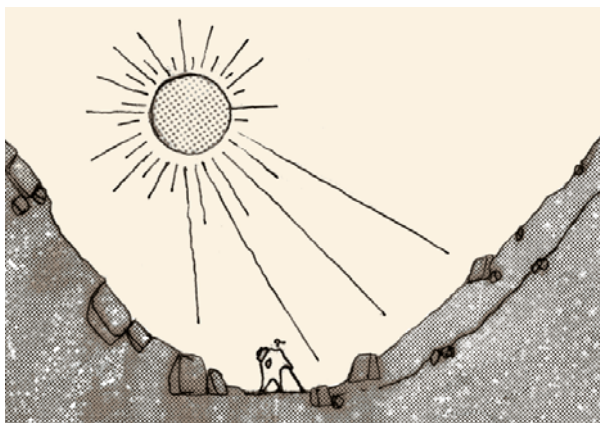
توسعه واحد پذیرایی در انطباق با طبیعت موجود و تراس‌ها و مشرف به شهر

– تسهیل ارتباط از دامنه تپه‌های غربی به دره جمشیدیه:

در حال حاضر چند خط ارتباطی به دره جمشیدیه از کوه‌های غرب مسیر دارآباد موجود است که به علت شیب زیاد و ریزشی و فرسایشی بودن این تپه‌ها، مورد استفاده همگان قرار نمی‌گیرد. در صورتی‌که با تمهیداتی، این ارتباطات سازمان‌دهی شود و دسترسی به دره‌های مجاور تسهیل گردد، به‌طوری‌که دو تا سه خط ارتباطی در دره جمشیدیه به وجود آید. خط‌الرأس ارتفاعات بین دره دارآباد و دره جمشیدیه نیز مورد استفاده مردم قرار گرفته و یکی از جاذبیت‌های ویژه این مسیر خواهد شد.

پیش‌بینی تابلوها و علائم راهنمایی مسیر

دره جمشیدیه، دره سنگی، خشن و آفتابگیر است.

– ادامه جاده دسترسی:

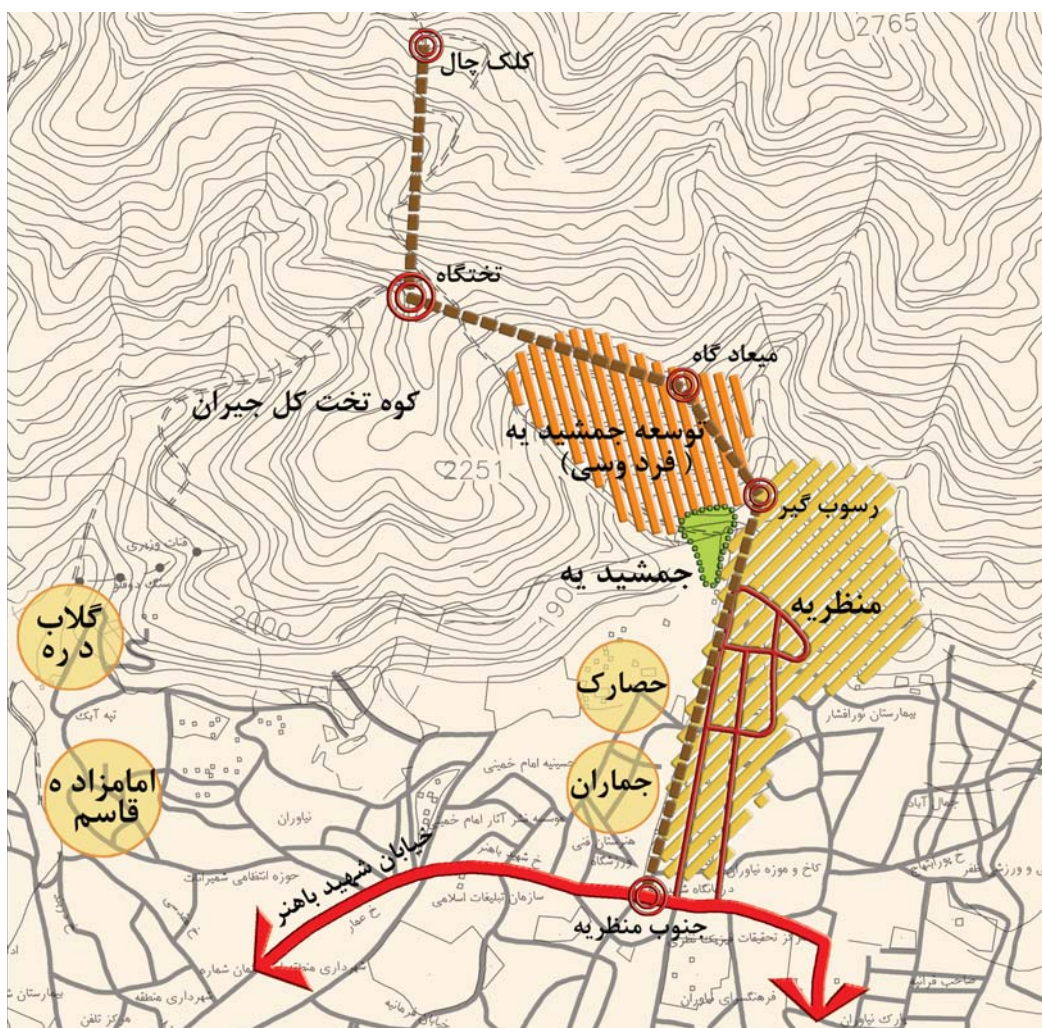
خیابان جمشیدیه به طول حدود يك كيلومتر ولي با عرض کم در مجاورت رود- دره جمشیدیه امتداد یافته و در انتها میدانی به عنوان دوربرگردان خیابان جمشیدیه به جهت تسهیل ارتباط با دره جمشیدیه در انتهای آن احداث می‌شود که در آن محل‌های توقف و پارکینگ برای مراجعین به باغ و دره جمشیدیه (که در وضعیت کنونی نیز کمبود پارکینگ مشهود است) در نظر گرفته می‌شود.

– پیش‌بینی وسیله مکانیکی برای دسترسی به ارتفاعات:

برای دسترسی به ارتفاعات تپه غربی دره جمشیدیه، که سنگی- صخره‌ای است و دارای شیب زیادی نیز هست، آسانسوری پیش‌بینی شده که روی شیب حرکت می‌کند. مبداء حرکت این آسانسور از پارکینگ است که در انتهای خیابان جمشیدیه در نظر گرفته شده است.

– پیش‌بینی تسهیلاتی بر فراز تپه غربی دره:

مجموعه تسهیلاتی که بر فراز تپه غربی دره جمشیدیه در طرح گسترش باغ جمشیدیه پیش‌بینی شده است، در خدمت دره جمشیدیه نیز خواهد بود. این تسهیلات شامل رستوران و جایخانه، سالن اجتماعات، نمایشگاه و کارگاه‌های صنایع دستی و سایر تجهیزات مورد لزوم با عنوان میعادگاه فرهنگ‌های ایران فراهم آمده‌اند.

پیش‌بینی وسیله مکانیکی برای دسترسی به ارتفاعات کلیک چال

- پیش‌بینی اتصال اردوگاه منظریه و امکانات آن با عناصر پیشنهادی بر فراز تپه شمال باغ جمشیدیه به عنوان یک مجموعه فرهنگی: اردوگاه منظریه که متعلق به وزارت آموزش و پرورش است و دانش‌آموزان، استفاده‌کنندگان اصلی آن هستند. با استفاده از امکانات میعادگاه فرهنگ‌های ایران و خانه‌های فرهنگ، کیفیت آموزش‌های خود را ارتقاء داده و این دو بخش (باتوجه به هم‌جواری آن‌ها) به عنوان یک مجموعه فرهنگی عمل خواهند نمود.

- تراس‌بندی و دیواره‌سازی در بخش‌هایی از بدنه‌های شرقی و غربی دره جمشیدیه:

سنگ، شن و ماسه داخل بستر رودخانه دره، قابل استحصال است و با تراس‌بندی و استفاده از خاک موجود و توسعه آن، این مصالح در داخل دره قابل استفاده خواهد بود.

• دره تنگ حصارک

- ویژگی:

تنگ حصارک دره‌ای سبز، پرآب، پرسایه با درختان کهنسال است. آب دره، علاوه بر آب سطحی ارتفاعات بالادست از چشمه تنگ حصارک تأمین می‌شود.

- استفاده‌کنندگان:

این دره، مورد استفاده خانواده‌ها از هر گروه سنی قرار می‌گیرد. ولی بیش از همه، مورد استفاده دانش‌آموزان، دانشجویان و کوهنوردانی است که به پناهگاه و ارتفاعات کلک‌چال می‌روند.

- ایده‌های کلی سامان‌دهی تنگ حصارک:

برداشتن دیوارچینی اضافی روی دیوار غربی باغ جمشیدیه که در سال‌های اخیر اضافه شده و سبب قطع ارتباط بصری بخشی از باغ با کوچه‌باغ شده است.

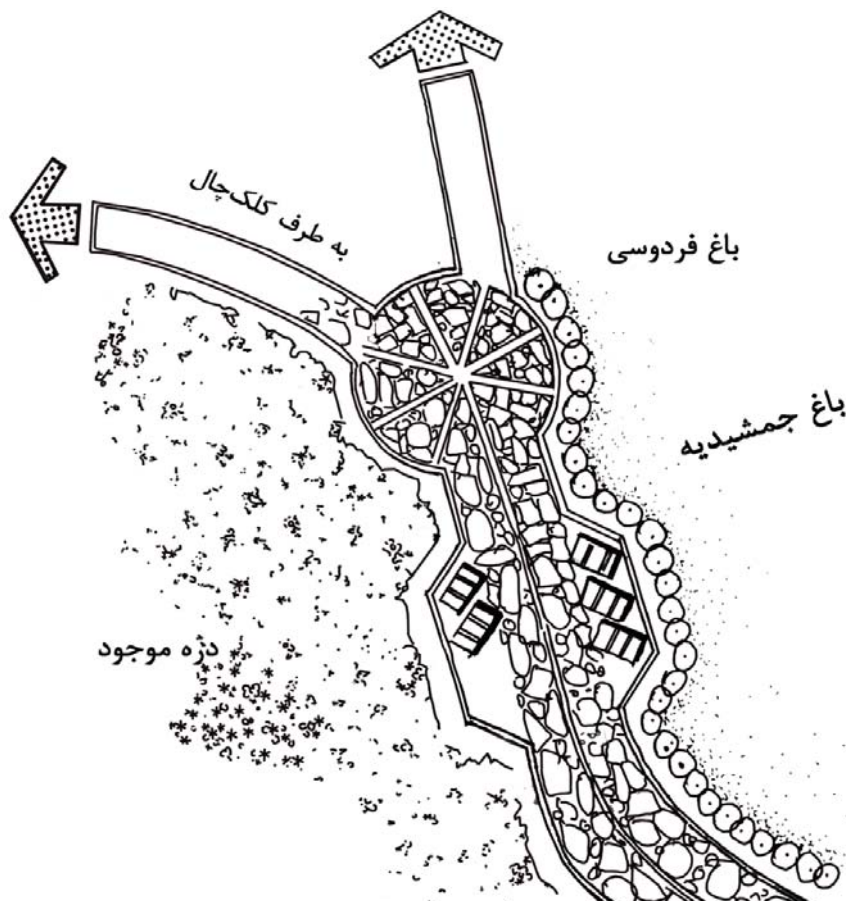
- بازپیرایی کوچه غربی باغ جمشیدیه:

این کوچه مسیر دسترسی به دره حصارک است و تعریض آن حتی‌المقدور با کمترین عرض به ترتیبی که حرکت اتومبیل در مواقع اضطراری در آن سهل‌تر انجام گیرد مورد نظر است.

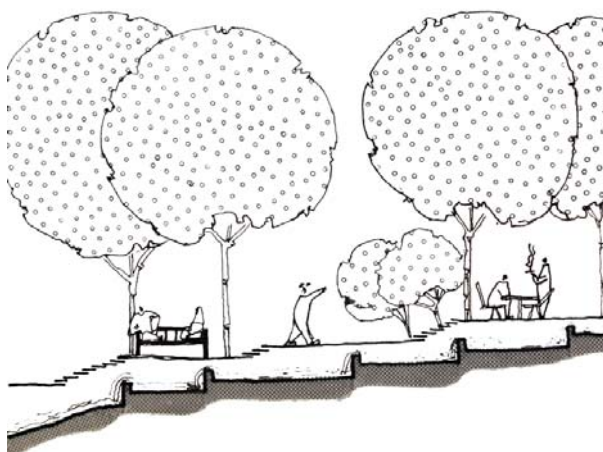
• ایجاد میدانی به عنوان دوربرگردان برای تسهیل دور زدن و برگشت در انتهای کوچه غربی باغ جمشیدیه

- بازپیرایی دره غربی باغ جمشیدیه:

بخش شمالی میدان پیشنهادی یعنی دره غربی باغ جمشیدیه.

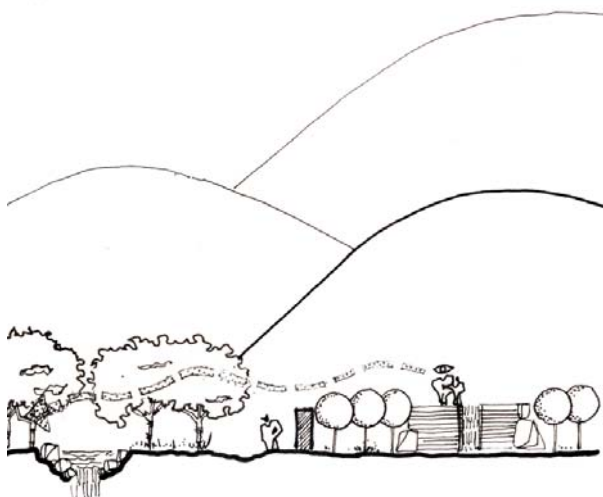
میدان دوربرگردان در انتهای کوچه تنگ حصارک

احداث خانه‌های فرهنگ گیلان و مازندران در تنگ حصارک.

بازپیرایی چشمه تنگ حصارک. ایجاد آبنمای پله‌ای و فضای توقف.

احداث آبنمای پله‌ای در مسیر.

در طرح گسترش باغ جمشیدیه مدنظر قرار گرفته و پیشنهادهای برای بازپیرایی آن ارائه شده است.

این مسیر یکی از عوامل دسترسی به ارتفاعات فراز باغ جمشیدیه است، که به علت شیب کم، برای خانواده‌ها، سالمندان و حتی معلولین مناسب است.

با توجه به نیاز این مسیر به فضاهایی به عنوان استراحت‌گاه و رستوران، خانه‌های فرهنگ، توانایی به عهده گرفتن این نقش را دارا هستند و از مراجعین با غذاها و نوشیدنی‌های محلی پذیرایی خواهند کرد. ضمن اینکه موسیقی محلی نیز در این فضا طنین‌انداز است و غالباً توسط نوازنده‌ای، در محل نواخته می‌شود.^{۲۱}

ساماندهی رود- دره موجود در بخش ابتدایی تنگ حصارک و بدنه آن از دیگر برنامه‌های پیش‌بینی شده برای این دره است. در راه غربی تپه جمشیدیه، مجسمه‌هایی از سنگ‌های موجود این دره (دره غربی باغ جمشیدیه) به وجود می‌آید. مسیری هم برای دسترسی به ارتفاعات باغ جمشیدیه، یعنی محل احداث میعادگاه فرهنگ‌های ایران در این دره ایجاد می‌شود که راهی با شیب مناسب برای استفاده ساکنان و مجسمه‌های یاد شده در ترکیب با این راه قرار گرفته‌اند. در کنار این راه، درخت‌کاری و بوته‌کاری کوهستان شکل می‌گیرد و خانه‌های فرهنگ نیز که از عناصر پذیرایی این مسیر هستند، در محل‌های مناسب احداث خواهند شد.^{۲۲}

- تثبیت خاک تپه‌های غرب این مسیر:

خاک تپه‌های غرب این مسیر ریزشی و فرسوده است و احتمال ریزش آن‌ها می‌رود و باید با گونه‌های گیاهی مناسب تثبیت شوند.

- احداث خانه‌های فرهنگ در تنگ حصارک:

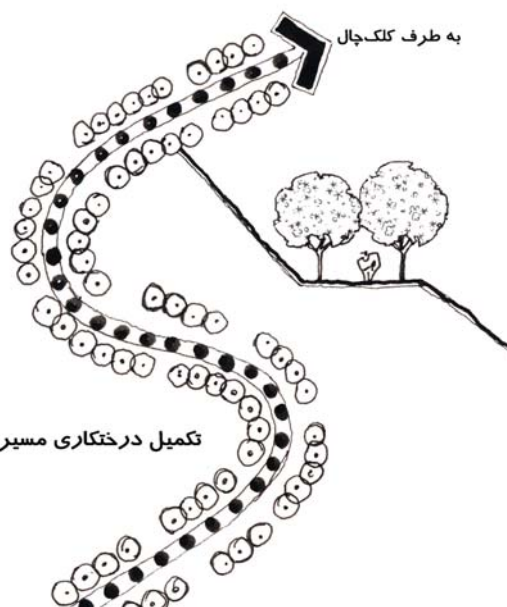
دره حصارک، از نظر محیطی و آب و هوایی تداعی‌کننده نواحی شمالی ایران است. (در ادامه ایده‌های توسعه باغ جمشیدیه و با همان مفهوم). در قسمت‌های ابتدایی این دره نیز خانه‌های فرهنگ، متناسب با شخصیت این منطقه احداث خواهد شد. به دلیل تشابه شرایط محیطی و آب و هوایی این بخش، خانه‌های فرهنگ گیلان، مازندران، لرستان و ... در این دره پیش‌بینی می‌شود.

- ایجاد محل‌های توقف و استراحت در تنگ حصارک:

بخش مرکزی تنگ حصارک که سرچشمه حصارک نیز در آن‌جا واقع شده است، دارای عناصری مانند آب روان و تخته‌گاه‌های مناسب است. در این بخش با ترکیب آب و آبشار و استفاده از تخته‌گاه‌ها و فضای سبز موجود، محل‌هایی برای توقف و استراحت مردم فراهم می‌آید.

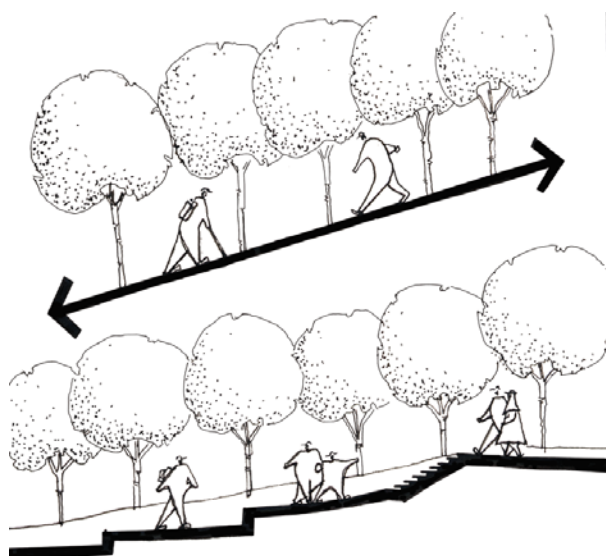

تراس‌بندی اطراف چشمه تنگ حصارک برای استراحت و پذیرایی مردم.

تکمیل درختکاری مسیر کلک‌چال

تکمیل درختکاری مسیر کلک‌چال.

تعدیل شیب یکنواخت مسیر.

- بازی برای چشمه تنگ حصارک:

بازی برای چشمه حصارک و رهاندن آن چشمه زیبا و پر آب از وضعیت فعلی و ایجاد بستر پله‌ای برای آن با احداث حوض‌های آب در مسیر و مرتب کردن ردیف درختان کنار آن و با در نظر گرفتن محدودیت‌های مسیر رود- دره. صورت می‌گیرد.

احداث آب‌نمای پله‌ای در مسیر چشمه تنگ حصارک خود نیز از تخریب‌های ناشی از سیل تا حدودی جلوگیری می‌کند.

- تکمیل درخت‌کاری مسیر کلک‌چال:

درخت‌کاری مسیر کلک‌چال که توسط مرحوم دکتر بنایی و سازمان پیشاهنگی سابق^{۳۳} در یک طرف راه انجام شده بود. اینک کامل و در دو سمت مسیر درخت‌کاری خواهد شد. بدین ترتیب تونل‌هایی سبز در مسیر به وجود می‌آید که سایه و نیم‌سایه آن. جذابیت ویژه‌ای به مسیر خواهد بخشید.

- تعدیل شیب یکنواخت مسیر:

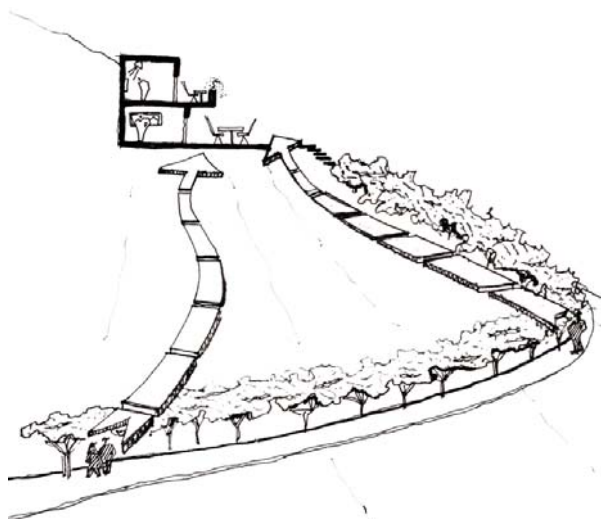
شیب یکنواخت کنونی مسیر و در برخی نقاط. شیب تند آن. خصوصاً هنگام برگشت از ارتفاعات به سمت جنوب. آزار دهنده است. با ایجاد پله و یا رامپ- پله در برخی نقاط. از یکنواختی آن کاسته شده و تنوع ایجاد شده در مسیر. راهپیمایی را لذت بخش‌تر می‌کند.

- بازی برای و توسعه فضای سبز باغ دکتر بنایی و استفاده از ساختمان آن به عنوان موزه و منزلگاه:

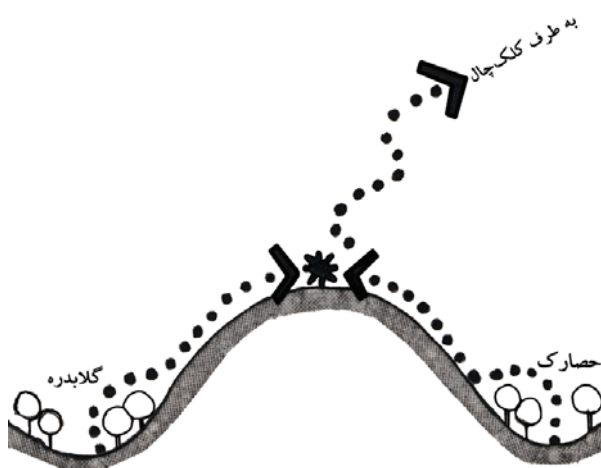
ساختمان و باغ دکتر بنایی. در تمام مسیر و پیچ و خم‌های آن قابل رؤیت است. این محل نیز دارای دیدهای بسیار قشنگی است و به عنوان نشانه‌ای در راه کلک‌چال قابل تشخیص است. تبدیل ساختمان این باغ به موزه کوهنوردی. یکی از ایده‌های طراحی است. مجموعه مورد نظر با ترکیبی از موزه کوهنوردی. قهوه‌خانه. رستوران و تراس‌های درون باغ. برای نشستن و استراحت بازی برای خواهد شد.

- استفاده از ترکیب کوچه‌باغ مجاور باغ دکتر بنایی به عنوان الگویی برای مسیر:

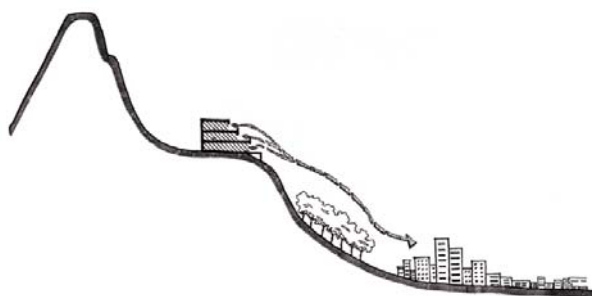
ترکیب کوچه‌باغ مجاور ساختمان باغ دکتر بنایی که ترکیب جاذبی از سنگ. کوه. دیوارچینی. فضای سبز تلفیق شده با کوه. پله و انحنای مناسب مسیر است: فضایی دلچسب است که می‌تواند به عنوان الگویی برای بقیه مسیر مورد استفاده قرار گیرد.

تبدیل ساختمان دکتر بنایی به موزه واحد پذیرایی.

تختگاه مشترک دره‌های حصارک و گلابدره نقطه‌ای با پتانسیل.

ایجاد مجموعه‌های پذیرایی - گردشگری بر فراز تختگاه.

- ترمیم و احیای پناهگاه کلک‌چال:

این پناهگاه در سال‌های اخیر مورد استفاده نبوده و حدود ۱۰ سال به حال خود رها شده است. این نقطه با ارزش می‌بایست فعال شده و در خدمت جوانان و به عنوان میعادگاهی برای آنان عمل نماید.^{۲۴}

- در نظر گرفتن تختگاه مشترک بین گلابدره و تنگ حصارک به عنوان نقطه‌ای با قابلیت ویژه:

دره‌های حصارک و گلابدره در نیمه‌راه خود به تختگاهی می‌رسند که بر فراز ده جماران واقع شده و از این نقطه در مسیری مشترک به راه خود ادامه می‌دهند. این تختگاه با سطحی حدود ۲۰ هکتار که در قسمت‌هایی تراس‌بندی شده است، دارای موقعیت و شرایط ویژه‌ای است و از امکانات بسیار مهم این بخش به شمار می‌رود.

تختگاه بین گلابدره و تنگ حصارک با دید بسیار عالی به تمام شهر تهران و هم‌چنین دید زیبا و گسترده به ارتفاعات کلک‌چال، با سیمای برجسته، هوای بسیار عالی و پاکیزه و ورزش دائم نسیمی ملایم به علت قرارگیری در دامنه ارتفاعات، موقعیت خاصی از نظر طبیعی برای ایجاد مجتمعی در خدمت شهروندان تهرانی را دارا است. گذشته از آن، امکان دسترسی سواره از ده جماران تا روی تختگاه فراهم است؛ که در شرایط کنونی با جیب قابل رفت و آمد می‌باشد.

بدیهی است که در صورت تأمین آب و ایجاد جاده دسترسی مناسب، می‌توان از امکانات بالقوه این منطقه استفاده نمود. فضای سبز و مجتمعی در خدمت شهر تهران به وجود آورد.

طراحی این مجتمع به ترتیبی انجام خواهد شد که به طبیعت اطراف و مناظر بدیعی که پیش رو هستند، لطمه‌ای وارد نیاید.

طرح تله‌کابین کلک‌چال نیز این اراضی را مدنظر قرار داده و مسیر تله‌کابین برای دسترسی از شمال اردوگاه منظر به این بخش در نظر گرفته شده بود.

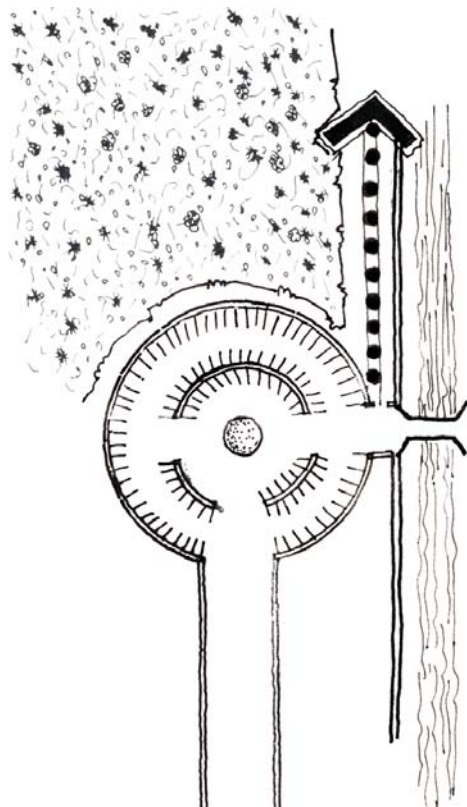
- مشخص کردن مسیرهای حرکت به وسیله نصب تابلوها و علائم راهنما در ابتدای مسیر

- ایجاد پست‌های امداد

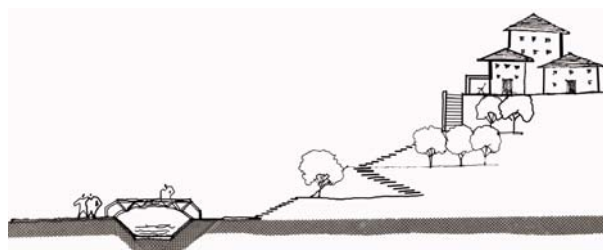
• دره گلابدره

- ویژگی:

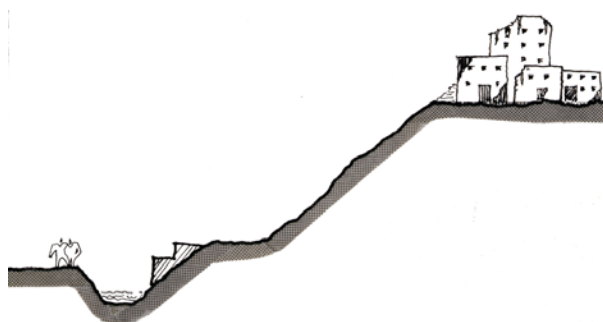
گلابدره، دره‌ای است پرآب، با درختان اندک و مسیر آفتابگیر. این دره بن‌بست به نظر می‌رسد و به همین خاطر، بسیار دنج و کمی دلگیر است.

پیش‌بینی فضایی جهت پارکینگ مراجعین در ابتدای دره.

بازپیرایی بدنه ساختمان‌های مسکونی محله سنگ دوقلو بدنه تپه و ایجاد ارتباط مناسب بین محله مسکونی و رودخانه گلابدره.

بدنه رود- دره گلابدره می‌بایست متناسب با وضعیت طبیعی آن طراحی و بازسازی شود.

- تبدیل "تک‌باغ" به یک باغ طراحی شده:

"تک‌باغ" به باغی نظیر باغ جمشیدیه تبدیل خواهد شد و در نتیجه توقفگاهی با تسهیلات پذیرایی در این محل ایجاد می‌شود.

- استفاده کنندگان:

با توجه به ویژگی دره، استفاده‌کنندگان از آن، غالباً کسانی هستند که طالب آرامش در طبیعتند و خانواده‌ها به صورت گروهی کمتر از این دره استفاده می‌کنند.

• ایده‌های کلی سامان‌دهی گلابدره

- بازپیرایی خیابان ورودی گلابدره:

این خیابان پس از تخریب‌هایی که سیل انجام داد توسط شهرداری احداث شد.

- پیش‌بینی میدان، پارکینگ و عناصری در مدخل ورودی گلابدره:

این عناصر به این بخش شخصیت و هویت می‌بخشد. علاوه بر آن، ایجاد میدان و پارکینگ از اختلالاتی که در ترافیک این قسمت پیش می‌آید، جلوگیری خواهند نمود.

- بازپیرایی دیواره باغ ملک و در صورت امکان انضمام این باغ و

چند باغ دیگر موجود، به مسیر گلابدره:

اول: به منظور حفظ و اعتلای ارزش‌های آن‌ها

دوم: فضاهای جذابی در مسیر و ابتدای این دره خواهند بود.

- طراحی مناسب برای رود- دره و بدنه آن:

بدنه رود- دره در حال حاضر خاکی است، همچنین پیش‌بینی طرح مناسب برای جاده خاکی کنونی و اطراف آن.

- ایجاد رابطه مناسب بین محله مسکونی "سنگ دوقلو" و جاده

فوق‌الذکر:

در حال حاضر این ارتباط از روی بدنه تپه‌ها به صورت نامناسب و خطرناک انجام می‌شود.

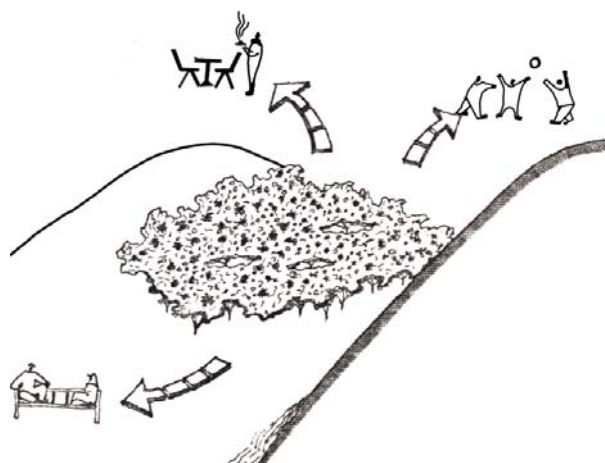
- بازپیرایی بدنه واحدهای مسکونی محله سنگ دوقلو:

به منظور ایجاد هویت و سیمای مناسب برای این بخش از مسیر گلابدره، بدنه واحدهای مسکونی که در مجاورت دره قرار دارند بازپیرایی می‌شود. بازپیرایی این بخش با مصالح ارزان‌قیمت مانند رنگ، سیمان و سنگ انجام خواهد شد.

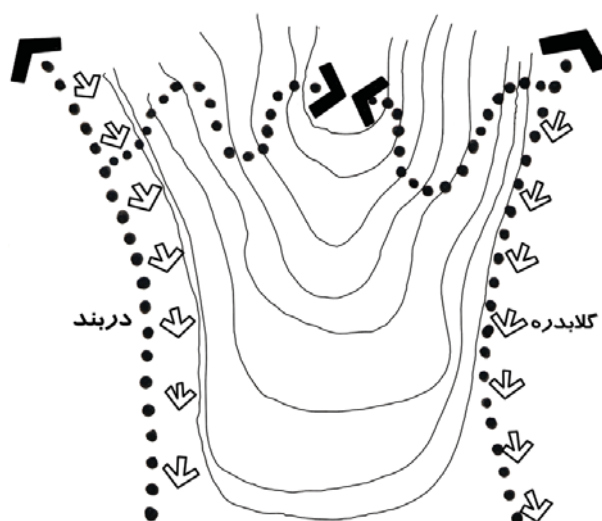
- جلوگیری از تخلیه زباله و فاضلاب در رودخانه و روی بدنه

تپه‌ها:

این عمل با ایجاد و احداث تسهیلات و تجهیزات لازم صورت می‌گیرد.

طراحی و آماده کردن تک باغ در انتهای دره با تسهیلات پذیرایی.

ایجاد ارتباط پیاده بین گلابدره و دریند از محورهای متناسب و یا موجود از فراز ارتفاعات.

- تخریب خانه‌های موجود در حریم رود- دره

- تراس‌بندی، درخت‌کاری و ایجاد یک باغ جدید در محل مجاور «دو آب» که منظر بسیار جالبی دارد.^{۲۵}

- ایجاد تسهیلات حرکتی برای مردم و کوهنوردان در مسیر، پس از دو آب.

- تسهیل ارتباط بین گلابدره و دریند:

این ارتباط هم‌اکنون به صورت ابتدایی و طراحی نشده موجود است.

- ایجاد فضای سبز در مسیر حرکت:

در نقاطی با خاک مناسب نظیر شمال «تک‌باغ» به منظور جبران کمبود فضای سبز در این دره و ایجاد سایه در بخش‌هایی از مسیر، فضای سبز ایجاد و یا گسترش می‌یابد.

- احداث واحدهای پذیرایی در نقاطی از مسیر:

این واحدها که محل‌های توقف و استراحت نیز هستند و شامل چایخانه و رستوران، سرویس‌های بهداشتی، فضای سبز و سایر تجهیزات لازم خواهند بود. در تختی باغ افشار، در محل تلاقی دو آب. در محل «تک باغ» و بر روی تختگاه بر فراز جماران پیش‌بینی خواهند شد.

اسامی کسانی که در طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال مشارکت داشته‌اند.

مدیر فنی طرح:

مهندس غلامرضا پاسبان حضرت

مطالعات فضای سبز کوهستان:

مهندس فتحعلی فرهاد ابوالضیاء

مدیر اجرایی طرح:

مهندس مزگان بهمنیار

مشاور فلور کوهستان:

دکتر احمد قهرمان

بررسی وضع موجود و تدوین ایده‌های طرح:

مهندس احمد سعیدنیا

مطالعات زمین‌شناسی:

مهندس عباس فهیم

مهندس فتحعلی فرهاد ابوالضیاء

مهندس غلامرضا پاسبان حضرت

مطالعات منابع آب:

مهندس ابوالحسن قاسمی

مهندس احمد حدادکاوه

باغ فردوسی

همچون بهار خوش
به طبیعت نیز
مهربان بنگر

اسکس یا نقش و نگار در دل کوه^{۳۶}

اگر متناسب کردن یا انطباق دادن طراحی با توپوگرافی پَرشیب سایت هم چندان دلهره‌آور نباشد، طراحان چالشی حتی از این هم فراتر را در پیش گرفتند- و آن بی‌نیازی به نقشه جزئیات توپوگرافی برای سایت بود. به هر حال طراحان چیزی را در اختیار داشتند که بیشتر معماران منظر آمریکایی شاید فقط خوابش را ببینند: و آن ۶۰ سنگتراش بسیار ورزیده بود. که از مناطق همدان و آذربایجان به تهران فراخوانده شدند. سنگ قطعه شده. نخستین و درواقع پایه مواد و مصالح ساخت و ساز در سایت برای گذرگاه‌ها، دیوارهای حائل یا ضامن، و هم‌چنین بناها به شمار می‌آید.

درآمیختن مسئولانه و بس حساس تخته‌سنگ‌ها و درختان موجود با جزئیات سنگ‌کاری باغ فردوسی، چیزی نبود که طراحان بتوانند در پشت میز مهندسی در دفترشان انجام دهند. پاسبان حضرت، سرپرست طراحی، در این زمینه می‌گوید: «در این کار، یکی از آموزگاران ما سنگ‌ها بودند. و دیگر آموزگاران درختان.» طراحان باغ فردوسی رویکرد منحصر به فردی را برای جزئیات طرحشان در پیش گرفتند. آنان باید با آرایه‌بندی (لی‌اوت) کلی در ذهن خود، باید با گرفتن عکس از درختان و تخته‌سنگ‌هایی که از لحاظ بصری جالب می‌نمودند، و نیز درآمیختن آن‌ها با طرح، کار را آغاز می‌نمودند. آن‌ها با قرار دادن ورقه‌ای شفاف بر روی عکس، به محوطه مورد نظرشان باز می‌گشتند و

تخته‌سنگ‌ها و درختان را وامی‌نهادند تا با آنان سخن بگویند و در همان حال اسکس‌هایی جسمی از آنچه قرار بود ساخته شود می‌کشیدند. دست آخر نیز اسکس‌ها را به سنگتراشان نشان می‌دادند و می‌گفتند: «قرار است چنین چیزی بسازیم.» ممکن است این‌گونه به نظر رسد که طراحی با این شیوه چه بسا منجر به ایجاد طرح‌هایی پراکنده و مغشوش گردد که به طور کلی حاصل چندان خوبی هم نداشته باشد. لیکن با این همه، نظارت تنگاتنگ و نزدیک بر سایت به هنگام ساخت، این اطمینان را به وجود آورد که پروژه اجرا شده آمیزه‌ای کاربردی و جامع و در عین حال خیره‌کننده از طبیعت و عناصر مصنوع و انسان‌ساخت از کار درآید.

بزرگ‌ترین چالش موجود در طراحی باغ فردوسی، عبارت بود از چگونگی ساخت و ساز بر کوهستان، بدون تخریب آن. به راستی سنگ‌تراش‌ها هنرمندانی کاملاً استثنایی و فوق‌العاده‌اند. آن هم نه فقط برای آنچه که ساخته شده است بلکه از آن جهت که چگونه طراحان توانسته‌اند همان درختان و تخته‌سنگ‌های بزرگ موجود را با طراحی‌شان درآمیزند. متأسفانه امروزه در آمریکا از این حساسیت نسبت به مواد و مصالح موجود، در بسیاری از طراحی‌های منظر خبری نیست. یکی از دلایل این امر آن است که روند پرداختن به جزئیات در نزد طراحان غربی این است که زمانی فراوانی را در دفاترشان برای ترسیم جزئیات صرف می‌کنند.

ترجمه بخشی از مقاله "سنگ‌های حماسی"

نویسندگان: سیروس، صبوری و پاتریک میلر

Landscape Architecture

مجله معماری منظر

The Aga Khan Award for Architecture^{۲۷}

The project has been chosen for its innovative approach to environmental design, which limits urban development and promotes an awareness of conservation and nature amongst the urban population of Tehran. As a setting for outdoor recreational and cultural pursuits, the park provides spaces for contemplation, family recreation and social interaction, and for the appreciation of local culture and entertainment. Imaginative use of materials, playful sculptures and indigenous landscaping draw on the best traditions of garden design in the region to create a refreshing change to the spread of stifling and homogeneous urban forms.

این پروژه به جهت نوآوری در طراحی محیط زیست و محدود کردن توسعه شهری، انتخاب و به علت آگاهی و شناختی که نسبت به نگهداری طبیعت در میان بافت شهری و جمعیت داشته، دارای ارزش خاصی است. وجود فضاهای باز، فضاهایی برای تفکر، گردهمایی و ارتباط جمعی، فضاهایی برای تفریح عموم و اهدافی چون احترام گذاشتن به فرهنگ و طبیعت، عوامل موثر در انتخاب و جذابیت این پروژه بوده است. به کار بردن مصالح و خلاقیت در آن، طراحی مجسمه‌ها و فضاهای باز بومی برپایه طراحی فضای سبز و نگاه به طبیعت بوده است. در اثر فرهنگ مصرفی جهان و با گسترش فضاها و فرم‌های شهری مشابه، این پارک عمومی (طبیعی شهری)، ادعای در این فرآیند نوین شمرده می‌شود.

هیئت داوران

جایزه بنیاد بین‌المللی آقاخان - سال ۲۰۰۱

منظره گسترده شهر تهران از فراز باغ فردوسی.

مقدمه

آغاز باغ فردوسی

در سال ۱۳۷۱ آقای مهندس آشوری، معاونت فنی و عمرانی شهرداری تهران که مدیری فعال و آبادگر بودند از من دعوت به عمل آوردند که طراحی توسعه باغ جمشیدیه را در مساحتی حدود ۳۰ هکتار و در ارتفاعات بالاتر به عهده گیرم.

این پیشنهاد جذاب بود. بار دیگر پس از ۱۶ سال، کاری مشابه ولی در شرایطی سخت‌تر به اینجانب محول شد.

سختی شرایط، ناشی از ارتفاع بیشتر، فقدان آب و فقدان خاک بود و کارفرمایی که به علت مشکلات اداری نمی‌توانست مانند کارفرمای قبلی قرارداد ببندد و یا آزادی عمل کامل به معمار تفویض کند. ولی با مساعدت آقای مهندس آشوری به تدریج مشکلات برطرف شد، تنها شرط من برای انجام این کار، این بود که طبق روش من، ایده‌ها و طرح بستر باغ فقط با کروکی ارائه شود و کسی از طرف کارفرما در کار مداخله و اعمال سلیقه نکند که نهایتاً پذیرفته شد.

وظیفه خود می‌دانم از اعتمادی که ایشان و شهرداری تهران به من مبدول داشتند قدردانی کنم.

این بار قرارداد طراحی و نظارت بین مهندسین مشاور بافت‌شهر که من مدیرعامل و مدیر طراحی آن بودم^{۲۸} و معاونت فنی و عمران شهرداری تهران و نیز سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران، به نمایندگی آقای مهندس جواد سلیمی منعقد گردید.

یکی از مشخصات پروژه‌ها در کشور ما، این است که گویی در شروع همه کارها تأخیر شده و تفاوتی نمی‌کند که پروژه بیمارستان باشد یا پارک. تمام کارفرمایان تعجیل دارند که در زمان حضورشان کار افتتاح شود. این تعجیل دارای نکته مثبتی است که بالاخره کار پایان می‌پذیرد و نکته منفی آن، این است که طراح بیچاره در تمام مدت، تحت فشار روحی است و بدین ترتیب حرفه طراحی که یکی از لذت‌بخش‌ترین

حرفه‌های دنیاست، به یک کار عذاب‌آور و پردلهره تبدیل می‌شود و کار معمار به برقراری تعادل بین جنگ زمان و کیفیت می‌انجامد.

در یک روز سرد زمستانی در دمای چند درجه زیر صفر هیئتی از طرف کارفرما، کوه را به من تحویل دادند.

زمستان بسیار جالبی بود. به من و همکارانم یک اطاق خواب و اتاق کار در ساختمان اداری باغ جمشیدیه اختصاص داده شد (محلی که قبلاً طراحی و ساخته بودم) و اگر می‌دانستم که بعداً در آن زندگی خواهیم کرد حتماً آن را بزرگ‌تر طراحی می‌نمودم.

در زمستان سال ۱۳۷۱ بیش از یک ماه در این اطاق زندگی کردم تا بتوانم هر روز از صبح تا شب در ارتفاعات پرسه بزنم. در ساعات مختلف روز، اسلاید و فیلم بردارم و گوشه و کنار آن را کشف کنم و در عین حال با مطالعه میدانی منطقه و کوه‌های اطراف، هویتی برای این منطقه تعیین نمایم.

آن سال، زمستانی پربرف بود و شب‌ها که برای صرف غذا به رستوران مجاور کوه می‌رفتیم در برگشت، زوزه گرگ‌ها در کوهستان شنیده می‌شد و تا حدودی ترس‌آور بود. سرما، ترس از سقوط و ترس از شب، همه از ویژگی‌ها و ارزش‌های کار و طراحی در طبیعت و جزئی از زیبایی آن است.

در این مدت، ایده‌های طرح را تنظیم و به‌طور کلی بر زمین کنترل نمودم. برای جلوگیری از اشتباه، به شیوه پدران کوه‌نشین، هر یک از سنگ‌ها، صخره‌ها، دره‌ها و درختان را به نامی، نام‌گذاری کردم و ایده‌های طراحی نقاط مختلف سایت کوهستانی را تعیین نمودم و با کمک آقای مهندس حمید غفاری و آقای محمدرضا صفاری‌زاده^{۲۹} کروکی‌ها را نهایی کرده و به صورت اسکیس-کروکی بر روی تصاویر نقاط بارز و با کیفیت منعکس کردم.

- عدم اجرای کامل طرح باغ فردوسی یعنی بخش مرکزی یا محور آبشارها^{۳۶}
- عدم اجرای میعادگاه فرهنگها^{۳۷}
- عدم اجرای طرح در دره جمشیدیه و تنگ حصارک و در نتیجه محدود شدن خانه‌های اقوام ایرانی به چهار واحد^{۳۸}
- عدم اجرای طرح سامان‌دهی خیابان جمشیدیه (فیضیه)^{۳۹} که در تمام طول مسیر پارکینگ‌های ایمنی در نظر گرفته شده است.
- عدم اجرای یک مسیر ارتباطی از انتهای خیابان جمشیدیه به سمت شرق که ارتباط این منطقه را با محلات شرق برقرار و خیابان جمشیدیه را از بن‌بست خارج می‌کند.
- بدیهی است که اجرای کامل طرح در باغ فردوسی و پیرامون آن، انطباق هرچه بیشتر این باغ را با شهر و طبیعت آشکار می‌ساخت و کمبودهای کنونی را جبران می‌کرد. تکمیل بخش‌های نیمه‌تمام رها شده باغ، امکانات بسیار بیشتری برای گردش و تفرج مردم در کوهستان فراهم می‌ساخت و اصلی‌ترین هدف کارفرما را در اجرای طرح که همان پذیرایی از تعداد هرچه بیشتری است تحقق می‌بخشید.
- نیمی از طرح که پایان یافته بود در تاریخ ۳۰/۱۱/۷۵ توسط رئیس‌جمهور وقت آقای هاشمی رفسنجانی افتتاح گردید.^{۴۰}

انتخاب نام باغ

از آنجایی که هدف فرهنگی این طرح، نشان دادن وحدت و همبستگی اقوام ایرانی در یک بستر طبیعی بود و استاد ابوالقاسم فردوسی طوسی با شاهنامه، اثر جاویدان خویش، پاسدار زبان فارسی و مؤثرترین فرد ایرانی در حکیم وحدت اقوام ایران زمین است. پیشنهاد نمودم که این مکان، باغ فردوسی نامیده شود. این پیشنهاد، توسط شهرداری تهران پذیرفته شد و مجسمه فردوسی به همراه نقش برجسته‌ای از رستم و سهراب، ساخته و در میدان ورودی باغ فردوسی نصب گردید.

برای ساختمان‌های طرح نیز، برحسب روحیه و هویت هر یک، محل ویژه‌ای در لابلای صخره‌ها انتخاب و ایده معماری آن‌ها منطبق با صخره‌ها و سنگ‌ها و در ترکیب با طبیعت پیرامون هریک تعریف نمودم و سپس با همکاری دوست هنرمند و همکلاسی ارجمندم، آقای مهندس محمد ناصری‌پور، کروکی‌های هر کدام تهیه گردید. در مورد ساختمان میعادگاه نیز پس از تعیین محل و تنظیم اولیه محل استقرار فضاها در لابه‌لای صخره‌های کوهستان، از دو نفر همکاران خادم مهندس بهمنیار و خادم مهندس قرائی درخواست نمودم که در طرح بنا مرا یاری نمایند. در نهایت کروکی‌های بستر طرح و عناصر باارزش طبیعی و ساختمان‌ها را همراه با گزارش ایده‌های طرح به کارفرما تحویل دادم.

خوشبختانه با اعتماد مسئولین شهرداری تهران، کروکی‌های ایده و طرح‌ها، بلافاصله در سازمان مشاور فنی و مهندسی تصویب شد و پس از آن، شهرداری برای اجرای کار، پیمانکاری مورد اعتماد را انتخاب نمود تا با روش پیمان مدیریت^{۴۱} کار را به اجراء درآورد. توصیه من، انتخاب پیمانکاری با تجربه مشابه بود؛ اما پیمانکاری امین در زمینه مسائل مالی، ولی فاقد تجربه مشابه در زمینه مدیریت و اجرا انتخاب شد.^{۴۲} با چنین شرایطی در پروژه‌های معمولی مشکل به وجود می‌آید چه رسد به کوهستانی خارا، با شیب‌های بسیار تند، فقدان شناخت از زمین، فقدان نقشه اجرایی و پیمانکاری با تجربه کم.

گاهی مشکلات با اجراکنندگان آنقدر حاد می‌شد^{۴۳} که از رفتن به کارگاه خودداری می‌کردم و متأسفانه در این فاصله، بخش‌هایی از باغ با کیفیتی نامناسب ساخته شد که مورد انتقاد من است.^{۴۴} به هر حال برای پیشرفت طرح، باید درگیر شدن با مسائل حاشیه‌ای و جزئی را پذیرفت و برای جلوگیری از سقوط کیفیت کار یا توقف کل کار، اجباراً می‌بایست ضریب تحمل سختی را بالا برد که این نیز انجام شد و بر تجربه‌های آموخته من، تجربه دیگری اضافه گردید.

باغ فردوسی تهران، قسمتی از یک طرح و ایده بزرگ است که در آن چهار دره (دارآباد، جمشیدیه، تنگ حصارک، گلابدره) و سه باغ (باغ جمشیدیه، باغ فردوسی، باغ منظره) با نگرش پیوسته و هماهنگ دیده می‌شود.^{۴۵} و باغ فردوسی به عنوان اولین قدم آن طرح بزرگ به اجرا درآمده است.

باغ یاد شده علیرغم موفقیت‌هایش، طرحی است که حدود نیمی از آن اجرا گردیده و بقیه به صورت نیمه‌تمام رها شده است.^{۴۶} گردشگرانی که به این باغ مراجعه می‌نمایند در برخی مواقع با مشکلاتی مواجه می‌گردند. به عنوان مثال کمبود پارکینگ، جویبارهای بدون آب و ... لذا ممکن است تصور نمایند راه‌حلی برای این مشکلات اندیشیده نشده است. برای آشنایی بیشتر، لازم است یادآوری نماید که هنوز بخش‌های مهمی از این طرح به اجراء درنیامده است از آن جمله:

بخش اول - اطلاعات پایه

• اهداف طرح

در آغاز مطالعات، اصلی‌ترین هدف کارفرمای طرح یعنی شهرداری تهران، آماده کردن اراضی پرشیب شمال و شمال‌غرب باغ جمشیدیه برای پذیرایی تعداد هرچه بیشتری از مردم در پارک بود. اما در عمل، علاوه بر پاسخ‌گویی به اهداف فوق، اهداف دیگری نیز که از مطالعات کلان طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال نشأت می‌گرفت به اهداف اولیه اضافه شد که در شکل‌گیری طرح باغ فردوسی نقش تعیین‌کننده‌ای داشت مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- ایجاد یک مرکز فرهنگی، بالاخص برای نسل جوان
- تقویت رابطه مردم به خصوص نسل جوان با طبیعت و کوهستان
- ارائه الگوهایی برای طراحی باغ عمومی در اراضی پایکوهی
- ارائه الگوهایی در کاربرد مصالحی که هماهنگ با طبیعت و ماندگار باشد.

• شرایط بستر طرح قبل از شروع (وضع موجود)^{۴۱}

در قسمت شمال و شمال‌غرب باغ جمشیدیه، قسمتی از یک کوه سنگی که خود قسمتی از دامنه جنوبی ارتفاعات البرز و مشرف به تهران است بدین منظور انتخاب گردید، اختلاف ارتفاع اراضی انتخاب شده به حدود ۲۶۰ متر و مساحت آن به حدود ۳۰ هکتار بالغ می‌گردد، این کوه.

دارای ویژگی‌ها و امکانات جالب‌توجهی است که به همین دلیل، بستر آن برای توسعه پارک سنگی جمشیدیه انتخاب شده است.

• همسایگی

مهم‌ترین همسایه‌های باغ به شرح زیر می‌باشند:

الف) در قسمت شرق رود- دره جمشیدیه و مجموعه ورزشی- فرهنگی باغ منظریه قرار دارد که از حدود ۴۰ سال قبل، مرکزی برای آموزش ورزشی و اردوگاه جوانان کشور و همچنین محل برگزاری مراسم بین‌المللی در زمینه فعالیت جوانان بوده است، این مجموعه کماکان دارای امکانات متنوع برای ورزش و آموزش جوانان است.

ب) در قسمت غرب باغ، کوچه‌ای قرار دارد که مسیر عبور به طرف ارتفاعات کلک‌چال است، در سمت غرب این کوچه، رود- دره تنگ حصارک قرار گرفته است که بخشی از آن مشجر بوده و آب چشمه تنگ حصارک از درون آن جاری است، این کوچه که راه عبور به طرف کلک‌چال در روزهای تعطیل و مسیر عبور مردم مشتاق و کوهنورد است، یکی از عناصر مهم ارتباط پیاده است. دو رود- دره جمشیدیه (در شرق باغ) و تنگ حصارک (در جنوب باغ) در قسمت جنوبی و در محل پل ورودی به مسیر کلک‌چال به یکدیگر می‌پیوندند.

موقعیت باغ فردوسی در دامنه کوه البرز و مشرف به شهر تهران- دید از خیابان پاسداران.

پ) در بخش جنوبی نیز باغ جمشیدیه قرار دارد که توضیح درباره باغ مزبور جداگانه ارائه شده است.

• توپوگرافی - شیب^{۴۲}

زمین طرح در جهت طولی (شمالی- جنوبی) و عرضی (شرقی- غربی) دارای شیب زیاد است.

پایین‌ترین قسمت یعنی میدان ورودی به باغ فردوسی از کوچه کلک‌چال ۱۸۴۰ + متر نسبت به سطح دریا و بالاترین قسمت طرح تراس میعادگاه فرهنگ‌ها. در ارتفاع ۲۱۰۰ + متر است که در نتیجه اختلاف ارتفاع این دو قسمت حدود ۲۶۰ متر است و با توجه به فاصله افقی آن‌ها زمین در جهت شمال- جنوب دارای شیب متوسط ۲۸ درصد می‌باشد.

به علت وجود دو دره در دو سمت شرق و غرب و چند دره کم‌عمق در وسط. زمین در جهت عرضی دارای شیب‌های متفاوتی است.

به‌طور کلی شیب عرضی در بخش شرقی (غرب دره جمشیدیه) حدود ۵۰ درصد و شیب بخش مرکزی (در شرق مسیر ورودی از کوچه کلک‌چال) حدود ۲۵ درصد و در غرب مسیر ورودی حدود ۴۳ درصد و در بخش غربی (مشرف به دره تنگ حصارک) حدود ۴۸ درصد است.

• شیب دره تنگ حصارک

شیب این دره نیز متفاوت است. قسمت‌های غربی که به ارتفاعات نزدیک می‌شود دارای شیب بیشتر و قسمت‌های مجاور باغ جمشیدیه. دارای شیب کمتری است. شیب متوسط این مسیر حدود ۲۰ درصد می‌باشد.

• زمین

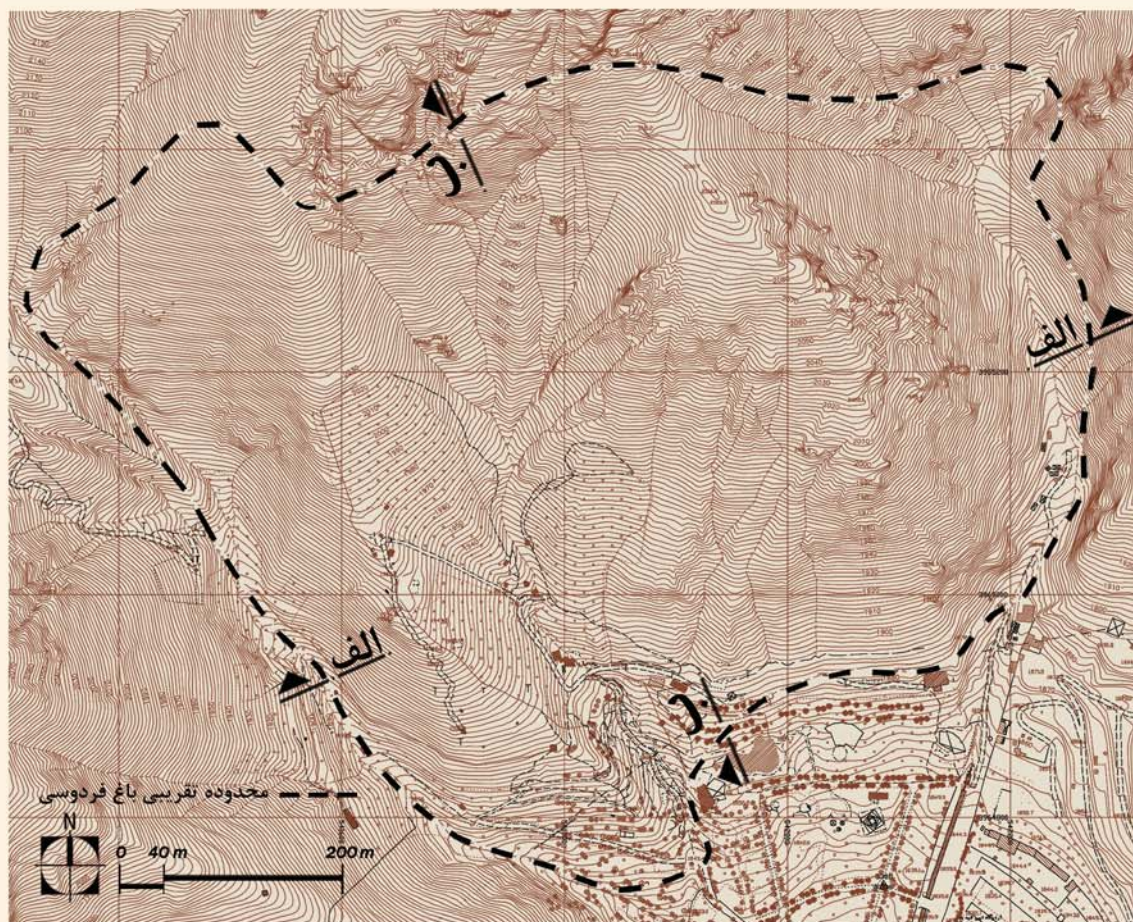
جنس زمین به طور عمومی از سنگ است. سنگ‌های موجود در محدوده پارک از نوع آذرآواری (Pyroclastic) می‌باشد که به دلیل مجاورت با گسل شمال تهران در برخی نقاط دچار خردشدگی و به تبع آن هوازدگی می‌باشد. ضخامت خاک طبیعی در منطقه بسیار کم می‌باشد و با توجه به شیب زیاد ناحیه امکان بروز زمین لغزش دور از انتظار نخواهد بود.

• خاک

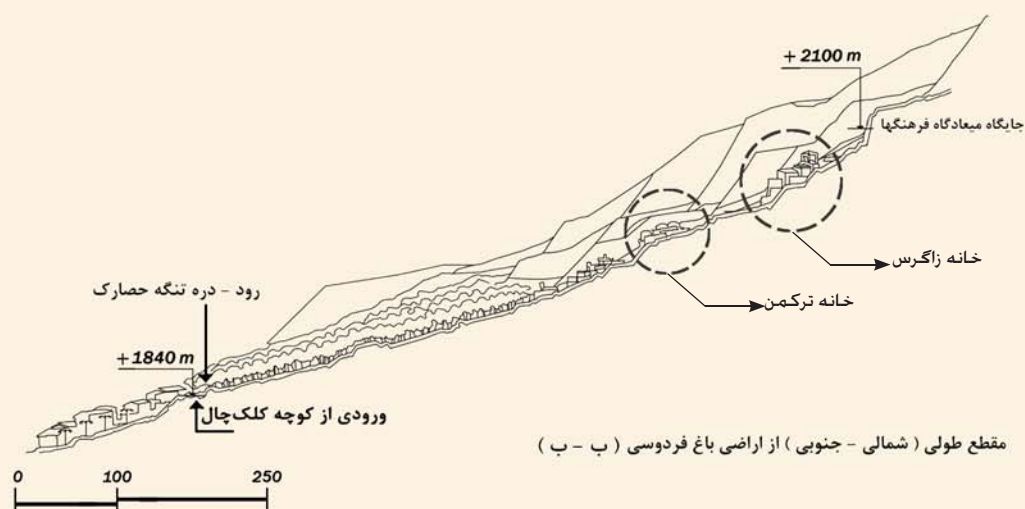
اراضی مرتفع و فراز باغ‌ها. فاقد خاک مناسب است: در خط‌القعرها با عمق کم. تا حدودی خاک ناشی از فرسایش سنگ‌ها وجود دارد.

نمونه بستر سنگی باغ فردوسی قبل از شروع طرح.

نقشه توپوگرافی باغ فردوسی.

• منظر

باغ فردوسی و اراضی پیرامون آن، دارای یکی از بدیع‌ترین و استثنایی‌ترین مناظر نسبت به پیرامون خود و بالاخص شهر تهران است. دره جمشیدیه و اراضی باغ فردوسی، از تمام جبهه جنوبی خود به شهر تهران مشرف بوده و در طی عبور از مسیرهای متعدد آن همواره می‌توان شهر تهران را با همه عظمت، زیبایی‌ها و زشتی‌های آن رؤیت نمود.

• پوشش گیاهی

در اراضی توسعه باغ جمشیدیه (باغ فردوسی)، به‌طور طبیعی گونه‌های بادام کوهی، بادامک، داغداغان، زالزالک و ... در محل‌هایی که رطوبت و خاک مناسب وجود دارد، رشد می‌کند. با تأمین رطوبت و خاک مطلوب، گیاهان کوهستانی مناطق جنوبی البرز و سایر مناطق نیز در این منطقه، قادر به رشد خواهند بود.

در تصویرهای مقابل، چند نمونه از گونه‌های گیاهی که در ارتفاعات شمال و غرب باغ جمشیدیه رویده است، دیده می‌شود.

ارتفاعات باغ فردوسی- زالزالک *Crataegus. sp*

ارتفاعات باغ فردوسی- بادام کوهی *Amygdalus scoparia*

ارتفاعات باغ فردوسی- کنگر *Gundelia tournefortii*

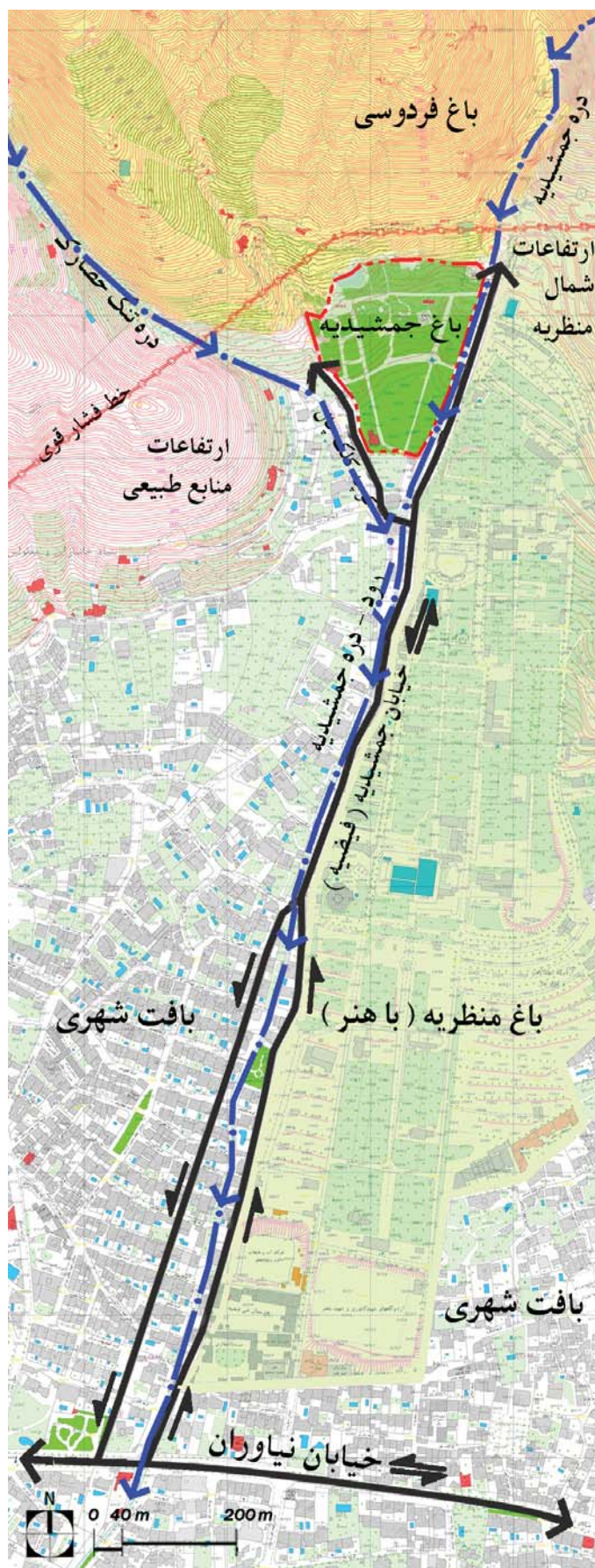
ارتفاعات باغ فردوسی- درخت تا *Celtis caucasica*

ارتفاعات باغ فردوسی- ارمک- ریش بز *Ephedra sp*

ارتفاعات باغ فردوسی- فرقیون- شیرسگ *Euphorbia sp*

مسیرهای دسترسی سواره به باغ فردوسی از خیابان نیاوران- تهران.

• راه‌های ارتباطی

راه‌های ارتباطی اراضی باغ برای توسعه به شرح زیر است:

• دسترسی سواره:

دسترسی سواره باغ فردوسی در حال حاضر از خیابان نیاوران و از طریق تقاطع خیابان جمشیدیّه (فیضیه) و نیاوران و یا از طریق تقاطع خیابان امیرارسلان و نیاوران امکان‌پذیر است.

لازم به یادآوری است، باغ جمشیدیّه که به عنوان مدخل باغ فردوسی نیز عمل می‌کند خود از خیابان جمشیدیّه (در ضلع شرقی) دارای سه ورودی است. نرسیده به اولین ورودی و کمی پایین‌تر از آن، کوچه مسیر کلک‌چال از خیابان جمشیدیّه منشعب می‌گردد و با عرض کم و متغیر از ضلع غربی باغ جمشیدیّه می‌گذرد و در انتهای خود به ورودی غربی باغ جمشیدیّه و ورودی جنوبی باغ فردوسی می‌رسد. از این به بعد، کوچه مذکور با شیب زیادتر فقط با ماشین جیب قابل عبور است و پس از حدود یک صد متر بن‌بست می‌گردد.

• پارکینگ‌ها:

در طرح راهبردی از دامنه منظره (باهنر) با عقب‌نشینی دیوارها و احداث خیابان شمالی^{۴۳} فضای کافی برای پارکینگ اتومبیل‌ها پیش‌بینی شده است که به علت عدم اجرای آن فعلاً پارکینگ‌های حاشیه خیابان جمشیدیّه مورد استفاده قرار می‌گیرد.

• دسترسی پیاده:

دسترسی پیاده نیز مانند دسترسی سواره از خیابان‌های یاد شده میسر است. البته از دامنه ارتفاعات شمالی و غربی (دارآباد، حصارک، گلاب‌دره، جماران) در مسیرهای کوهنوردی یا تپه‌نوردی نیز باغ قابل دسترسی است.

• رود- دره‌های مجاور

• رود- دره جمشیدیّه

این رود- دره، در شرق باغ جمشیدیّه قرار دارد. آب‌های سطحی این حوضه آبریز، توسط دو شاخه اصلی قبل از ورودی شمالی باغ به یکدیگر می‌پیوندند و به سمت جنوب و به طرف شهر تهران سرازیر می‌گردند.

رود- دره تنگ حصارک

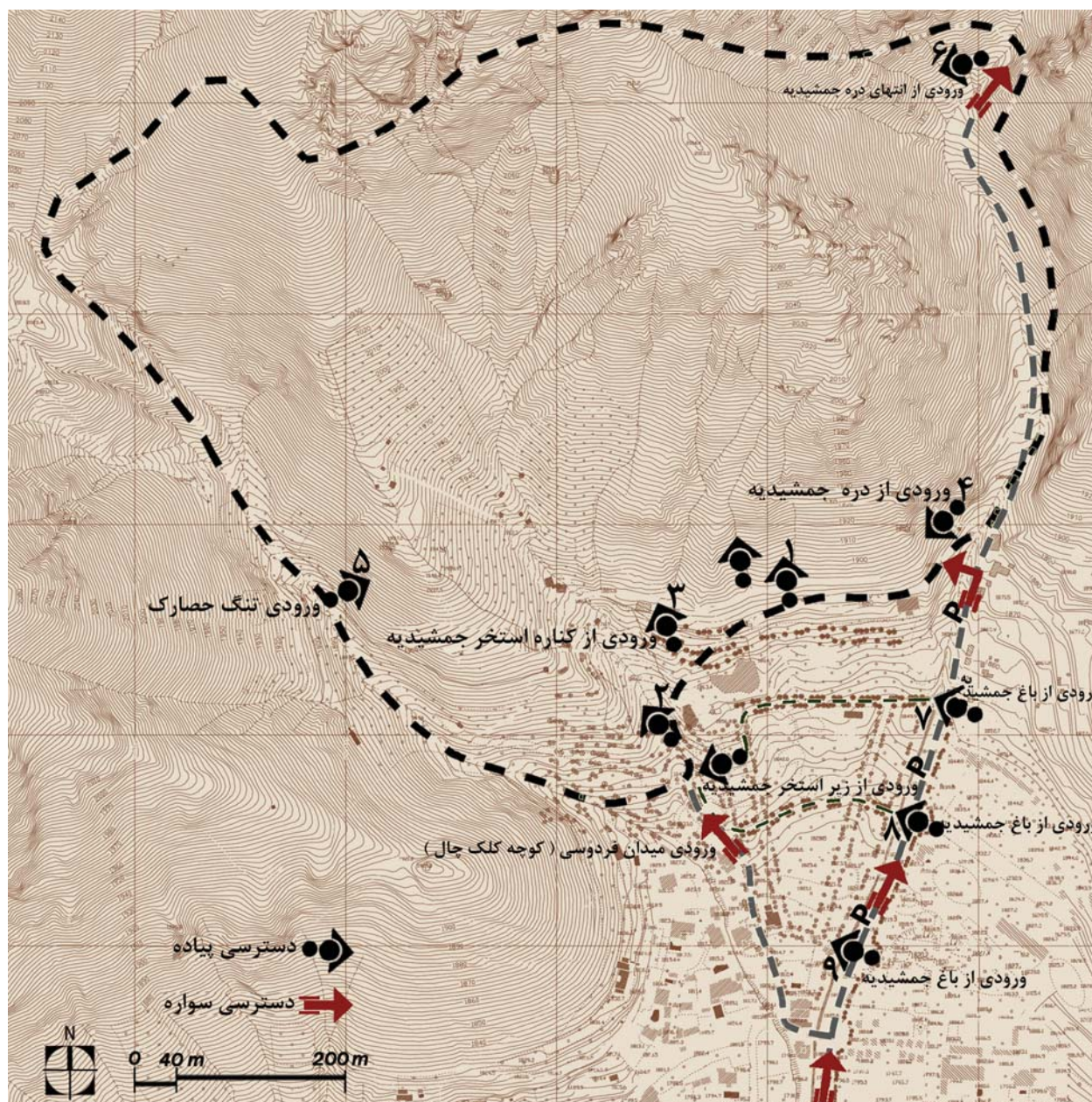
داخل رود- دره، درختان مختلفی نظیر چنار وجود دارد که به زیبایی طبیعی آن می‌افزاید. اخیراً در این رود- دره، سیل جاری شده و قسمتی از درختان را قطع نموده است. در ضلع شمالی قسمت میانی این بخش از رود- دره، یک چشمه طبیعی قرار دارد که آب لازم را برای آبیاری درختان این دره و باغ‌های پایین‌دست، تأمین می‌کند.

• آب‌های زیرزمینی

غیر از چشمه‌ای که در تنگ حصارک نام برده شد. در فصول بهار در نقاط مختلف اراضی پیرامون، چشمه‌های فصلی که ناشی از آب شدن برف‌های کوه‌های مجاور است، به وجود می‌آید که معمولاً و به تدریج تا آخر تابستان خشک می‌شوند.

این رود- دره در سمت غربی باغ جمشیدیه قرار دارد. مسیر رود- دره از ارتفاعات شمال گلاب‌دره شروع و تقریباً در جهت غرب به شرق و شمال غرب به جنوب شرق قرار دارد. مسیر رود- دره از سمت غرب تا مجاور اراضی باغ جمشیدیه در جهت عمود بر اراضی پارک حرکت و در مجاور باغ به سمت جنوب متمایل می‌گردد. این رود- دره در جنوب باغ جمشیدیه به رود- دره جمشیدیه می‌پیوندد. در طرح اجرایی تهیه شده برای رود- دره جمشیدیه، برای قسمتی از این رود- دره نیز تعیین حرم نموده، اما حرم پیش‌بینی شده تا منتهی‌الیه رود- دره ادامه نیافته است.

در قسمتی از طول رود- دره غرب و نزدیک باغ جمشیدیه و در

نقشه دسترسی‌های پیاده و سواره.

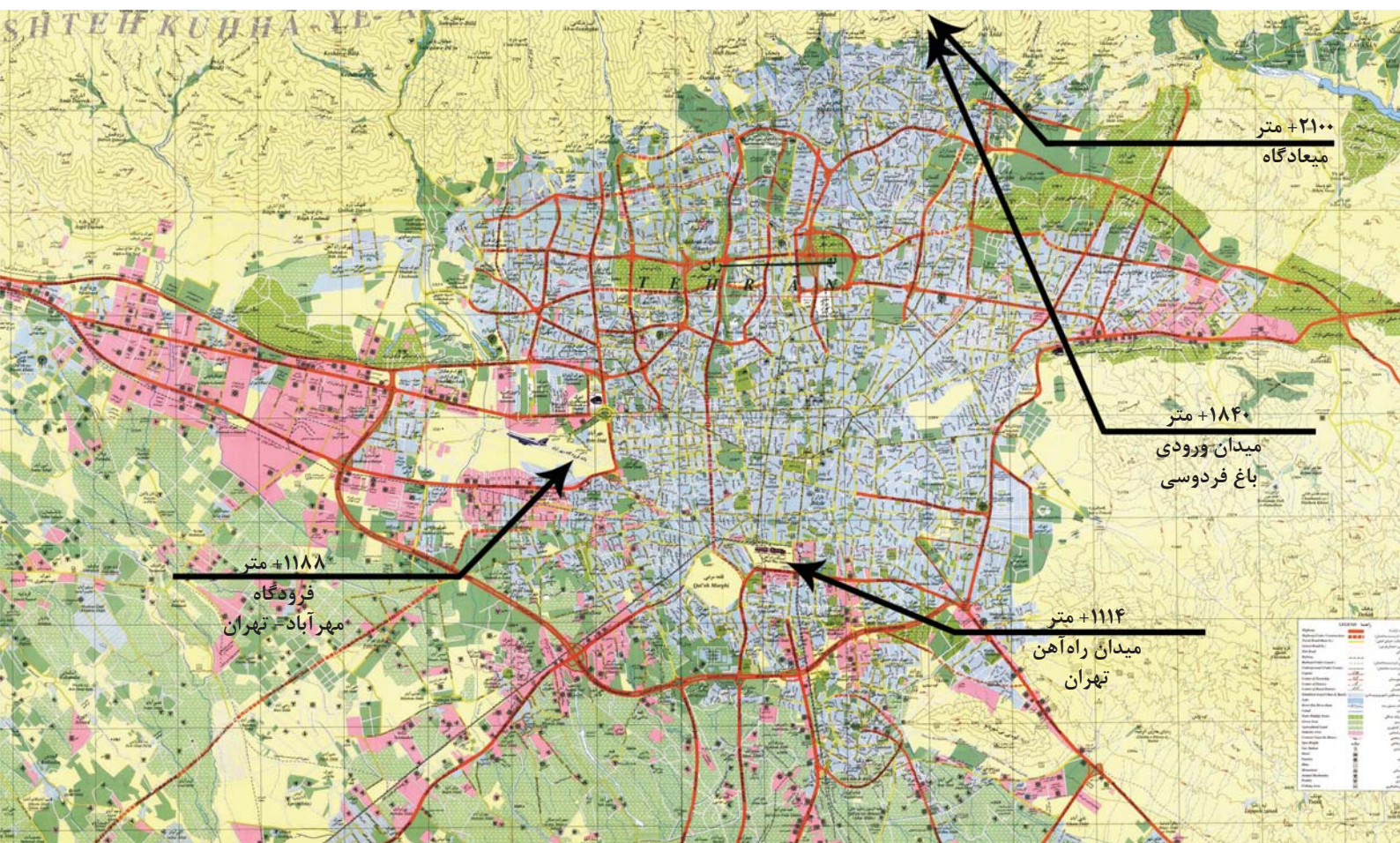
• منابع آب

در شروع مطالعات، آب قابل انتقال به اراضی باغ فردوسی، عبارت بود از منابع آب باغ جمشیدیه، یعنی چاه آب موجود در آن باغ و حقایقه از چشمه تنگ حصارک. ولی بعداً توافق گردید که یک چاه آب در داخل دره تنگ حصارک حفر و آب آن چاه به باغ فردوسی اختصاص یابد.

• ویژگی های اقلیمی

شهر تهران با عرض جغرافیایی حدود ۵۳ در صد شمالی، طول جغرافیایی حدود ۵۱ درجه شرقی و ارتفاع بین ۱۱۶۰ + متر (پالایشگاه) تا ۱۷۰۰ + متر (سعدآباد) از سطح دریاهای آزاد، در دامنه های جنوبی رشته کوه های البرز واقع شده است. موقعیت خاص جغرافیایی شهر تهران قرار گرفتن در دامنه ارتفاعات البرز و نزدیکی به دشت کویر است که از نظر آب و هوایی، شرایط خاصی برای این شهر بزرگ به وجود آورده که از ویژگی های آن، گرم و خشک بودن هوا در تابستان و سرد بودن هوا در

زمستان است، البته به دلیل وسعت بسیار زیاد شهر تهران، تفاوت ارتفاع، شکل زمین و اختلاف در میزان تراکم فضاهای ساخته شده، شرایط آب و هوایی متفاوتی در نقاط مختلف آن حکم فرماست. از نظر شدت و دوام شرایط آب و هوایی در فصل های مختلف سال، مناطق مختلف شهر تهران به دو گروه بزرگ قابل تقسیم است، گروه اول نقاط شمالی شهر، و از جمله جمشیدیه است که شدت و دوام شرایط سرد بیش از شرایط گرم بوده و مقابله با سرما از اهمیت بیشتری برخوردار است. هوای این منطقه در تابستان ها ملایم و تقریباً بیایلی و در زمستان ها سرد و مقدار بارندگی آن نسبتاً زیاد و دوره یخبندان طولانی دارد. در نقاط شمالی این منطقه، سرمای زمستان تا اوایل بهار ادامه می یابد و بعد از گذر از تابستانی ملایم با شب های خنک، پاییزی کوتاه در پیش است. فصل پاییز به علت سرمای زودرس زمستان، کوتاه تر و حضور سرما محسوس تر است.

موقعیت استقرار باغ فردوسی در تهران و مقایسه ارتفاع از سطح دریا در فرودگاه مهرآباد، راه آهن و در منطقه باغ فردوسی.

به علت وجود صدها هزار وسیله نقلیه، و همچنین گرمای حاصل از سوخت موتورخانه‌های واحدهای مسکونی، صنعتی و غیره، اختلاف درجه قابل توجهی بین مرکز و ارتفاعات شمالی تهران و از جمله اراضی باغ فردوسی با مرکز و جنوب تهران به وجود می‌آید که اختلاف درجه معمول بین این دو نقطه از حد متعارف بیشتر است. از جمله، غالب مواردی که در باغ فردوسی برف در حال بارش است. در مرکز تهران به میزان کمی باران می‌بارد.

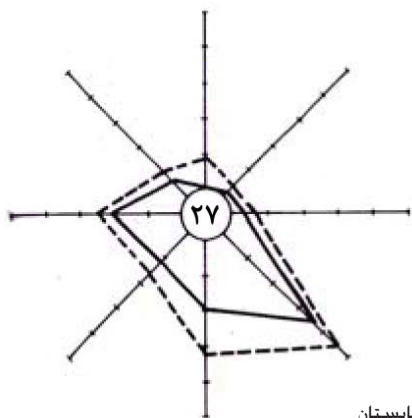
• باد

وضعیت و جهت باد در این اراضی، از بادهای شهر تهران تبعیت می‌کند که غالباً از غرب به شرق است. وجود یک تپه، با ارتفاع متوسط در ضلع جنوب غربی باغ فردوسی، موجب تقلیل سرعت باد در این محدوده می‌گردد.

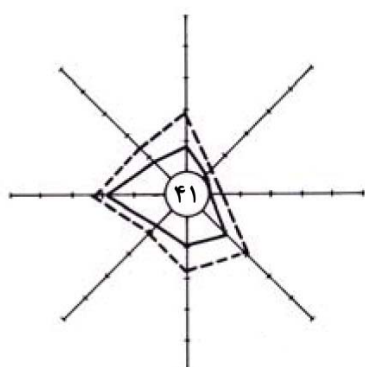
• آب‌نیه و مستحذات هم‌جوار

در پیرامون باغ فردوسی مجموعه‌ها، ساختمان‌ها و فضاهای طبیعی وجود دارد که عبارتند از:

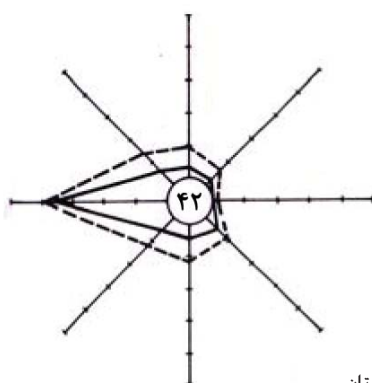
۱. دره جمشیدیه- در شرق
۲. قسمت شمالی باغ منظریه- در شرق
۳. باغ جمشیدیه- در جنوب
۴. دره تنگ حصارک- در جنوب و غرب
۵. ادامه ارتفاعات البرز- در شمال

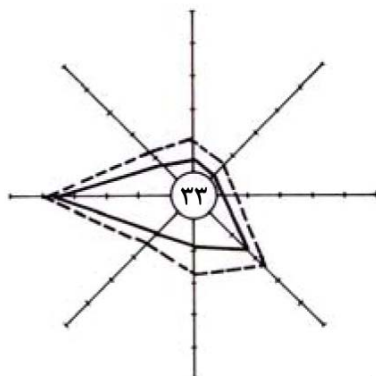
تابستان

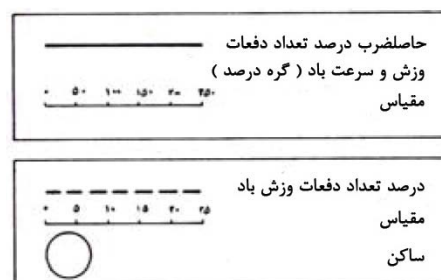
پاییز

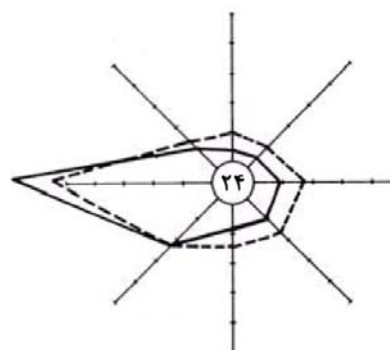
زمستان

سالانه

معدل آمار ۵ ساله (۱۹۷۵-۱۹۷۱)

بهار

باد در تهران در فصول مختلف

شیب شمالی- جنوبی اراضی باغ فردوسی.

بخش دوم- فرآیند مطالعه و طراحی

وجود صخره‌ها و سنگ‌های بزرگ، گاهی ناگزیر به تغییر مسیر و جهت حرکت هستیم. در این باغ سایه و روشن ناشی از چرخش آفتاب، احجام سنگی و ارتفاعات را به اشکال مختلف متجلی می‌کند. در این‌گونه اراضی باید با زمین زندگی کرد. با آن رفیق شد. ارزش‌های هر صخره و سنگ را درک یا کشف نمود. تا در ذهن نقش بندد و بتوان طرح بستر را به صورت توری بر روی آن گسترده. توری که بر آن بیارامد و قرار گیرد.

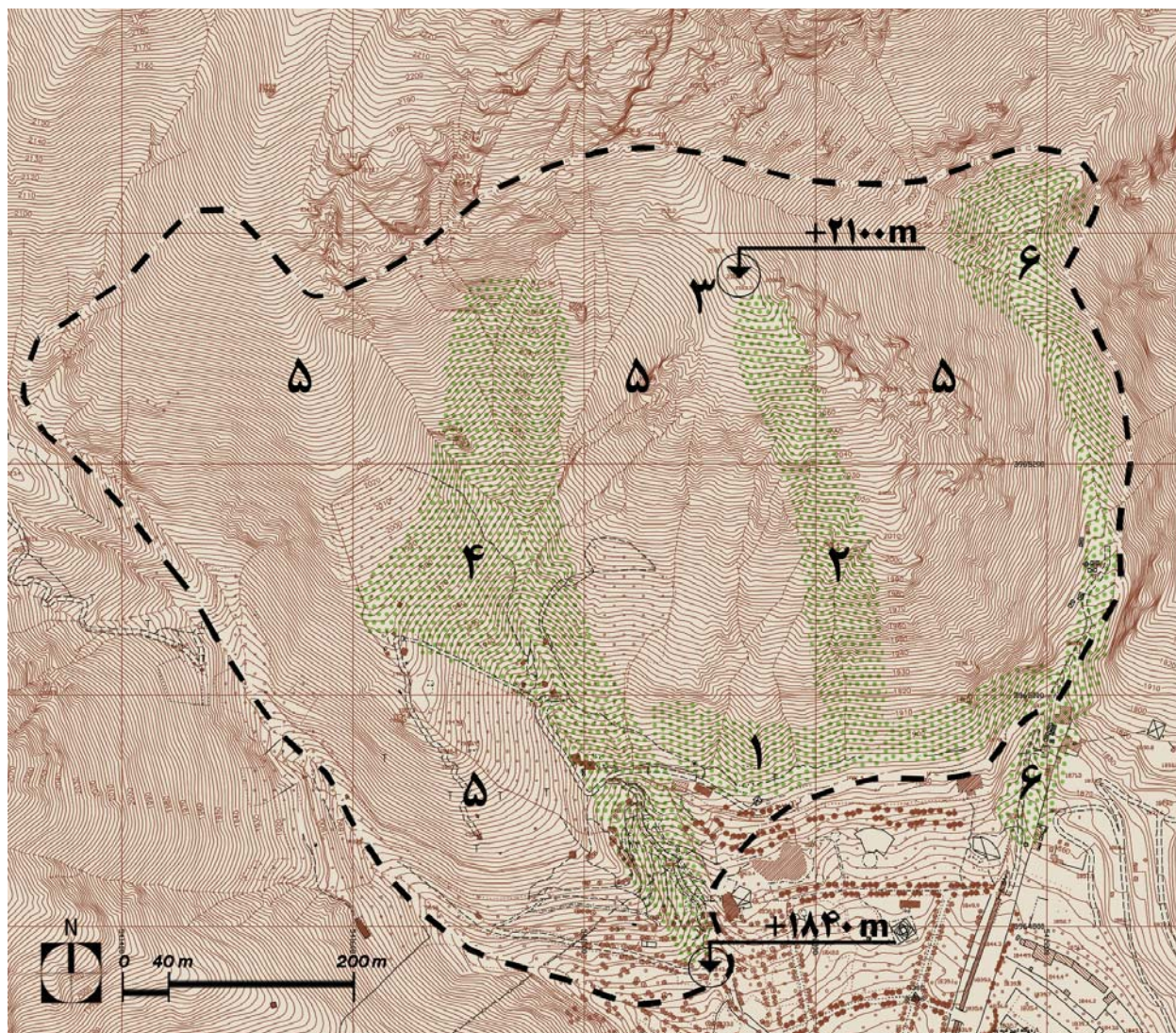
تفاوت‌های عمده، بین این طرح و طرح‌های معمول معماری و شهرسازی، تنها به روش مطالعه و تنظیم ایده‌های طرح خلاصه نمی‌شود. بلکه در تمامی مراحل تفاوت‌هایی وجود دارد. من و همکارانم برای شناخت و درک و ایجاد رابطه با محیط، حدود یک ماه در محل طرح، در چادر و یا در ساختمان نزدیک به طرح زندگی کردیم و هر روز یک یا دو بار از کوه صعود و از همه نقاط تاثیرگذار، فیلم و یا اسلاید تهیه نمودیم. در پایان این مدت، با توجه به امکانات و محدودیت‌های طبیعی و کالبدی، ایده نهایی طرح را که شامل محل استقرار عناصر فرهنگی و ایده تلفیق آن‌ها با کوه، انتخاب سنگ‌های عظیم برای مجسمه‌ها و طرح اولیه آن‌ها، راه‌های ارتباطی و تراس‌های مناسب در کوه و غیره بود را به صورت کروکی تنظیم نمودیم.

با توضیحات فوق، مطالعه و طراحی مرحله اول این‌گونه طرح‌ها، در چند بخش یا چند گام اصلی انجام می‌گردد که بعداً توضیح داده خواهد شد.

در طرح‌های متداول معماری یا معماری منظر، پس از انجام مطالعات مرحله اول، طرح مقدماتی تهیه و به تصویب کارفرما می‌رسد و سپس در مرحله دوم، در چارچوب طرح مصوب مرحله اول، نقشه‌های اجرایی طرح، تهیه می‌شود و پس از تصویب طرح پیمانکار، طی مناقصه‌ای انتخاب و عملیات اجرایی، زیر نظارت طراح آغاز می‌گردد. اما در طرح‌هایی نظیر باغ فردوسی که دارای شرایط و ویژگی‌های خاصی است، فرایند مطالعه و طراحی کاملاً متفاوت خواهد بود.

• تأثیر زمین بر طرح

ویژگی این‌گونه طرح‌ها، تأثیری است که طراح و طرح از اقتدار و ارزش طبیعت و زمین می‌پذیرند و در نتیجه شیوه مطالعه و طراحی تغییر می‌کند و از سایر طرح‌های معماری یا معماری منظر، متمایز می‌شود. موفقیت، در انطباق آنچه از پیش اندیشیده شده حاصل نمی‌آید. مگر با تغییر و تکمیل مداوم ایده‌ها، متناسب با شرایط زمین که مستلزم نقش بستن حداقل اصلی‌ترین خطوط و نقاط با ارزش زمین، در ذهن طراح است. در این زمین ۳۰ هکتاری با طبیعت کوهستانی (باغ فردوسی) تعداد نقاط ارزشمندی که باید مورد توجه قرار گیرد بسیار متعدد است که اشراف بر آن‌ها مستلزم بازدیدهای مکرر در جهات مختلف و سپری کردن ساعت‌های متفاوت در این مکان در روز و یا شب است؛ زیرا در اراضی با شیب زیاد، نظیر باغ فردوسی، به ازای هر یک متر حرکت، در بعضی مواقع حدود یک متر تغییر ارتفاع صورت می‌پذیرد و یا به علت

پهنه‌بندی اراضی باغ فردوسی برحسب امکانات و محدودیت‌ها.

• تحلیل و پهنه‌بندی اراضی طرح

بعد از بازدیدهای مکرر، مجموعه اراضی طرح در شش منطقه اصلی با مشخصات زیر تقسیم‌بندی شد.

۱. محدوده جنوبی باغ (حذف‌فصل دو باغ جمشیدیه و فردوسی) با اختلاف سطح شدید، الزام به طراحی تلفیقی بین باغ قدیم و کوه، حل و فصل مسائل حضور کابل فشار قوی موجود

۲. محدوده شمال باغ جمشیدیه تا ارتفاعات ۲۱۰۰+ متر، با ویژگی خاک کم، شیب زیاد، سنگ و صخره‌های متعدد و متنوع

۳. تخته‌گاه در ارتفاع ۲۱۰۰+ متر با سطح نسبتاً وسیع (نسبت به سایر

نقاط باغ) در دامنه کوه البرز و مشرف به تمام باغ‌ها

۴. بخش غربی باغ با ویژگی دره‌مانند، تنوع منظر، تنوع شیب، دارای

سطوح کم‌شیب در برخی نقاط و دارای خاک در خط‌القعر

۵. مناطق حاشیه طرح که فاقد ویژگی هستند؛ ولی به عنوان بخشی از باغ باید سبز شوند.

۶. محدوده شرقی یعنی دره جمشیدیه با ویژگی‌های کوهستانی و سنگ‌های عظیم که در فصولی از سال دارای آب جاری است و در عین حال امکان بروز سیل در آن وجود دارد که باید مورد سامان‌دهی و طراحی قرار گیرد.

در هریک از محدوده‌های فوق، مناطقی وجود دارند که خود حاوی ارزش‌هایی خاص برای طراحی هستند از جمله مجموعه سنگ‌های بسیار جالب در بخش شمالی منطقه ۲، یا دره صخره‌ای سنگی در وسط محدوده ۴.

• ایجاد باغ سنگی

اصلی‌ترین برنامه اراضی، ایجاد باغی در یک کوه سنگی و به عبارتی ایجاد باغ سنگی است. در چارچوب خلیل سایت یا خلیل اراضی طرح که قبلاً توضیح داده شد، شش محدوده اصلی تعیین گردید و کاربری‌هایی به شرح زیر انتخاب شد.

تمام عناصر طبیعی اعم از بزرگ و کوچک این محدوده در مسیرهای حرکتی و توقف مورد توجه و طراحی قرار گرفته‌اند.

• باغ فرهنگی: در مورد ماهیت فرهنگی، خانه‌های اقوام ایرانی پیشنهاد^{۴۹} و مورد طراحی قرار گرفته است. به طوری که عموم بازدیدکنندگان، بالاخص جوانان ضمن گردش در طبیعت، با برخی از ویژگی‌های محل زندگی، لباس، غذا و موسیقی اقوام کشور آشنا شوند.

• تنوع: تنوع کاربری و عملکرد ناشی از دو نوع فضای متضاد شهر و طبیعت که یکی، از عناصر سخت و صلب تشکیل یافته و دیگری از عناصر نرم و سیال مانند آب و گیاه و آمیختگی مناظری از عناصر شهری و عناصر طبیعی کوهستان با مراعات شدت و ضعف و به تناسب سطوح مختلف کاربری‌های تفریحی- ورزشی.

• سلسله مراتب: کاربری‌ها و فضاهای شهر و طبیعت، به تناسب شدت و ضعف تاثیرشان و مقاصدی که در بهره‌مندی از آن‌ها مشخص می‌شود در سلسله‌مراتبی متفاوت قرار می‌گیرند. سلسله‌مراتبی از محیط دست‌ساخت تا محیط طبیعی بکر. سلسله‌مراتبی از عناصر صلب کالبدی تا عناصر نرم طبیعی، سلسله‌مراتبی از شلوغی و ازدحام جمعیت‌ها تا خلوتی و آرامش. سلسله‌مراتبی از فشردگی تا پراکندگی عناصر و از جمع تا جرد انسان‌ها، سلسله‌مراتبی از حرکت مکانیکی تا حرکت ورزشی و از سواره تا پیاده و سلسله‌مراتبی از انبوهی تا پراکندگی گیاهان.

• تمایز و جدایی: نتیجه نهایی معیار سلسله‌مراتب، تشکیل فضاها و عملکردهایی است که در جزئیات، مراحل از تداخل تا تمایز را طی می‌کند و نهایتاً هر سطح یا هر عرصه از فضای کوهستانی، از سطح و فضای دیگر متمایز و جدا می‌گردد؛ به طوری که خصایص و هویت مشخص خود را به نحو بارزی متجلی سازد.

هر فضا باید از یک نوع کیفیت و ویژگی برخوردار و دارای امکاناتی برای فعالیت یا استفاده باشد و نیز هر فضا باید به تناسب شرایط و موقعیت طبیعی خود، سیما و روحیه منحصر به فردی را متجلی سازد. چنین تمایزی باید در مقیاس کوچک تا مقیاس کلان و همچنین در سطوح مختلف و در جزئیات نیز مراعات گردد.

پیوستگی: فضاها و کاربری‌ها در چهار سطح یا عرصه متمایز که در طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال تعریف شده است طراحی می‌شوند و دارای مرزبندی نسبتاً مشخصی هستند. لبه‌های این کاربری‌ها از نوعی پیوستگی فضایی برخوردار است؛ به طوری که از هر یک طیفی در دیگری تداخل می‌کند. فضای خالی، تلف شده، بلااستفاده و نامشخصی نباید به وجود آید. به ویژه در مرزبندی بین لبه کالبد شهری با لبه باغ کوهستانی که از اهمیت نظارتی^{۵۰} بسیار تعیین کننده‌ای برخوردار است. این پیوستگی در مرزبندی پیاده و سواره و در آستانه کالبد شهری نیز دارای حساسیت زیادی است.

محدوده شماره یک: به حل و فصل مسائل ارتباط دو باغ جمشیدیه و فردوسی و همچنین ورودی اضطراری

محدوده شماره دو: به علت تنوع بستر، و شیب زیاد و امتداد محور اصلی باغ جمشیدیه، به عنوان محور اصلی صعود با نام محور آبشارها محدوده شماره سه: به احداث میعادگاه یا خانه مرکزی اقوام محدوده شماره چهار: به احداث واحدهای خانه‌های اقوام ایرانی و عناصر دیگری که متناسب با محیط تعریف شده است.

محدوده شماره پنج: به کاشت گونه‌های گیاهی کوهستانی محدوده شماره شش: به حل و فصل همزمان مسئله جویبار، سیل و پارکینگ ورودی شرقی برای باغ

جزئیات بیشتر، در تشریح طرح در صفحات آتی ارائه شده است. علاوه بر موارد فوق، برای پیرامون اراضی طرح نیز متناسب با محدودیت‌ها و مسائل یا امکانات آن‌ها طرح‌هایی ارائه گردید از جمله: احیای دره تنگ حصارک و چشمه آن و انضمام آن به باغ و احداث تعدادی از خانه‌های اقوام ایرانی در آن^{۴۴}

طرح حل و فصل مسائل ترافیکی و پارکینگ در خیابان جمشیدیه^{۴۵} طرح احداث خیابان جدیدی در شمال باغ منظریه که خیابان جمشیدیه را از بن‌بست خارج کند^{۴۶} و موجب تسهیل ارتباط مردم گردد

سامان‌دهی دره جمشیدیه تا انتهای قابل دسترس به آن^{۴۷} توضیحات مربوط به این محدوده‌ها، در بخش‌های پایانی کتاب ارائه شده است.

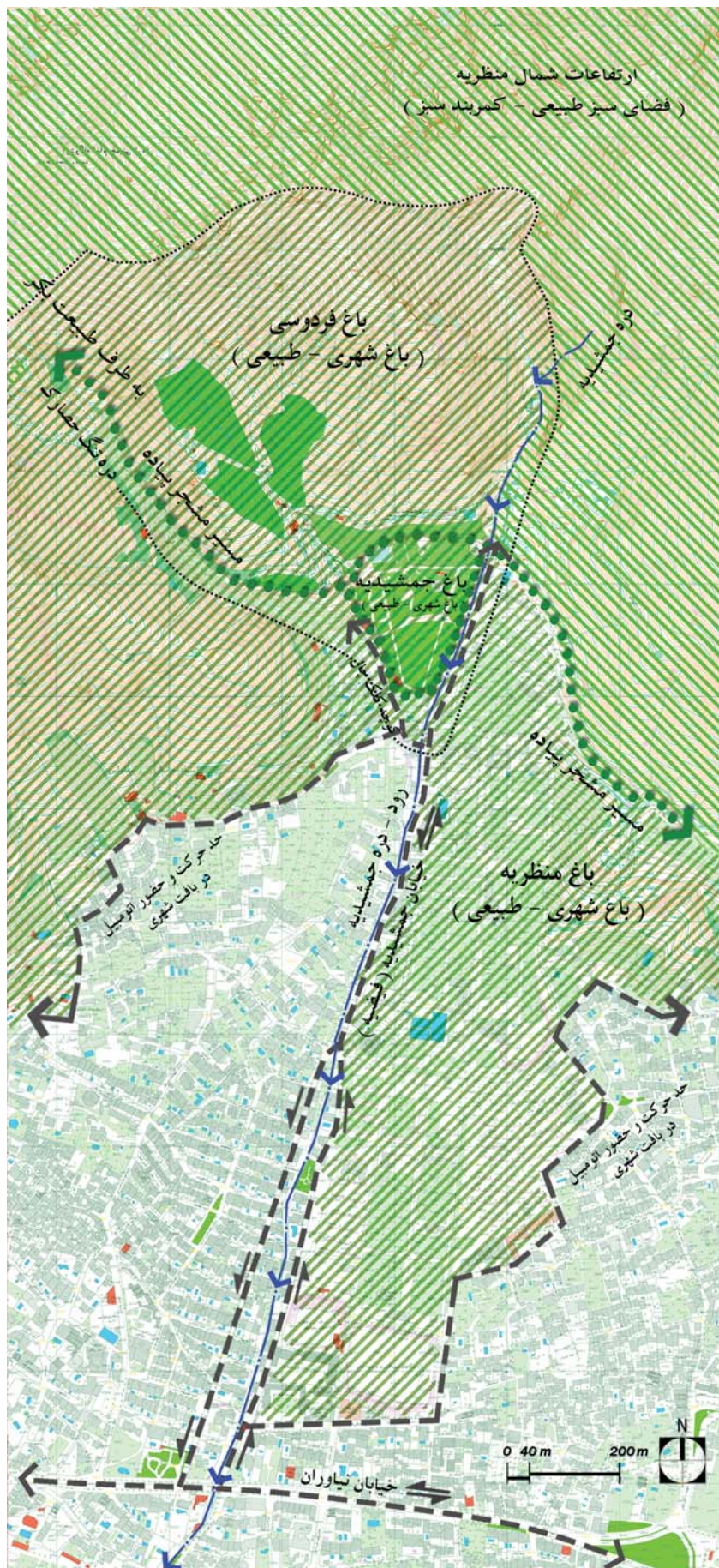
• معیارهای عمومی

از آنجایی که طرح باغ فردوسی، یکی از طرح‌های اجرایی طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال به شمار می‌آید، ایده‌های عمومی طرح باید به نحوی در نظر گرفته شوند که در چارچوب ایده‌های کلی طرح کلک‌چال عمل کنند.

بر اساس ایده‌های کلی طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال، حداقل بافت شهری تا فراز ارتفاعات شهر به چهار عرصه متمایز و هم‌پیوند، پهنه‌بندی شده است.^{۴۸}

در طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال، برای اراضی باغ فردوسی، مجموعه گردشگری طبیعی- فرهنگی پیشنهاد شده است. گردشگری طبیعی (به علت ارزش‌های طبیعی کوهستان)، گردشگری فرهنگی (به علت هم‌جواری با باغ جمشیدیه و منظریه) و گردشگری عمومی به خصوص برای نسل جوان (به علت هم‌جواری با باغ منظریه) پیشنهاد شده است.

• باغ گردشگری طبیعی: برای پاسخ‌گویی به ماهیت گردشگری طبیعی.

انطباق سه محدوده باغ منظره، جمشیدیه و فردوسی بر
عرصه‌های پیشنهادی (باغ شهری، طبیعی، کمربند سبز)
در طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال.
باغ منظره در داخل بافت شهری نفوذ نموده است.

• گام‌های مطالعه و طراحی

توضیح

• گام اول: شناخت، تحلیل، انتخاب ایده، علامت‌گذاری

این گام شامل هفت قسمت زیر است:

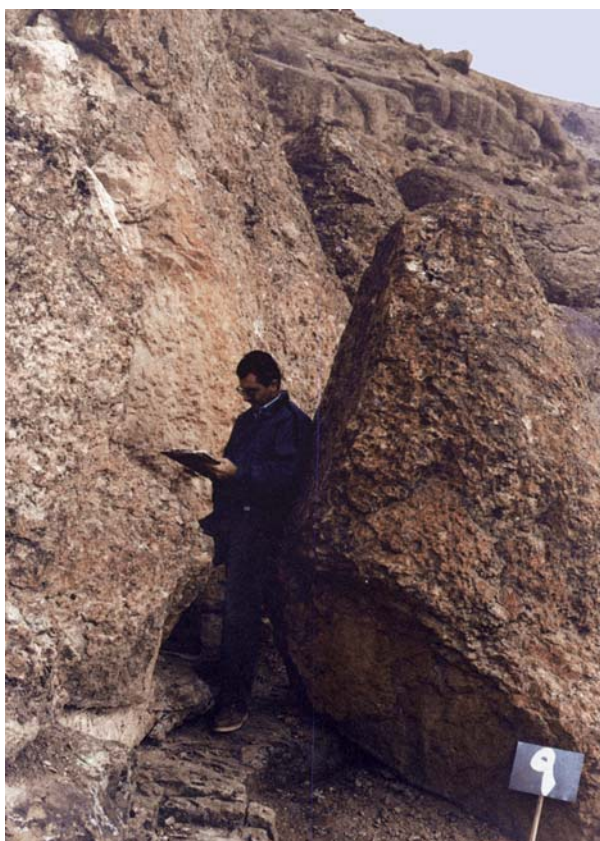
- ۱- تدوین اهداف کلی و عملیاتی
- ۲- بازدیدهای مکرر و یا زندگی در محل طرح. جهت شناخت عمیق‌تر طبیعت (که با کمک نقشه‌ها قابل درک نیست).
- ۳- پهنه‌بندی سایت از نظر امکانات و محدودیت‌ها
- ۴- مشخص کردن نقاط یا محورهای حاوی ارزش ویژه
- ۵- تدوین ایده‌های کلی طرح
- ۶- با دیدهای مجدد جهت تدقیق ایده‌های کلی و مکانیابی عناصر اصلی طرح
- ۷- نامگذاری. نشانه‌گذاری و یا شماره‌گذاری نهایی سنگ‌ها، صخره‌ها و نقاط باارزش طبیعی. جهت نقشه‌برداری مجدد و فیلمبرداری و تهیه اسلایدهای مأخذ طراحی

بازدیدهای مکرر فردی و جمعی از کوهستان. برای شناخت عمیق‌تر ارزش‌ها و محدودیت‌ها.

نمونه‌ای از سنگ‌های بزرگ سرگردان.

انتخاب نقاط با ارزش. شماره‌گذاری در محل و برداشت تصویر در نقطه شماره ۹- معبر تنگ

شناختی سنگ‌های بزرگ و دارای ویژگی برای تثبیت و این‌سازی در محل و یا کاربرد در طراحی- تصویر بالا یک سنگ ناپایدار و در پایین تصویر سنگ که متکی نامگذاری شد.

• گام دوم: طراحی اولیه (مقدماتی)

این گام شامل دو قسمت اصلی است.

۱- تهیه کروکی‌های ایده بستر طرح در انطباق با تصاویر برداشت شده.

اصولاً در اراضی معمولی، نقشه‌های اجرایی سایت روی نقشه ۱:۵۰۰ تهیه می‌شود. ولی در این‌گونه پروژه‌ها به علت وجود سنگ‌های متفاوت‌الشیکل، صخره‌ها، بسترهای سنگی، ریشه درختان و غیره، کار بر روی نقشه توپوگرافی حتی با مقیاس ۱:۱۰۰ نیز نمی‌تواند به طور کامل به طرح اجرایی منجر شود. روش ابداعی برای این‌گونه پروژه‌ها، استفاده از تصویر از محل‌های اصلی مورد طراحی و انجام کروکی بر روی تصویر است. به طوری‌که ایده اصلی برای تهیه‌کنندگان نقشه‌های اجرایی و تکنسین‌های اجرا تا حد ممکن مشخص گردد.

۲- تهیه کروکی‌های طرح‌های ساختمان (خانه‌ها) و یا ساخت ماکت‌های لازم.

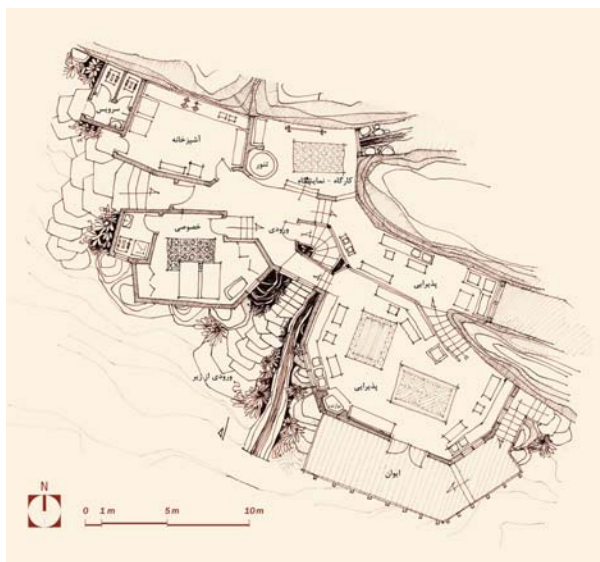
این کروکی‌ها، ترکیبی از کار بر روی تصویر محل و کروکی انطباق ایده طرح ساختمان بر زمین خواهد بود که به کارفرما به عنوان طرح مرحله اول همراه با گزارش مربوطه ارائه می‌گردد. گرچه در هنگام اجرا ممکن است برای انطباق طرح با زمین، بارها کروکی‌ها و نقشه‌ها اجباراً

تغییرات انجام شده در نقشه مقابل ضمن اجرا عبارتند از:

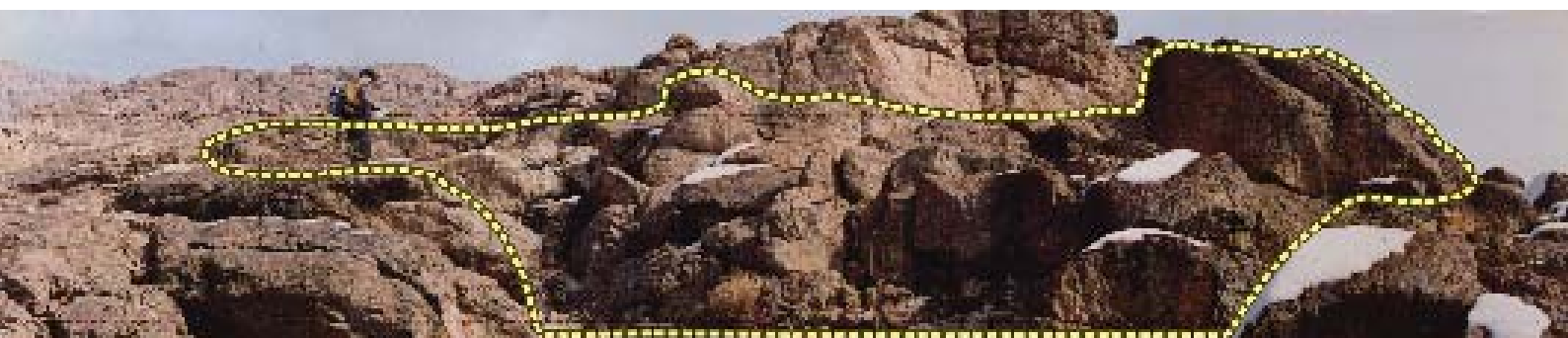
۱. افزودن یک طبقه به زیر ساختمان (ناشی از برداشت سنگ‌های نامقاوم)
۲. ایجاد تراس‌های متعدد در جنوب و جنوب غرب ساختمان، (ناشی از تغییر سطوح ساختمان و ارتباط با صخره‌های بزرگ)
۳. تغییر محل آشپزخانه، (ناشی از صخره‌های بزرگ)
۴. تغییرات محل اقامت مدیرخانه، (ناشی از فضای ایجاد شده در شمال ساختمان)
۵. ایجاد اختلاف سطح شدید در کف‌ها (ناشی از سختی و سستی صخره‌ها)

ابعاد ظاهری سنگ‌ها موجب استفاده طراح می‌شوند. بعد از خاکبرداری معلوم شد که این سنگ بخش کوچکی از یک سنگ عظیم است و این امر موجب تغییر در طرح خانه آذربایجان گردید و سنگ اینک در داخل خانه قرار گرفته است.

مقایسه کروکی اولیه خانه کردستان با آنچه ساخته شد نشان می‌دهد که طرح پس از خاکبرداری‌ها کاملاً تغییر یافت تا بر محیط منطبق گردد. این تغییرات در میدان ورودی در محل آشپزخانه و کارگاه، قابل تشخیص است.

محدوده انتخابی برای اجراء خانه کردستان و کنترل طرح خانه بر روی صخره‌ها و سنگ‌های بزرگ ظاهراً پایدار ولی بعضاً ناپایدار.

پیش‌نقشه‌های اجرایی ساختمان‌ها به زمین کنترل و منطبق می‌شود و بر اثر این انطباق نقشه‌ها تغییر و تکمیل می‌شوند.

در گام سوم رنگ‌ریزی اولیه ایده‌ها با مقیاس ۱:۱ به همراه تغییرات لازم با حضور طراح انجام می‌شود.

سنگی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و در جهت جلوگیری از تخریب بستر مجدداً هر تعداد تغییر لازم در طرح‌های اجرایی اعمال می‌شود.

• گام سوم: تهیه طرح‌های اجرایی

تهیه طرح‌های اجرایی در چند مرحله و با کنترل‌ها و تغییرات مداوم می‌باشد.

اول: تهیه کروکی‌های اجرایی برای بستر طرح و منطبق بر هر محل

دوم: تهیه پیش‌طرح‌های اجرایی برای معماری ساختمان‌ها

سوم: کنترل کروکی‌ها و پیش‌نقشه‌های اجرایی معماری بر سایت و انطباق اولیه

چهارم: انجام تغییرات لازم در طرح‌های معماری ساختمان‌ها و سایت ناشی از

انطباق اولیه

پنجم: تهیه پیش‌طرح‌های اجرایی برای تأسیسات زیربنایی منطبق با آخرین

طرح‌های معماری

ششم: انتخاب مصالح و محل‌های تأمین آن

هفتم: کنترل مجدد آخرین طرح‌های زیربنایی و معماری بر زمین

هشتم: تکمیل کروکی‌های اجرایی سایت و نقشه‌های اجرایی ساختمان

• گام چهارم: بازبینی، اصلاح و انطباق

طرح بر زمین در مرحله اجرا

در مرحله اجرا نیز طراحی ادامه می‌یابد و امکان تغییر به خصوص در

مورد ساختمان‌ها وجود دارد؛ بدین علت که پس از خاک‌برداری از محل طرح،

شرایط جدیدی به وجود می‌آید؛ زیرا قرار نیست با بولدوزر یا دینامیت سنگ‌برداری

شود. لذا اندازه و مقاومت سنگ‌های زیر خاک یا مجاور دیوارها و نحوه کاربر آن‌ها

و حجم و کیفیت ریشه درختان مجاور بر طرح مؤثر بوده و موجب تغییر می‌شوند.

این تغییر از معماری مجدداً به سازه و تأسیسات سرایت می‌کند. بنابراین تا

آخرین مرحله ساخت، طراحی نیز ادامه می‌یابد.

• معیارها و ضوابط طراحی

در مورد معیارها و ضوابط طراحی می‌توان موارد زیر را برشمرد.

۱. پایداری - انطباق با طبیعت: طرح‌هایی که در کوهستان و در شیب زیاد به اجرا درمی‌آیند، در صورتی که نتوانند با عناصر طبیعی از قبیل آب، خاک و اقلیم هماهنگ شوند موجب تضاد، تخریب تدریجی و ناپایداری بنا می‌گردند و هرچه طرح بر طبیعت انطباق داشته باشد و از آن تبعیت کند، پایداریش بیشتر خواهد بود. انطباق با طبیعت با توجه به دسترسی‌های موجود، انتخاب دسترسی‌های جدید، اجتناب از تخریب کوه برای ایجاد دسترسی‌های جدید، توجه به شیب‌های پایدار و ناپایدار، توجه به فرازاها و فرودها، کشف نقاط جاذب و مناظر زیبا برای مسیرهای عبور و یا توقف، شناخت سنگ‌های سرگردان، نقاط تراکم سنگ، مسیرهای سقوط، ترکیب خاک و سنگ، مسیرهای مناسب حمل مصالح، مسیرهای مناسب برای اجرای تأسیسات زیربنایی و غیره می‌بایست صورت پذیرد.

۲. ماندگاری: طرح‌هایی که برای استفاده عموم مردم طراحی و به اجرا درمی‌آیند، می‌بایست با روحیه ماندگار طراحی شوند. زیرا نسل‌ها باید آن را مورد استفاده قرار دهند، بنابراین ساختار طرح و مصالح به کار رفته باید ترکیبی ماندگار به وجود آورد.

۳. رفاقت با طبیعت: طرحی که در طبیعت ایجاد می‌شود، می‌بایست همراه با طبیعت و مکمل آن باشد تا احساس تعلق و دوستی طبیعت را در استفاده‌کننده به وجود آورد. بنابراین بهتر است به هر عنصر طبیعی موجود در محدوده کوهستانی، (حتی‌المقدور در محل استقرار خود)، به عنوان یک موجود قابل احترام نگریست و فضای پیرامونی را در ارتباط با آن طراحی کرد. این امر به خصوص در پارک‌های کوهستانی، حائز اهمیت بیشتری است.

۴. رعایت سلسله‌مراتب از شهر تا کوه: بازدیدکنندگانی که از شهری چندمیلیونی جدا به طبیعت نزدیک می‌شوند، بهتر است سلسله‌مراتبی از شهر تا طبیعت بکرات طی کنند. بنابراین، طرح باید به گونه‌ای پیش‌بینی شود که امکان حضور و درک قدم به قدم، نسبت به نزدیکی با طبیعت برای بازدیدکننده، به وجود آید.

۵. تنوع در طراحی فضاها: هر کوه از نظر شیب، منظر، نوع سنگ و اندازه و پیچ‌وخم بسیار متنوع است؛ بنابراین پارک‌های کوهستانی می‌بایست این تنوع را در طرح خود رعایت کنند و با توجه به حضور بیشتر

جوانان، فضاهای متنوع و متفاوت برای استقرار، استفاده و استراحت جوانان و در عین حال برای استفاده میان‌سالان و کودکان فراهم آورند.

۶. توجه به امکانات و محدودیت‌های طبیعی: باغ قدیم (جمشیدیه) به علت وجود آب دائمی از چشمه حصارک، دارای مسیرهای متعدد آب جاری است؛ در حالی که باغ فردوسی فاقد آب روان است. بنابر این باغ جدید می‌بایست با روحیه باغ کوهستانی بی‌آب مورد طراحی قرار گیرد و اگر آب در جایی مورد استفاده قرار می‌گیرد با حجم کم باشد. لازم است این تمایز در کل طرح و در مسیرهایی که در ارتفاعات مختلف قرار می‌گیرند نیز در نظر گرفته شود.

۷. پیوستگی و وحدت: باغ قدیم (جمشیدیه) در گذشته مدخل ورود به مسیر کلک‌چال بوده و امروزه مدخل ورود به باغ فردوسی است. بنابراین طراحی باید به نحوی صورت گیرد که بیانگر پیوستگی و وحدت فضایی و فضای سبز، از نظر عملکردی و ارتباطی باشد.

۸. ایجاد ایمنی: کوهستان‌هایی با مقیاس کوه‌های شمال تهران (البرز) می‌بایست مسیرسازی و ایمن‌سازی شوند. زیرا می‌توانند برای افراد عادی، کودکان و سالمندان خطرناک باشند. در یک پارک کوهستانی، که مورد استفاده سنین مختلف قرار می‌گیرد، در مسیرها باید محل‌های توقف، استراحت و فضاهایی برای مراجعه و استفاده مردم وجود داشته باشد و نکات ایمنی رعایت و پیش‌بینی شود و به علاوه نسبت به تثبیت سنگ‌های سرگردان و ایمن‌سازی مسیر اقدام گردد.

۹. صرفه‌جویی در کاربرد مصالح طبیعی: در چنین پارک‌هایی، بهتر است از مصالح موجود در محل یا در ارتفاعات نزدیک استفاده شود. زیرا با طبیعت نیز سازگارترند. در عین حال باید از کلیه اجزا و قطعات سنگ به دست آمده، استفاده کامل نمود.

۱۰. جلوگیری از ایجاد آلودگی: برای جلوگیری از آلودگی ناشی از تردد انسان‌ها و یا نفوذ آلودگی‌های ناشی از تولیدات ساختمان‌های خدماتی (زیاله، فاضلاب و ...) می‌بایست راه‌کارهای مناسب پیش‌بینی و طراحی گردند.

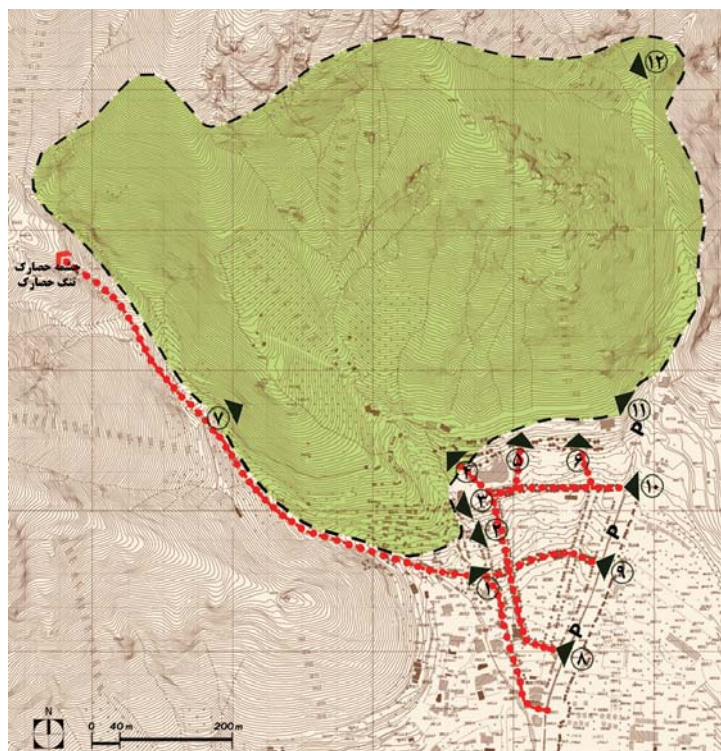
۱۱. استفاده از گیاهان بومی: برای انطباق با طبیعت و پایداری گونه‌های گیاهی، می‌بایست از گیاهان کوهستانی که در مقابل شرایط محیط مقاوم‌ترند استفاده شود.

بخش سوم - معرفی بستر طرح

• ورودی‌های باغ فردوسی

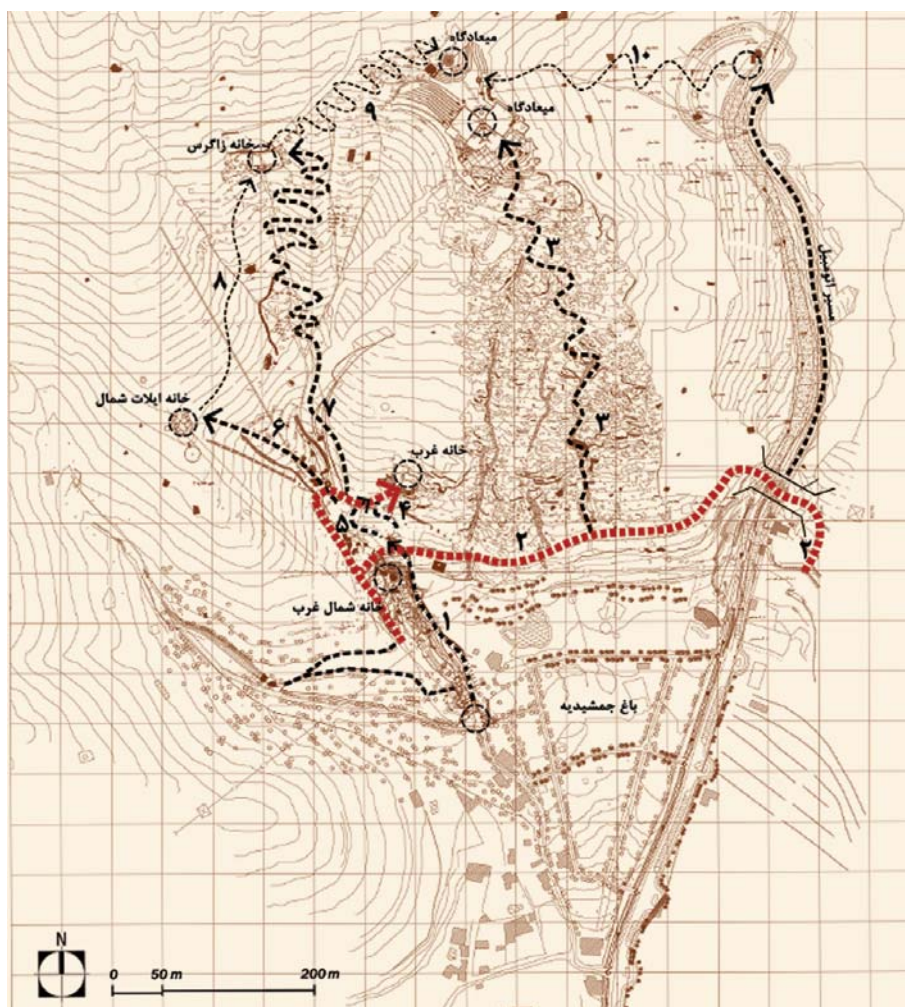
در مجموع از دوازده نقطه می‌توان پیاده به باغ فردوسی وارد شد. تعدادی از این ورودی‌ها از درون باغ جمشیدیه می‌گذرد (ورودی مشترک) و یکی از ورودی‌ها که در انتهای دره جمشیدیه است هنوز آماده نگردیده است.

ورودی‌های مستقل باغ فردوسی عبارتند از ورودی‌های میدان فردوسی (۱)، کوچه کلک‌چال (۷) و دو ورودی از شمال خیابان جمشیدیه (۱۱) و (۱۲) سایر ورودی‌ها مشترک و از درون باغ جمشیدیه می‌گذرد.

ورودی‌ها و محورهای اصلی پیاده‌رو باغ فردوسی.

۱ - ورودی میدان فردوسی (کوچه کلک‌چال)	۸ - ورودی اول - پاتینی - از باغ جمشیدیه
۲ - ورودی از میدان شمال دفتر پارک جمشیدیه	۹ - ورودی دوم - میانی - از باغ جمشیدیه
۳ - ورودی از محوطه زیر استخر جمشیدیه	۱۰ - ورودی سوم - بالایی - از باغ جمشیدیه
۴ - ورودی از غرب استخر جمشیدیه	۱۱ - ورودی از دره جمشیدیه
۵ - ورودی از شمال استخر جمشیدیه	۱۲ - ورودی از انتهای دره جمشیدیه
۶ - ورودی از مجاورت آمفی تئاتر جمشیدیه	● ورودی پیاده
۷ - ورودی تنگ حصارک	— مسیر پیاده

محورهای اصلی حرکت پیاده در باغ فردوسی.

• محورهای اصلی حرکت و عناصر آنها

میرهای اصلی حرکت در باغ که در نقشه مشخص شده عبارتند

از:

۱. محور خانه‌های اقوام (محور غربی)
۲. محور ورودی اضطراری (محور شرقی)
۳. محور آبشارها (در شمال باغ جمشیدیه)
۴. محور خانه غرب (محور شمال شرقی)
۵. محور باغ صخره‌ای
۶. محور خانه ایلات شمال (محور شمال غربی)
۷. محور خانه زاگرس (محور شمال)
۸. محور ایلات به خرس خفته
۹. محور زاگرس به میعادگاه
۱۰. محور دره جمشیدیه به میعادگاه

برخی از محورهای فوق‌الذکر حاوی عناصر متعددی هستند که

توضیح بیشتری درباره آنها لازم است.

۹. ۱. محور خانه‌های اقوام (محور غربی): این محور از ورودی کوچه کلک‌چال شروع و تا فراز خانه شمال غرب (آذربایجان) ادامه می‌یابد. در طول مسیر سنگ‌ها، درختان و بستر سنگی موجود به اصلی‌ترین دستمایه‌های طراحی بدل شده‌اند و مسیر حرکت را با احترام به عناصر طبیعی تغییر می‌دهند. دیوارهای حائل خاک در دو طرف به صورت موج در ارتفاع و در مسیر، بدنه‌های این راه را محدود می‌کنند و گاهاً در ترکیب با درختان سایه‌دار موجود، فضاهای استراحت رهگذران را به وجود می‌آورند. (به تصاویر دیوارها مراجعه شود)

۹. ۲. محور ورودی اضطراری (محور شرقی): از پلی که در انتهای خیابان جمشیدیه به وجود آمده است راهی منشعب می‌شود که از طرف شرق وارد باغ فردوسی می‌شود. این محور در واقع در ابتدا از جنوب باغ حرکت و به تدریج به ارتفاع می‌رود.

در مواقع اضطراری و یا برای حمل بارهای سنگین می‌توان از این راه برای اتومبیل استفاده نمود. این راه در نهایت به پایین خانه کردستان متصل می‌شود. برای جلوگیری از سرعت اتومبیل‌ها و یا جلوگیری از تردد زیاد آنها و همچنین تطبیق با شیب کوهستان، این راه پریچ و خم اجرا گردیده است.

۹. ۳. محور آبشارها (شمال باغ جمشیدیه): این محور از شمال استخر باغ جمشیدیه (ارتفاع ۱۸۴۰ متر) آغاز و تا ارتفاع ۲۱۰۰ متر از لابه‌لای سنگ‌ها، صخره‌ها و دره‌های زیبا می‌گذرد. این مسیر دارای شیب‌ها، دیده‌ها، سنگ‌ها و صخره‌های متنوعی است که با پیچ و خم به صورت پله و ترکیب پله با شیب راه تا فراز کوه امتداد می‌یابد. در مسیر

حرکت، جویبارها و آبشارهای متعددی که از فراز کوه به پایین سرازیر است پیش‌بینی شده است.

در این محور چند عنصر اصلی وجود دارد که عبارتند از:

الف) محوطه‌ها و سطوح توقف و استراحت مردم

ب) باغ تندیس‌های سنگی

پ) نمایشگاه گیاهان کوهستانی

به علت تعدد اجزای عناصر فوق و ویژگی آنها، در صفحات بعد به طور جداگانه این سه عنصر و اجزای آنها، همراه با توضیحات و کروکی معرفی شده‌اند.

۹. ۴. محور خانه غرب (محور شمال شرقی): این محور از انتهای مسیر خانه شمال غرب آغاز و به طرف خانه غرب (کردستان) ادامه می‌یابد و گهگاه به جای پله‌های سنگی دست‌ساز، پله‌هایی که در سنگ کوه تراشیده شده‌اند، مسیر را تعیین می‌کنند. (به تصاویر راه مراجعه شود)

۹. ۵. محور باغ صخره‌ای: این محور در امتداد محور خانه اقوام است که از محل تقاطع آن با راه اضطراری، از میان باغ صخره‌ای تا ورودی خانه غرب (کردستان) امتداد یافته است. (به تصاویر باغ صخره‌ای مراجعه شود)

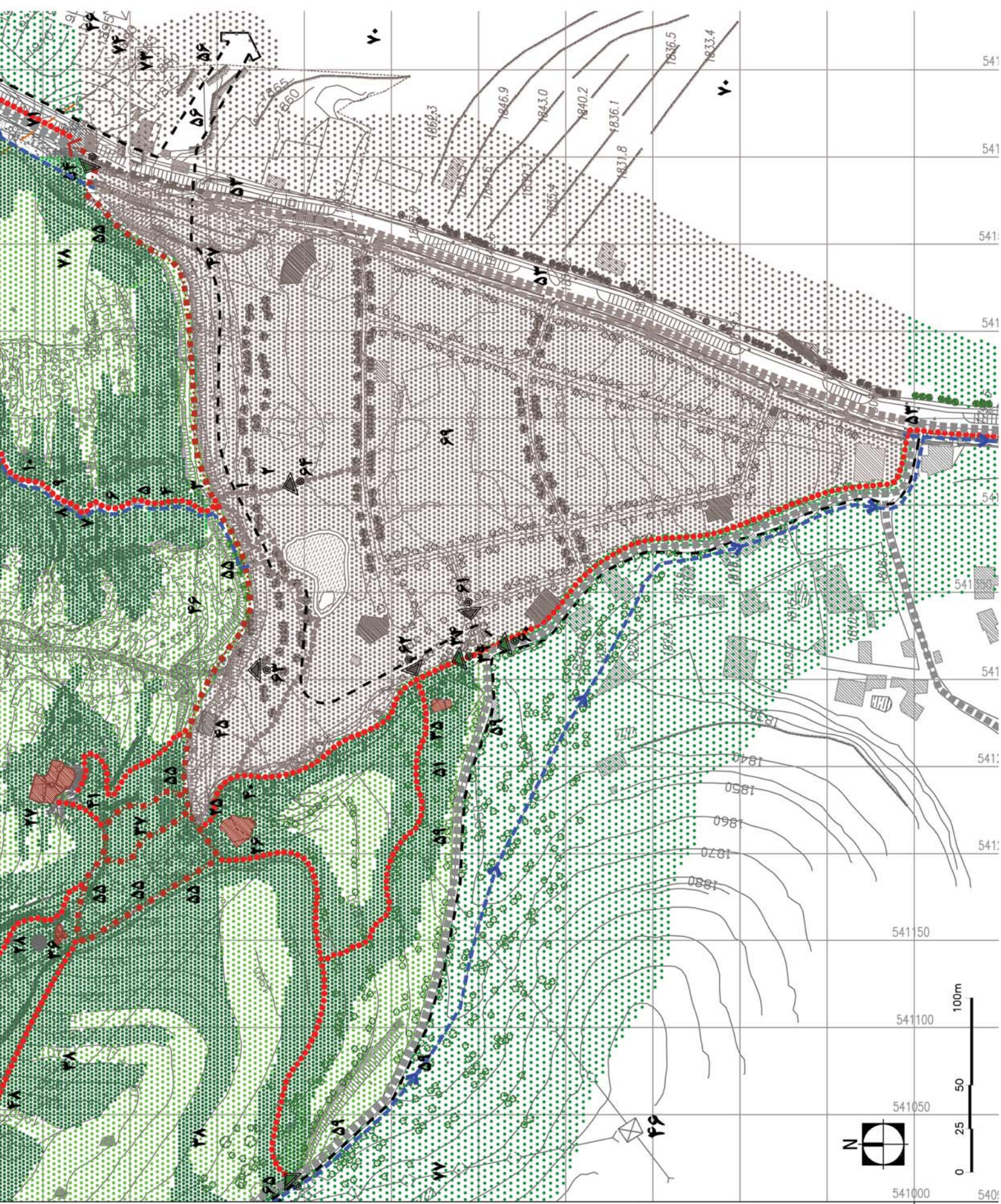
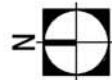
۹. ۶. محور خانه ایلات شمال (شمال غربی): این محور دارای شیب زیادی است که توسط پله و پاگرد و محل‌هایی برای استراحت در بین راه طراحی شده است. (به تصاویر خانه ترکمن مراجعه شود)

۹. ۷. محور خانه زاگرس (شمال): این محور از میان یک دره سنگی می‌گذرد و چند مجسمه سنگی بزرگ در میانه راه قرار دارد. از جمله بوف، چهره انسان و خرس خفته، بستر مسیر ترکیبی است از پله‌های طبیعی و انسان‌ساخت که از انتهای باغ صخره‌ای آغاز و تا خانه زاگرس امتداد می‌یابد. (به تصاویر خانه زاگرس مراجعه شود)

۹. ۸. محور ایلات شمال به خرس خفته: این مسیر از خانه ترکمن آغاز و به صورت خط تراز تا پشت مجسمه خرس خفته ادامه می‌یابد. لازم به یادآوری است که در ضمن اجرای طرح، این راه برای حمل مصالح، بین این دو نقطه به طور موقت ایجاد شد و پس از خاتمه کار ترمیم و با کاشت مناسب به صورت یک محور تکمیل شد.

۹. ۹. محور زاگرس به میعادگاه: این مسیر بین خانه زاگرس و میعادگاه (ارتفاع ۲۱۰۰ + متر) پیش‌بینی شده، ولی هنوز اجرا نگردیده است.

۹. ۱۰. محور دره جمشیدیه به میعادگاه: این محور از داخل دره جمشیدیه و به صورت یک مسیر شرق به غرب به طرف میعادگاه پیش‌بینی شده، ولی هنوز اجرا نگردیده است.

۷۸- ارتفاعات شمالی و شرقی

۷۷- دره تنگ حصاری

خ - محل های پیش بینی شده برای خانه سایر اقوام

۷۶- مسیر تله کابین به تپه گل جبران

۷۵- توقف تله کابین در میدانگاه

۷۴- ایستگاه اول تله کابین

۷۳- محل احداث تاسیسات تله کابین

۷۲- تپه غربی

۷۱- رسوب گیر

۷۰- باغ نظریه

۶۹- باغ چشمپدیه

۶۸- دره و چشمه تنگ حصاری

۶۷- عناصر پیرامون

۶۶- ارتفاعات شمالی (دامنه البرز)

۶۵- ورودی از تنگ حصاری

۶۴- ورودی از تنگ حصاری

۶۳- ورودی از تنگ حصاری

۶۲- ورودی از تنگ حصاری

۶۱- ورودی از تنگ حصاری

۶۰- ورودی از تنگ حصاری

۵۹- کرچه تنگ حصاری

۵۸- میدان دور زدن

۵۷- جاده اضطراری دره چشمپدیه

۵۶- محله د ارا آباد

۵۵- خیابان ۲۱ متری (پیشیندهی) ارتباطی با

۵۴- مسیر اضطراری ارتباط اتوبوس

۵۳- پای بر فراز دره چشمپدیه

۵۲- طرح راهبردی مغنطیه سالمه می (میشود)

۵۱- خیابان چشمپدیه (فیضیه)

۵۰- ارتباط سواره

۴۹- تاسیسات زیربنایی

۴۸- پست برق

۴۷- پایانه های فشار قوی قدیمی

۴۶- منبع آب شماره ۱

۴۵- منبع آب شماره ۲

۴۴- منبع آب شماره ۳

۴۳- منبع آب شماره ۴

۴۲- سینک فاضل آب

۴۱- مسیر کابل فشارقوی جدید (محل پیشنهادی

۴۰- پافت شهر برای جایگزین کابل اجباری وزارت

۳۹- میدان میادگاه

۳۸- میدان زاگرس

۳۷- میدان ترکمن

۳۶- میدان کریمستان

۳۵- میدان آذربایجان

۳۴- میدان ورودی اصلی

باغ فردوسی - تهران (گسترش باغ جمشیدیه)

الف - محور آبشارها

- ۱- آبشار سنگی شمال آغلی تاتر
- ۲- آبشار در مسیر شمال رودی آغلی تاتر
- ۳- جوی آب با نقش ماردرستر مسیر
- ۴- جوی آب بازگش آبشار سنگی و صخره های موجود
- ۵- آب سرسره روی سنگهای شیبدار
- ۶- مسیر آب چشمه در لایه های موجود
- ۷- چشمه اشک چشمه در لایه های موجود
- ۸- سنگهای بزرگ موجود
- ۹- گذرگاه تنگ ازبک دوسنگ چاشنده
- ۱۰- گذرگاه تنگ ازبک دوسنگ چاشنده
- ۱۱- آبشار صخره ها
- ۱۲- گذرگاه سنگی بستر سنگ پیکارچه
- ۱۳- راه سنگی کم شیب
- ۱۴- آبشار سنگهای پرچین
- ۱۵- دره نایبگاه گیاهان کوهستان
- ۱۶- تپه نایبگاه گیاهان کوهستان
- ۱۷- گذرگاه صعود باطناب

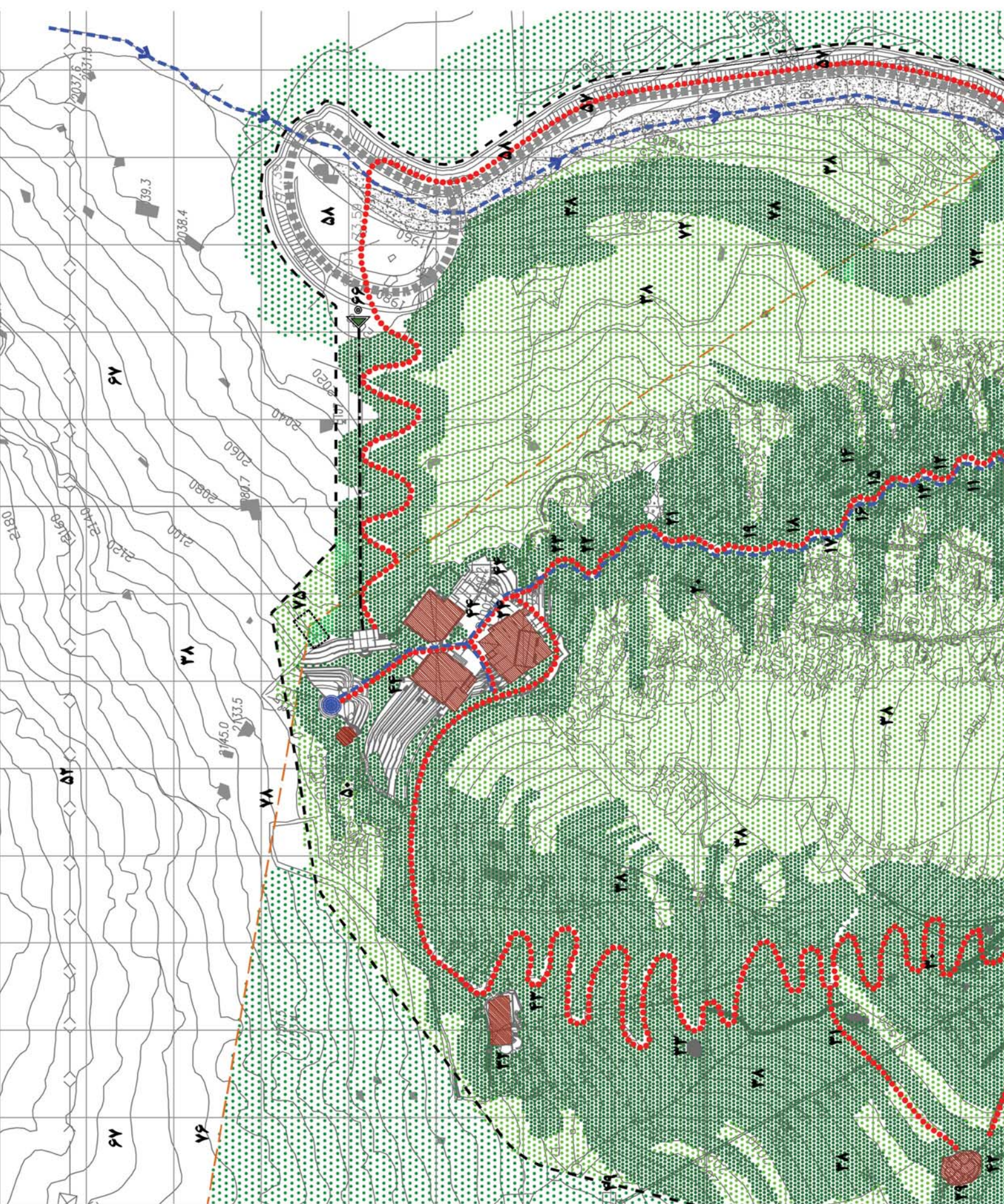
ب - مجموعه باغ مجسمه ها

- ۱۷- دره آبشارهای ما
- ۱۸- ملای ها و تندای مجسمه های سنگی
- ۱۹- سرمار
- ۲۰- د آبشار
- ۲۱- سنگ نشانه
- ۲۲- ملوت
- ۲۳- د آوی
- ۲۴- نمیدگاه خانه های اقوام

پ - محور غربی خانه اقوام ایران

- ۲۵- سنگ عظیم وازگون
- ۲۶- خانه فرهنگ شمال غرب ایران
- ۲۷- خانه فرهنگ غرب ایران
- ۲۸- فیل دیر ولسان
- ۲۹- خانه فرهنگ ایلات شمال ایران
- ۳۰- فراد انسان
- ۳۱- خرس خفته
- ۳۲- خانه فرهنگ ایلات مرکزی ایران
- ۳۳- چهره انسان
- ۳۴- مجسمه فردوسی
- ۳۵- بوفه پذیرایی کوهستان
- ۳۶- نمازخانه
- ۳۷- باغ ستاره ای
- ۳۸- درختکاری برای جلوگیری از روان آنها

ت - میادین

• عناصر اصلی در محور آبشارها

همان طور که قبلاً اشاره شد، محور آبشار دارای طولانی‌ترین مسیر و بیشترین اختلاف سطح است و در طول مسیر اجزای متعددی طراحی شده است که هر یک از نظر انطباق با طبیعت دارای ویژگی‌هایی هستند.

در ادامه این بخش، سه جزء اصلی این محور، یعنی محوطه‌ها و سطوح توقف و استراحت مردم، باغ تندیس‌های سنگی، نمایشگاه گیاهان کوهستانی همراه با تصاویر وضع اولیه و کروکی‌های ایده طرح در محل‌های مختلف ارائه شده است.

الف- محوطه‌ها و سطوح توقف و استراحت مردم

از آنجا که یکی از روش‌های استفاده ایرانیان از طبیعت، همراه بردن وسایل شخصی پذیرایی و استفاده از قالیچه برای توقف چندساعته است (نمونه سیزده نوروز)، در محور آبشارها و در نقاط امکان‌پذیر

آن، سطوحی با ابعاد و اشکال و ویژگی‌های متفاوت از طریق ساخت دیوار حائل و خاک‌ریزی پشت آن‌ها ایجاد شده است که مردم بتوانند در مسیر حرکت خود در آن‌ها توقف یا استراحت کنند. آب، جویبار و آبشار و درختان سایه‌دار که در پای آن‌ها بوته‌کاری شده یکی از اجزای این فضاهاست.

در تمام طول مسیر، سطوح، مجسمه‌ها، اجزای طبیعی و صخره‌ها و سنگ‌ها و بوته‌های کوهستانی، برحسب ویژگی‌های محلی با هم ترکیب شده‌اند.

این سطوح و فضاها متنوع، به اشتیاق مردم، خصوصاً جوانان جهت صعود می‌افزاید.

در صفحات آبی، کروکی‌های تهیه شده در انطباق با طبیعت برای ایجاد این سطوح و همچنین روش ترکیب کروکی با تصویر همان نقاط را ملاحظه خواهید نمود.

تصویر ارتفاعات محور آبشارها.

کار شماره ۱: فواره‌های سنگی و شمال آمفی‌تئاتر باغ جمشیدیه

وضعیت اولیه کار شماره ۱

وضعیت اولیه کار شماره ۲

کار شماره ۲: جوی آب با نقش مار در بستر مسیر

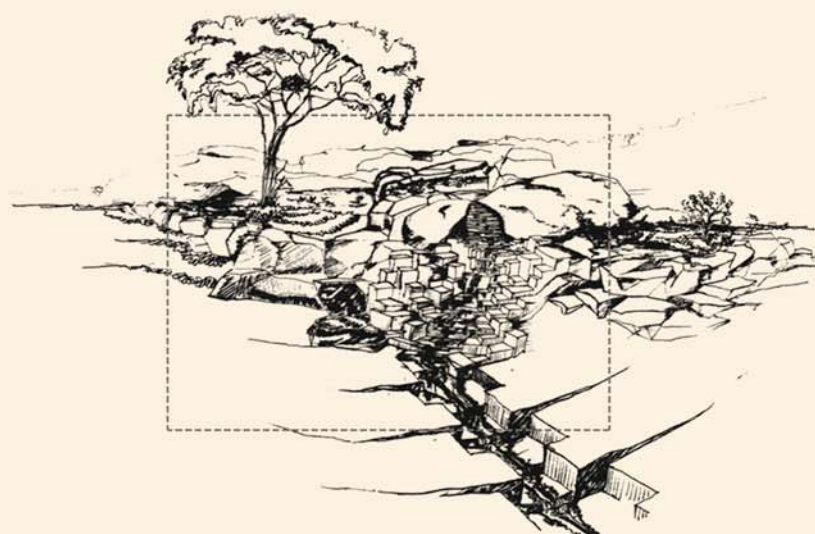
وضعیت اولیه کار شماره ۳

کار شماره ۳: آبشار در مسیر شمال ورودی آمفی تئاتر

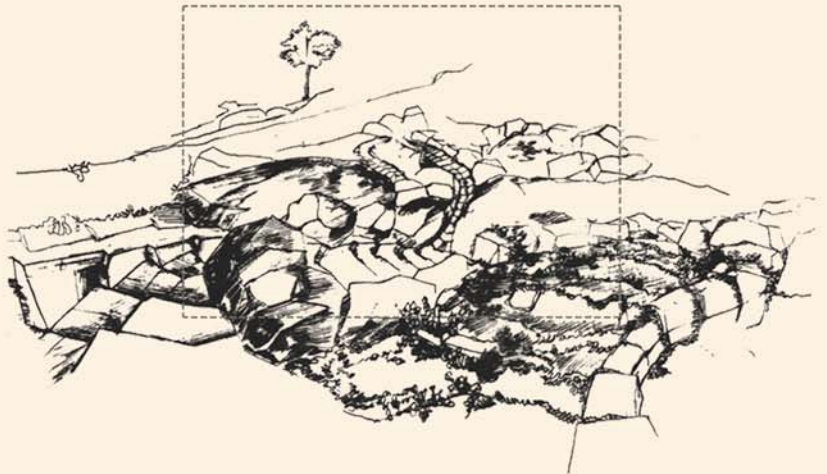
وضعیت اولیه کار شماره ۴

کار شماره ۴: جوی آب با ترکیب سنگ و صخره‌ای موجود

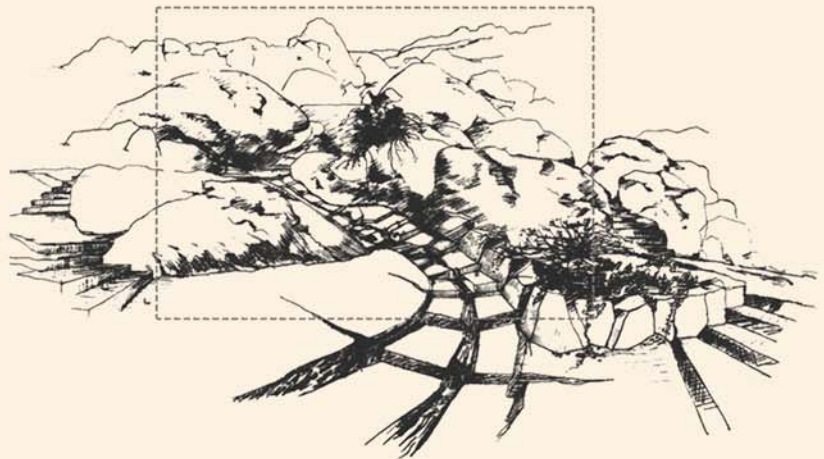
وضعیت اولیه کار شماره ۵

کار شماره ۵: آب سرسره روی سنگ‌های شیب‌دار

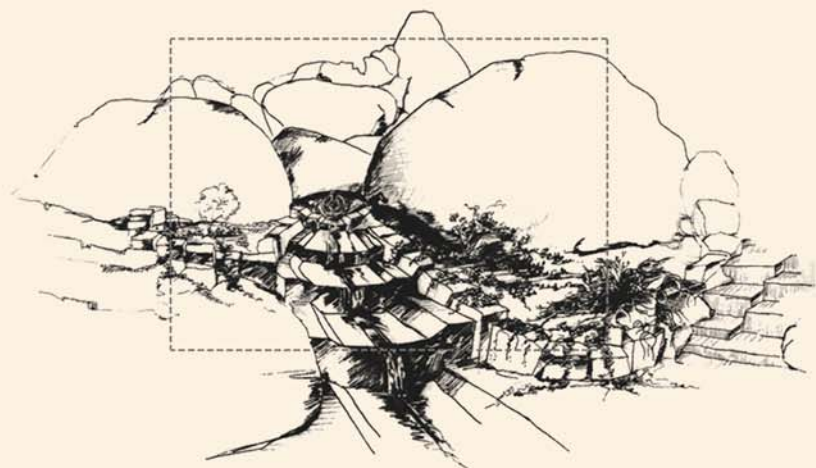
وضعیت اولیه کار شماره ۱

کار شماره ۱: آبشار در مسیر شمال ورودی آمفی‌تئاتر

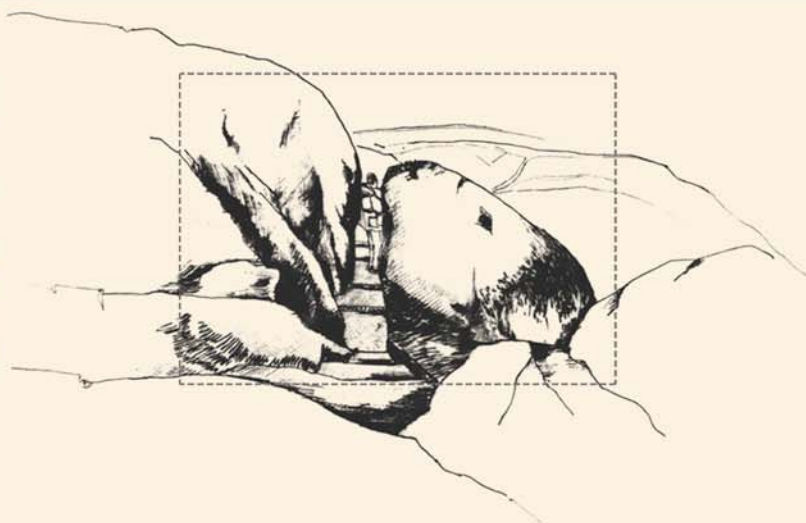
وضعیت اولیه کار شماره ۷

کار شماره ۷: چشمه اشک (چشمه در لابه‌لای سنگ‌های بزرگ موجود)

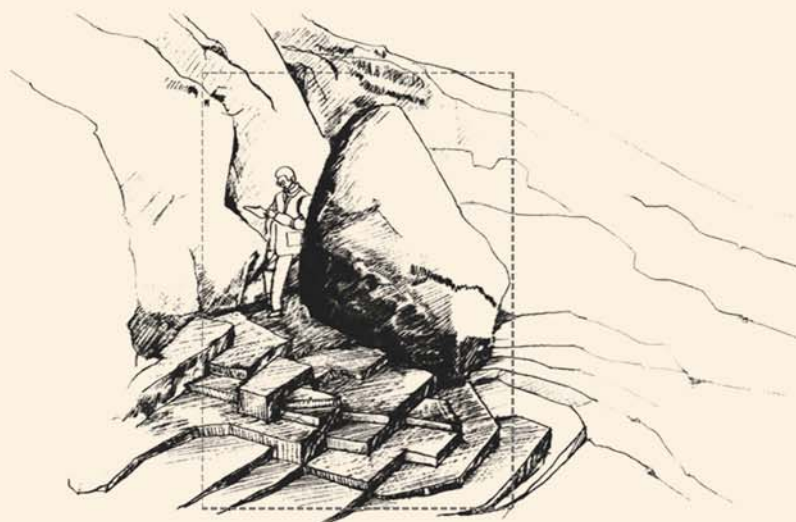
وضعیت اولیه کار شماره ۸

کار شماره ۸: گذرگاه تنگ (از بین دو سنگ بکر با سیمای بره)

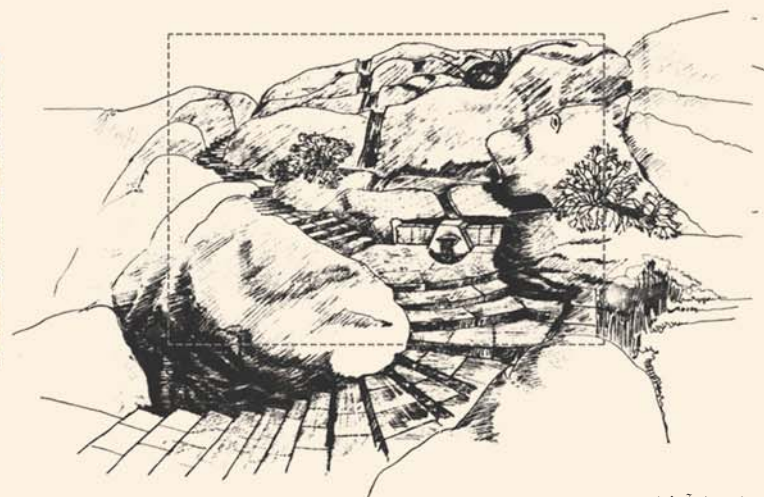
وضعیت اولیه کار شماره ۹

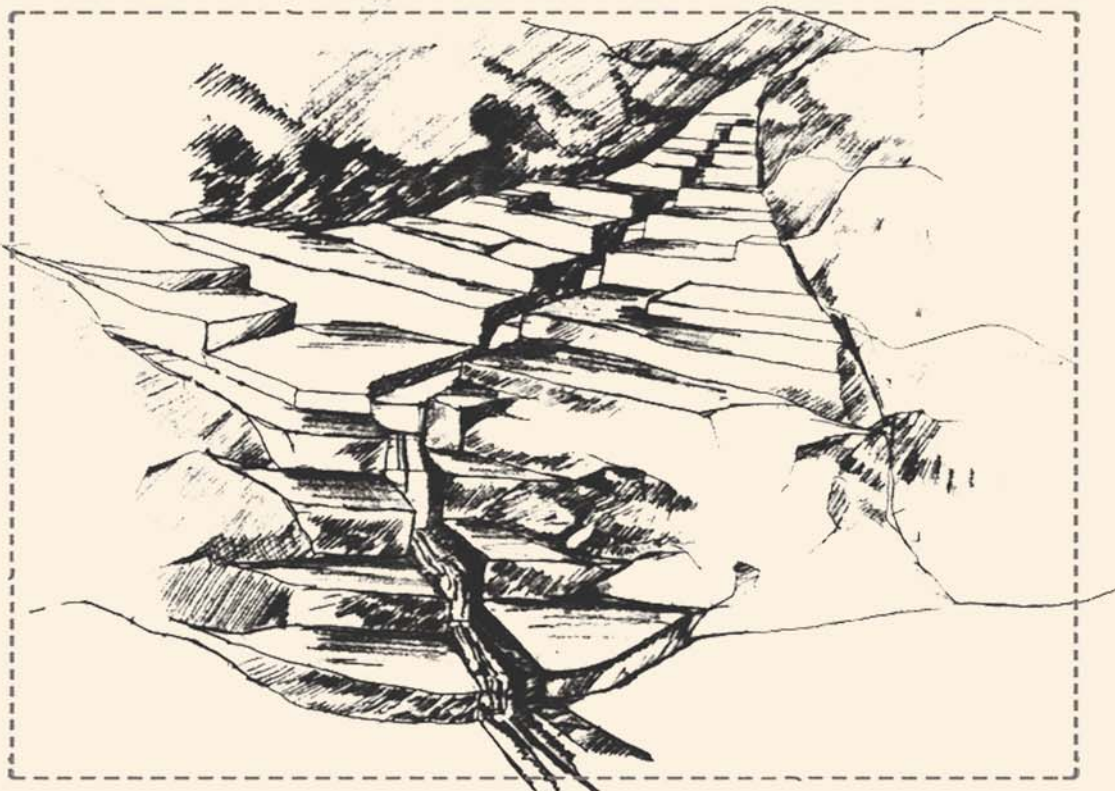
کار شماره ۹: گذرگاه تنگ (از بین دو سنگ اجرا شده).

وضعیت اولیه کار شماره ۱۰

کار شماره ۱۰: آبشار

کار شماره ۱۱: گذرگاه سنگي (بستر سنگ یکپارچه)

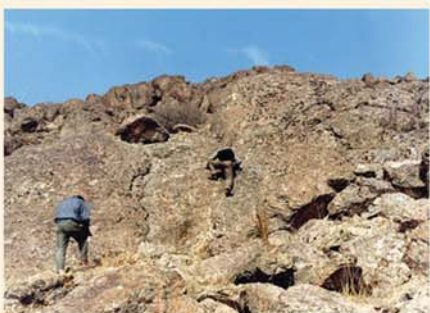
وضعیت اولیه کار شماره ۱۱

وضعیت اولیه کار شماره ۱۲

کار شماره ۱۲: راه سنگی کم‌شیب

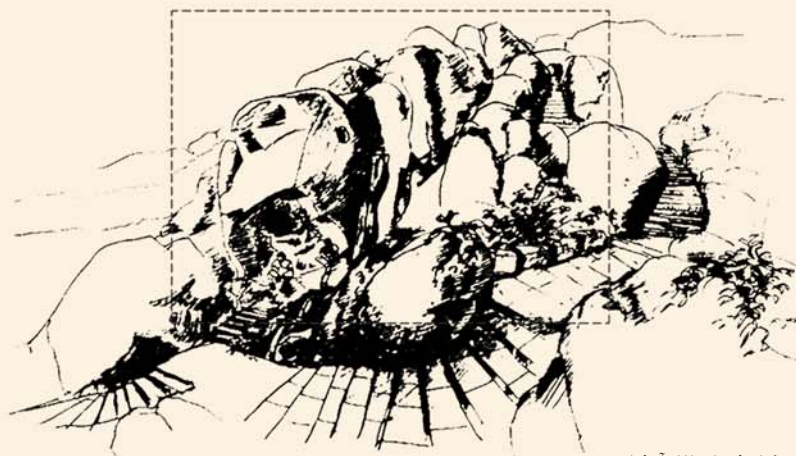
وضعیت اولیه کار شماره ۱۱

کار شماره ۱۱: گذرگاه با طناب

وضعیت اولیه کار شماره ۱۷

کار شماره ۱۷: آبشار دره یونس

کار شماره ۱۳: آبنشار سنگ‌های پرچین

وضعیت اولیه کار شماره ۱۳

تصویر سنگ تراشان در حال کار بر روی سنگ‌ها

ب- باغ تندیس‌های سنگی

در مسیر حرکت، سنگ‌های بزرگ و کوچک متعددی وجود داشت که بسیاری از آن‌ها در حالت عدم ثبات قرار داشتند و این احتمال وجود داشت که با حضور مردم، تبدیل به عناصر خطرناکی گردند؛ بنابراین لازم بود که یا در محل خرد و استفاده شوند یا تثبیت گردند.

از سال‌های دور، ذهن من معطوف به کشف علل رفتار غیردوستانه برخی از مردم در عرصه طبیعت و در محیط کوهستان از جمله عبور از همه نقاط، تخریب مسیرها و پرتاب سنگ و غیره بود. تصور من بر این است که یکی از علل این امر، فقدان جایگاه و ارزش اشیاء به خصوص سنگ‌ها در اذهان مردم است. سنگ‌های موجود در این کوهستان مرا بر آن داشت که تلاش نمایم به نحوی توجه مردم به خصوص نسل جوان را به ارزش هر سنگ، ولو به هر اندازه جلب نمایم و از این طریق رابطه رفیقانه‌تری بین بازدیدکنندگان و عناصر طبیعی به وجود آورم.

خوشبختانه شکل و کیفیت سنگ‌ها در این مورد کمک مؤثری بود. به جای خرد کردن سنگ، تصمیم گرفتم آن‌ها را برحسب مورد، تبدیل به تندیس‌های طبیعی نمایم.

بدیهی است این تغییر و شکل دادن سنگ می‌بایست به نحوی صورت گیرد که با حداقل دخالت در يك سنگ انجام شود. طی بازدیدهای متوالی در ساعات مختلف روز که آفتاب از زوایای مختلف به سنگ‌ها می‌تابد، آن‌ها را مورد مطالعه قرار دادم، در حدود سی سنگ با ابعاد مناسب شناسایی و علامت‌گذاری شد و کروکی‌های اولیه مربوط به هر يك تهیه گردید.

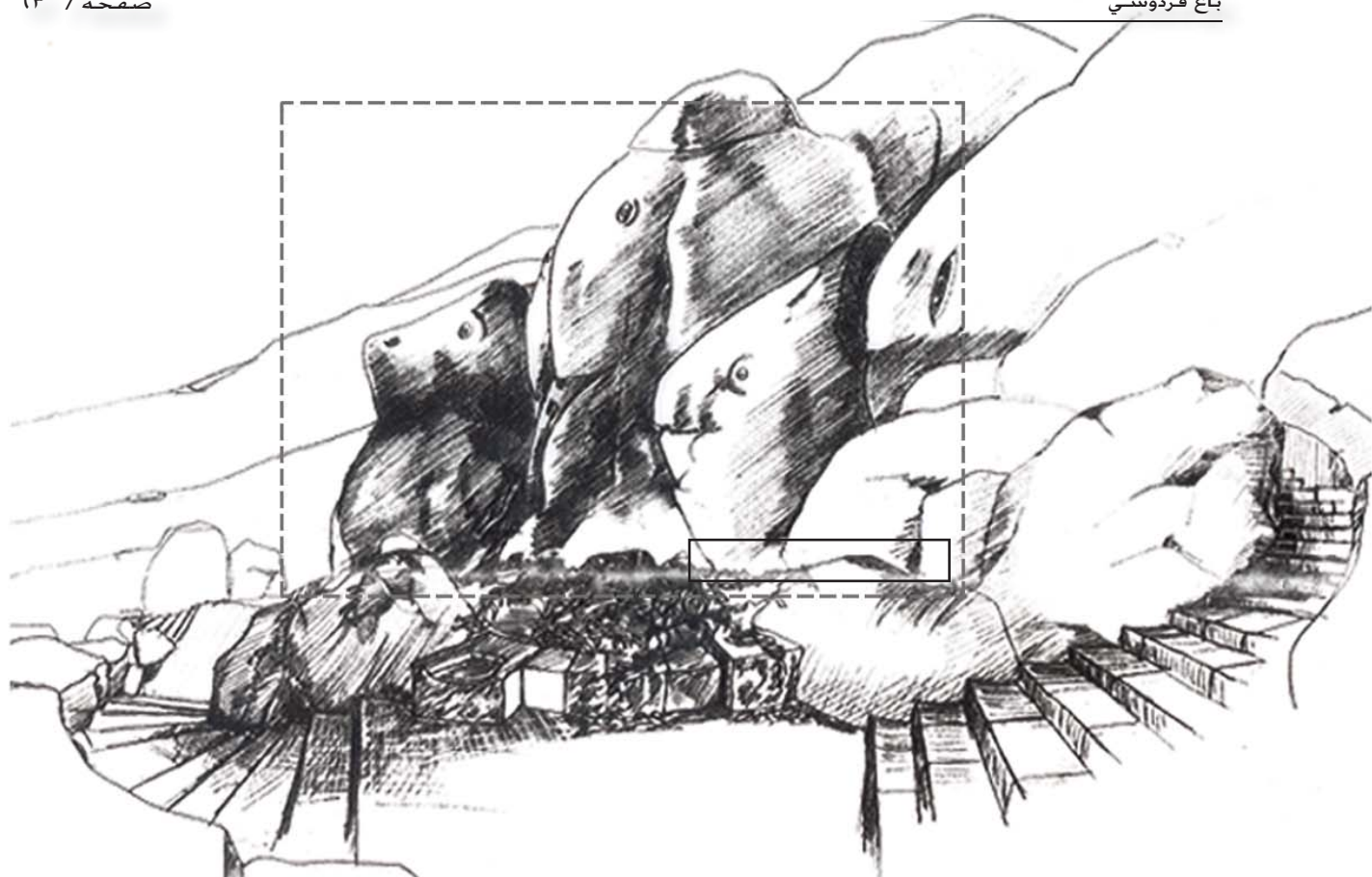
در مرحله اجرایی با موافقت کارفرما، از مجسمه‌ساز هنرمند که

متخصص کار با سنگ نیز هست یعنی آقای ناصر هوشمند وزیری که قبلاً نیز در باغ جمشیدیه، مجسمه‌های زیبایی آفریده بود دعوت به عمل آوردم. ایشان نه تنها طرح‌های قبلی تهیه شده را تکمیل و آن‌ها را اجرا نمودند، بلکه تعداد جدیدی مجسمه را با سلیقه و تجربه برتر خویش به وجود آوردند که مجموعه آن‌ها به حدود ۳۰ واحد بالغ می‌گردد و طبعاً تندیس‌ها از انواع حیواناتی است که در محیط کوهستان و یا در دریا یافت می‌شوند (بنا به نظر ایشان چون همه جا دریا بوده است پس می‌توان در همه جا مجسمه حیوانات دریایی را انتخاب نمود).

برای اثبات توانایی‌های زنان ایران در همه عرصه‌ها، از جمله کار مجسمه‌سازی با سنگ، از خانم سیمین اکرامی (مجسمه‌ساز) نیز دعوت به عمل آمد که کار اجرای سه مجسمه در محور خانه زاگرس را به عهده گیرند.^{۵۱}

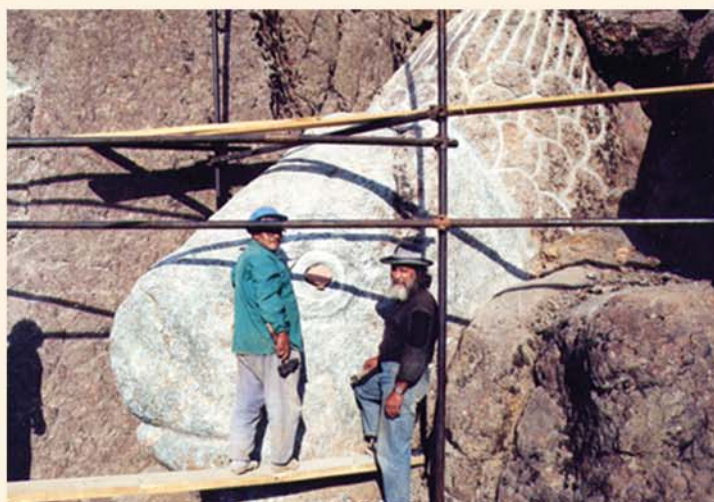
برای یکی از تندیس‌ها که در طرح من مشت گره کرده بود و عنوان فریاد داشت، ایشان پیشنهاد نمودند که به صورت طرحی جدید، یعنی به شکل بوف درآید. این تغییر موجب کار زیاده‌تری بر روی سنگ می‌شد. ولی من به احترام پذیرفتم و ایشان اجرا نمودند.

یکی دیگر از تندیس‌ها که در طرح به عنوان کار شماره ۳۳ و چهره انسان نامیده شده بود در اصل، ایده نقش چهره شاعر نامدار ایران، نیما یوشیج بر این صخره بزرگ بود. که این کار نیز به خانم اکرامی سپرده شد. ولی متأسفانه در هنگام کار، بخشی از سنگ فروریخت و امکان ایجاد این تندیس از میان رفت. کار دیگری در همین مسیر که طبق طرح، توسط ایشان انجام شده تندیس خرس خفته است.

تصویر سنگ‌ها

آقای هوشمند وزیری مجسمه‌ساز و سنگتراشان

سنگ‌ها پس از اتمام کار

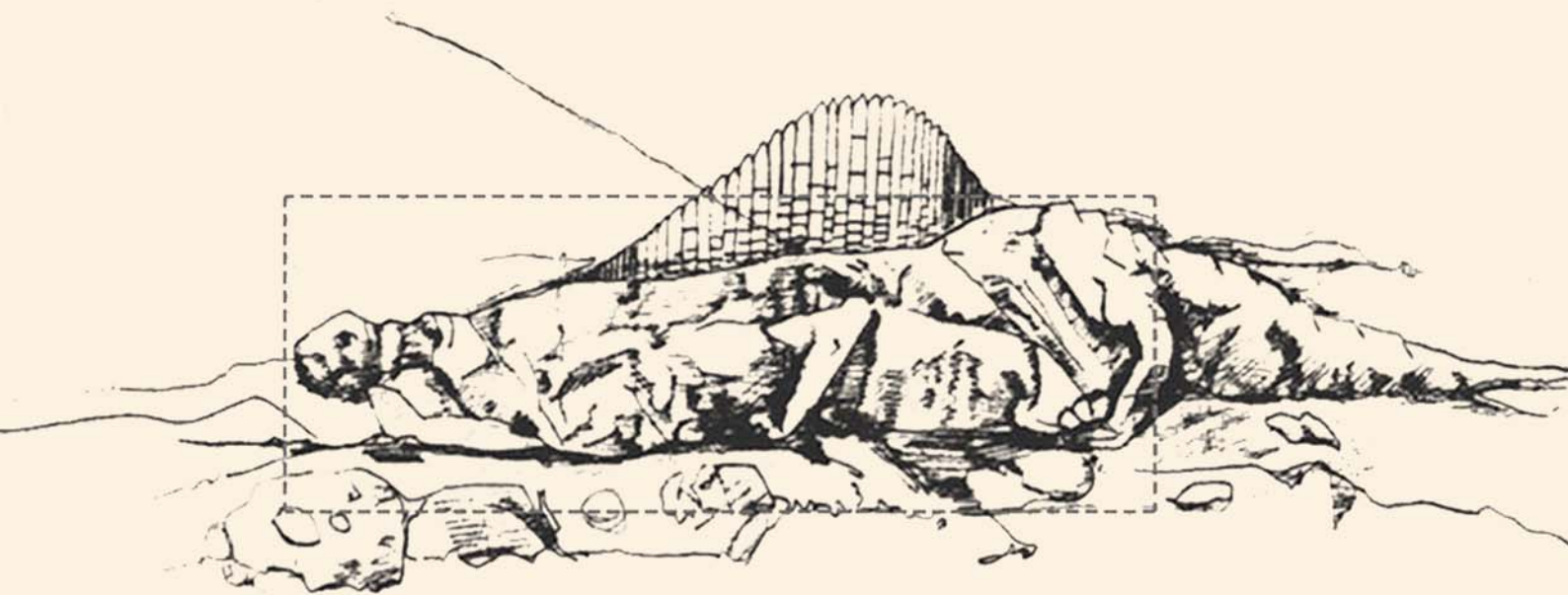
وضعیت اولیه کار شماره ۱۹

کار شماره ۱۹: سرمار

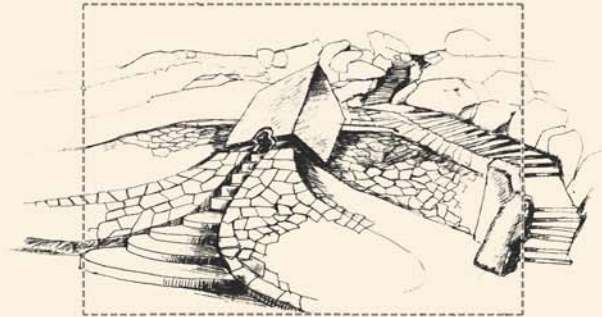
وضعیت اولیه کار شماره ۲۰

کار شماره ۲۰: دایناسور

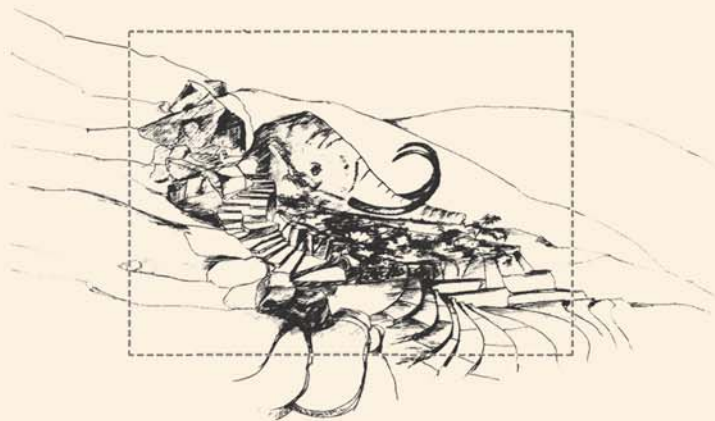
وضعیت اولیه کار شماره ۲۱

کار شماره ۲۱: سنگ نشانه
کسی راز مرا داند که از این رو به آن رویم بگرداند- شعر کتیه- مهدی اخوان ثالث

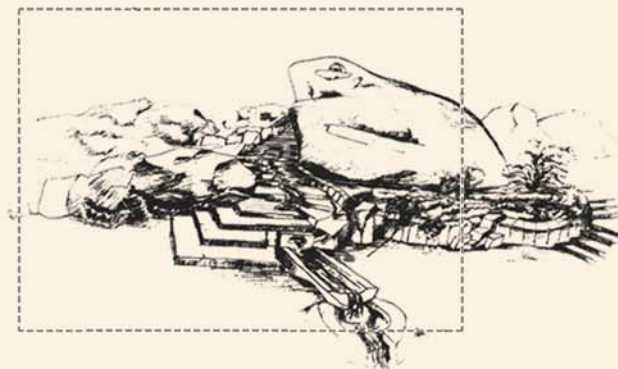
وضعیت اولیه کار شماره ۲۲

کار شماره ۲۲: ماموت

وضعیت اولیه کار شماره ۲۳

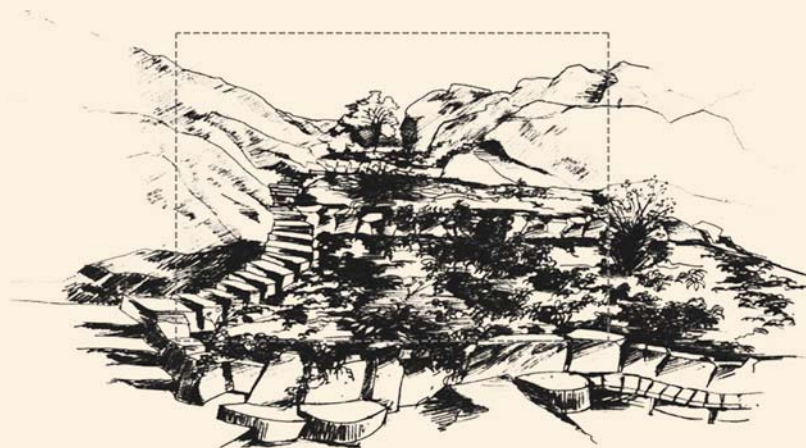
کار شماره ۲۳: داروک

پ- نمایشگاه گیاهان کوهستانی

در محور آبشارها و در ارتفاع حدود ۲۰۰۰ متر دره‌ای کوچک وجود دارد که در آن ایده احداث يك نمایشگاه گیاهان کوهستانی در محیط طبیعی کوه در نظر گرفته شده است.

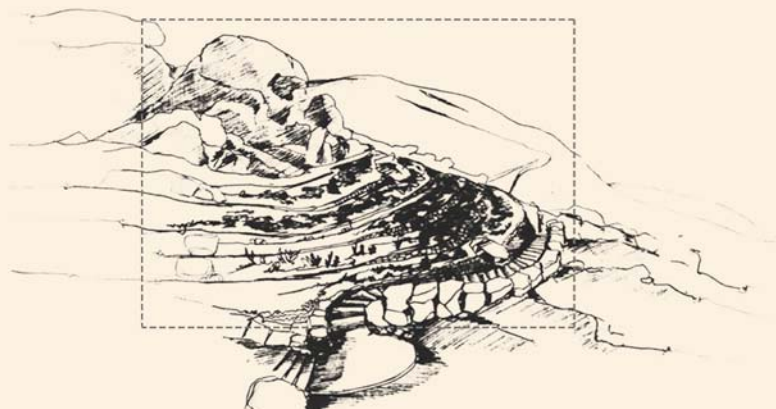
وضعیت اولیه کار شماره ۲۴

کار شماره ۲۴: دره نمایشگاه گیاهان کوهستان

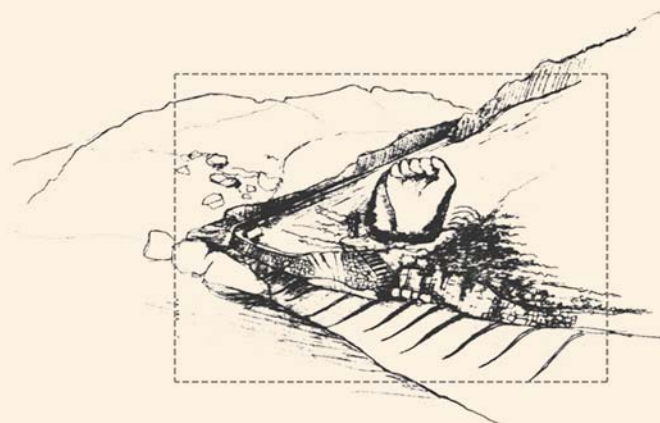
وضعیت اولیه کار شماره ۱۵

کار شماره ۱۵: تپه نمایشگاه گیاهان کوهستان

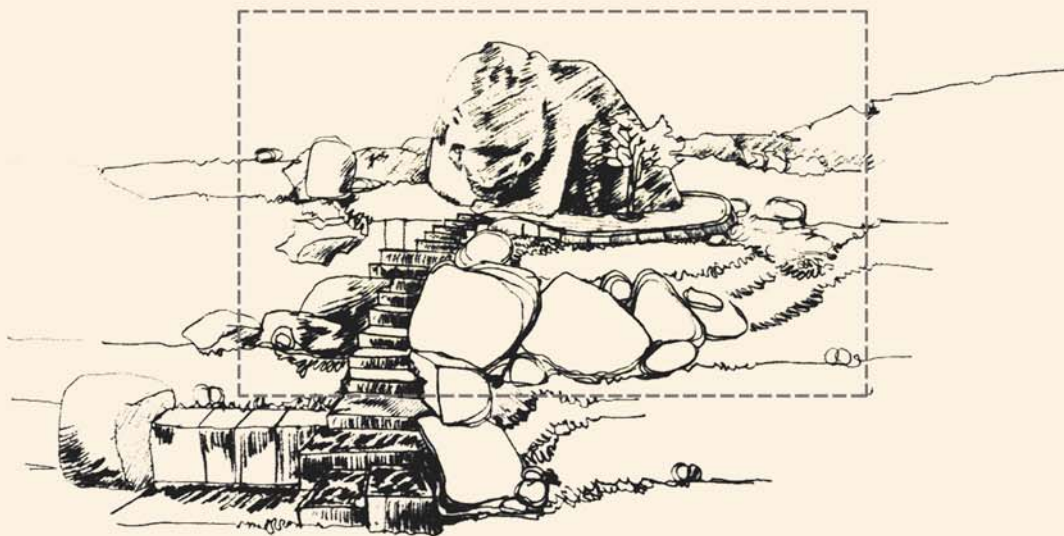
وضعیت اولیه کار شماره ۳۰

کار شماره ۳۰: فریاد انسان (طرح مشت گره کرده که عنوان فریاد است. ولی با پیشنهاد خاتم سیمین اکرامی (مجسمه‌ساز) طرح بوف اجرا شد.

وضعیت اولیه کار شماره ۳۱

کار شماره ۳۱: خرس خفته

کار شماره ۳۱ پس از اجرا

وضعیت اولیه کار شماره ۳۲

• طرح نورپردازی

به علت اشراف باغ به شهر تهران و حضور مردم تا دیرنگام در آن، نورپردازی و زندگی شب، مورد توجه قرار گرفته و دیواره‌ها، کف‌ها و سنگ‌ها نورپردازی شده است.

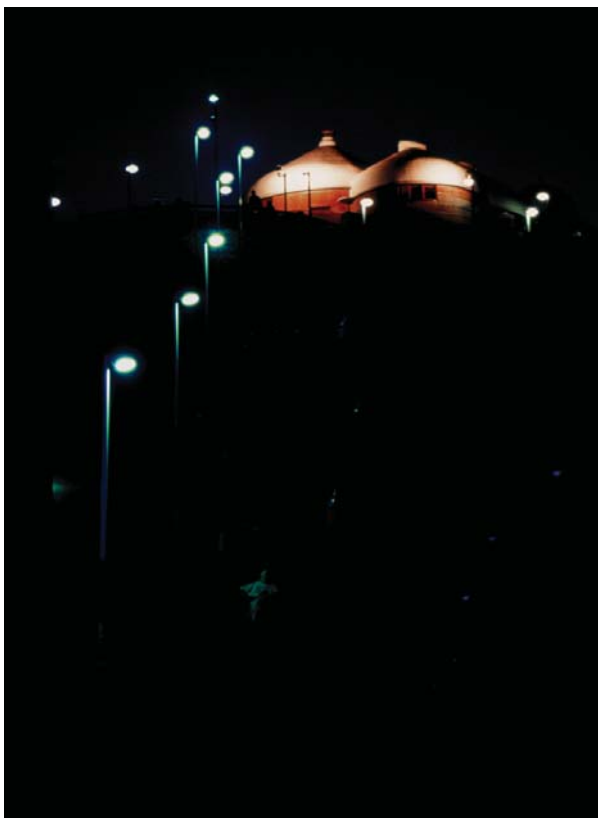
نورپردازی عمومی، حتی‌المقدور آرام و یکنواخت و برحسب اختلاف سطح و تردد در مسیرها تنظیم شده است. برای محل‌ها و عناصر ویژه، نورپردازی اختصاصی با پروژکتور مناسب در نظر گرفته شده است.

ایده نورپردازی در شب برچند عامل متکی بوده است.

- اجتناب از ایجاد نور زیاد، که موجب خیرگی چشم و ایجاد خطر در معابر کوهستانی است.
- تأمین نور آرام و حداقل، برای مسیرهای عبور
- نور ویژه برای نقاط عطف، نظیر میادین جمع و عناصر طبیعی با ارزش که موجب جلب نظر و مکث می‌گردد.
- تأکید بیشتر بر عناصر ویژه طبیعی، در برخی نقاط نظیر سنگ‌های بزرگ یا احجام طبیعی جاذب یا درختان زیبا
- حفظ آرامش کوهستان و آرامش نور در فضاهای آرام، موجب تشویق به توقف و استفاده از سکون و سکونت کوهستان می‌گردد.
- ایجاد یک حلقه نور که محدوده قابل حرکت در کوه را مشخص و از حرکت مردم و جانوران در نقاط غیرقابل کنترل و یا خطرناک در شب جلوگیری می‌کند. (این حلقه نور از داخل شهر نیز به خوبی قابل رؤیت است).
- طراحی نوعی نورپردازی رنگی بر فراز ساختمان اصلی (میعادگاه) که از طریق آن مردم تهران بتوانند از برنامه‌های هر شب این مجموعه مطلع شوند. (لازم به یادآوری است که این ساختمان هنوز ساخته نشده است).

میدان جمع و موسیقی آذربایجان- نور ویژه در میدان (در قسمت بالا)
نور ویژه برای تأکید بر حرکت منحنی پله‌ها و مسیر

محور خانه ایلات شمال، نور آرام و مناسب برای مسیر حرکت و نور ویژه برای سقف چادرها

میدان جمع و موسیقی خانه کردستان با نور ویژه برای برگزاری مراسم

• حرکت آب

باغ فردوسی فاقد آب جاری است و از حقایق باغ جمشیدیه استفاده می‌کند و طبق طرح، قرار بوده است از ارتفاعات بالاتر (نزدیک کلک‌چال) آب جاری برای آن تأمین شود، که هنوز به مرحله عمل درنیامده است. برای حضور آب جاری در بستر باغ، در دو قسمت شرقی و غربی باغ فردوسی دو ایده مختلف به کار گرفته شده است.

در قسمت غربی که افتتاح شده است و مورد استفاده مردم قرار می‌گیرد چون آب به حدی وجود ندارد که مانند باغ جمشیدیه جاری شود. لذا باغ بدون آب جاری طراحی شده است. در این قسمت و در محور معابر، جوی سنگی کم‌عرض به ۱ متر درآمده که آب ناشی از ریخت و پاش آبخوری‌ها، آب مازاد آبیاری، آب باران و برف و آب ناشی از شست‌وشوی کف‌ها را جمع‌آوری نموده و با استفاده از اختلاف سطح‌ها عبور آب را همواره با صدای ریزش ملایم به گوش می‌رساند و در طول مسیر آن را هدایت و در نهایت در مقابل مجسمه فردوسی به رودخانه کلک‌چال می‌ریزد.

- در بخش شرقی (محور آبشارها) یک مسیر آب در گردش است که از فراز ارتفاعات و از لابه‌لای مجسمه‌های سنگی، به صورت آبشارهای مختلف و متنوع به سوی پایین پیش‌بینی شده است. این آبشار از ارتفاع ۲۱۰۰ + متر (حیاط میعادگاه) به سوی استخر طبیعی باغ جمشیدیه در ارتفاع ۱۸۵۰ + متر جاری می‌شود و اصلی‌ترین مسیر حرکت را زیر پوشش می‌گیرد.

• تاسیسات زیربنایی

منابع آب - آبیاری - آب آشامیدنی

برای تأمین آب آبیاری باغ فردوسی سه منبع پیش‌بینی شده است:

۱. استفاده از قسمتی از حقایق باغ جمشیدیه (از چشمه تنگ حصارک)
۲. حفر یک چاه عمیق در دره تنگ حصارک (نزدیک پل ارتباطی از خیابان جمشیدیه)
۳. انتقال آب از ارتفاعات کلک‌چال و پیازچال به محل حیاط میعادگاه در ارتفاع ۲۱۰۰ + متر

به علت شیب زیاد کوهستان و برای جلوگیری از هز رفتن آب، طراحی سیستم آبیاری مبتنی بر ۴ منبع اصلی در ۴ ارتفاع متفاوت است که هر منبع می‌تواند اراضی زیردست خود را آبیاری کند. آب منبع پایین (منبع شماره ۱) از چشمه تنگ حصارک و چاه تأمین می‌شود و منابع از طریق لوله به یکدیگر مرتبط هستند. از آنجا که در کوهستان نمی‌توان در همه نقاط، این گونه سازه (منبع بتنی آب) را ایجاد نمود، جستجوی محل منبع، که هم به نیازهای طرح آبیاری پاسخ دهد و هم منظر کوهستان را خدشه‌دار نسازد، حائز اهمیت بوده

است.

هر منبع آب از دو قسمت آب خام برای آبیاری و آب تصفیه شده برای آشامیدن تشکیل شده که قسمت‌های آبیاری به یکدیگر مرتبط هستند؛ بدین‌ترتیب شبکه کاملی به وجود می‌آید.

منابع آب طرح، یا در نقاط پنهان از دید، و یا در ترکیب با یک عنصر ساختمانی دیگر طراحی شده و برای اطراف آن کاشت گونه‌های گیاهی پوشش‌دهنده پیشنهاد گردیده است تا در درازمدت به قسمتی از منظر سبز کوهستان تبدیل شود.

برای تقلیل مصرف آب، از گیاهانی که معمولاً در بستر کوهستان می‌رویند و با آب برف و باران زندگی می‌کنند، حداکثر استفاده به عمل آمده است. بدیهی است برای تکمیل منظر، از گیاهانی که در کوهستان‌های دیگر یافت می‌شوند نیز استفاده شده است.

تأمین آب آشامیدنی از طریق انشعابات از آب شهر انجام شده است. (گرچه آب چشمه تنگ حصارک خوشگوار است، اما در درازمدت به علت مراجعات و تردد مردم، نمی‌توان به عدم آلودگی آن اطمینان داشت).

برق

برق مورد نیاز از طریق شبکه توزیع 20kv منطقه تأمین شده است. برای بخش‌های اجرا شده یک واحد پست برق 20/۰.۴ است. برای توزیع برق نرمال و یک واحد پست اضطراری برای توزیع برق اضطراری در طرح پیش‌بینی و اجرا شده است.

سیستم برق فشار قوی و ضعیف شبکه

روشنایی (نورپردازی)

عمومی: روشنایی عمومی معابر با چراغ‌های باغی ولی با نور پایین تأمین گردیده است تا از ایجاد خیرگی و در نتیجه خطر برای عابرین بالادست جلوگیری گردد.

نور ویژه: برای عناصر خاص (درخت‌ها، سنگ‌ها، ساختمان‌ها) از نورپردازی ویژه مدفون در خاک پیش‌بینی شده است.

دفع فاضلاب

برای حفظ محیط کوهستان از آلودگی فاضلاب تولیدی، در کلیه ساختمان‌ها و سرویس‌های بهداشتی از طریق یک سیستم جمع‌آوری و در نهایت از طریق سپتیک تانک در قسمت جنوب غربی باغ به صورت ته‌نشین و پساب باقیمانده به سه چاه جذبی دفع می‌گردد.

تلفن:

خطوط تلفن شهری مورد نیاز طرح از مرکز تلفن در منطقه جمشیدیه تامین و به خانه‌های فرهنگ و کیوسک‌های تلفن عمومی توزیع شده است.

گاز:

برای خانه‌های فرهنگ و فضاهای پذیرایی از گاز شهری برای گرمایش ساختمان‌ها و پخت و پز استفاده شده است. شبکه گازرسانی محوطه با فشار ۶۰ پی‌اس‌ای گاز مورد نیاز ساختمان‌ها را توزیع نموده و با کاهش فشار به سطح مصرف به میزان ۰/۲۵ پی‌اس‌ای به ساختمان‌ها وارد می‌شود.

آبیاری:

وسعت فضای سبز که تحت پوشش آبیاری تحت فشار قرار می‌گیرد حدود ۷ هکتار می‌باشد.

روش آبیاری قطره‌ای طراحی شده که به دلیل شیب زیاد منطقه نوع دیپرها خود تنظیم با دیافراگم تنظیم فشار انتخاب شده‌اند. شبکه

حوزه‌بندی شده توسط شیرهای فشارشکن آب در حد مورد نیاز کنترل شده است.

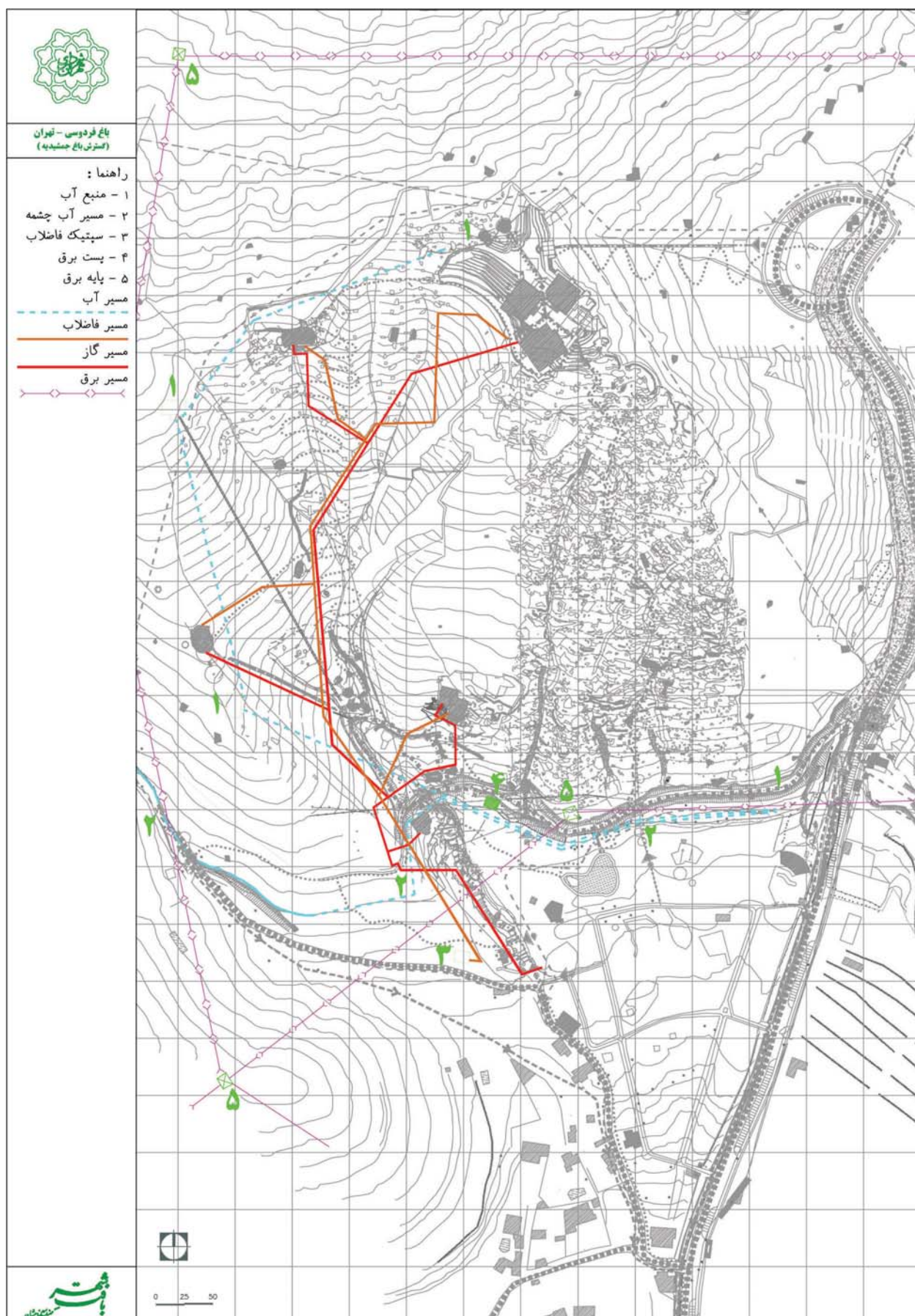
آب مورد نیاز از طریق چشمه موجود در دره حصارک با آبدهی دائمی تامین شده و توسط لوله انتقال به صورت ثقلی به حوضچه و سپس به مخزن شماره ۱- واقع در شمال شرق استخر موجود انتقال می‌یابد. از مخزن شماره ۱- از طریق پمپاژ آب به مخزن شماره ۲- و سپس به شماره ۳- و ۴- انتقال می‌یابد (مخزن شماره ۴- به علت عدم اجرای ساختمان میعادگاه پیش‌بینی شده در ارتفاع شمال پارک موجود اجرا نگردید).

توزیع آب به صورت ثقلی برای شبکه‌های آب سرویس و آبیاری از مخازن ۲ و ۳ انجام می‌گردد.

هر مخزن شبکه پیش‌بینی شده در زیر دست خود را تغذیه می‌نماید. شبکه از جنس لوله پلی‌اتیلن با فشار ۱۰ اتمسفر و با اتصالات مهره‌ای پیچی انتخاب و اجرا شده است. کلاً موقعیت آبیاری به صورت دفنی و دریپرها در خارج از خاک و در پای گیاه اجرا شده‌اند.

مخزن آب شماره ۲ بر فراز ارتفاعات که توسط بافت سبز استتار شده است.

• معماری منظر^{۵۲}

با آن

۶. جلوگیری از حرکت سریع آب‌های سطحی از طریق کاشت دامنه‌های بالادست
۷. استفاده از درختان سایه‌دار و غیرمثمر
۸. حفظ دید باغ به شهر تهران از طریق کاشت مناسب
۹. پوشش اجزای سازگار و یا انسان‌ساخت (منابع آب، پست‌های برق و غیره) با پوشش گیاهی مناسب
۱۰. استفاده از هر مقدار خاک موجود برای کاشت گونه مناسب
۱۱. ارتباط استخراج‌شده به ارتفاعات بالادست تا ارتفاع ۲۱۰۰ متر. در بستری از آب و گیاه و گل
۱۲. ایجاد سطوح سایه‌دار در کوهستان برای توقف و استراحت مردم
۱۳. طرح کاشت سطوح سایه‌دار، متناسب با کیفیت زمین و پیرامون و ارتفاع آن

• (۱) گونه‌های گیاهی

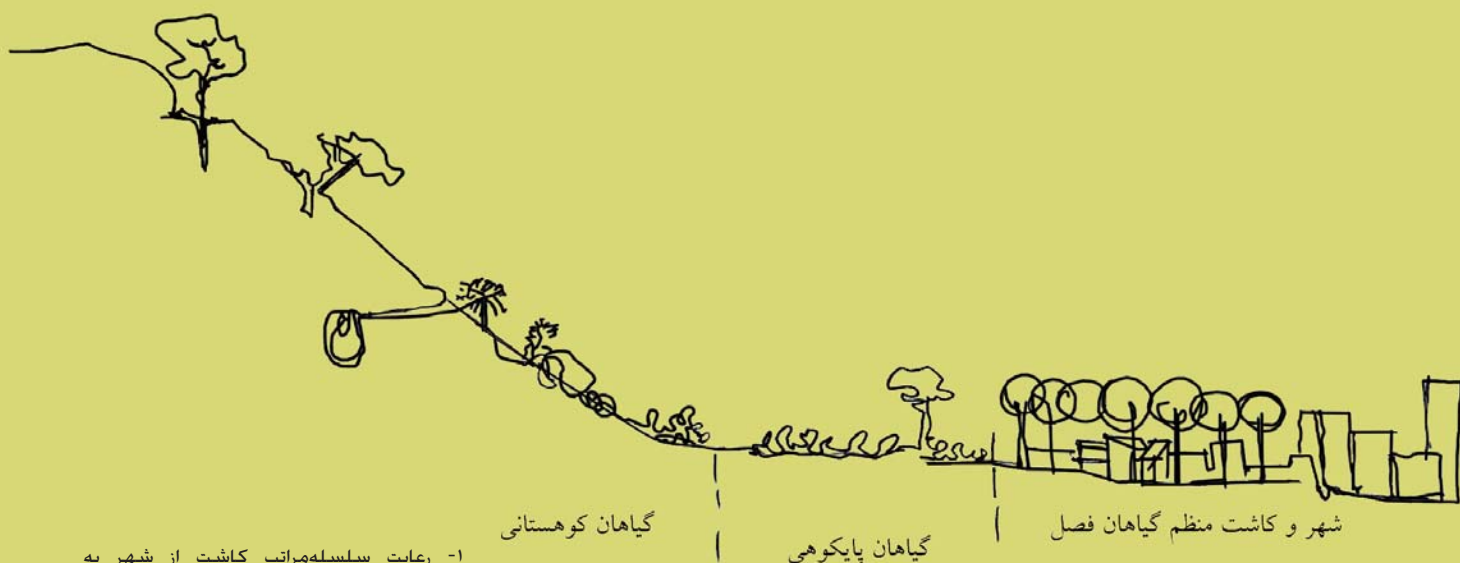
گونه‌های استفاده شده در باغ فردوسی شامل سه گروه است. گروه اول درختانی هستند که برای حفاظت خاک و ارتقای کیفیت فضای سبز مجموعه، روی شیب‌های مجاور مسیرهای اصلی کاشته شده‌اند. این درختان عبارتند از: توت نر، افاقیای معمولی، سرو نقره‌ای، کاج تهران، نوئل نقره‌ای، آلبالو تلخ، ارغوان معمولی و گاهی سدرس. برای پوشاندن شیب‌ها و گاهی بالای دیوارهای سنگی اطراف مسیرها، از درختچه‌هایی نظیر پیراکانتا، هیپرکیوم، کوتوناستر، سماق آمریکایی، تیغ وحشی، یاس زرد، و پیچ امین‌الدوله، نسترن‌های پیچ، سنجد زینتی، مروارید، نرگس درختی، بادام وحشی و گلیسین استفاده شده است.

در طرح باغ فردوسی، معماری منظر نیز همانند معماری، تابع ویژگی‌های طبیعی کوهستان است. شکل کوه، صخره‌ها، سنگ‌ها، نوع و میزان خاک، شیب، موقعیت جغرافیایی، آفتابگیری، باد و عوامل متعدد دیگر، هریک به نحوی بر شیوه‌های طراحی مؤثر بوده‌اند. توجه به سازگاری با عوامل طبیعی و در نتیجه ماندگاری و انطباق بر طبیعت، در چارچوب ترکیب ایده‌های معماری و معماری منظر و عوامل و عناصر طبیعی موجود (گیاهان بومی، صخره‌ها و سنگ‌ها) انجام شده است. به بیان دیگر طراحی در هر نقطه از باغ، با در نظر گرفتن ارزش‌های موجود منظر طبیعی، مبتنی بر حفظ همان ویژگی‌ها و ارزش‌ها و در جهت تقویت و ارتقاء آن انجام شده است. همچنین از گونه‌هایی استفاده شده که ضمن ایجاد تنوع و زیبایی منظر، کم‌آبی و شرایط کوهستان را نیز تحمل کنند. به علت گوناگونی فضاها از نظر سطح، ارتفاع، ترکیب با صخره‌ها و غیره، ضمن ملحوظ داشتن یک اندیشه عمومی که همان رفاقت با طبیعت است، حداکثر استفاده از گونه‌های گیاهی کوهستانی مورد نظر بوده است.

باغ، دارای طرح معماری منظر ویژه‌ای است که این طرح معماری منظر، باید ضمن توجه به نکات یاد شده و احترام به طبیعت، بتواند ترکیبی زیبا از رنگ را در فصول مختلف به وجود آورد.

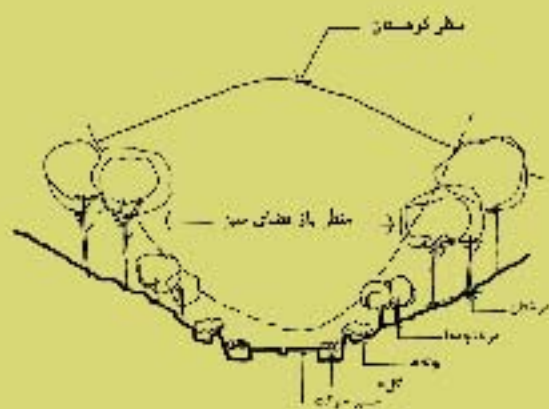
ایده‌های اصلی معماری منظر به شرح زیر است:

۱. رعایت سلسله مراتب کاشت از شهر به کوهستان
۲. حفظ دیدهای اصلی به کوه البرز
۳. تقلیل سطح کف‌های سنگی از طریق کاشت گونه‌های پوشش‌دهنده
۴. تقلیل سطح دیوارهای سنگی، توسط کاشت گونه‌های ریزشی
۵. طرح کاشت موضعی برحسب ارزش‌های طبیعی هر محل و ترکیب

۵- طرح کاشت موضعی برحسب ارزش های طبیعی هر محل و ترکیب با آن. به تصویر صفحه ۱۸۱ مراجعه شود.

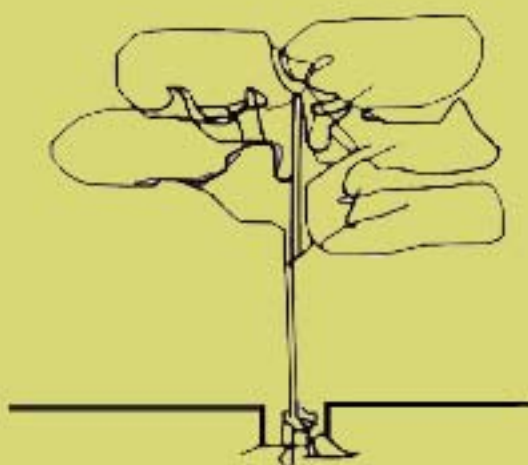
۲- منظر باز در مقابل نقاط بارز کوهستان
۲- حفظ دیدهای اصلی به کوه البرز

۱- جلوگیری از حرکت سریع آب های سطحی از طریق کاشت دامنه های بالادست

۲- تثبیل سطح کف های سنگ از طریق کاشت گیاهان پوششی در دو سوی آن

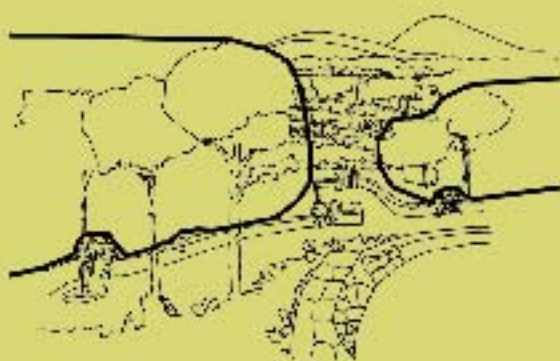
۷- استفاده از درختان سایه دار ولی غیرمثمر برای جلوگیری از تخریب درختان توسط بازدیدکنندگان

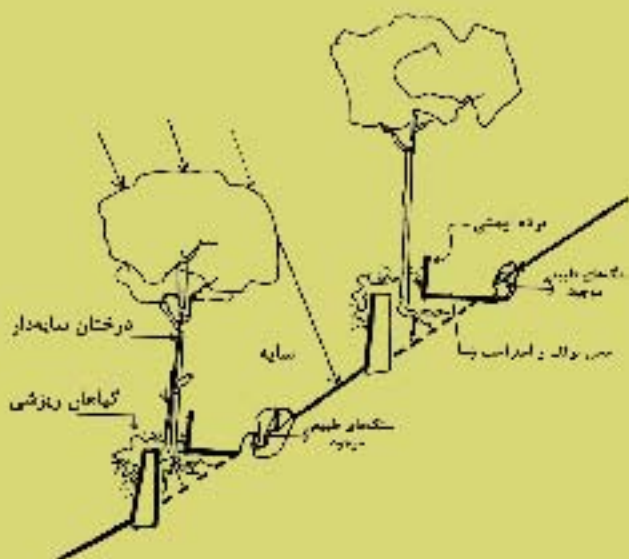
۴- تثبیل سطح دیوار های سنگی توسط کاشت گونه های ریزشی

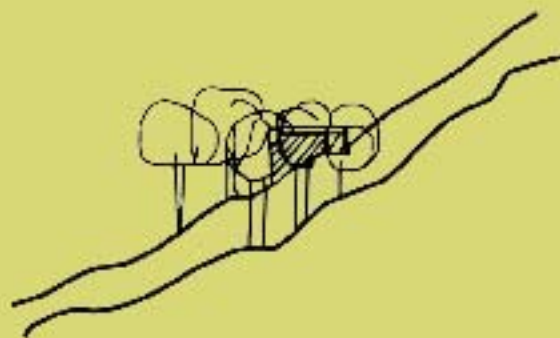
ایجاد مسطوح سایه‌دار توقف و استراحت
۱۱- ارتباط استخر جمشیدیه تا ارتفاع ۲۱۰۰ متر به وسیله آب و گیاه.

حفظ مناظر باز از فراز کوه به شهر
۸- حفظ دید باغ به شهر تهران از طریق کاشت مناسب.

۱۲- ایجاد مسطوح سایه‌دار در کوهستان برای توقف و استراحت مردم

۹- پوشش اجزای ناسازگار یا انسان‌ساخت منابع آب، پست‌های برق و ... با پوشش گیاهی مناسب

آرایش فضای سبز مسطوح سایه‌دار کوهستان
۱۳- طرح کاشت مسطوح سایه‌دار مناسب با کیفیت زمین و پیرامون و ارتفاع آن

۱۰- استفاده از هر مقدار خاک موجود برای کاشت گونه مناسب

گیاهان سازگار شده با طراحی کاشت، نمایشگاه‌هایی طبیعی به وجود خواهد آمد که برای تماشاچیان جذاب خواهد بود؛ هم‌چنین دفترچه راهنمایی تهیه و در اختیار علاقمندان قرار خواهد گرفت تا بتوانند انواع گل‌ها و گیاهان کوهستان را جستجو کرده و تماشا کنند. احداث چنین باغچه‌های نمایشی، نیاز به تحقیقات و دستیابی به روش‌های تکثیر و کاشت گونه‌های بومی و کوهستانی دارد که مستلزم سرمایه‌گذاری و صرف وقت و حوصله کافی است که شایسته است شهرداری، چنین مطالعاتی را دیر یا زود شروع نماید. در هر صورت در سال‌های اول، برای پوشش چنین مکان‌های مناسبی جهت رشد گیاه، می‌توان از گیاهان موجود در باغ‌های صخره‌ای بهره گرفت و به تدریج گونه‌های بومی کوهستانی را در سال‌های بعد جایگزین نمود.

• عدم توفیق کامل در تولید گیاهان کوهستانی

گرچه یکی از ایده‌های اصلی معماری منظر، استفاده از گونه‌های کوهستان بوده است، اما در عمل به دلیل فقدان مؤسسات تولیدکننده اینگونه گیاهان و عدم آمادگی کارفرما برای سرمایه‌گذاری طولانی‌مدت در این زمینه، فقط کاشت برخی از اینگونه انجام شد.

• محل‌های نشستن

محل‌های پیک‌نیک و نشستن دوستداران کوهستان، در کنار مسیرهای عبور پیش‌بینی شده است. سعی خواهد شد در کنار این محل‌ها، درخت‌های مقاومی کاشته شود تا سایه مطلوبی را برای روزهای آفتابی و سوزان بهار و تابستان تامین نماید. این درختان منظره کوه را نیز متنوع خواهند کرد.

• مسیر زه آب‌ها

تقویت و کاشت گیاهان مناسب در مسیرهایی که زه آب وجود دارد صورت گرفته است و انتخاب و کاشت گونه‌های جدیدی از گیاهان دائمی و صخره‌ای در این قبیل مسیرها، به غنی شدن منظر محیط خواهد افزود.

آبرسانی برای تامین رطوبت خاک در ماه‌های گرم و خشک تابستان، در چنین مکان‌هایی در مواردی که امکان‌پذیر باشد، انجام خواهد شد.

• باغچه‌های کنار میعادگاه فرهنگ‌های ایران

در باغچه‌هایی که با احداث دیوارهای تکیه در کنار پله‌ها و راه‌های منتهی به میعادگاه‌های فرهنگ‌های ایران ایجاد می‌شود، می‌توان با تهیه خاک مناسب و تأمین آب کافی، منظرهای رنگین‌تری چه از نظر نوع گونه‌های درختی و درختچه‌ها و چه از نظر بوته‌ها به وجود آورد. این مناظر، بایستی توسط کاشت درختان و درختچه‌ها در ابتدای محورهای فرعی که منشعب از محور اصلی است در مناظر کوهستان محو شده و به این ترتیب مناظر مصنوعی با مناظر طبیعی پیوند بخورد.

به منظور هماهنگی با سنگ‌ها و صخره‌ها در باغچه‌های لابه‌لای سنگ‌ها در کنار مسیرهای عبور، انواع نسترن، گیاهان پوشش‌نی نظیر انواع سدم و گیاهان صخره‌ای نظیر آرابیس، ابریتا، سانتولینا، لاواندر و سراسنیوم و گاهی گل‌های فصل استفاده گردیده است، (لیست کامل گونه‌های گیاهی به طور جداگانه ارائه شده است).

• (۲) طرح کاشت

• محورهای داخلی

در محور اصلی در کنار منظر آبشارها و پله‌ها که همواره با حرکت آب هماهنگ است، در محل‌هایی به طور طبیعی، خاک وجود دارد و یا با کمک دیواره کوتاه سنگی و تأمین خاک، می‌توان بستر مناسبی را جهت کاشت به وجود آورد. به منظور آبیاری، می‌توان زه آبی را از طریق مسیر عبور آب به این قبیل مکان‌ها هدایت نمود. تا درختان، قادر به رشد قابل قبولی باشند، گونه‌های این درختان، بسته به مقدار نیازشان به آب و خاک تعیین شده است. در بعضی نقاط در این مسیر، درختچه‌های مقاومی از قبیل برخی گونه‌های زالزالک‌ها، زرشک‌ها و غیره کاشته شده تا تنوع فصلی مناسبی را از قبیل گل و رنگ شاخ و برگ در فصول مختلف تامین نمایند.

• محورهای فرعی منشعب از محور اصلی

در نقاط عطف، چه در امتداد محور اصلی و چه در مسیر میعادگاه فرهنگ‌های ایران واقع در دره غربی، محورهای فرعی از مسیر اصلی حرکت جدا شده است و با مکانیابی مناسب، درختان و درختچه‌هایی در کنار این قبیل محورها کاشته شده که به این وسیله بر مسیرهای حرکت در منظر کوه تأکید می‌شود. در این محورها کاشت گیاه به صورتی است که درختان بزرگ‌تر، به محور اصلی نزدیک‌تر بوده و هرچه از محور اصلی دور می‌شویم، درختان به درختچه‌ها تبدیل و این مسیرهای فرعی در متن کوه محو می‌شوند.

• مجاورت عناصر ویژه نظیر مجسمه‌های سنگی

در مجاورت عناصر ویژه، به منظور به دست آوردن مقیاس مجسمه‌های سنگی و همچنین به وجود آوردن نقاط خاص به صورت لکه‌های بزرگ رنگی در هر جا که امکان رشد وجود داشته باشد، از درختان و درختچه‌ها با اندازه مناسب و همچنین از گیاهانی که خود نیز حالت کپه‌ای داشته و یا فرم‌پذیر باشند (از طریق هرس کردن) استفاده شده است.

• نمایشگاه گل و گیاه وحشی و طبیعی کوهستان

در کنار مسیر راه‌های پیاده کوهستانی که از منطقه‌ای مناسب برای رشد گیاهان کوهستانی برخوردار است از قبیل خاک، در امان بودن از گزند بادهای شدید و کوران هوا و ... با استفاده از گیاهان بومی و

• فهرست گیاهان کاشته شده در باغ فردوسی^{۵۴}

ردیف	نام فارسی	نام علمی
۳۶	رز هفت رنگ	Rosa sp.
۳۷	رز مینیاتور	Rosa sp.
۳۸	رزمارینوس	Rosmarinus officinalis
۳۹	سیح سبز	Salvia sp.
۴۰	سانتولینا	Santolina sp.
۴۱	سدم قاشقی	Sedum spectabile
۴۲	سدم قرمز	Sedum sp.
۴۳	سدم ابلق	Sedum sp.
۴۴	سدم چمنی	Sedum sp.
۴۵	طاووسی	Spartium junceum
۴۶	اسپیره سفید	Spiraea crinata
۴۷	کاکوتی	Ziziphora sp.

ردیف	نام فارسی	نام علمی
۱	بومادران	Achillea sp.
۲	آیلان (عرعر)	Ailanthus altissima
۳	آجوگا	Ajuga reptans
۴	آتربیلکس نقره‌ای	Atriplex sp.
۵	زرنشک زینتی با رنگ پاییزه قرمز	Berberis thunbergii
۶	زرنشک زینتی برگ قرمز	Berberis thunbergii atropurpurea
۷	دم‌موشی ارغوانی	Buddleia davidii var. superbo
۸	سراستیوم	Cerastium tomentosum
۹	مارگریت	Chrysanthemum frutescens
۱۰	کاتالپا	Catalpa speciosa
۱۱	کرتوپسیس	Coreopsis sp.
۱۲	کوتوناستر خزنده	Cotoneaster horizontalis
۱۳	کوتوناستر فرانسوی خزنده	Cotoneaster sp.
۱۴	کوتوناستر خزنده برگ‌ریز	Cotoneaster sp.
۱۵	الیاگنوس (سنجد زینتی)	Eleagnus pungens
۱۶	فستوکا آبی	Festuca sp.
۱۷	یاس زرد	Forsythia intermedia
۱۸	فرانکنیا	Frankenia sp.
۱۹	گلوکوما	Glechoma sp.
۲۰	جونپروس خزنده	Juniperus horizontalis
۲۱	جونپروس خزنده طلایی	Juniperus sp.
۲۲	توری سفید	Lagerstroemia indica
۲۳	توری سرخ	Lagerstroemia indica var.
۲۴	لاواندر	Lavandula sp.
۲۵	ترو	Ligustrum ovalifolium
۲۶	برگ نو برگ درشت	Ligustrum sp.
۲۷	لیزماخیا	Lysimachia sp.
۲۸	زیتون تلخ	Melia azedarach
۲۹	چمن بال اسبی	Poa sp.
۳۰	آلبالو تلخ	Prunus mahaleb
۳۱	پیراکانتا قرمز	Pyracantha coccinea
۳۲	پیراکانتا نارنجی	Pyracantha coccinea var.
۳۳	سماق آمریکایی	Rhus typhina
۳۴	گل محمدی	Rosa damascina
۳۵	نسترن فرانسوی پیچ	Rosa sp.

فهرست اسامی درختان و درختچه‌های بکاررفته روی شیب دامنه کوه در باغ فردوسی

ردیف	نام فارسی	نام علمی
۱	آیلان (ارار)	Ailanthus altissima
۲	تا	Celtis Caucasica
۳	داغداغان	Celtis australis
۴	ارغوان معمولی	Cercis siliquastrum
۵	زالزالک گل سفید	Crataegus monogyna
۶	سرو نقره‌ای	Cupressus arizonica
۷	زربین	Cupressus sempervirens var. horizontalis
۸	توت نر	Morus alba (fruitless type)
۹	نوتل نقره‌ای	Pinus picea
۱۰	پیراکانتا	Pyracantha coccinea
۱۱	سماق	Rhus coriaria
۱۲	اقاقیا معمولی	Robinia pseudoacacia
۱۳	تیغ وحشی	Rosa canina

خانه شال غرب (آذربایجان)

خانه غرب کردستان

خانه ایلات شال شرق (ترکمن)

خانه ایلات مرکز و غرب ایران (زاکرس)

خانه های اقوام ایرانی

بخش چهارم - خانه‌های اقوام ایرانی

• مقدمه

- خانه‌های ایران معرف آداب و سنن، لباس، صنایع دستی، موسیقی، غذا و نحوه زندگی اقوام ایرانی خواهند بود.
- انتخاب محل برای استقرار هر يك از این خانه‌ها به نحوی صورت می‌گیرد که از طرفی با يك نشانه طبیعی، مانند سنگ بزرگ، صخره، آبشار و غیره مشخص و ترکیب گردد. (به طوری که نشانه طبیعی از فواصل دورتر قابل رؤیت باشد) و از طرف دیگر حجم ایجاد شده در پناه آن شکل گیرد.
- این خانه‌ها علاوه بر شناساندن فرهنگ‌های ایران، محلی برای استراحت و نفس تازه کردن کوهنوردان به شمار می‌رود.

۱. خانه‌ها دارای اجزایی در درون و پیرامون خود هستند:

- محوطه بیرونی - شامل يك یا چند عنصر نمادین طبیعی یا انسان‌ساخت و فضا یا میدانی برای تجمع مردم و برگزاری جشن و موسیقی با گنجایش‌های متفاوت ۵۰۰-۲۰۰ نفر.
- هر يك از این خانه‌ها به سبک معماری مشابه با منطقه موردنظر، طراحی خواهند شد و مصالح مصرفی نیز به نحوی انتخاب می‌شود که برای بیننده، تداعی‌کننده فضای فرهنگ مورد نظر باشد.

۲. هر خانه فرهنگ شامل فضاهای زیر خواهد بود:

- محلی برای پذیرایی، پخت نان و غذا، محل کار (محل تولید صنایع دستی)، نمایش صنایع دستی، آشپزخانه و محل زندگی يك خانواده بومی از آن منطقه.

جزئیات هر فضا عبارتند از:

- محل پذیرایی: در این بخش، از مراجعه‌کنندگان با غذاهای محلی و به صورت محلی (تخت، نیمکت، پشتی، سکو، قالیچه، گلیم و ...) پذیرایی خواهد شد.
- پخت نان: در این قسمت نحوه تهیه نان با روش محلی هر نقطه از ایران، توسط مراجعین مشاهده می‌شود. ضمن اینکه نان مصرفی برای پذیرایی از مراجعین فراهم می‌گردد.

- آشپزخانه: به منظور طبخ غذا برای مهمانان در نظر گرفته می‌شود. این بخش هم بنا به مقتضیات هر فرهنگ، دارای شکل و ملزومات خاص خود است.

- محل کار: در این محل، صنایع دستی بومی هر منطقه مانند قالی، قالیچه، گلیم، زری‌بافی، البسه و غیره توسط افراد بومی ساکن در این خانه‌ها تولید می‌شود.

- محل نمایش صنایع دستی: این محل، برای عرضه صنایع دستی هر منطقه به بازدیدکنندگان در نظر گرفته می‌شود و محل نمایش می‌تواند روی دیوارها، طاقچه‌ها، کف زمین و دست‌اندازها باشد.

- محل زندگی: در هریک از خانه‌های فرهنگ، يك محل زندگی برای يك خانواده بومی هر منطقه در نظر گرفته می‌شود. این خانواده به تولید صنایع دستی در این واحدها نیز مشغول خواهد بود.

- ایوان سرپوشیده و روباز: برای پذیرایی از مراجعین در مواقعی که هوا مناسب باشد.

- گوشه گرم: برای گرمایش ساختمان که فرم و محل آن طبق کروکی‌ها خواهد بود.

- محل استقرار نوازنده: جایگاهی برای نشستن يك یا چند نوازنده که موسیقی محلی آن ناحیه را می‌نوازند در نظر گرفته شده است.

- اصطبل، آغل و انبار: برای استفاده‌های مختلف خانواده‌ای که در هر يك از این خانه‌های فرهنگ ساکن هستند.

- در صفحات بعد، توضیح مختصری درباره هر يك از خانه‌های فرهنگ ارائه و موقعیت و علل انتخاب محل آن شرح داده خواهد شد.

- تاکنون فقط ۴ واحد از این خانه‌ها احداث شده است که عبارتند از:

۱. خانه شمال غرب (آذربایجان)
۲. خانه غرب (کردستان)
۳. خانه ایلات شمال (ترکمن)
۴. خانه زاگرس (ایلات زاگرس)

خازدشال غرب
(آذربایجان)

خانه شمال غرب (آذربایجان)

• الگوی معماری - برنامه طرح

شهرهای منطقه شمال غرب کشور ما، در طول سده‌های متمادی مورد تهدید، تجاوز و تخریب اقوام مهاجر یا مهاجم ساکن در خارج از مرزهای این منطقه بوده‌اند. در نتیجه معماری منطقه، حالتی درون‌گرا و تدافعی دارد. از مشخصه‌های قابل ذکر آن می‌توان به خانه‌های با ظاهری بدون آرایش، سادگی و استحکام بناهای بسته، ورودی‌های ناپیدا، پنجره‌های کوچک برای مقابله با اقلیم سرد منطقه اشاره کرد که در طرح خانه شمال غرب به این نکات توجه گردیده است.

برنامه پیش‌بینی شده برای این خانه که متناسب با عملکرد مورد انتظار در نظر گرفته شده است به شرح زیر می‌باشد:

فضای ورودی، فضای استراحت و پذیرایی از مردم، فضای کار برای صنایع دستی، محل اقامت مدیر خانه، اتاق ترانس‌های پذیرایی مدیرخانه از مهمانان فرهنگی، آشپزخانه، سرویس بهداشتی، انبار، فضای باز پذیرایی در بام و یا در پیرامون خانه و همچنین برخی نشانه‌ها که ویژگی‌های منطقه را تداعی کند.

• انتخاب محل

در بین نقاط امکان‌پذیر برای احداث ساختمان، اطراف یک سنگ بزرگ (که بعداً آن را سنگ عظیم وازگون نامیدیم) به عنوان محدوده‌ای که با ویژگی خانه‌های شمال غرب هم‌خوانی داشت و الگوی بسته آن‌ها را تداعی می‌کرد، مناسب‌تر تشخیص داده شد. این سنگ بزرگ و در عین حال ناپایدار، اشاره خوبی به تاریخ داشت. زیرا طی چند دهه گذشته، یک سنگ بزرگ، زندگی شهر ما کو را تهدید می‌کرد و هر از گاهی، موضوع سقوط سنگ و خسارات آن مطرح می‌شد. در گذشته دور نیز عدم ثبات یا زیاده‌خواهی اقوام مهاجر یا مهاجم مستقر در خارج از کشور، همواره قسمت‌های شمال غربی ایران را تهدید می‌کرد. لذا اطراف این سنگ عظیم که تحت تأثیر تهدید این سنگ قرار دارد به عنوان محل

استقرار خانه شمال غرب (آذربایجان) در نظر گرفته شد.

• ویژگی‌های محدوده

محدوده انتخاب شده در کنار راه اصلی حرکت مردم قرار دارد. وجود سنگ‌های متعدد که به اشکال مختلف و در اندازه‌های متفاوت در محوطه پراکنده شده‌اند همراه با تعدادی درختان از جمله توت، ارار و زبان‌گنجشک که در شیب‌ها قرار گرفته‌اند، فضای دلنشینی ایجاد می‌کند. اختلاف سطح شدیدی در حدود ۱۰ متر نیز در محوطه مورد نظر وجود داشت که همه این موارد به عنوان عناصر تأثیرگذار طرح، مورد توجه حفاظت و طراحی قرار گرفته است.

از جمله نکات یا شرایط خاصی که در طول طراحی و اجراء به وجود آمد و بر طرح تأثیر گذاشت و موجب تغییر در ایده طرح و یا نقشه‌های آن شد می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

تصویر محدوده اولیه طرح که در مرکز آن سنگ عظیم قرار گرفته است که بعداً نام سنگ عظیم وازگون بر آن نهاده شد.

نمونه‌ای از مجموعه‌های مسکونی کوهستانی منطقه آذربایجان - ده ورغ

• تاثیر سنگ واژگون

در شروع کار که سنگ واژگون به عنوان نماد طبیعی منطقه آذربایجان انتخاب گردید، ظاهراً در حالت عدم تعادل و در شرف واژگونی بود؛ بالاخص که برای عبور لوله آب چشمه حصارک، در اطراف آن حفاری شده بود. مهندسان کارفرما معتقد بودند که حفظ سنگ خطرناک است و باید خرد شده و مصرف شود؛ حتی پیشنهاد نمودند که اگر قرار است سنگ حفظ شود در اطراف آن چند پایه فلزی نصب گردد که آن را نگهدارد و طبعاً این کار موجب ایجاد خدشه به زیبایی منظر محدوده مزبور می‌شد؛ اما ترکیب بی‌نظیر و زیبای سنگ و درخت توت و تکیه این دو به یکدیگر، آنقدر جالب و زیبا بود که علیرغم نظر آن‌ها، سنگ و درخت را به صورت طبیعی باقی گذاشتیم و آن را از زیر مستحکم نمودیم که به نماد میدان و خانه آذربایجان تبدیل گردید (به تصاویر مربوطه در مجموعه تصاویر مراجعه شود).^{۵۵}

• تاثیر سنگ کوچک با ریشه بزرگ

در شروع خاک‌برداری خانه شمال غرب، در مسیر دیوارهای خارجی بنا، سنگ کوچکی که بخشی از آن در زیر خاک بود مشاهده گردید. پس از گودبرداری مشخص شد که این سنگ با ریشه‌ای عظیم در درون خاک قرار دارد که حجم اصلی آن در خانه آذربایجان قرار گرفته است. زیبایی و استحکام سنگ موجب گردید که به همان صورت و بدون دست‌خوردگی در داخل خانه حفظ گردد و در نتیجه طرح این خانه برای انطباق با آن تغییر یابد. همچنین برای تقویت حضور سنگ در میان خانه آذربایجان، محل استقرار عاشیقلر در کنار آن پیش‌بینی شد و این ایده طرح گردید که تار عاشیقلر به همراه نمونه‌ای از جام حسنلو، بر روی آن نصب گردد. به طوری که عاشیقلر هر شب ساز خود را از درون سنگ بردارد (جام و ساز اشاره دارد به تاریخ کهنسال هنر منطقه) که متأسفانه به علت مخالفت مسئولین این ایده اجرا نشده است.

درختی که در مجاور ساختمان قرار گرفت و موجب تغییر ساختمان شد.

صخره‌های دست نخورده باقی مانده

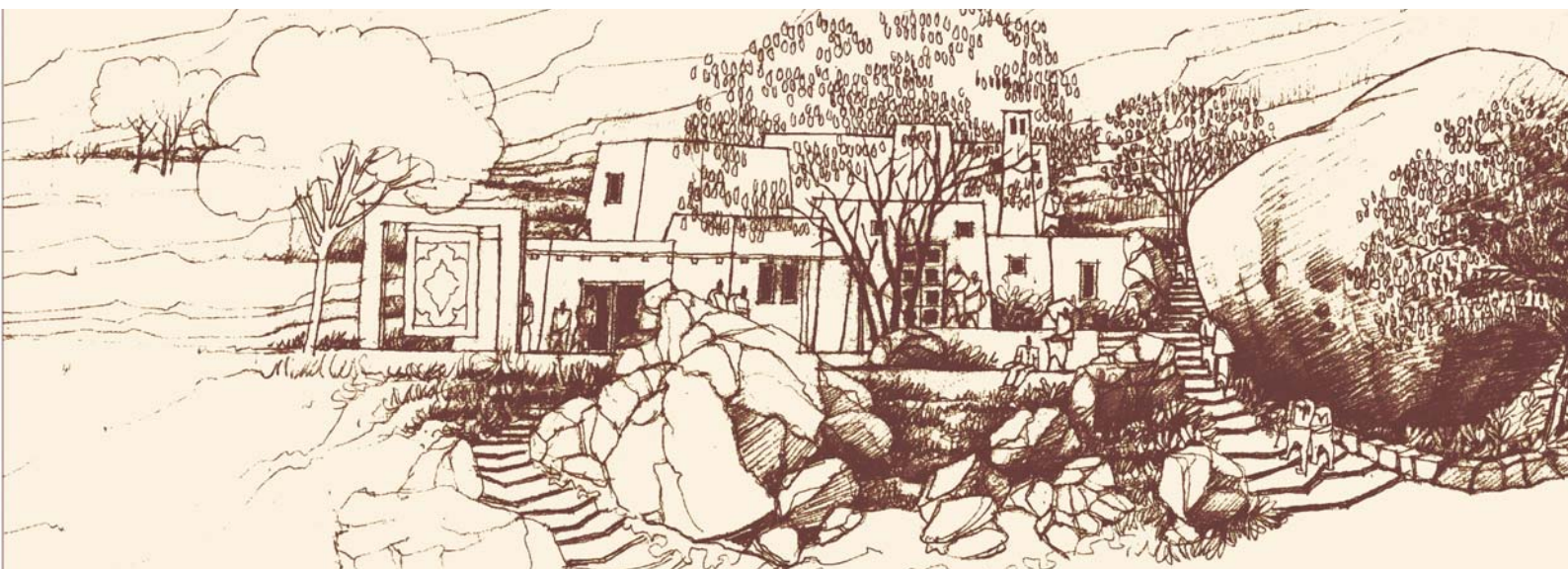
درختان ارار

سنگ‌های بزرگ و کوچک حفاظت شده

سنگ واژگون

سنگ‌های موجود در محدوده انتخابی برای خانه آذربایجان

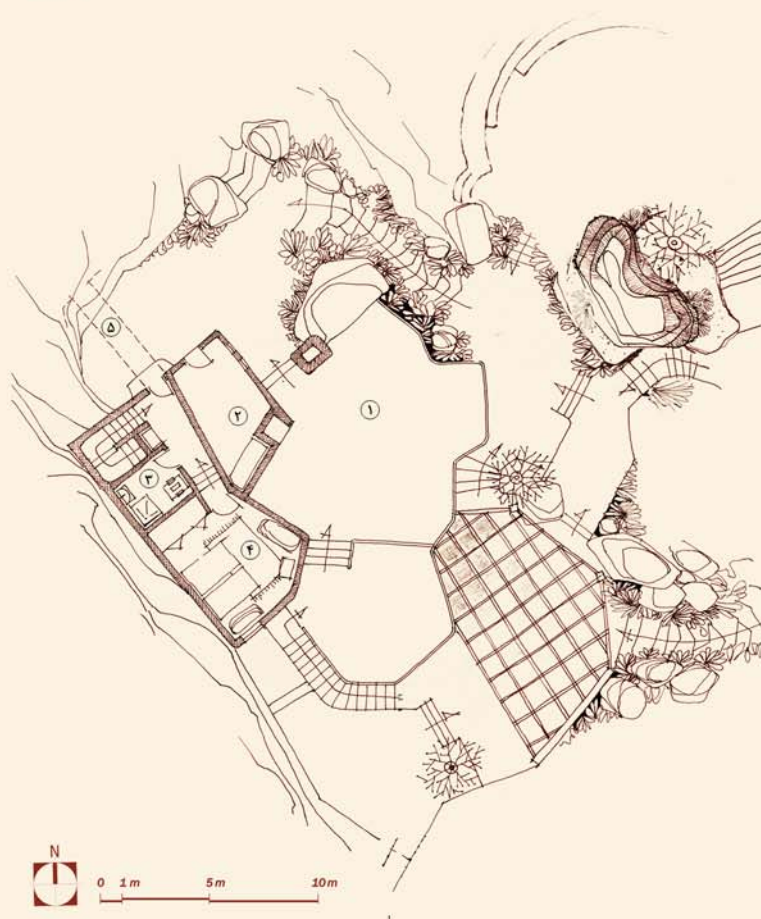

کروکی ایده مجموعه خانه شمال غرب در انطباق با وضعیت سنگ عظیم واژگون، درختان و سنگ‌های بزرگ موجود

- راهنما
۱. ورودی
 ۲. پذیرایی
 ۳. گوشه گرم
 ۴. نوازنده
 ۵. کارگاه صنایع دستی
 ۶. آشپزخانه
 ۷. سکوی پذیرایی
 ۸. میدان جمع و موسیقی
 ۹. سنگ عظیم وازگون
 ۱۰. درخت توت قدیمی
 ۱۱. درخت آیلان (ارار) قدیمی
 ۱۲. سنگها و صخرهها
 ۱۳. سنگ کوچکی که به علت ریشه‌دار بودن موجب تغییر طرح گردید.

کار شماره ۲۶: خانه شمال غرب- کروی همکف

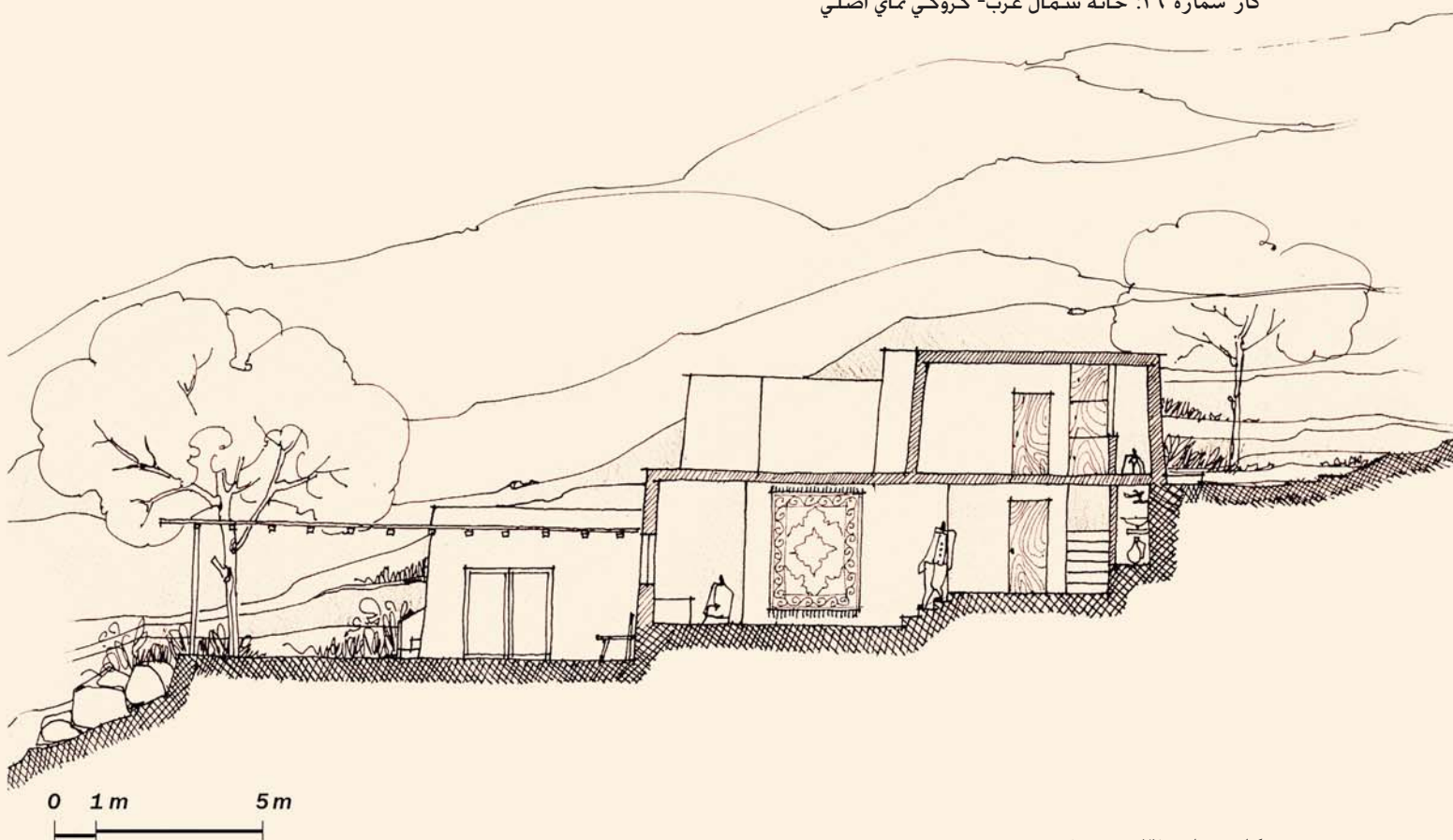

- راهنما
۱. پشت‌بام (محوطه پذیرایی)
 ۲. انبار، اتاق
 ۳. سرویس
 ۴. اتاق خصوصی مدیریت
 ۵. پل ارتباطی از کوه به سقف ساختمان

کار شماره ۲۶: خانه شمال غرب- کروی طبقه اول

کار شماره ۲۶: خانه شمال غرب- کرویکی نمای اصلی

کار شماره ۲۶: خانه شمال غرب- کرویکی مقطع

• تاثیر سنگ‌ها و درختان محوطه

سنگ‌های چسبیده به دیواره‌های بنا، بدون تغییر در محل و در سطح طبیعی، حفظ شده و در مواقع خاصی با انجام تراش جزئی در سنگ از آن‌ها پله به وجود آمده است. درختان پیرامون نیز در سطح طبیعی خود، بدون دست‌خوردگی حفظ و تمام ارتفاعات طرح بر آن‌ها منطبق گردیده است. از آن جمله می‌توان به درختی اشاره کرد که در مجاورت دیوار جنوبی ساختمان وجود دارد و با ایجاد انحنا در دیوار طرح، درخت مزبور حفاظت شده است.

• معماری طرح

معماری طرح از دو قسمت متمایز، ولی هماهنگ با هم به وجود آمده است. قسمت اول سایت، شامل میدان جمع و برگزاری مراسم و موسیقی است که در اطراف سنگ واژگون شکل گرفته و محل‌های نشست مردم و میهمانان ویژه و عاشیق‌لر در سنگ‌های طبیعی شکل داده شده است. در گوشه میدان، سقاخانه‌ای با مجسمه دست و پرندگان عاشق، ترکیب و بخشی از میدان را می‌سازد. سنگ قرمز آذرشهر (مربوط به منطقه شمال غرب) از درون خانه به صورت فرش قرمز تا وسط میدان امتداد می‌یابد و آب سقاخانه را به آتش آتشگاه و درون خانه متصل می‌کند.

ورودی خانه در پشت سنگ عظیم پنهان شده و پذیرایی در دو ارتفاع، یکی مجاور آتش و دیگری مجاور تراس تابستانی، پیش‌بینی گردیده است. فضای کار صنایع دستی در مجاورت سنگ بزرگ داخل خانه، طراحی شده و آشپزخانه زمستانی و تابستانی در مجاورت هم به خانه متصل است.

در طبقه اول که اطاق زندگی مدیر خانه است، سرویس و حمام و اطاق پذیرایی از مدعوین پیش‌بینی شده است. جهت پذیرایی، تراس‌های تابستانی مشرف به تهران طراحی شده با پله‌هایی که تراس‌ها را به یکدیگر پیوند می‌دهد. به عنوان نشانه ویژه منطقه، چهره شهریار شاعر بلندآوازه آذری در داخل بنا و چهره ستارخان سردار ملی در خارج بنا، با سنگ‌های مشابه سنگ طبیعی منطقه، نصب شده است.

• معماری داخلی

معماری داخلی با توجه به سنت‌های محلی طراحی گردیده است. سقف‌های چوبی با چوب‌های کوچک تراشیده شده که بعضاً روی آن‌ها نقاشی شده، نقش پوشش سقف را به عهده دارند و تصاویری از آواز عاشیق‌لر نیز در کنار بعضی از عناصری که در تزئینات داخلی خانه‌های منطقه کاربرد دارد، استفاده شده است و هم‌چنین معرفی صنایع دستی منطقه، از ویژگی‌های طرح معماری داخلی است.

• سازه

خانه، دارای سازه بتن مسلح و مقاوم در برابر زلزله است که به صورت غیرمعمول اجرا شده است. پوشش در ستون‌ها، برای حفاظت سطوح و بنا است. هم‌چنین برای ایمنی در مقابل حرکت سنگ‌های کوهستان، یک دیوار کم‌ارتفاع در بالاتر از این خانه ساخته شده است. از جمله مصالح به کار رفته در دیوارها، سنگ و در سقف‌ها، چوب است.

• مصالح

مصالح اصلی ساختمان، سنگ طبیعی از کوه‌های پیرامون است که به صورت طبیعی یا شکسته اجراء شده است. برای پوشش دیوارها، ستون‌ها، پله‌ها و کف‌ها از سنگ‌های طبیعی و یا از سنگ‌های منطقه شمال‌غرب انتخاب گردیده است. سقف‌ها به روش خانه‌های بومی، با چوب و نقش و نگار مرسوم در منطقه پوشش داده شده است.

• تأسیسات

برای ساختمان، سیستم فاضلاب: آب آشامیدنی و روشنایی و برای محوطه سنگ‌ها، درختان و نورپردازی ویژه در نظر گرفته شده است.

منظره داخلی خانه شمال غرب

نمای خانه شمال غرب در ترکیب با سنگ عظیم واژگون ←

نمای خارجی خانه در ترکیب با تخته سنگ‌ها

دیوار خانه و درخت قدیمی حفظ شده

خانه غرب (کردستان)

• الگوی معماری - برنامه طرح

خانه غرب (کردستان)

منطقه غرب کشور، کوهستانی است و شهرهای اصلی آن نظیر سنندج و پاوه در اراضی پایکوهی بنا شده‌اند و همچنین مناطقی مانند اورامان که با معماری دست‌نخورده در کوهستان استقرار یافته‌اند از نمونه‌های قابل توجه هستند.

مردم این سامان، با طبیعت دمساز و دوست‌دار آن بوده و به همین سبب، روحیه‌ای بلندپرواز دارند.

نمونه‌های زیبایی از ترکیب خانه‌های مسکونی و بناهای شهری و طبیعت در منطقه وجود دارد؛ اما شاخص‌ترین و زیباترین این ترکیب در "اورامان تخت" قابل رؤیت است.

معماری انتخاب شده برای خانه غرب از معماری این ناحیه تأثیر پذیرفته است. در این الگو، معماری قسمتی از طبیعت است؛ پله-پله با کوه ترکیب می‌شود و به همه سطوح آن می‌توان مستقیماً از طبیعت وارد شد. هر خانه، تراس خانه دیگر و هر دیوار، پله خانه خود و دیگری است. همانند طبیعت، مسیرها مستقیم و غیرمستقیم و برحسب امکانات کوه است. از سنگ به عنوان اصلی‌ترین مصالح به کار برده شده و از چوب به عنوان مصالح پوشش سقف استفاده می‌شود.

برنامه طرح، عبارت است از: میدان جمع و آیین‌ها در پایین‌ترین قسمت، بوفه برای عموم مردم، خانه با فضاهای پذیرایی و تراس‌های مشرف به شهر، محل زندگی مدیر، محل انجام صنایع دستی، محل عرضه و نمایش صنایع دستی در ترکیب با کوه، تنور آشپزخانه، انبار و ...

• شرایط انتخاب محل

با توجه به روحیه مردم غرب، برای استقرار این خانه، بخشی از کوه که مشرف به شهر است (روحیه سنندج) انتخاب شد و ترکیب مناسب صخره‌ها و سنگ‌های آن به گونه‌ای بود که می‌شد معماری ترکیبی با طبیعت (روحیه اورامان تخت) را بر آن به وجود آورد.

وجود سنگ‌ها و صخره‌های بزرگ و به هم پیوسته با شیارهای عمیق در لابه‌لای آن‌ها، ویژگی این قسمت است که امکان کار در طبیعت را به بهترین نحو فراهم می‌کند. در خانه غرب، مشابه برخی خانه‌های سنتی منطقه، عبور از پله‌ها، از قسمت زیرین می‌باشد که در سرمایه‌ی سخت منطقه به عنوان سرپناهی برای ساکنین و میهمانان عمل می‌کند.

لازم به ذکر است که وجود بستر سنگی یکپارچه، مانع به وجود آمدن فضای سبز و درخت گردیده است که برای جبران این نقص در اطراف طرح، تمهیداتی اندیشیده شد.

• ویژگی‌های محدوده - نکات خاص

سنگ‌های محدوده انتخاب شده به علت یخ‌زدگی در طی سالیان، دارای کیفیت متفاوتی بودند و برخلاف ظاهر بسیار محکم آن‌ها، در آزمایش مشخص شد که مقاومت کافی ندارند و نمی‌توان پی ساختمان‌ها را بر آن‌ها مستحکم نمود. برداشت این‌گونه سنگ‌ها، تثبیت سنگ‌های باقیمانده بر بستر سنگی کوه و تصمیم‌گیری برای خرد کردن و یا نگهداری سنگ‌های با ظاهر زیبا، یکی از مراحل جالب کار بود. جابجایی، تخریب و برداشت سنگ‌ها، بستری کاملاً متفاوت با بستر طراحی شده اولیه به وجود آورد و در نتیجه برای انطباق با صخره‌های جدید، کل طرح دچار تغییر گردید و طرحی متفاوت از طرح اولیه تهیه شد.

• معماری طرح

برخلاف خانه شمال غرب که میدان جمع در کنار خانه طراحی شده است، در این طرح، به علت شیب زیاد ابتدا وارد میدان شده، سپس از پله‌های عریض بدنه بالا رفته و به قسمت سرپوشیده زیر خانه وارد می‌شویم.

ورودی در زیر نورگیر وسط خانه و درب خانه و در مجاورت مسیر حرکت پیش‌بینی شده است. فضای پذیرایی و کار، با اختلاف سطح زیاد ناشی از وضعیت طبیعی، شکل گرفته است و صخره‌های طبیعی عظیم، بخش اعظم بدنه خانه را تشکیل می‌دهد که در لابه‌لای آن‌ها، محل‌هایی برای استقرار صنایع دستی در نظر گرفته شده است.

تراس‌های نیمه سرپوشیده (پوشش توسط حصیر) و مشرف به شهر تهران، از ویژگی‌های این خانه است. در زیر ساختمان، سرویس‌های بهداشتی عمومی قرار گرفته است که به علت ارتفاع کوه، پنجره محوطه این سرویس‌ها، اشراف بسیار جالبی به شهر دارد. محل کار صنعتگر در ترکیب با صخره‌ها و خانه مدیر به عنوان قسمتی از آن ایجاد شده است. آشپزخانه زمستانی و تابستانی بر فراز ورودی و در ارتباط با کوه پیش‌بینی شده است. از هر یک از سطوح مختلف ارتفاع و تراس‌ها و محل‌های پذیرایی، می‌توان مستقیماً به کوه وارد شد. بر فراز سقف‌ها، محل‌های پذیرایی تابستانی، برای جمعیت زیاد پیش‌بینی شده است.

تصویر محل انتخاب شده برای احداث خانه

در دامنه کوه، امکان ایجاد گرادن‌های سنگی برای برگزاري مراسم و موسيقي درنظر گرفته شده است. مرکز میدان ورودی، محل استقرار موسيقي‌دان (دراویش) پیش‌بینی شده و در این طرح، آب سقاخانه در مسیر پله‌ها و با صدای جویبار سرازیر می‌گردد (به تصاویر مربوطه در مجموعه تصاویر مراجعه شود). لازم به یادآوری است که در هنگام اجرا، طرح این خانه به علت صخره‌های موجود و عمق آن‌ها، دچار تغییرات عمیقی گردید و به الگوهای معماری منطقه اورامان تخت در کردستان نزدیک گردید.

• معماری داخلی

معماری داخلی، شامل عناصر ساده و بی‌پیرایه خانه‌های سنگی منطقه است. انواع صنایع دستی و لوازم خانگی در آذین‌خانه به کار گرفته شده است. محل‌های نشستن، ترکیبی از تخت‌های چوبی و صندلی است. مجسمه‌ها، ابزار و وسایل کار زنان منطقه در گوشه و کنار و در ترکیب با صخره‌ها، زندگی روزانه زنان را تداعی می‌کند.

• سازه

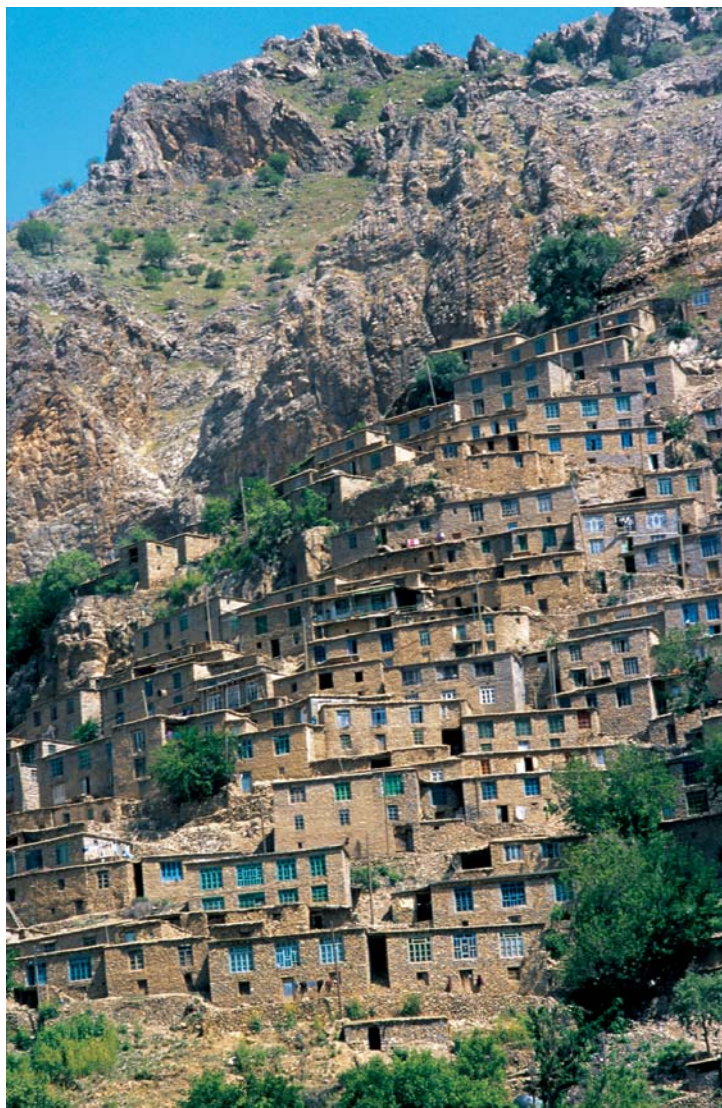
سازه ساختمان (فونداسیون، ستون‌ها و سقف‌ها) از بتن مسلح و مقاوم در برابر زلزله پیش‌بینی شده است. برای جلوگیری از لغزش و رانش، فونداسیون‌ها در زمین تثبیت شده‌اند.

• مصالح

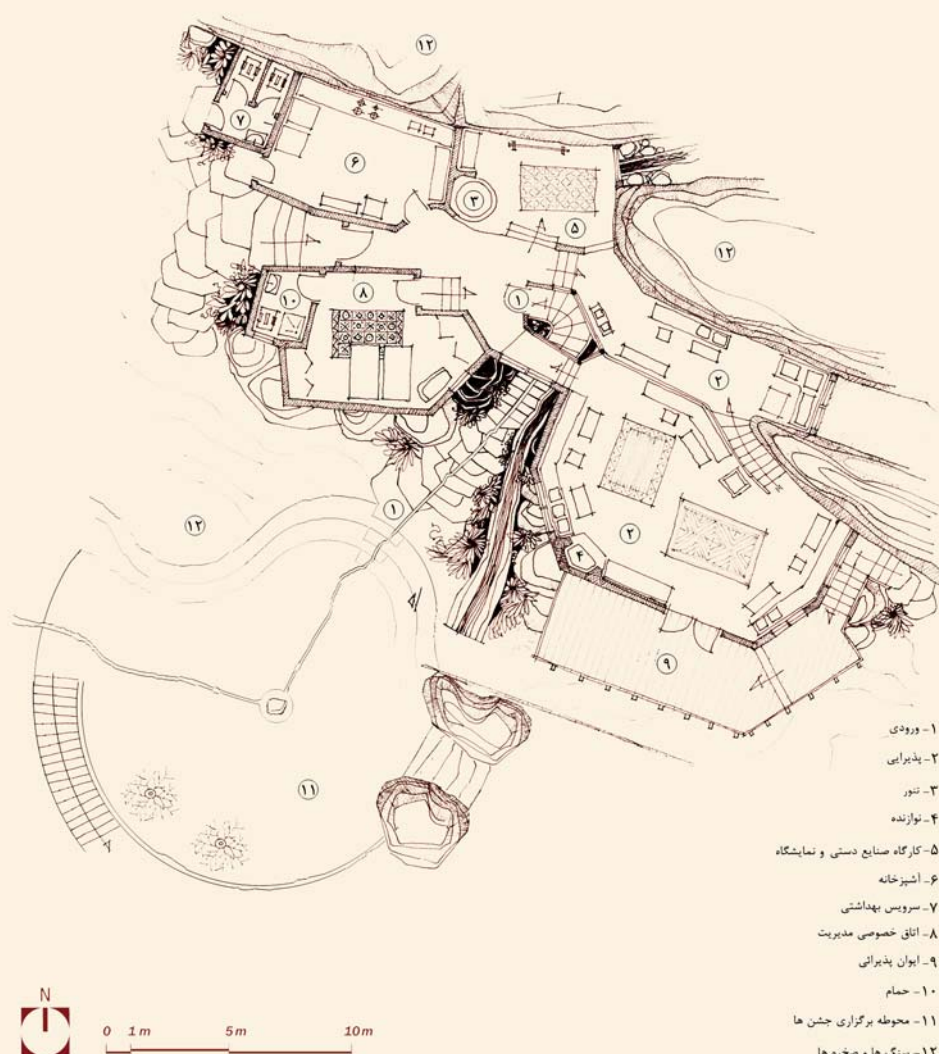
مصالح اصلی، سنگ طبیعی در ترکیب با کوه و به صورت قطعات بزرگ و کوچک است. سقف‌ها همانند خانه‌های محلی، با چوب و حصیر پوشش شده است. در اجرای کف‌ها در بیرون خانه، از سنگ سفید کردستان و در داخل، از سنگ قرمز سنندج که معرف طبیعت منطقه است، استفاده گردیده است.

• تأسیسات

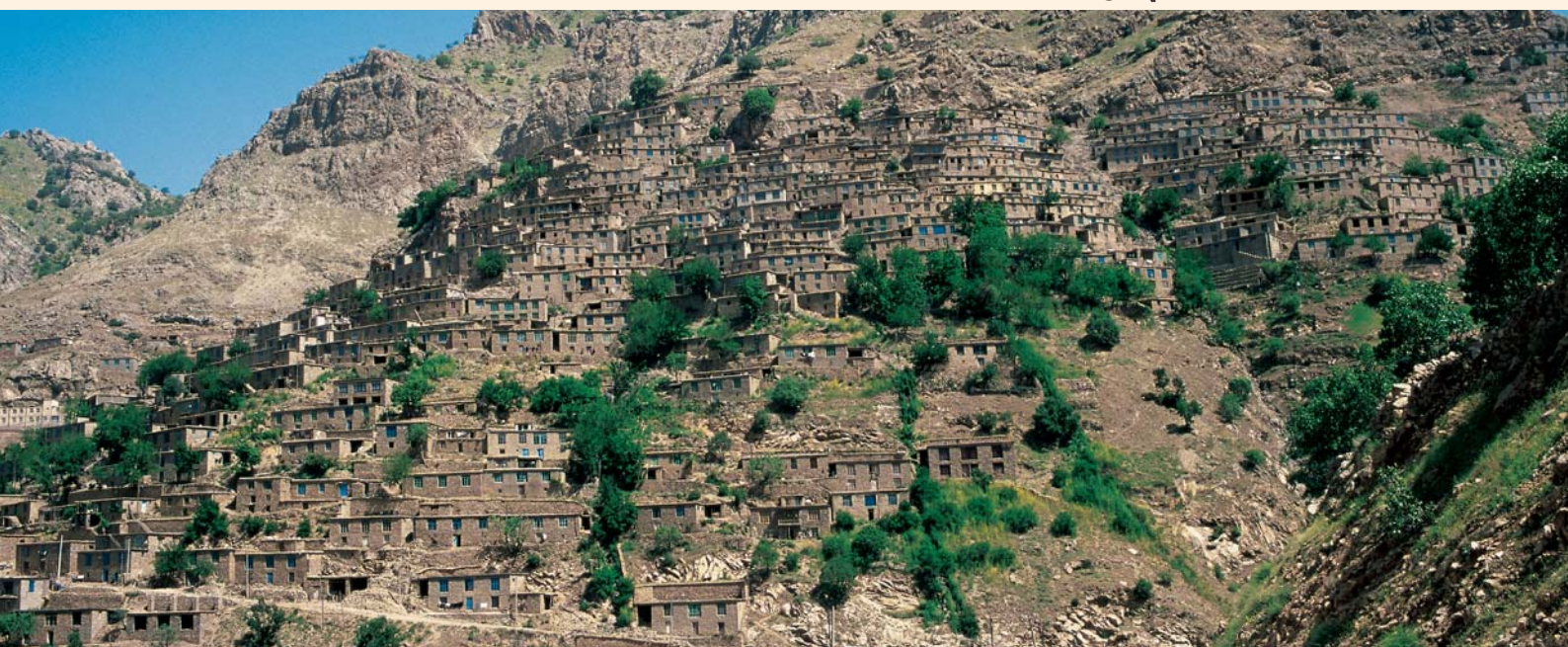
برای ساختمان سیستم فاضلاب، آب آشامیدنی، روشنایی و سیستم صوتی و برای داخل و خارج بنا، نورپردازی ویژه در نظر گرفته شده است.

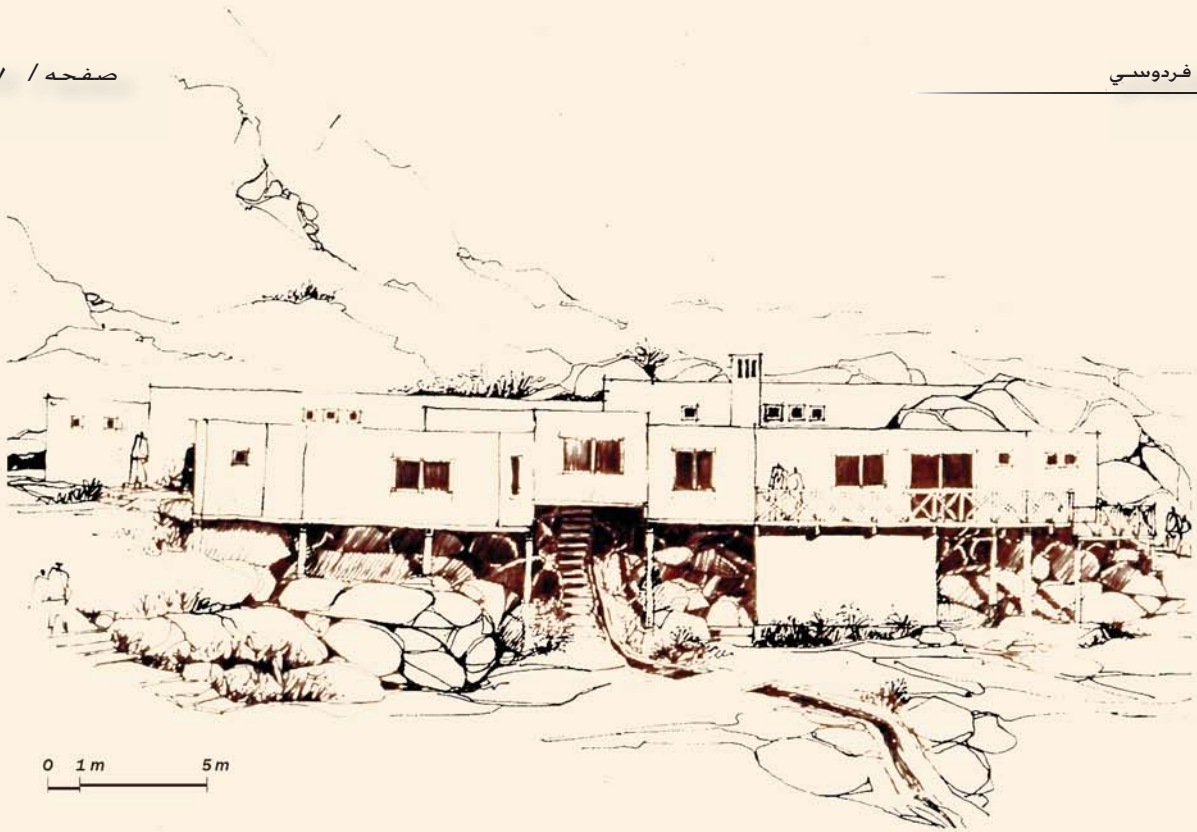
ده اورامان تخت- مریوان کردستان
خانه‌سازی با سنگ کوهستان و بدون ملات در شیب زیاد و لابه‌لای صخره‌ها و سنگ‌ها

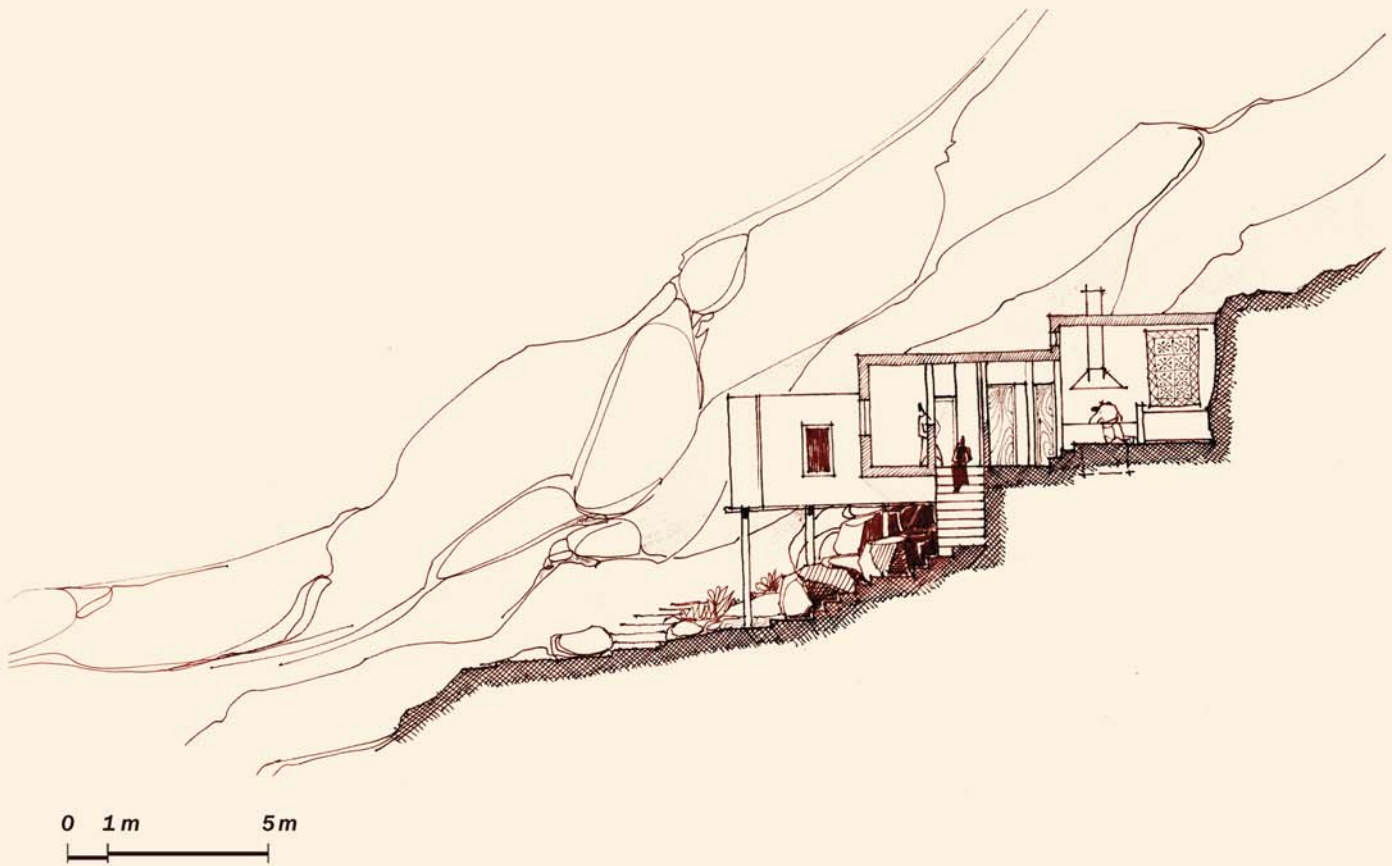
کار شماره ۲۷: خانه غرب- کروکی طرح

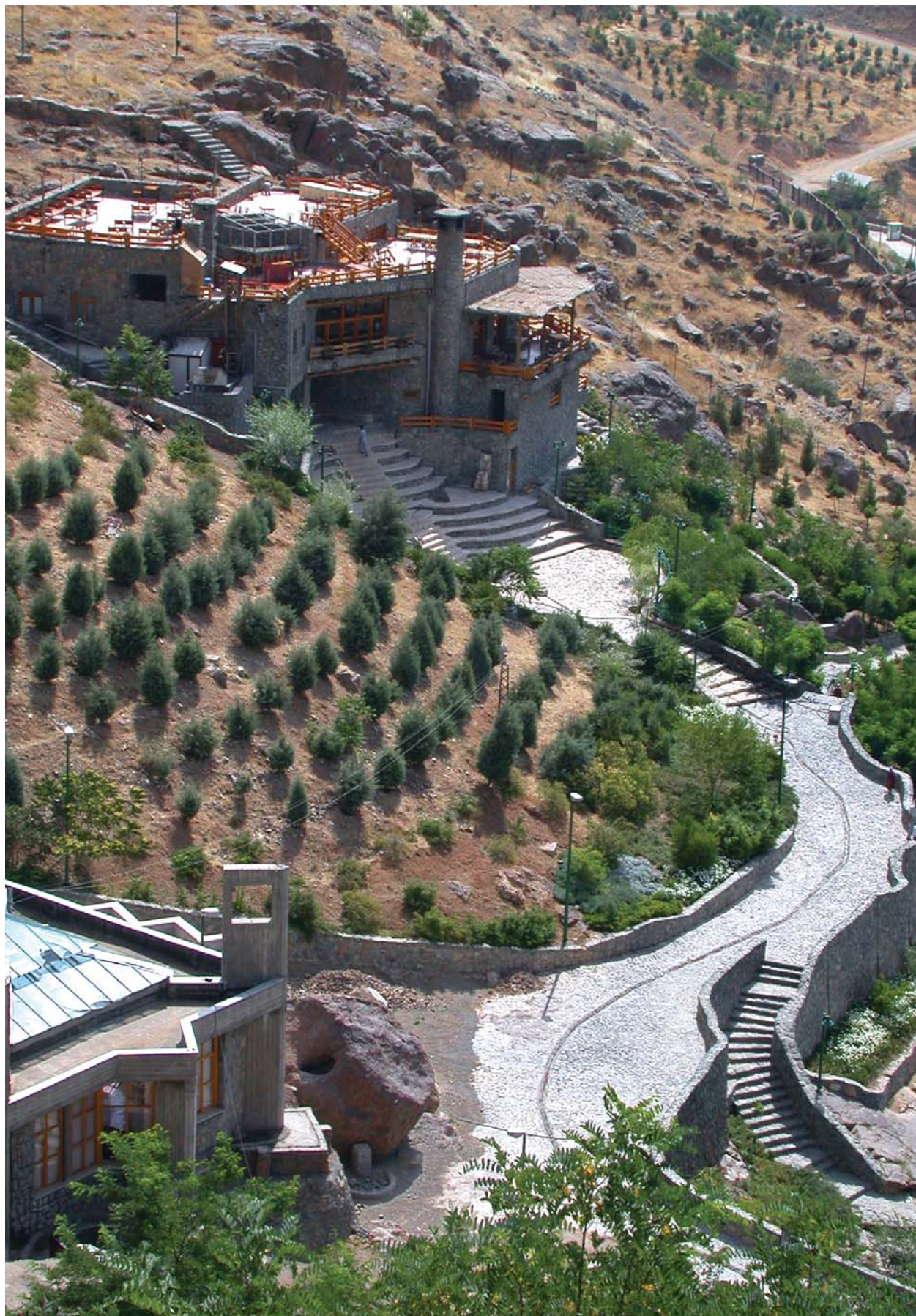
اورامان تخت- هر خانه ایوان خانه دیگر

کار شماره ۲۷: خانه غرب- کروکي نماي اصلي

کار شماره ۲۷: خانه غرب- کروکي مقطع شمالي- جنوبي

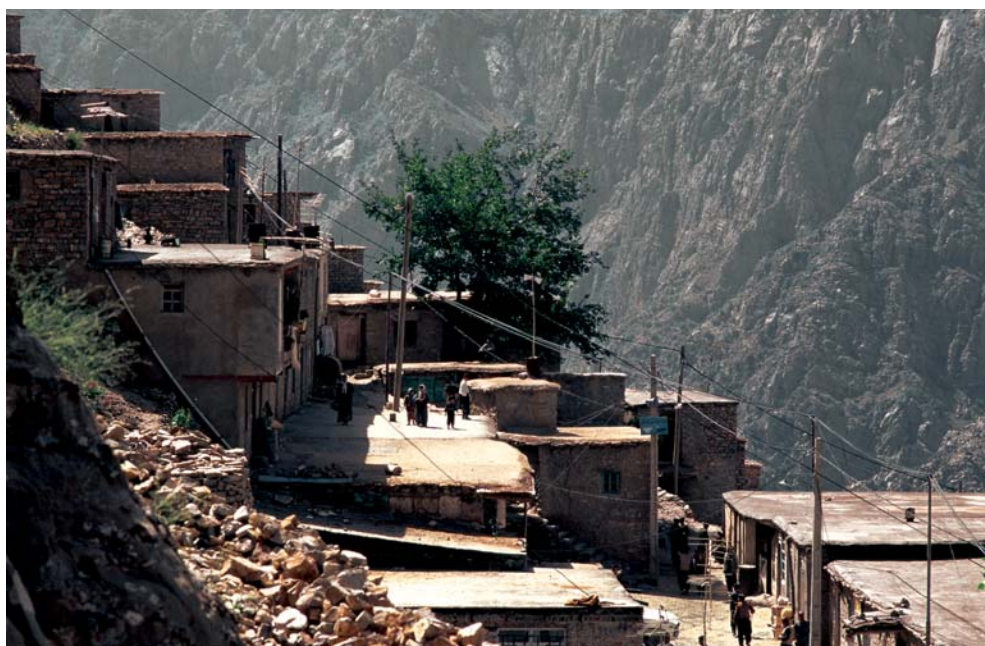
منظره عمومی خانه غرب

منظره قسمتی از ایوان‌های خانه غرب مشرف به شهر تهران

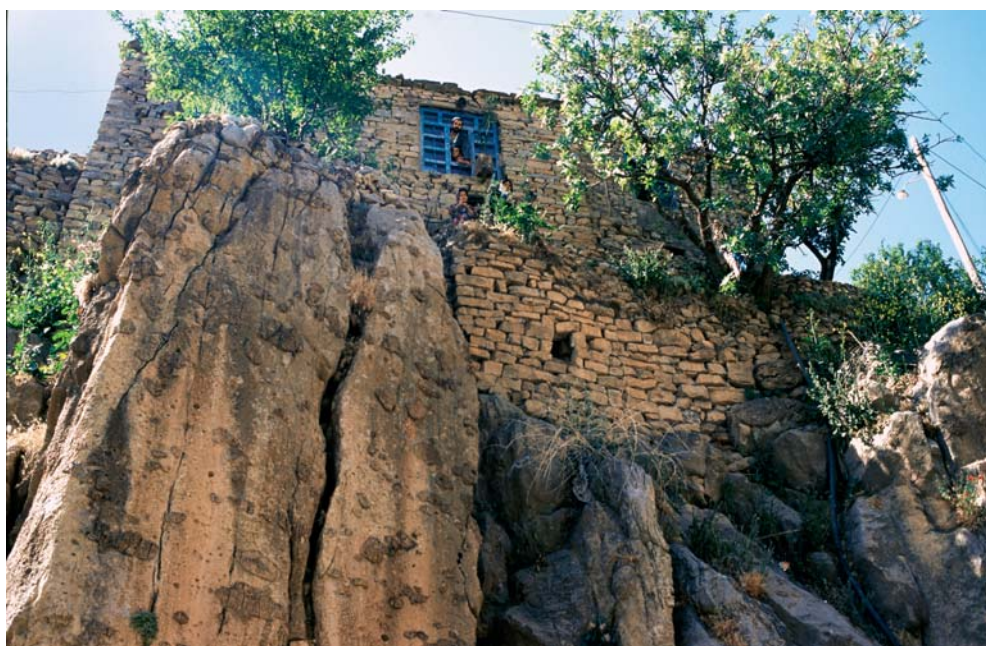
بنای پله پله‌ای خانه شمال غرب

بناهای پله‌پله در ده اورامان تخت- کردستان

ترکیب صخره‌ها، گیاه با بنا

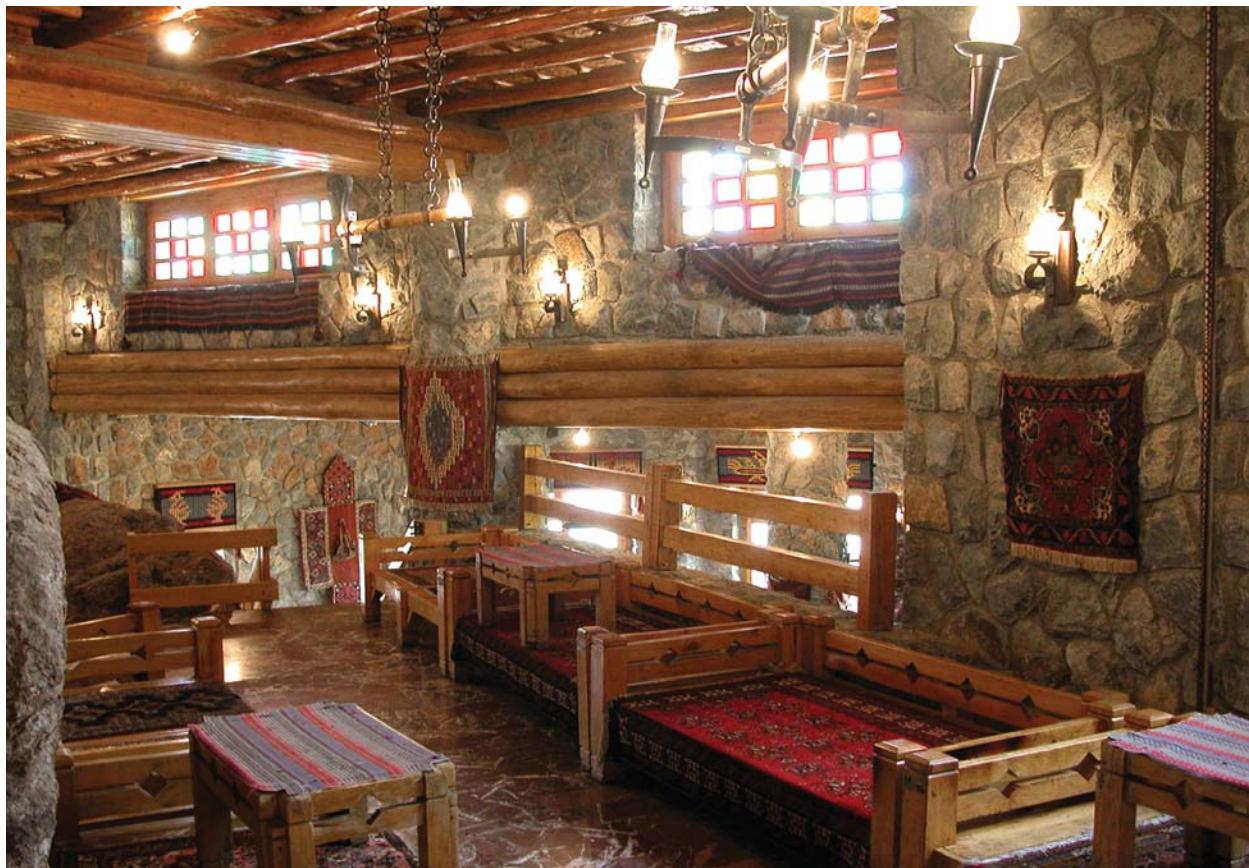
ترکیب صخره‌ها، گیاه با بنا در ده اورامان تخت- کردستان

ترکیب صخره‌ها و سقف چوبی

ترکیب صخره‌ها و دیوار

استفاده از نورهای رنگی

ارتباط ترازهای بنا با ارتفاعات مختلف کوه

ارائه نمونه‌ای از وسایل و لوازم زندگی مردم بومی

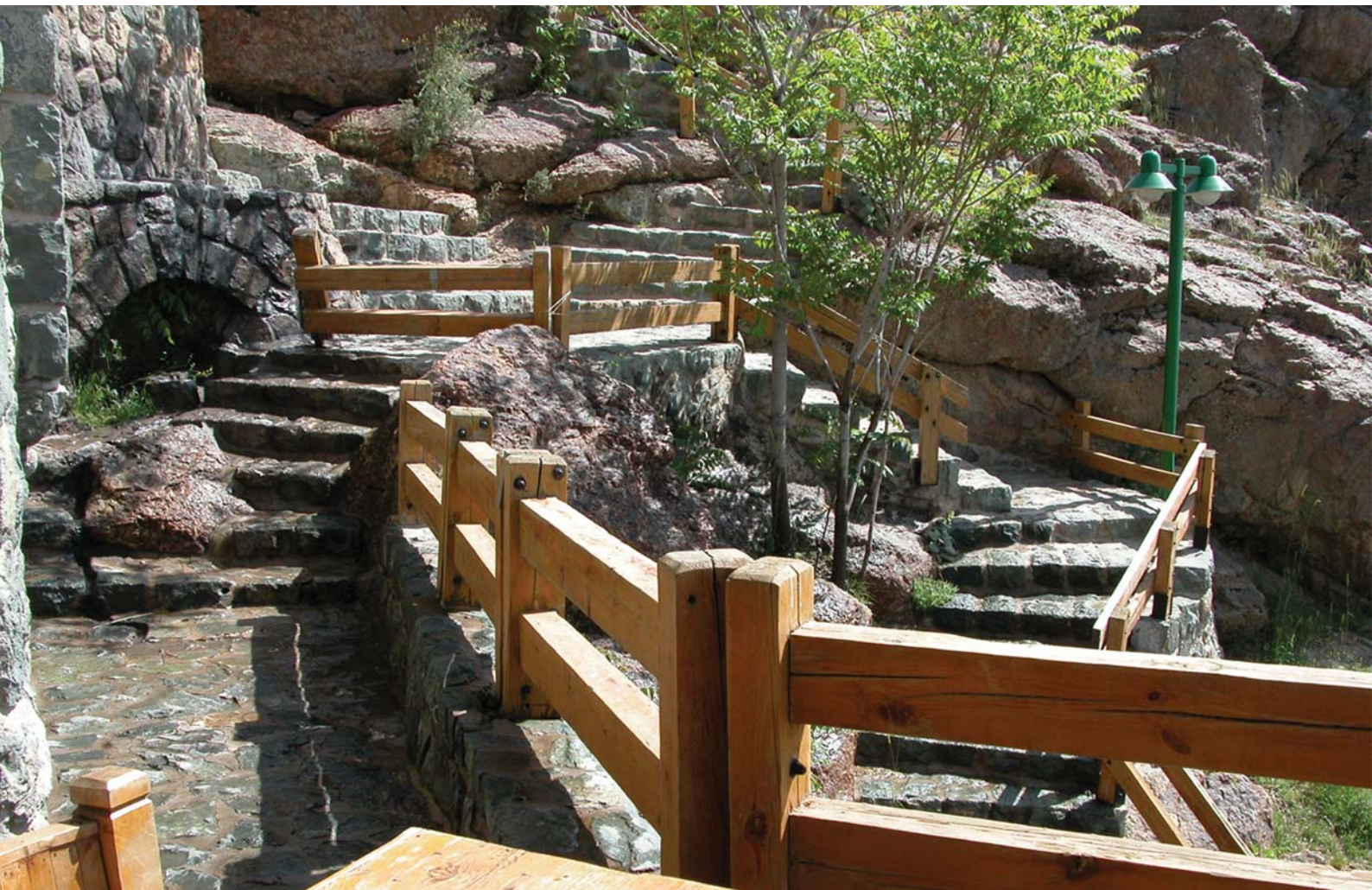
ترکیب صخره‌ها و دیوارها

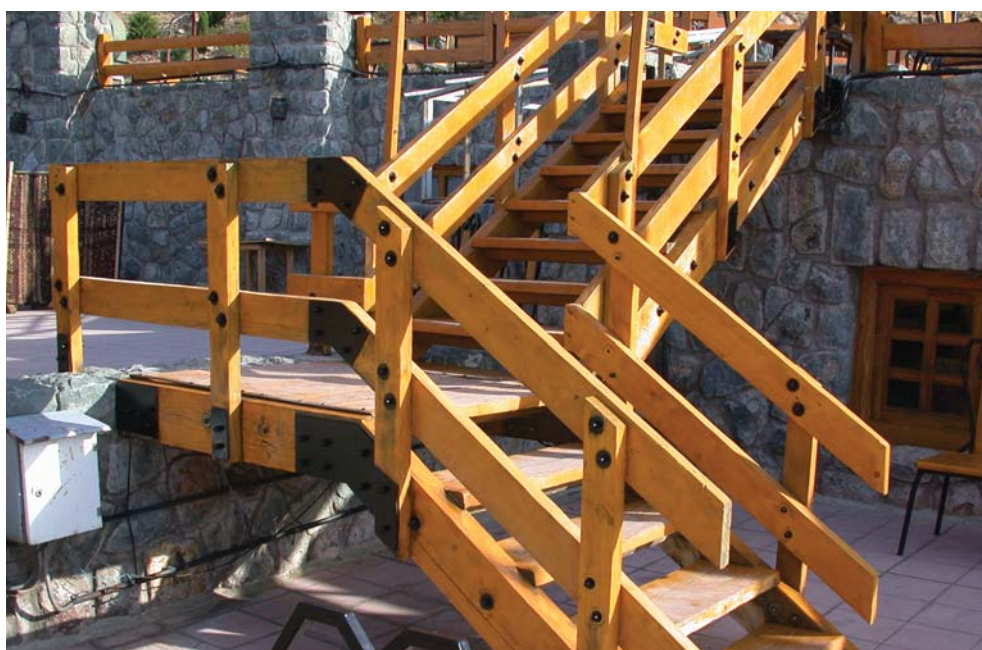
ایوان‌ها پذیرای مردم علاقمند به کوهستان

منظره بخشی دیگر از ایوان‌های خانه

اختلاف سطوح کوهستان

اختلاف سطوح بنا در هماهنگی با طبیعت پیرامون

خانہ ایلات شمال شرق
(ترکمن)

خانه ایلات شمال شرق (ترکمن)

• الگوی معماری - برنامه طرح

ساکنین بخشی از مناطق شمال شرقی کشور، ایلات ترکمن هستند. از جمله ویژگی‌های زندگی آن‌ها سازگاری در مقابل زندگی سخت ناشی از اقلیم، داشتن صنایع دستی به خصوص قالیچه‌های بسیار زیبا، کاربرد رنگ‌های متین در پارچه‌ها و سادگی لباس‌ها است. ایلات ترکمن به طور معمول در چادرهایی که به صورت مدور ساخته شده و با صنایع دستی آرایش می‌یابد، زندگی می‌کنند. بیرون چادرها یکنواخت و درون آن‌ها ملو از رنگ‌های شاد است. ترکیب مجموعه چادرها، به تناسب جمعیت و فضای استقرار متفاوت می‌باشد. ایده خانه ایلات شمال، از این چادرها گرفته شده است. برای انطباق با نیازهای یک مجموعه پذیرایی و هم‌چنین شرایط خاص کوهستان، مجموعه چند چادر با هم ترکیب و با اختلاف ارتفاع در کنار هم قرار گرفته است. اندازه چادرها بر حسب نیاز هر فضا متفاوت است.

موقعیت استقرار چادرها در طرح اولیه، در دامنه کوه در نظر گرفته شده بود. اما برای انطباق روحیه این مجموعه با نحوه استقرار چادرهای قوم مزبور، که معمولاً در دشت و با دید وسیع به اطراف است، محل چادرها را تغییر و بر فراز تپه غربی مجموعه و مشرف به اطراف پیش‌بینی کردیم.

برنامه مجموعه ایلات شمال نیز مانند مجموعه‌های دیگر، شامل میدانی برای جمع و پذیرایی در پایین‌دست و فضای پذیرایی، استقرار نوازنده، محل زندگی مدیر، فضای کار و معرفی صنایع دستی و سرویس‌های بهداشتی عمومی و آشپزخانه می‌باشد.

• شرایط انتخاب محل

محل نهایی انتخاب شده بر فراز تپه‌ای است. به این علت که در این کوهستان سنگی و پرشیب، از یک طرف امکان ایجاد چند چادر فراهم باشد و از طرف دیگر اشراف مناسبی به فضای پیرامون وجود داشته باشد. محل انتخاب شده، از یک سو به دره تنگ حصارک، مسیر کلک‌چال و ارتفاعات کل جیران مشرف است و از سوی دیگر سایت باغ را زیر نظر دارد و تپه سبز و روحیه فضای اطراف و شیب ملایم آن، زندگی ایلات شمال را تداعی می‌کند.

• ویژگی‌های محدوده و نکات خاص

سطح طبیعی فراز تپه، کوچک‌تر از فضای مورد نیاز بود و به منظور رعایت اصل رفاقت با طبیعت از خاک‌برداری و تسطیح که موجب صدمه دیدن بدنه‌های پرشیب دره تنگ حصارک می‌گردید اجتناب شد و در نتیجه مجموعه چادرها به صورت فشرده در کنار هم و به صورت پله پله

طراحی گردید. به علت شیب شدید اراضی پایکوهی بالادست و احتمال برف‌گیری، این مجموعه با فاصله‌ای چند از کوه احداث شد.

• معماری طرح

معماری این خانه، ترکیبی است از چند واحد چادرمانند با اختلاف ارتفاع که به یکدیگر مرتبطند و هر واحد، عملکردی خاص دارد. نحوه استقرار مردم، همانند چادرهای مردم ترکمن در اطراف چادر به طرف مرکز چادر است. در مرکز چادر، آتش که نقش گرم‌کننده و تمرکزدهنده دارد، قرار گرفته است. محل گرم کردن آب و غذا در آتش‌دان مرکزی پیش‌بینی شده است.

اختلاف سطح درون چادرها، موقعیت‌های متفاوتی برای استفاده کنندگان به وجود می‌آورد و محل نوازنده در نقطه‌ای بین چند چادر در نظر گرفته شده است. برای نورگیری و تهویه و تخلیه دود، در سقف چادرها، سوراخ نورگیر تعبیه شده است.

• معماری داخلی

معماری داخلی خانه، براساس سنن مردم ایلات شمال تنظیم گردیده است. استفاده کامل از صنایع دستی نظیر قالیچه، گلیم، نوارهای تزئینی، تزئینات درها، سردرها، آتش‌دان‌ها، مخده‌های نشستن و نم در رنگ و اندازه‌های مختلف، ترکیب داخل خانه ترکمن را به یاد می‌آورد و دار قالیچه و زن ترکمن در حال قالی‌بافی، تداعی‌کننده اصلی‌ترین قسمت زندگی زنان منطقه است.

• سازه

سازه طرح، بتن مسلح است. سقف گنبدی این مجموعه از تیرآهن ساخته شده و برای جلوگیری از نفوذ رطوبت با پوشش فایبرگلاس طراحی و اجرا گردیده است.

در پایین‌ترین قسمت، دیوارها و سنگ دیوار آجری‌اندود شده و برای دیوارهای بیرونی در نظر گرفته شده است. دیوارها دارای پوشش حصیربافت در خارج و پوشش صنایع‌دستی در داخل هستند. پوشش سقف، فلزی و در داخل گنبد، حصیری در نظر گرفته شده است.

• تأسیسات

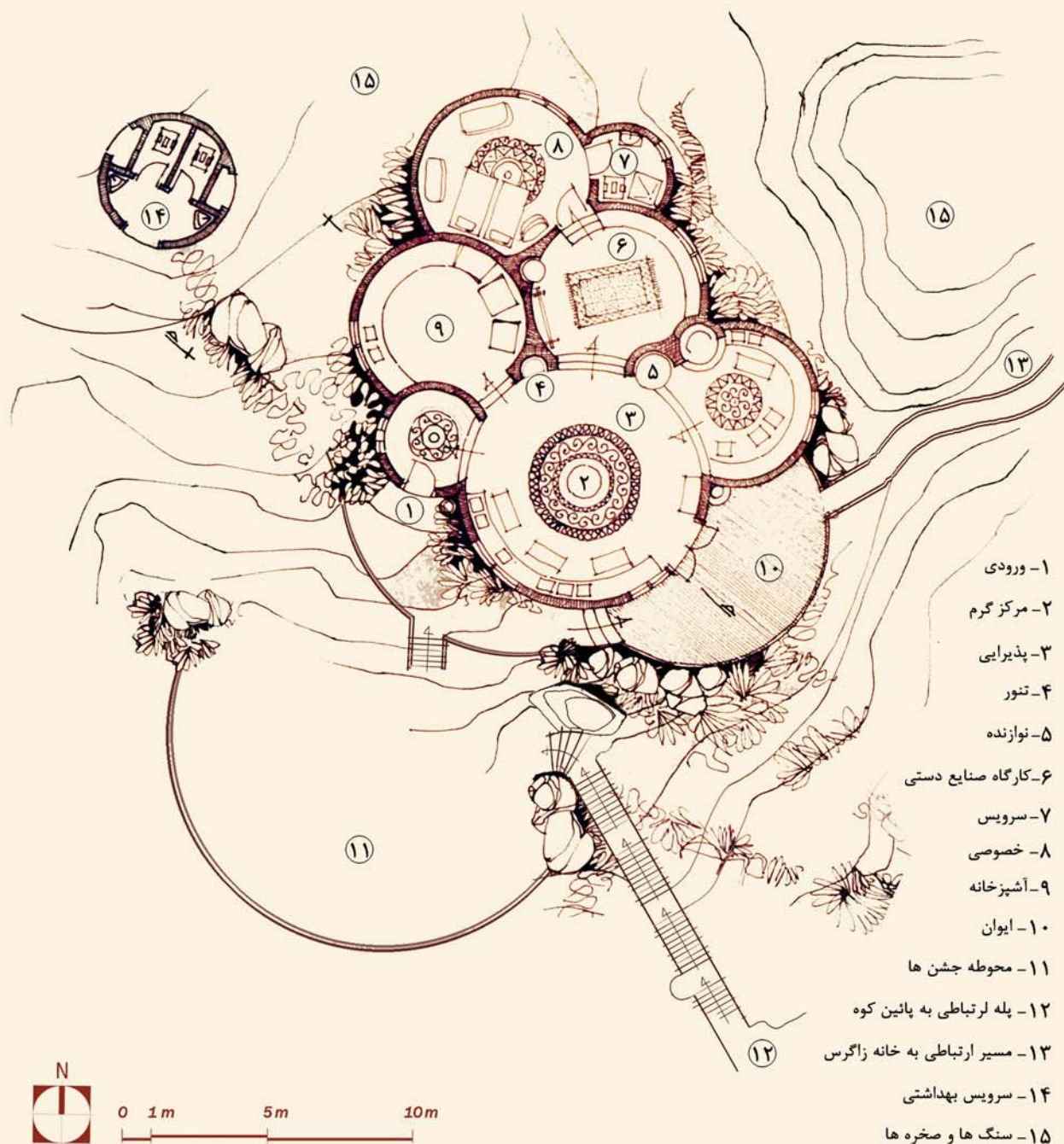
این خانه نیز مانند سایر خانه‌ها، دارای سیستم فاضلاب، آب آشامیدنی، روشنایی و نورپردازی ویژه برای داخل، خارج و سقف است.

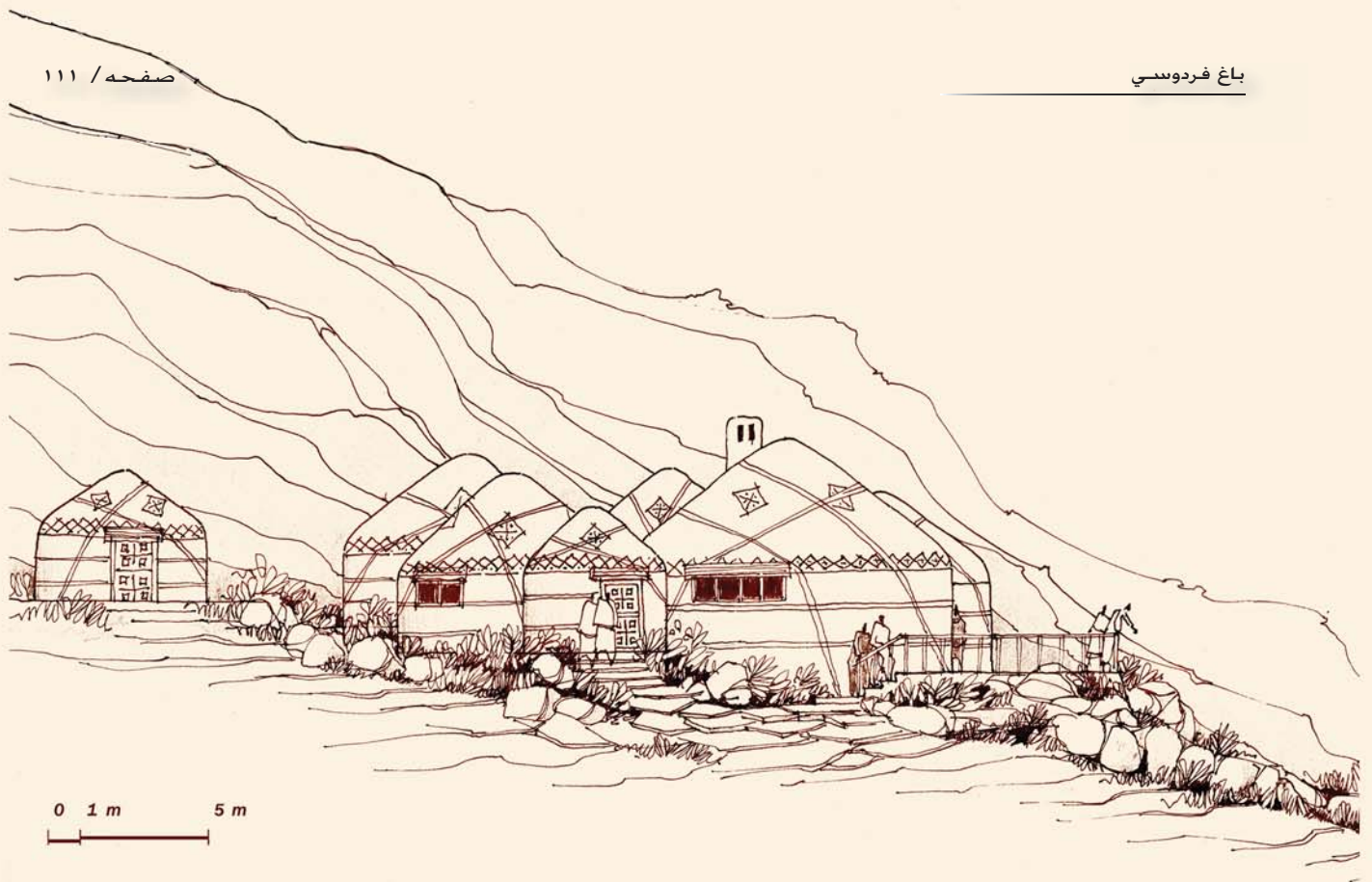

منظره ارتفاعات انتخاب شده براي خانه ايلات شمال

نمونه‌اي از چادرهاي ايلات شمال ايران

کار شماره ۲۹: خانه ایلات شمال ایران- کرویکی نمایی اصلی

کار شماره ۲۷: خانه ایلات شمال ایران- کرویکی مقطع شمالی- جنوبی

منظره خانه ایلات شمال از فرود

منظره خانه ایلات شمال و شهر تهران
از فراز کوه

منظره عمومی خانه ایلات شمال در ارتباط با منظر کوه مقابل و شهر تهران ←

منظره داخلی خانه ایلات شمال

مناظري از خارج خانه شمال شرق

خانه ایلات مرکز و غرب ایران (زاکرس)

خانه زاگرس (خانه ایلات مرکز و غرب ایران)

• الگوی معماری - برنامه طرح

ایلات مرکز و غرب ایران، جایگاه ثابتی ندارند و دائماً در حال کوچ هستند. آن‌ها در چادرهایی دست‌بافت (با قابلیت حمل) که با استفاده از کمترین مصالح سخت، برپا می‌شود، زندگی می‌کنند. زندگی آن‌ها در داخل چادر و با استفاده از محصولات دست‌بافت زنان در کلیه قسمت‌های کف، دیوار، رختخواب، محل نشستن و ... صورت می‌گیرد. ایلات عمده‌تاً محل اقامت خود را در دامنه کوه‌ها انتخاب می‌کنند تا بتوانند از مراتع آن برای چرای دام استفاده کنند.

برنامه طرح، ایجاد فضاهایی شامل پذیرایی، گوشه گرم، محل استقرار نوازنده، تنور، آشپزخانه، نمایشگاه، کارگاه صنایع دستی، سرویس بهداشتی، انبار و حمام در لابه‌لای سنگ‌ها و صخره‌ها و در سطوح مختلف است.

• شرایط انتخاب محل

محل انتخاب شده، واقع در دامنه یک صخره مرتفع قهوه‌ای‌رنگ است که تداعی‌کننده رشته کوه زاگرس می‌باشد و در بالاترین نقطه از بین چهار خانه قرار دارد. صخره‌ها و سنگ‌های پیرامون حکایت از سختی زندگی ایلات مرکزی کشور دارد.

محل انتخاب شده، واقع در دامنه یک صخره مرتفع قهوه‌ای‌رنگ است که تداعی‌کننده رشته کوه زاگرس می‌باشد و در بالاترین نقطه از بین چهار خانه قرار دارد. صخره‌ها و سنگ‌های پیرامون حکایت از سختی زندگی ایلات مرکزی کشور دارد.

• سازه

در دیوارهای حائل و تراس‌ها، از سنگ طبیعی استفاده شده و سقف‌های همکف بتن‌آرمه است. اسکلت چادر، خربای فلزی در نظر گرفته شده است. در اجرای طرح، بنا به پیشنهاد پیمانکار و موافقت کارفرما، ولی بدون موافقت طراح، از لوله استفاده شد که پس از دو سال در زیر فشار برف تخریب و مجدداً ساخته شد.

• ویژگی‌های محدوده - نکات خاص

محدوده انتخاب‌شده، دارای شرایط ویژه‌ای است. این محدوده از یک سو در دامنه یک ارتفاع بلند و از سویی دیگر بین دو ارتفاع (دو تپه) قرار گرفته است. تپه خانه ترکمن، در شرق تپه‌های احداث میعادگاه فرهنگ‌ها است و به همین دلیل، دو ویژگی اصلی در این محل، آن را از دیگر محل‌ها متمایز می‌کند.

- اشراف به کل مسیر، به‌طوری که هر فرد که به سوی این خانه حرکت نماید از قدم اول و در طول مسیر آن را می‌بیند.
- شب‌هنگام نورپردازی ویژه سایر خانه‌ها و باغ فردوسی و منظره شب تهران در مجموع، مناظر بسیار زیبایی در چشم‌انداز این خانه قرار می‌دهد.

• معماری طرح

برای استقرار فضاهای مورد نیاز با کمک دیوارهای حائل در بدنه کوه، سطوح لازم به وجود آمده و بر فراز این سطوح، چادر زاگرس برپا شده است.

پوشش نهایی چادر برای سقف، با الهام از سیاه‌چادر عشایر، در نظر گرفته شده و برای حفاظت خانه در مقابل برف و باران کوهستانی،

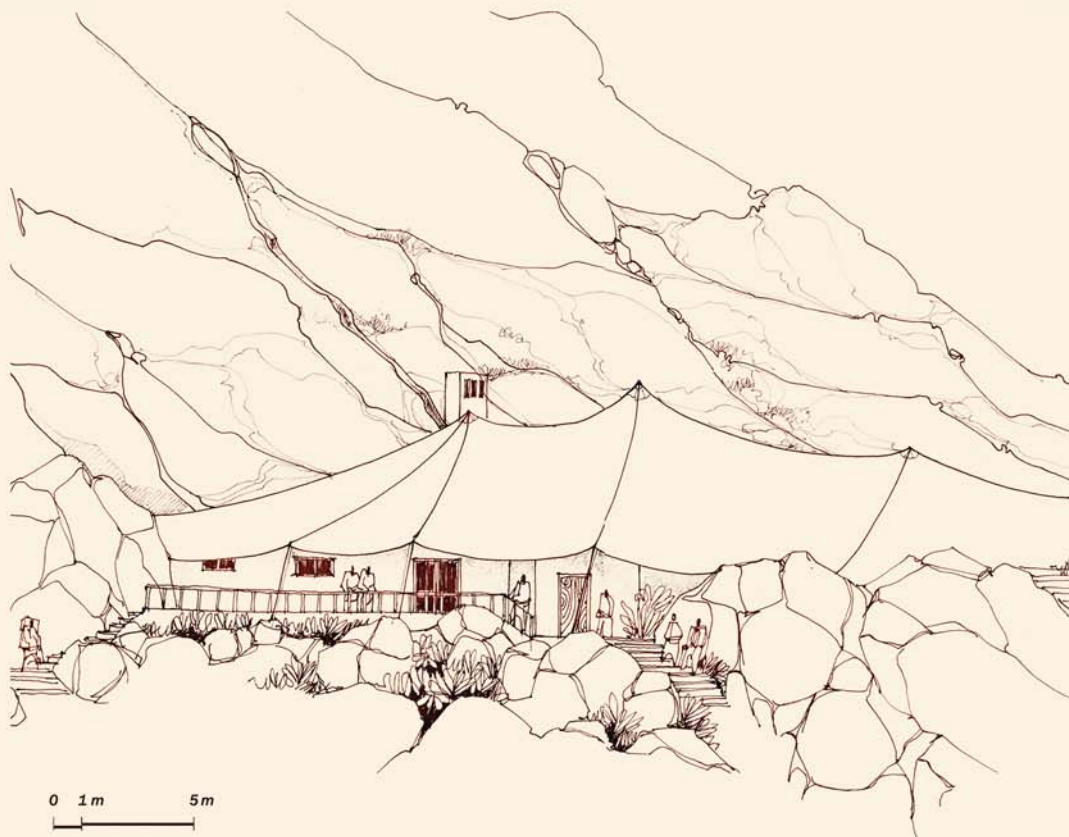

بدنه ارتفاعات انتخاب شده برای خانه زاگرس

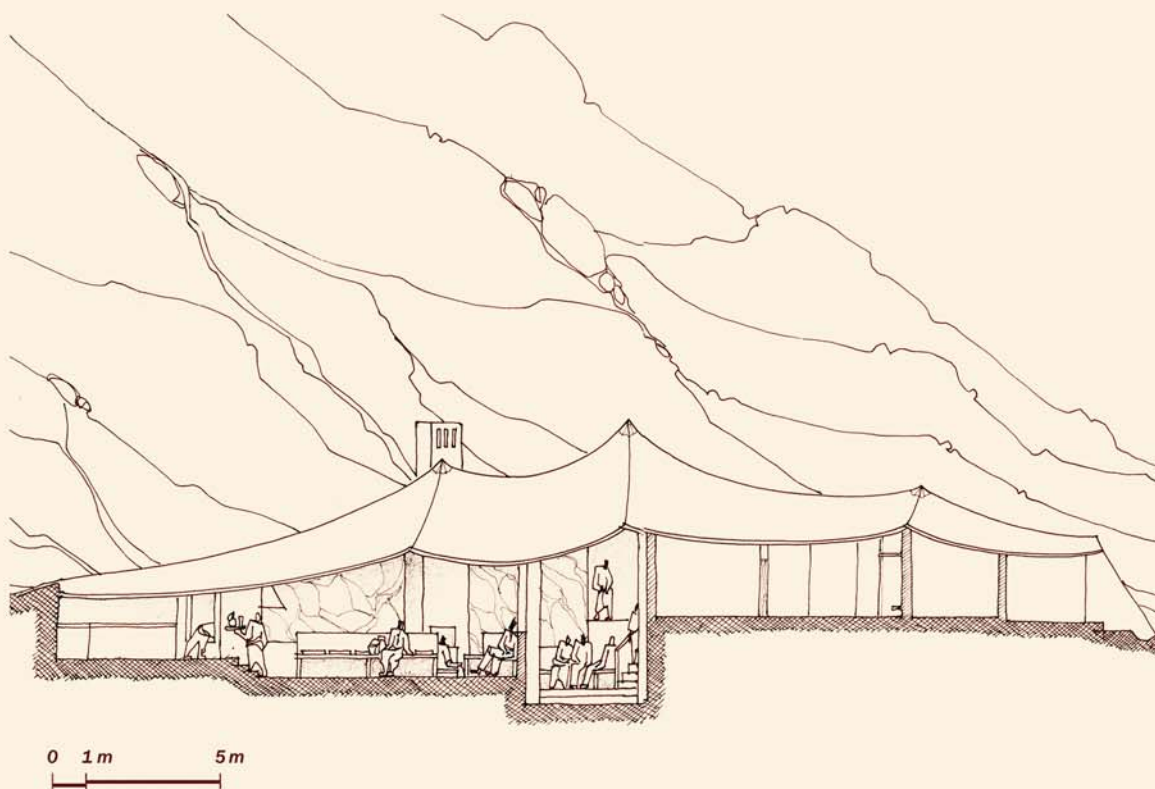

نمونه‌ای از چادرهای ایلات زاگرس

کار شماره ۳۲: خانه زاگرس- کروکی نمای اصلی طرح

کار شماره ۳۲: خانه زاگرس- کروکی مقطع شرقی- غربی

مسیر به طرف خانه زاگرس.

سنگ چهره انسان در نیمه راه خانه زاگرس

منظره خانه زاگرس در دامنه ارتفاعات البرز

منظره جنوبی خانه زاگرس

زیر چادر خانه زاگرس

منظره داخلی خانه زاگرس مشرف به تهران

منظره داخلی خانه زاگرس

میعادگاه اقوام ایرانی^{۹۶}

• الگوی معماری - برنامه طرح

معماری طرح میعادگاه فرهنگ‌های ایران از سه عامل عمده یعنی، کوهستان و طبیعت پیرامون، عملکرد فرهنگی طرح و روحیه معماری کوهستانی تأثیر می‌پذیرد:

• تأثیر کوهستان و طبیعت پیرامون

کوهستان و طبیعت پیرامون، به صورت زیر بر معماری طرح تأثیر گذارده است:

- تلاش برای انطباق هرچه بیشتر با شیب، ناهمواری‌ها و طبیعت سخت و سنگی
- استفاده از مصالح و مواد طبیعی در دسترس
- انطباق با شرایط آب و هوایی و محدودیت‌های اقلیمی کوهستانی، نظیر باد و برف و بوران

• تأثیر عملکرد فرهنگی بر معماری طرح

- انطباق فرم و حجم کلی با خصوصیات عملکردی (فرهنگی) میعادگاه
- نزدیکی احجام با خصوصیات فرهنگی مناطق کوهستانی
- انطباق روابط بین احجام با فرهنگ‌های مختلف ایران

• تأثیر روحیه معماری کوهستانی ایران

معماری کوهستانی در ایران، بیشتر در خانه‌های دهات کوهستانی تبلور یافته است، هم‌چون ماسوله (رشت)، ابیان (کاشان)، کنگ (مشهد) که همگی در چند نقطه نظر با یکدیگر اشتراک دارند و آن استفاده از مصالح متناسب با طبیعت و انطباق با شیب و وضعیت طبیعی؛ دید و چشم‌اندازهای زیبا به پیرامون، استفاده از واحدهای فضایی کوچک (برای جلوگیری از هزینه سنگین ترانس‌بندی و دیوار حائل و ...)؛ ترکیب آب، درخت، مسیر و ساختمان با یکدیگر است که در بنای میعادگاه خانه‌های فرهنگ نیز این خصوصیات مدنظر بوده است:

معماری بنا، دارای وحدت است.

احجامی هم‌وزن و یکسان دارد.

پیرامون یک حیاط مرکزی قرار گرفته است.

مجموعه فرهنگی میعادگاه به منظور تسهیل ارتباط مستقیم بین جوانان کشور (جوانانی که در اردوگاه منظره گرد می‌آیند و جوانانی که به کوه می‌روند) و اهالی تهران و بازدیدکنندگان خارجی ایجاد خواهد شد. این مجموعه، در روز و شب از تمام شهر تهران، قابل رؤیت است. ساختمان میعادگاه فرهنگ‌های ایران، شامل فضاهای زیر است:

- بخش فرهنگی: آمفی‌تئاتر جهت کنسرت و تئاتر، کارگاه و نمایشگاه صنایع دستی، فروش کتاب، نشریات، اسلاید، فیلم، CD و ... درباره ویژگی‌های سرزمین ایران، رستوران ایرانی و حیاط‌های برگزاری کنسرت، تئاتر و یا آموزشی- ورزشی.
- بخش پذیرایی: رستوران VIP، رستوران عمومی، قهوه‌خانه طلوع (به سمت شرق) قهوه‌خانه غروب (به سمت غرب)، رستوران سنتی (مشرف به دره شرق) فضاهایی در فضای باز (حیاط‌های مجموعه).
- بخش مدیریت و کارکنان: محل مدیر، محل پذیرایی، محل اقامت و استراحت کارکنان.
- بخش ورزشی: محل‌های معرفی امکانات ورزشی، لوازم ورزشی، فضاهای ورزشی کوهستانی کشور و زورخانه.
- علاوه بر این فضاها، حیاط‌هایی نیز بخش‌های مختلف این مجموعه را به هم مرتبط می‌کنند، طبیعت اطراف ساختمان از داخل این حیاط‌ها که دارای سطوح مختلفی هستند عبور می‌کند.

• شرایط انتخاب محل

از آنجایی که ساختمان میعادگاه به عنوان نمادی از اتحاد فرهنگ‌ها و اقوام مختلف ایرانی بنامی شود، در محل مرتفعی پیش‌بینی شده است که از تهران و تمامی قسمت‌های باغ، قابل رؤیت بوده و به عنوان یک محل جمع نسبت به منظره عریض کلان‌شهر تهران و ارتفاعات و دره‌های مجاور، دید داشته باشد.

بدین ترتیب محل میعادگاه در رأس کوه شمالی باغ جمشیدیه، مکانیابی شده است، تخته‌گاهی مناسب بر فراز جمشیدیه که زمین آن دارای مقاومتی قابل قبول بوده و در فاصله‌ای مناسب و امن از ارتفاعات نیز واقع شده است و از چند جهت به صورت پیاده و مکانیکی، قابل دسترسی است.

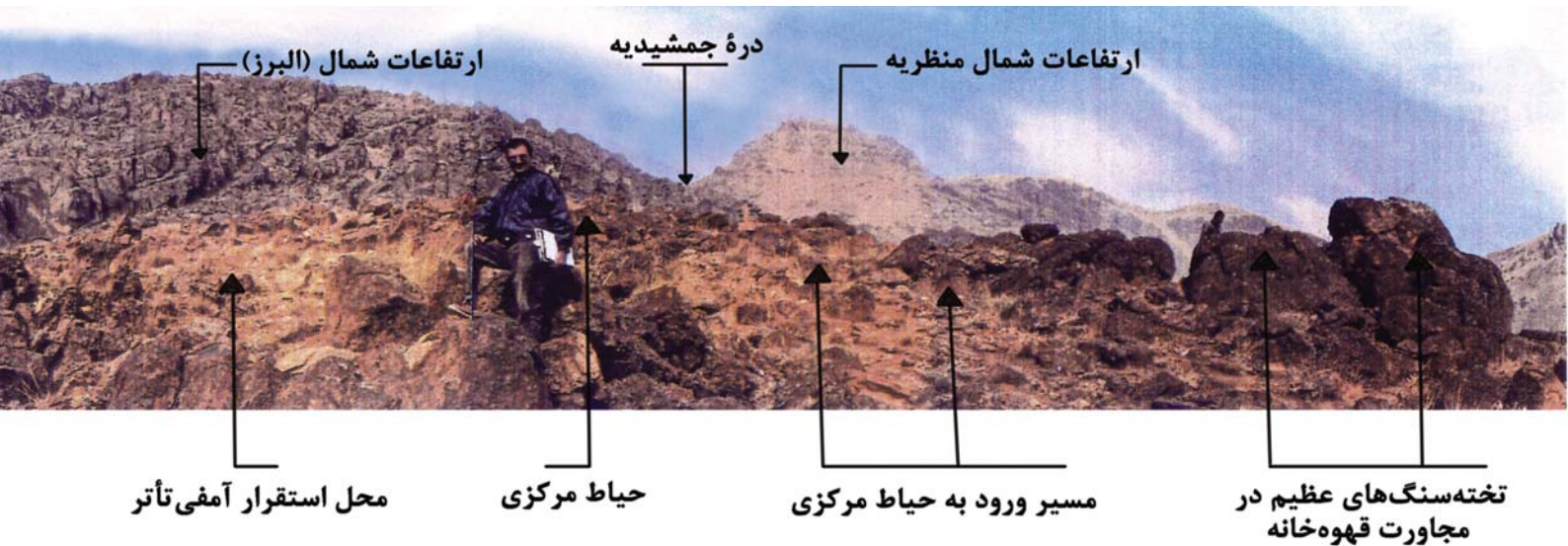
ویژگی محدوده - نکات خاص

محل این مجموعه، بر فراز تپه‌ای است که با کوه‌های شمالی خود فاصله دارد و از جهات مختلف به باغ‌های جمشیدیه و فردوسی مرتبط است.

- از جنوب از طریق مسیر آبشارها به شمال باغ جمشیدیه.
 - از غرب از طریق مسیر خانه‌های کردستان و زاگرس.
 - از شرق از طریق مسیر انتهای دره جمشیدیه. با این مسیر می‌توان به وسیله نصب یک سیستم مکانیکی (آسانسور شیب‌دار) نیز ارتباط برقرار نمود.
 - از قسمت شمالی این مجموعه، امکان صعود به ارتفاعات و ارتباط با مجموعه کلک‌چال وجود دارد.
- از فراز تپه‌های کم‌ارتفاع از سمت شرق، باغ منظره و دارآباد با این مجموعه مرتبط می‌گردند.

تختگاه انتخابی برای استقرار بنا

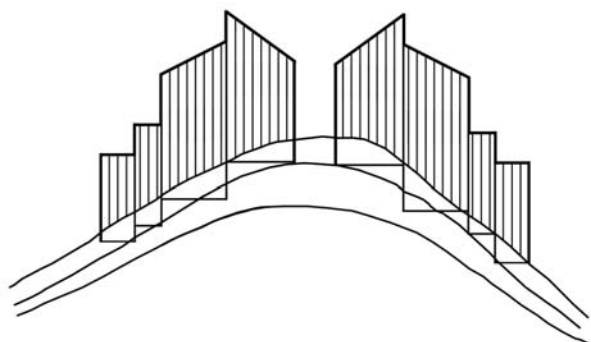
منظره گسترده از محل انتخاب شده برای احداث میعادگاه

منظره گسترده شهر تهران از فراز باغ فردوسی

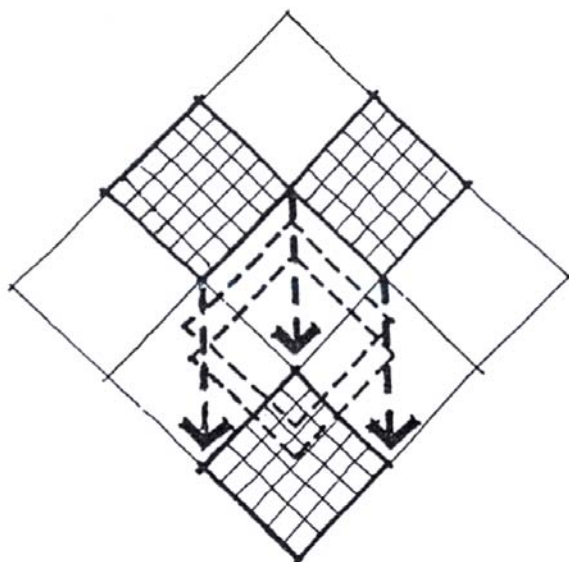
• معماری طرح فضاها و عملکردها

آمفی‌تئاتر با گنجایش حدود ۲۵۰ نفر در پایین‌ترین و جنوبی‌ترین بخش این مجموعه، واقع شده است. دیواره جنوبی سن آمفی‌تئاتر، شیشه‌ای در نظر گرفته شده که ضمن فراهم نمودن دید مناسب به شهر، امکان یکی شدن این فضا را با فضای بیرون، مهیا نموده است. پله‌های اطراف آمفی‌تئاتر در فضای باز، مطابق با شیب و محل‌های نشستن در نظر گرفته شده تا در مواقع لزوم، با باز شدن دیوارهای آن، به آمفی‌تئاتر باز مبدل شود و تعداد افراد بیشتری بتوانند از آن استفاده کنند.

هماهنگی با طبیعت و شیب کوه، پلکانی بودن مقاطع در دو جهت.

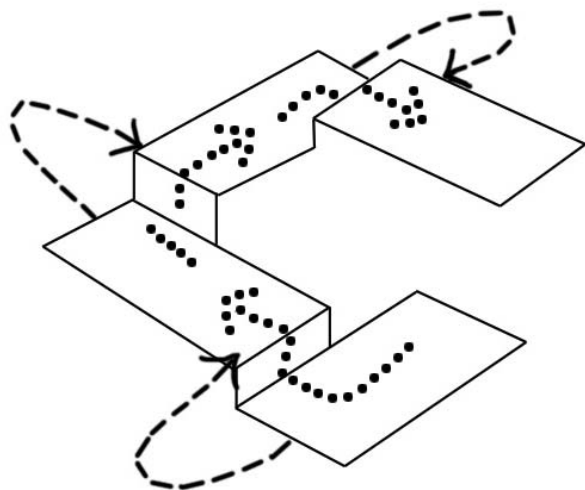
رستوران در طبقه بالایی آمفی‌تئاتر و در دو ارتفاع طراحی شده است تا دیدهای مطلوب‌تری را در اختیار استفاده‌کنندگان از رستوران قرار دهد. در طبقه بالایی رستوران سرپوشیده، رستوران هوای آزاد واقع شده که در تابستان مورد استفاده بسیاری از مراجعین قرار خواهد گرفت.

حجم‌های سه‌گانه میعادگاه مانند قطعه سنگ‌های کوهستان یک واحد بوده‌اند که از همه جدا افتاده‌اند.

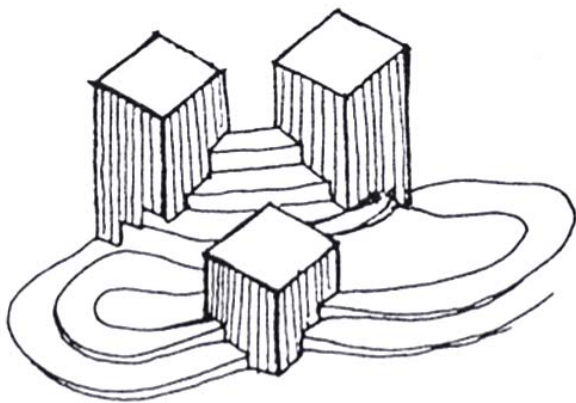
نمایشگاه‌ها و کارگاه‌های صنایع دستی و هنرهای سنتی و بومی در دو طبقه و در بخش شمالی مجموعه، مستقر شده‌اند. بخشی از دیوارهای این گالری‌ها، شیشه‌ای است که رابطه داخل را با فضای بیرون ممکن می‌سازد. گالری‌ها در طبقه دوم، به وسیله پلی با هم مرتبط می‌شوند. جداره‌های این پل، شیشه‌ای است و امکان می‌دهد تا عابرین از این راهرو بتوانند منظر کوه شمالی، حیاط مرکزی و دره شرقی و غربی را ببینند.

حیاط‌هایی رابط بین دو بخش شمالی و جنوبی مجموعه هستند. که هر یک به نحو خاصی با طبیعت تلفیق شده‌اند. فرم کلی این حیاط‌ها قرینه است و به این ترتیب حیاط خانه‌های ایرانی را تداعی می‌کند. هر یک از این سه حیاط، ضمن این که با هم ادغام شده‌اند، خصوصیات خاص خود و فضای جداگانه خود را نیز دارا هستند. این حیاط‌ها دل‌باز بوده و با محیط اطراف خود رابطه‌ای تنگاتنگ دارند و گردش آب در جوی‌ها، حوض‌ها و مسیرهای عبور، این رابطه را تشدید می‌کند.

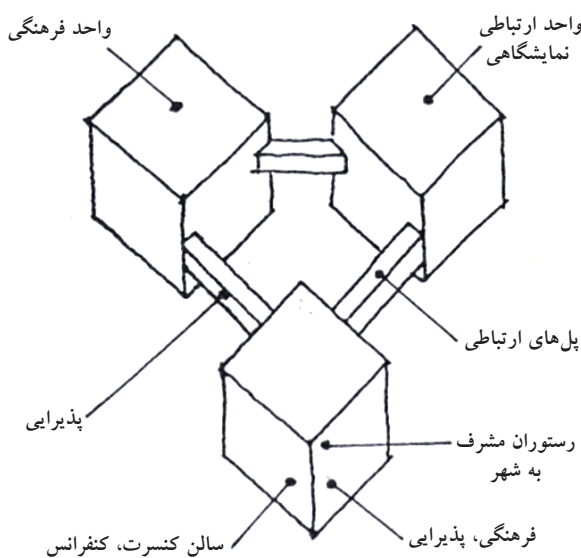

حرکت در هر گالری، با حرکت آرام و صعود در کوه هماهنگ است.

حیاط مرکزی از دو جهت، با پله‌های شیشه‌ای که رابط نمایشگاه با بخش جنوبی یعنی رستوران هستند، محصور شده است. این پله‌ها در سطحی بالاتر از کف حیاط واقع شده‌اند و طبیعت کوهستان با عبور از زیر پل شرقی به داخل حیاط و مجموعه، راه یافته و به سمت غرب امتداد می‌یابد.

فرهنگ‌هایی که در مقابل مشکلات و سوانح تاریخی و طبیعی انعطاف داشته باشند، دوام بیشتری خواهند داشت. احجام سه‌گانه میعادگاه برای دوام بیشتر، با انعطاف کامل از شب‌ها و اختلاف سطوح کوه بهره می‌گیرند.

عناصر سه‌گانه اصلی طرح

شفاف بودن جداره‌های پل‌ها، امکان می‌دهد که عابرین در این راهروها بتوانند به طبیعت اطراف نظر کنند و از سمت شرق به دره شرقی، از طرف شمال به کوه با ابهت شمال و دامنه آن و از سمت غرب به دره غربی، دید داشته باشند. مسیر شفاف یاد شده فوق، به صورت چایخانه استفاده می‌شود که بهترین دید ممکن را به ارتفاعات اطراف و مردم درحال کوهنوردی داشته باشد و در تابستان با جمع شدن سقف‌ها، ارتباط طبیعی‌تری با کوهستان برقرار شود.

در امتداد محور اصلی حیاط مرکزی که کوه با عظمت شمال نمایان است، راهی طراحی شده که همراه با شیب دامنه کوه ادامه می‌یابد و به محلی می‌رسد که به عنوان زورخانه در فضای باز طراحی شده است. مسیری که از سمت جنوب به ساختمان میعادگاه فرهنگ‌های ایران می‌رسد، با شیب زیاد همراه است و به همین علت به نام مسیر دسترسی جوانان خوانده می‌شود. آب‌هایی که در مجموعه گردش می‌کنند در قسمت جنوبی در حوضچه‌هایی جمع شده و به سمت پایین کوه در امتداد همین مسیر، سرازیر می‌شوند و به این دلیل، این مسیر "مسیر آبشارها" نیز نام‌گذاری شده است.

مسیر دسترسی دیگری از سمت غرب مجموعه طراحی شده که در این بخش مطابق با شیب زمین خواهد بود. این مسیر، شیب کمتری نسبت به سمت جنوبی دارد و برای افراد مسن‌تر و کودکان و احتمالاً معلولین نیز قابل استفاده خواهد بود. دسترسی به قسمت شرقی مجموعه نیز به وسیله آسانسوری مقدور است که از میدان انتهای خیابان جمشیدیه به طرف بالا، روی شیب حرکت می‌کند و به سطح نمایشگاه و رستوران، در ساختمان میعادگاه می‌رسد.

حیاط جبهه جنوب غربی، به عنوان محلی برای توسعه سالن‌های نمایشگاه در نظر گرفته شده است و ارتفاع پوت‌های محصورکننده نیز طوری پیش‌بینی شده است که امکان ساخت دو طبقه را فراهم می‌کند. در بخش شمالی ساختمان و در بین دو مجموعه سالن‌ها، برجی بلند در نظر گرفته شده که با سقف شیشه‌ای و رنگی خود می‌تواند در طول شب، پیام‌هایی را به مردم تهران برساند و آگاهی دهد که چه برنامه‌هایی در حال انجام است (اطلاع‌رسانی کوهستانی در ایران باستان).

• احجام بناها

حجم انتخابی باید به گونه‌ای باشد که کلیه فعالیت‌ها، دامنه عمل خود را در آن بیابند و از فواصل دور نیز نشان‌دهنده عملکرد و ویژگی طرح باشد. در این کوهستان، سنگ‌های عظیم متعددی وجود دارند که بر اثر حوادث طبیعی به چند قطعه تقسیم شده، اما با یک نگاه می‌توان تشخیص داد که آن‌ها یک واحد بوده‌اند. میعادگاه فرهنگ‌ها نیز یک حجم واحد است که گویا گذشت زمان، آن‌ها را از هم دور کرده است.

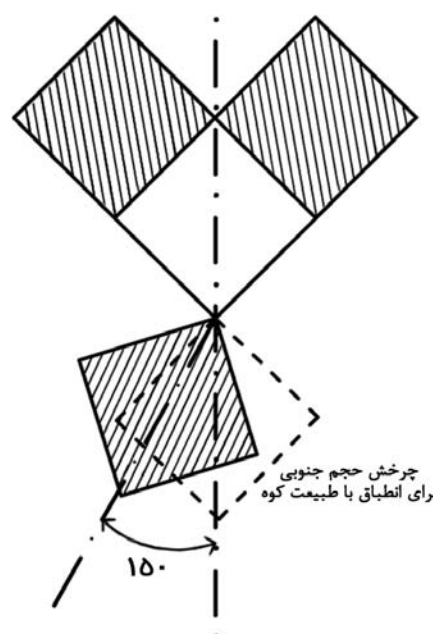
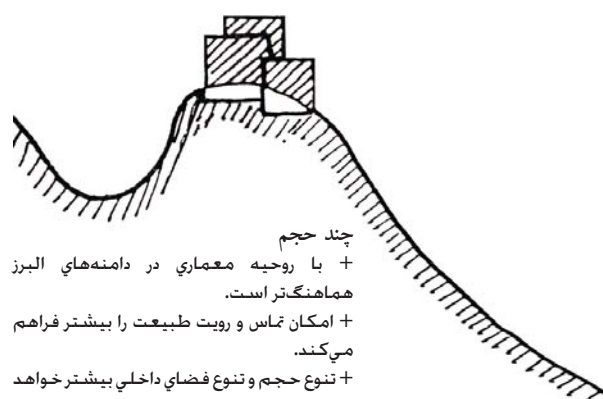
اما همواره مفهوم یکپارچگی و از یک واحد بودن را تداعی می‌کند. به علاوه چنین حجمی، ضمن اینکه تنوع فضایی بیشتری ایجاد می‌نماید با روحیه کنونی معماری در دامنه‌های البرز، هماهنگ‌تر است و امکان تماس و رؤیت طبیعت را بیشتر فراهم می‌کند. بازدیدکنندگان از فراز کنار و یا زیر حجم‌ها می‌گذرند و این سه حجم، شبیه سه تخته‌سنگ بزرگ است.

• معماری داخلی

معماری داخلی بناها، برحسب عملکرد هر قسمت، متفاوت یا متناسب با روحیه آن پیش‌بینی شده است. فضاهای ورزشی با عناصر معرف ورزش، فضاهای صنایع دستی با عناصر صنایع دستی، رستوران‌ها و قهوه‌خانه‌ها هر یک متناسب با محیط، دارای معماری داخلی خاصی خواهند بود.

• سازه

سازه کلیه بنا، به صورت بتن آرمه در نظر گرفته شده است که به علت نزدیکی به گسل موجود در منطقه، تمهیدات لازم برای آن پیش‌بینی گردیده است. از آنجا که در هنگام طراحی، لایه‌های زمین در این نقطه وجود نداشت، طبقاً با شروع به کار و حمل تجهیزات به منطقه، دقت لازم در این زمینه انجام و در صورت نیاز، تغییرات لازم در سازه بنا، ایجاد خواهد شد.

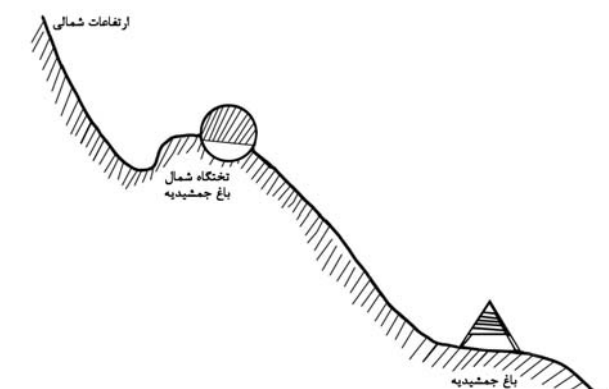

• مصالح

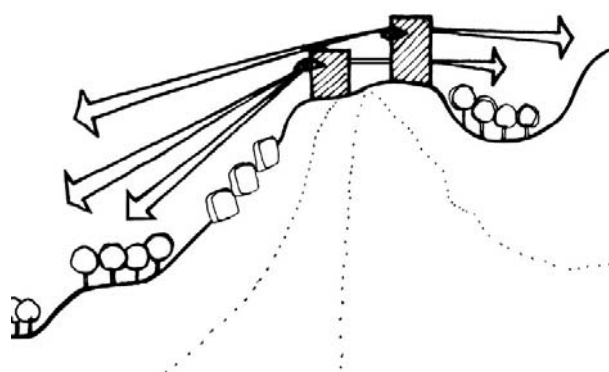
به غیر از سازه بتنی، سنگ‌های طبیعی کوهستان در منظر اصلی و پوشش‌های خارجی به عنوان مصالح اصلی بنا به کار می‌رود. چوب در دیوارهای داخلی و در زیر سقف‌ها و نم، قالی، قالیچه و نظایر آن در پوشش دیوارهای بخش‌ها استفاده خواهد شد.

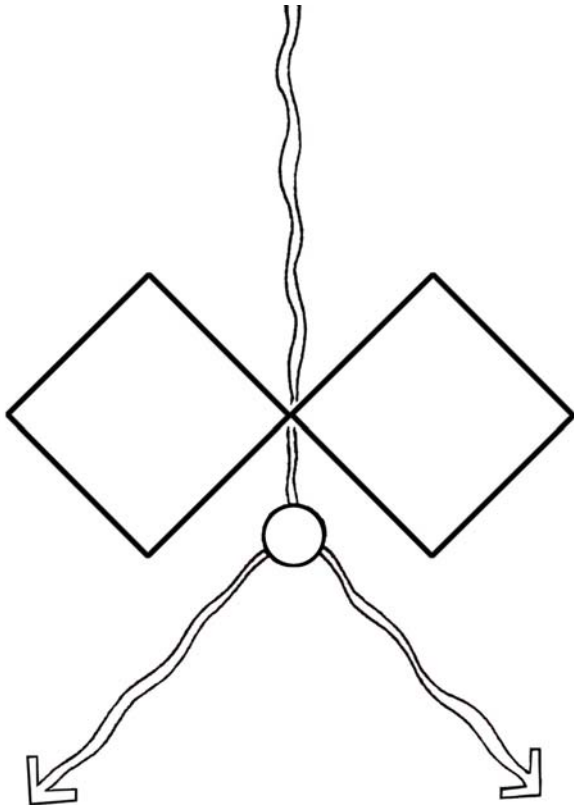
• تأسیسات

تأسیسات شامل موتورخانه است جهت ایجاد گرمایش و سرمایش؛ به این منظور که واحدهای مستقل و نیز فضاهای خاص نظیر سالن‌ها، مورد استفاده قرار بگیرند، (به علت باد و خنک بودن محیط کوهستان، نیاز به سرمایش در حد تهران نیست). این مجموعه دارای سیستم دفع فاضلاب نمی‌باشد. برای محوطه و کلیه بنا، روشنایی نقاط و قسمت‌های مختلف طرح به تناسب نیاز و نورپردازی ویژه شب، پیش‌بینی شده است بطوریکه به عنوان یک عنصر شاخص از تهران قابل رویت باشد.

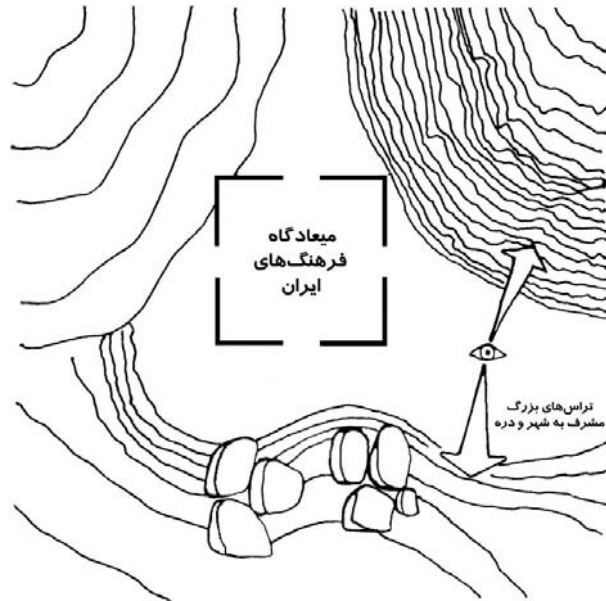

- ۱- وجود تخته‌گاه مناسب بر فراز کوهستان کوهستان
- ۲- فاصله مناسب و این از ارتفاعات شمالی

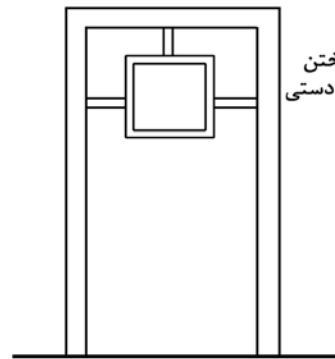

استفاده از حرکت و همسایگی آب

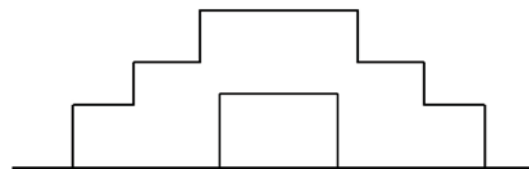

امکانات طبیعی محل احداث میعادگاه فرهنگ‌های ایران

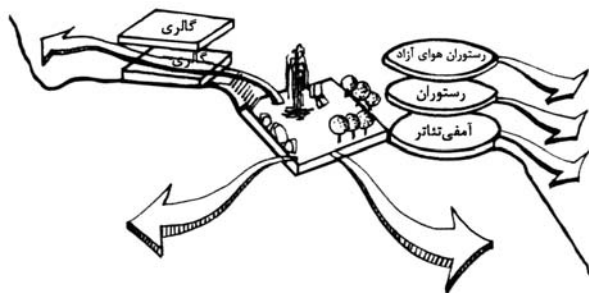
محل آرم یا آویختن نمونه‌ای از صنایع دستی

دروازه ورودی به گالری‌ها

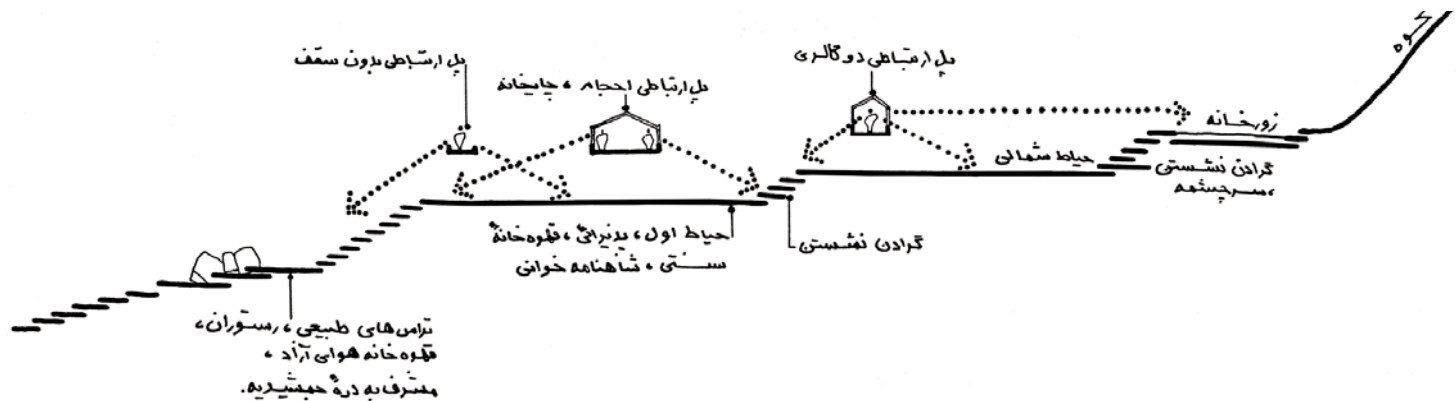

دروازه ورودی از بالا بر مکانیکی به حیاط شمالی

دروازه‌های ورودی مجموعه

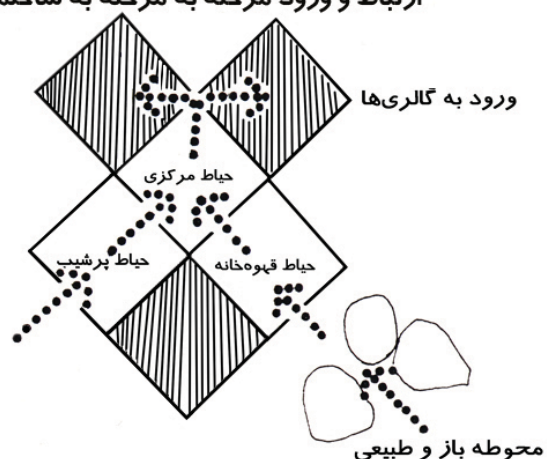

دیاگرام روابط و دیدهای مجموعه میعادگاه فرهنگ‌های ایرانی

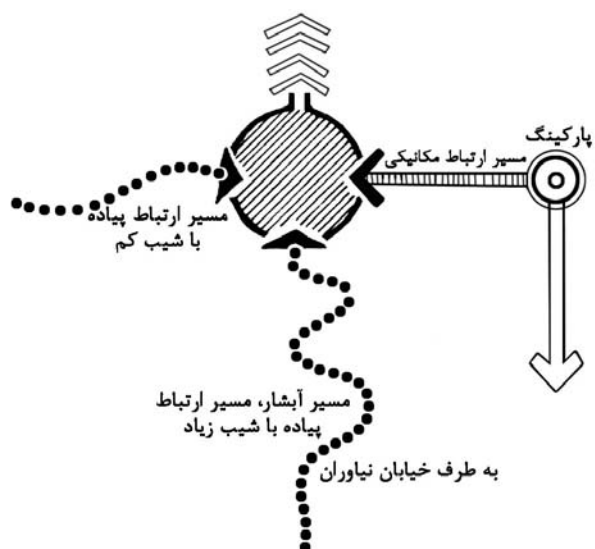

تراس‌های طبیعی، رستوران، قهوه‌خانه، هوای آزاد مشرف به دره جشمشیدیه (به سوی طلوع خورشید)

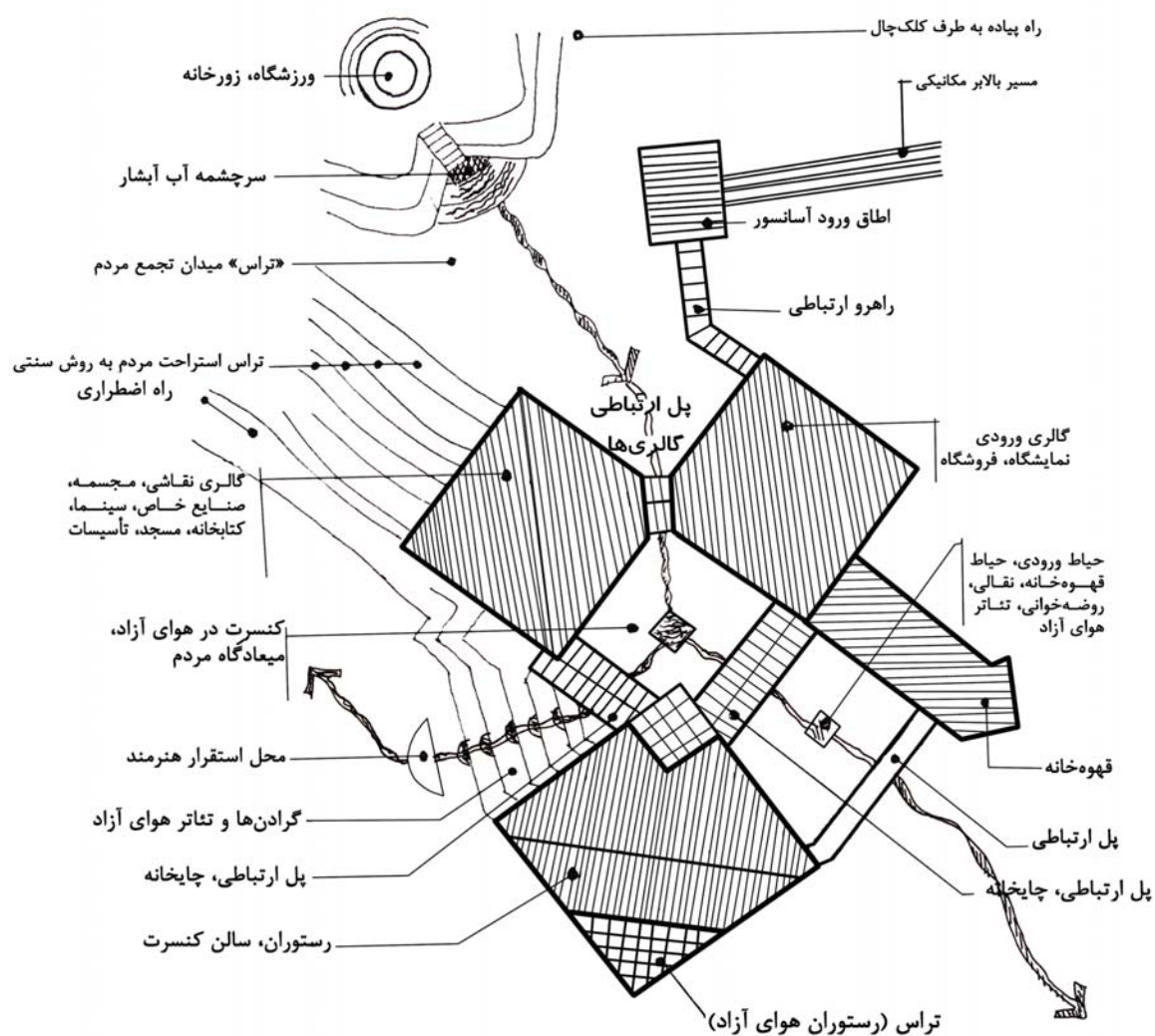
ارتباط و ورود مرحله به مرحله به ساختمان

ارتباط و ورود مرحله به مرحله به ساختمان

مسیرهای ارتباطی میعادگاه فرهنگ‌های ایرانی

عملکرد بخش‌های مختلف طرح

منظره جنوبی میعادگاه

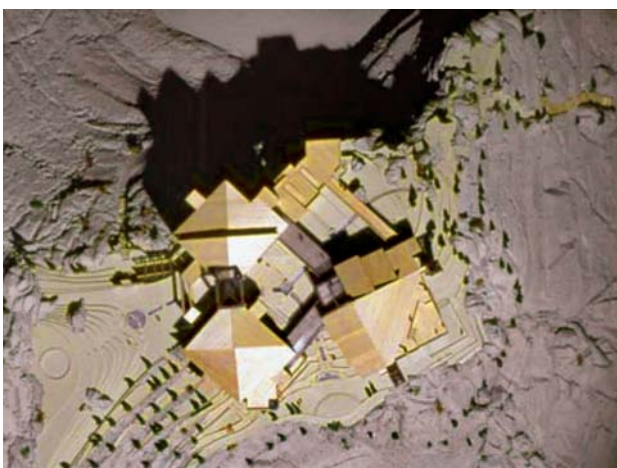
دروازه ورودی شمالی و برج نور

منظره دید پرندۀ میعادگاه

منظره ضلع غربی

منظره هوایی مجموعه

منظره عمومی میعادگاه از ضلع غربی

■ بخش پنجم - آموزه‌های طرح

• نکاتی درباره جزئیات طراحی یا اجرا

طرح دیوارها: دیوارهای حائل مورد نیاز طرح و کفها به صورت مواج، همراه با افت و خیز طبیعت و به تناسب میزان خاک پشت آنها و حتی‌المقدور کم ارتفاع طراحی شده است. در کفها و دیوارها، هنگامی که دارای سطحی بزرگ هستند، با ایجاد اختلاف سطح به صورت طرح‌های متحرک و منحنی، شکل‌های تازه‌ای پدیدار گشته و از یکنواختی کسالت‌بار پرهیز شده است. دیوارها و کفها همراه با عناصر طبیعی و گیاهان کوهستانی ترکیب گردیده‌اند.

ایمنی: ساختمان‌ها، برای مقاومت در مقابل زلزله به صورت بتن‌آرمه طراحی و اجرا گردیده و به نحوی پوشش داده شده است که قابل رؤیت نمی‌باشد. دیوارها از سنگ و یا ترکیب بتن مسلح و سنگ، طراحی و اجرا شده است.

در هر کجا که دیواره بر روی سنگ قرار گرفته با استفاده از آرماتور ارتباطی، پایداری دیوارها تامین گردیده است.

جزئیات: در سرتاسر باغ فردوسی، می‌توان جزئیات خاص و متعددی که هر یک برای همان نقطه طراحی شده است را مشاهده نمود؛ زیرا در این باغ، جزئیات از قبل طراحی نگردیده بلکه در هر نقطه، متناسب با شرایط خاص آن در محل، تصمیم‌گیری، طراحی و اجرا شده است.

• طراحی اثاثیه باغ

در اثاثیه باغ فردوسی، همواره از عناصر طبیعی، نظیر سنگ و صخره و یا ترکیب با عناصر ساختمانی و کاربردی نظیر دیوارها، آلاچیق‌ها و غیره، برای استراحت و نشستن استفاده شده است. صندلی‌ها و نیمکت‌ها به طور ترکیبی با سنگ‌ها، دیوارهای حائل، درختان سایه‌دار و غیره و با استفاده از فرم طبیعت و محیط و به صورت ترکیب با آنها طراحی و اجرا شده است.

• مصالح

انتخاب مصالح، یکی از مهم‌ترین تصمیم‌ها در طراحی باغ فردوسی بوده است. زیرا طبیعت کوهستان، دارای آنچنان ارزشی است که نباید با آوردن مصالح جدید و متضاد با کوهستان، فضا یا عناصری را به طبیعت ختمیل نمود. بنابراین اصلی‌ترین مصالح به کار برده شده، سنگ‌های طبیعی است که از سنگ‌های سرگردان در کوهستان که در شرف سقوط هستند و باید برداشته شوند و یا سنگ‌های استخراج شده از یک معدن قدیمی در نزدیکی طرح تامین شده است. برای مقاوم‌سازی سازه‌ها، از بتن مسلح و برای تزئین، از چوب و سایر مصالح نیز استفاده گردیده است.

• کاربرد سنگ

سنگ‌های مورد استفاده، اگرچه از یک جنس (سنگ دره جمشیدیه) هستند، ولی از نظر اندازه و شکل متفاوت بوده و در نتیجه روش‌های متفاوتی برای به‌کارگیری از آنها استفاده شده است که برخی از آنها عبارتند از:

۱. تثبیت سنگ‌های بزرگ (ابعاد بزرگتر از ۱/۵ متر)

سنگ‌های ناپایدار: به علت خطرات ناشی از سقوط، این سنگ‌ها یا در محل به قطعات کوچک‌تر تقسیم شده و مورد استفاده قرار گرفته است و یا به نقاط پایین‌تر و به محل‌های مناسب و ایمنی منتقل و تثبیت گردیده است.

سنگ‌های متعادل و یا با پایداری نسبی: این‌گونه سنگ‌ها در محل خود تثبیت شده و برحسب شرایط، نسبت به طراحی پیرامون آنها، اقدام گردیده است (سنگ عظیم واژگون، سنگ متکی) و یا با توجه به شکل ظاهریشان به مجسمه‌ای تبدیل شده‌اند. (خرس خفته و ده‌ها سنگ در مسیر آبشارها)

۲. سنگ‌های متوسط (کوچکتر از ۱/۵ متر)

به علت کوچکی و وزن کمتر، این سنگ‌ها قابلیت جابه‌جایی در منطقه کوهستانی را دارند. این‌گونه سنگ‌ها، یا در محل استفاده شده و یا به نزدیک‌ترین نقطه منتقل و به صورت سنگ طبیعی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

۳. سنگ‌های کوچک (۸۰-۳۰ سانتی‌متر)

این سنگ‌ها که در ابعاد حدود ۸۰-۳۰ سانتی‌متر است، از خرد کردن سنگ‌های بزرگ و یا از استخراج معدن به دست می‌آید و به انواع اصلی زیر تقسیم می‌شود.

- سنگ‌های با لایه طبیعی: برای استفاده در نمای دیوارها و درپوش دیوارها
- سنگ‌های با لایه ناصاف: برای استفاده در نمای دیوارها و درپوش دیوارها
- سنگ‌های با لایه صاف: برای استفاده در کف‌سازی‌ها

۴. سنگ‌های ریز (۱۵-۱۰ سانتی‌متر)

این سنگ‌ها با ابعاد حدود ۱۵-۱۰ سانتی‌متر. از فرم دادن به سنگ‌های کوچک و متوسط به دست می‌آید که در صورت صاف بودن به عنوان رویه در کف‌سازی‌ها و در غیر این صورت. همراه ملات به عنوان پرکننده دیوارها مورد استفاده قرار گرفته است.

۵. سنگ‌های بسیار ریز

این سنگ‌ها از خرد شدن همه سنگ‌ها به وجود می‌آید و ابعاد حدود ۱۰-۵ سانتی‌متر دارند و معمولاً به صورت تیغ‌های هستند. این سنگ‌ها در سنگفرش کف جویبارها استفاده شده‌اند که هم موجب انعکاس نور خورشید شده و هم با برخورد آب به آن‌ها. اکسیژن هوا با آب ترکیب و آب به طور طبیعی تصفیه می‌شود.

تثبیت سنگ‌های بزرگ در محل خود و طراحی براساس ارزش‌های آن

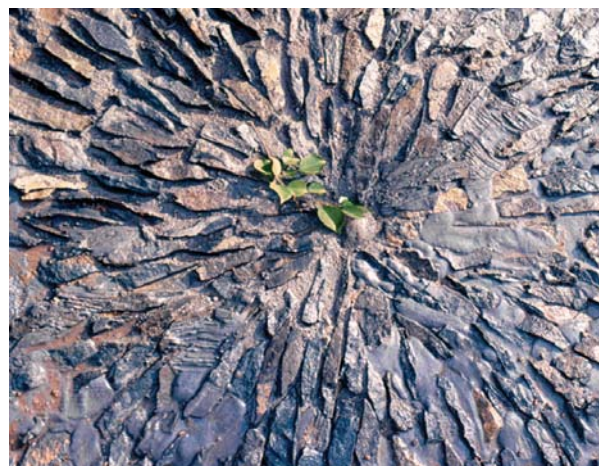
استفاده از سنگ‌های قابل حمل برای دیوارها و یا نمای آن‌ها

خرد کردن سنگ‌های بزرگ در محل بدون مواد منفجره با استفاده از نعل پارس

کاربرد سنگ‌های کوچک در کف‌ها

کاربرد سنگ‌های خرد و کوچک در کف جویبارها برای ایجاد صدا و تلاو (جایگزین سینه‌کفتري)

• نکاتی درباره فرآیند اجرا

اجرای این طرح نیز همانند طراحی آن. با طرح‌های معمول متفاوت بوده است. اجرا را می‌توان در چند مرحله به شرح زیر تعریف نمود.

۱. نوع قرارداد پیمانکار: به علت نوع جزئیات و اختصاصی بودن آن و همچنین نامشخص بودن جزئیات طرح و به خصوص ترکیب طرح با عناصر طبیعی و استفاده از سنگ‌ها در شکل و اندازه‌های بزرگ و طبیعی. نمی‌توان از قراردادهای همسان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و به اتکای فهرست بها استفاده نمود و لذا در این‌گونه طرح‌ها، قراردادهای پیمان مدیریت با ماهیت کار انطباق بیشتری دارد. در باغ فردوسی نیز قرارداد با پیمانکار، قرارداد پیمان مدیریت بوده است.

۲. انتخاب پیمانکار: در این‌گونه طرح‌ها نقش پیمانکار در اجرای فنی کار بسیار حائز اهمیت است به خصوص که برخلاف طرح‌های معمول، مشخصات و جزئیات از پیش تهیه شده چندان مورد استفاده نیست. هر قدر پیمانکار دارای تجربه بیشتری در اجرای عملیات ساختمانی و یا کوهستانی باشد مفیدتر است. اما با توجه به توضیحات در مورد نوع قرارداد پیمانکار که قراردادی غیرهمسان است و پرداخت‌ها و خریدها که به صورت مدیریتی انجام می‌شود (قرارداد پیمان مدیریت)، صحت عمل و امانت‌داری پیمانکار بسیار حائز اهمیت است.

۳. کادر پیمانکار: در قراردادهای پیمان مدیریت، به ازای درصدی که برای هزینه‌ها به پیمانکار پرداخت می‌شود پیمانکار کادر، حداقلی را تعهد می‌نماید. در این‌گونه طرح‌ها حداقل کادر فنی پیمانکار عبارت است از: یک گروه نقشه‌بردار، مهندس راه و ساختمان با تجربه برای مدیریت فنی کارگاه، تعدادی تکنسین با تجربه برای اداره بخش‌های کارگاه، مهندسين تأسیسات و برق برای اجرای بخش‌های تأسیسات. یک معمار با تجربه برای همکاری با مهندس طراح طرح و همه کادرهای دیگری که در سایر پروژه‌ها به کار گرفته می‌شود.

۴. آموزش: به علت نبودن و غیرمعمول بودن روش طراحی و اجرای همه تکنسین‌ها و سنگ‌کارها، بنایان، رانندگان و ... باید قبل از شروع به کار در زمینه نحوه کار، ایمنی کارگاه و ایمنی افراد، آموزش لازم را کسب نمایند.

۵. تجهیزات: برای جلوگیری از حوادث و کنترل کیفی کار لازم است سیستم تلفن متحرک و یا بی‌سیم در کل کارگاه به کار گرفته شود.

۶. ایمنی کارگاه: در مقابل لغزش افراد و سنگ‌ها، لغزش بستر، لغزش وسایل حمل و نقل و لغزش سنگ‌های بالادست، تمهیدات ایمنی برای کارگاه‌ها اندیشیده شود.

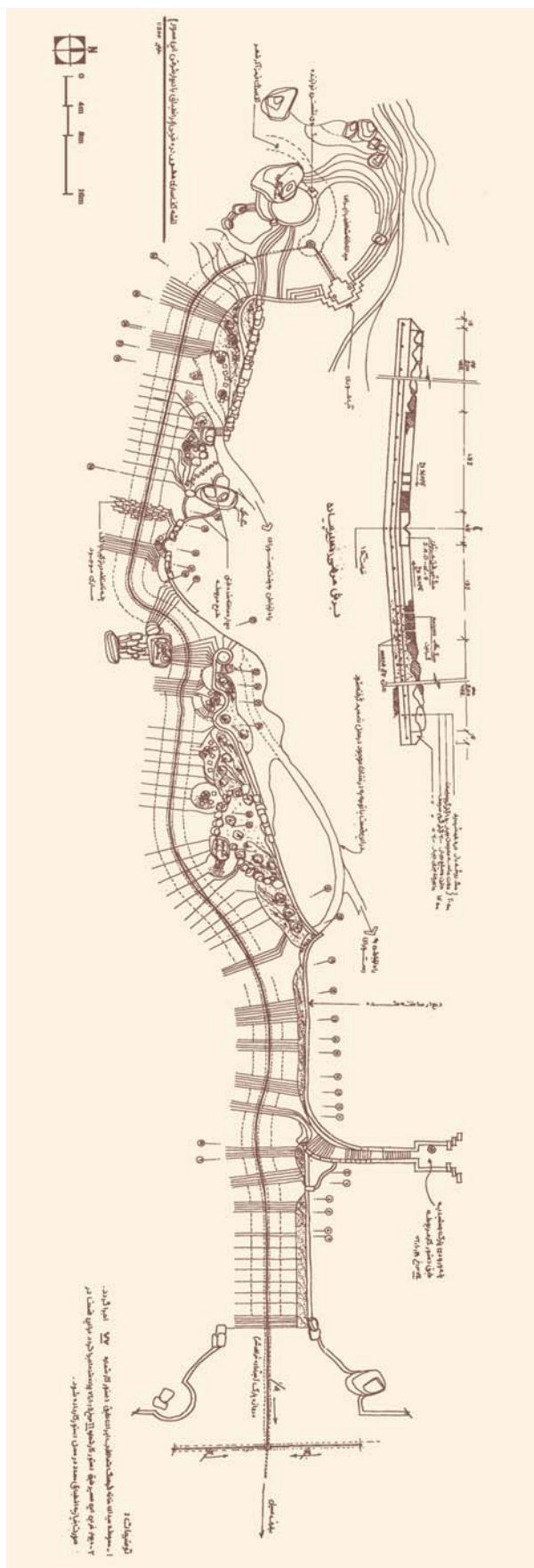
۷. تور ایمنی: تقسیم‌بندی کارگاه برای ایمنی کار در کارگاه‌های مشرف

به هم لازم بوده و احداث تور ایمنی (شبکه فلزی منعطف) برای جلوگیری از حرکت سنگ‌ها به طرف کارگاه پایین‌دست و کارگران ضروری می‌باشد.

۸. حمل مصالح: یکی از مشکلات اجرای طرح‌های ساختمانی و یا پارک‌سازی در کوهستان، حمل مصالح به ارتفاعات است. روش‌های انتقال مصالح توسط نیروی انسانی، استفاده از حیوانات بارکش، احداث جاده برای عبور اتومبیل حاوی مصالح و یا استفاده از سیستم‌های کابلی هوایی و یا نصب ریل با کشش کابل است که در طرح فوق برای جلوگیری از تخریب طبیعت از احداث جاده خودداری شد و جاده فقط در قسمت‌های پایین‌دست در ترکیب با کوه و به‌طور نامحسوس احداث گردید. برای انتقال مصالح به بالادست، با توجه به امکانات و محدودیت‌های شیب کوه، دو دستگاه ریل و کابل کششی در دو مسیر احداث شد. یکی از پایین‌دست خانه کردستان تا پایین‌دست خانه ترکمن و دیگری از پایین‌دست خانه کردستان تا محل منبع آب شماره سه (بالا تر از خانه ترکمن). مصالح به وسیله ریل با کابل کشی تا این نقاط حمل و از انتهای خطوط فوق از محل‌های تخلیه مصالح در تراز افقی و یا تراز پایین‌دست با کارگر و در تراز ارتفاعات، به وسیله قاطر حمل گردید.

۹. نام‌گذاری محوطه‌ها و عناصر: کوهستان دارای تنوع بسیار و اختلاف سطح زیاد است و نمی‌توان مانند معماری بناها در شهر به مختصات از پیش تعیین شده متکی بود. برای سهولت درک محیط توسط کارگران و بنایان و غیره، روش مناسب نام‌گذاری محوطه‌ها به نام عناصر طبیعی موجود در آن‌هاست. در طرح باغ فردوسی محوطه‌ها به نام عملکرد (نظیر آلاچیق یا خانه آذربایجان) و یا به نام عناصر طبیعی (سنگ واژگون، سنگ متکی، سنگ خرس خفته، دره ماهی‌ها و ...) نام‌گذاری شده است.

۱۰. مشکلات ویژه: یکی از مشکلات در ضمن اجرای این‌گونه طرح‌ها انجام نظارت کارگاهی توسط عوامل کارفرماست. در نتیجه توصیه‌ها و جزئیات فنی مورد نظر طراح رعایت نمی‌گردد که در صفحه بعد توضیح داده شده است. برای تداوم و تکمیل باغ فردوسی در بخش مرکزی (محور آبشارها) شهرداری منطقه قرارداد مجددی با بافت شهر (در تاریخ ۸۲/۱۲/۲۶ منعقد نمود) و پیمانکاری جهت اجرای کار توسط شهرداری معرفی شد. پس از گذشت چند ماه و به تدریج از کیفیت کار پیمانکار کاسته شد. در مقابل تذکرات متعدد شفاهی و کتبی مورد توجه قرار نگرفت و در نتیجه طی نامه‌ای مراتب به کارفرما (شهرداری منطقه) اعلام و در مورد رعایت موارد فنی و ایمنی تذکر داده و از خود سلب مسئولیت نمود. شهرداری فعلاً راساً در حال انجام اقداماتی در این منطقه است.

نمونه‌هایی از کروکی‌های اجرایی طراح در ضمن اجراء طرح ورودی از کوچه کلک‌چال تا میدان آذربایجان

• حضور مهندس مشاور (طراح) در طرح

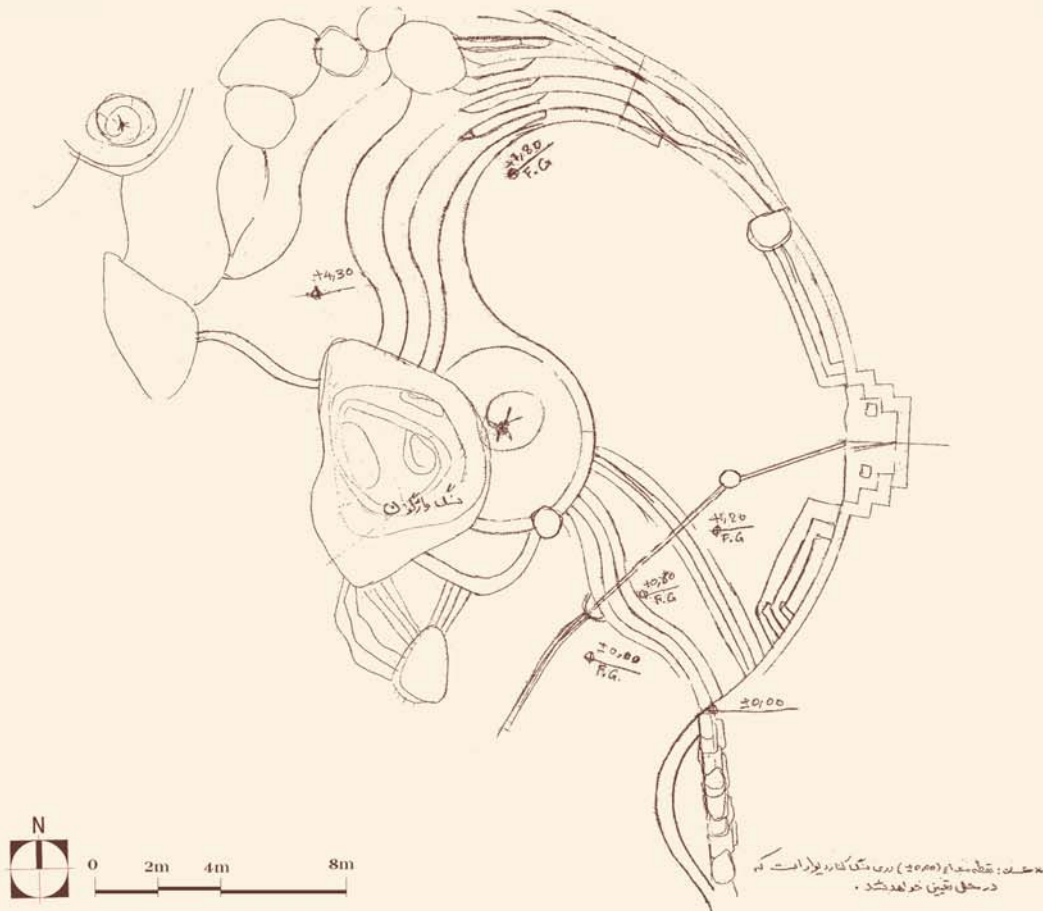
حضور مشاور و یا طراح در فاز ۳: بهترین روش حضور مشاور و یا طراح در فاز ۳، نظارت عالی و کارگاهی توأمان است و چون قرارداد به صورت پیمان مدیریت تنظیم می‌گردد، طبعاً حضور ناظر مالی کارفرما نیز وجود خواهد داشت.

۱. حضور طراح در قرارداد پیمانکار: در صورتی که نظارت کارگاهی با کارفرما بوده و فقط نظارت عالی با طراح باشد (نظیر باغ فردوسی)، برای حضور مؤثر و قوی طراح و جلوگیری از اعمال سلیقه کارفرما و یا کادریهای کارفرما، لازم است در قرارداد پیمانکار قید گردد که بدون امضای تأیید مهندس طراح نسبت به کیفیت اجرا، حق الزحمه پیمانکار پرداخت نخواهد شد. در غیر این صورت، امیدی به اجرای اصولی و فنی طرح طبق نظر طراح وجود نخواهد داشت. در طرح باغ فردوسی بدین‌گونه عمل نشد و در نتیجه همه ایده‌ها و دستورات طراح به اجرا درنیامد.

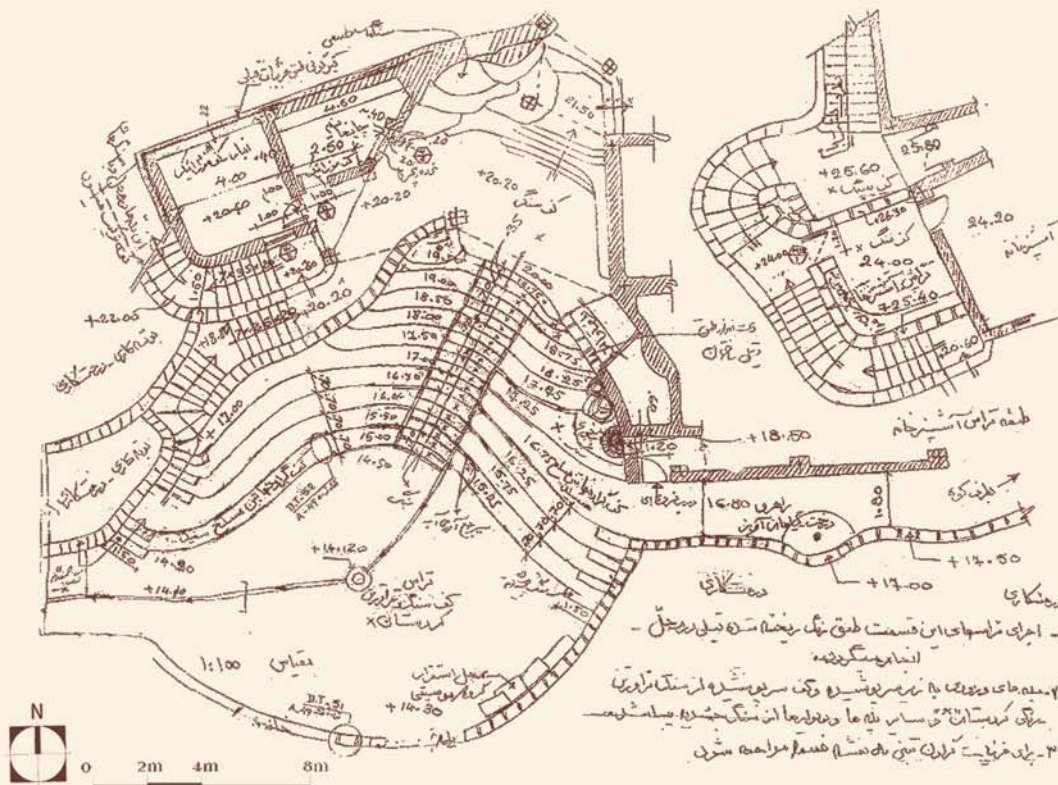
۲. حضور طراح و رفع مشکلات طراحی و اجرای هم‌زمان: در ضمن اجرای طرح به علت تنوع بستر طرح، مشکلات متعددی بروز می‌کند. ورود سنگ‌ها با ابعاد جدید و کیفیت متفاوت، تمیز کردن پیرامون سنگ‌ها و صخره‌ها ایده‌های جدیدی را در ذهن طراح به وجود می‌آورد؛ ولی هم‌زمان باید موضوع مسیره‌های عبور تأسیسات برقی و مکانیکی و به خصوص سیستم فاضل‌آب و آبیاری نیز حل‌وفصل شود. بدین ترتیب حضور طراح طرح تا پایان طرح و همکاری و هم‌فکری دائمی بین طراح و مهندس سازه و مهندس تأسیسات زیربنایی، یکی از ضروریات طرح است.

۳. دستور کار - گزارش بازدید: طراح در هر بازدید، کارهای انجام شده را بازدید و اشکالات فنی و طراحی آن را یادآوری و دستورات کار جدیدی طبق فرم پیوست، همراه با کروکی‌های لازم ابلاغ می‌نماید. این دستورات کارگاهی که با امضای مدیر طراحی ابلاغ می‌شود، ممکن است تغییر یا تکمیل طرح و یا یک طرح جدید باشد به تدریج جایگزین نقشه‌های اولیه می‌گردد. برای جلوگیری از اشتباه و سهولت انتقال دستورات شفاهی کارگاهی، پیمانکار می‌تواند از دستورات شفاهی طراح طرح فیلمبرداری نماید.

۴. نمونه دستور کارها: دستور کار مراحل اجراء بسیار متنوع بوده و متناسب با تغییرات معماری، سازه، سیویل، طرح کاشت، تأسیسات و غیره است. به عنوان نمونه در ستون مقابل و در صفحه بعد آمده است. نمونه‌هایی از دستورکار معماری و کاشت می‌باشد.

کروکی ماقبل نهایی اجرایی میدان آذربایجان

کروکی نهایی اجرایی میدان کردستان

۵. حضور مشاور و کارشناسان پس از افتتاح: در پارک‌سازی و بالاخص در مناطق ذوعارضه و کوهستانی بهتر است مشاور و به خصوص کارشناسان فضای سبز حداقل تا مدت یک سال پس از افتتاح برای نظارت بر نحوه نگهداری فضای سبز حضور داشته باشند تا ایده‌های طراحی به بار نشیند. در همین مورد گزارش یکی از بازدیدهای آقای مهندس فرهاد ابوالضیاء که برای کارفرما ارسال شده است می‌تواند مفید باشد. به احترام ایشان عیناً دست‌خط‌شان بدون تغییر چاپ شده است.

مقدمه:

بطوریکه استعمار رازنده پروژه توسعه پارک مجیدیه در نظر معماری بناها و معماری محوطه "Hard Landscape" و در نظر منظر سازی "Soft Landscape" با یکدیگر در کنار هم قرار گرفته‌اند. تفاوت این دو همان این است که کار سازه‌ای است. این پروژه دارای طرح کاشت با مشخصات گونه‌های گیاهی بوده است که در آن معرکه‌ای است مشخصات گیاهان از قبیل سن و اندازه در ابتدای شروع کار به پیمانکار داده شود و بعداً به صورت دستور کار یا شرح کاشت و نحوه به پیمانکار ابلاغ شود. سایر دستورات و الزامات نیز طی صحبت‌ها و گفتگوها به پیمانکار و کارفرما ارائه گردیده است. به همین دلیل لازم است که اینک دستورات و پیمانکاران حسب دستور صریح تقدیم گردد.

الف- الزامات موجود:

۱- در مکانی تقریباً مربعی توسعه پارک مجیدیه که دارای منظر طبیعی کوهستانی است به منظور منظر سازی انتخاب گونه‌های درختی مناسب با سبب و جهت جغرافیای مناسب با ابعاد گشودن خاک و گرد و غبار گردان صورت گیرد که در بعضی از محله‌ها کاشته شده بطور صریح عمل شده است. (مراکز در صحنه‌های نرسیده طی صحبت‌ها و گفتگوها اعلام شده است).

۲- اندازه گیاهان حسب و کارها با یکدیگر متناسب با یکدیگر باشد که یک فصل رشد را نسبت به فصل دیگر و به علاوه همانند یک گیاه سال قبل در اندازه باشد. انبوه کاشتن با نمونه‌های کوچکتر (آب‌نونه) که اکنون در زمین‌ها انجام می‌گیرد و به عنوان راهنما در زمان کاشتن صورت می‌گیرد علاوه بر اینکه زیبایی از نظر رشد و رقابت گونه‌ها را آسان می‌کند و منظر را زیباتر می‌کند.

۴- آبیاری در کتب معتبره به ضرب باغچه ها و سطح راه اندازی پیاده در بعضی جاها مخصوص بالایی در باران سنگی
 و مرتب و ناگهان انجام شده است (بطوریکه رشد بوته ها پس از گذشت یک سال به قبول میفت) تا به علت
 این امر عبور گاو و بز در زیر درخت درخت است که درختا تراشه جعفر شده به علت نبودن کامل و یا نود
 تا ۱۲ م باقی گذاشته شده بود. البته آبیاری ناگهان و نامرتب نیز می تواند علت دیگر برای این امر باشد.
 ۵- در بعضی کتب قرار بود که کل فصل کاشته شود پس از آن آلوده گلدان ها و به زمین ها و تا به این کاشته
 ۵- عملیات نگهداری در بعضی کتب نیز، هرگز، مبارزه با آفات و اضرار و نوک بیل کردن و تقویت
 بوته ها یا اصلاح انجام نشده و یا عملیات انجام شده ناگهان بوده است. (مبنی عدم رسیدن مربوط به دوره است
 که شش مظهری بکار می برد در شش مظهری بود).

۶- طبق روش های نوگردد تا کیدات در حدیث قرار بود در سطح کاشت همواره گیاهان قوی حفظ شده و
 گیاهان ضعیف یا بدست در بین آنها کاشته شود که این امر بخشی انجام نشده و به ویژه در کتب شمال غرب
 و شرق (صنطکارها) که جویمه ها را می کنند خاک در گیاهان هر روز به بدست طرولانی تر به منظور
 اجزای آبیاری قطره در ارتفاع کرد و باعث شده که بسیاری از این گونه ها در اثر کشته شدن در خاک
 رختی در آن از بین بروند.

ب- پیشنهادات و توصیه ها:

- ۱- انتخاب پیاکار با تجربه تر و بهر قضا ریزه با حداقل ۵ سال سابقه در انجام کارها و سبب، که قبل از
 شروع کار مورد تأیید و سرپرست از بعضی صاحب برای تأیید قضا ریزه سازمان ما در قرار گیرد.
- ۲- انتخاب گیاهان با اندازه و کیفیت مناسب مثل در سطح با طرح در سطح کارها را داده شده در
 حدیث نماهنگن. مخصوصاً باید گیاه که پیاکار قضا ریزه باید مسئولیت تهیه مناسبترین و بهترین نمونه ها
 را مطابق با طرح به کاشت داشته باشد و عمل تهیه گیاه اکندن گودال کاشت و در سطح در سطح
 پیاکار مخصوص قضا ریزه انجام گیرد تا در حدیث کاشت شدن مسئولیت و از بین رفتن قضا ریزه شود.

- ۳- نمونه گانست و ترجمه به موقعیت و گناریم قرار گرفتن گونه‌ها طبق دستورالعمل داده شده انجام گیرد.
- ۴- نگهداری و تدارق قطعات گانسته شده با پرسنل لازم (بکار گرفته در نظرسنجی‌ها) انجام شده و یک نفر باغبان یک نفر نگهبان لازمست و نگهبان نگهبان را گناریم به تجربه موجب از بین رفتن گیاهان نموده است.
- ۵- بکار جویبار در رانر خاک هر چه زودتر اقدامات ساختمانی جهت احداث دیواره‌ها و کنگره‌ها انجام گیرد.

- ۶- در مکان‌های سنگ قبلاً محل چارزدن بوده و در این چارها و مستراح نظارت شدید بر به گیاهان موجود دارد و این با آبیاری مناسبانه باید معرور شود گیاهان بومی در این محله تقدیم گردد.
- ۷- قبل از بهینه ماه جاری تمام زرافه‌ها در همان گانسته شده که بر اثر عبور در درگاه گناریم، اختلال داشته و در آنجا در آن محل مصالح ساختمانی یا نعل و احداث سیم آبیاری جهت فرار نظرها آسیب دیدگی بر می‌گردد.

- ۸- علاوه بر بونه گناریم در جای جای سبب‌ها از بذر گناریم و گانسته گیاه گونه‌ها در حداب بومی ایران استفاده شود تا کمک به تثبیت سبب‌ها به بوم نایز به آبیاری نماید.
- نیز گونه‌ها مورد نظر عبارتند از:

نام فارسی	نگه‌داری گانسته در گناریم	نام علمی
بادام کره‌ای	بذر	<i>Amygdalus scoparia</i>
علف دم‌گربه	بذر	<i>Pennisetum orientalis</i>
عقربان	گل	<i>Saphora hortensis</i>
م‌گادی	بذر	<i>Smirnovia iranica</i>
سج	بذر	<i>zigophyllum eurypterum</i>
دمن‌آلست	گل	<i>Vitex agnus-castus</i>

۹- در افتد ماه در جاهر رخانی آینه بید اندام به گشت نهد و بعد بنامند تا سبز سرخی با بکبر باد
سال آینه بر جها در این عمل فرصتی نخواهد داشت تا که نه در وقت بتوانند نوشتن لازم را بر جها آورند.

ج- اذینات تقدیمی :

۱- صبت سرخ نهانی قطعات قفسه سینه است که طبعیه عملیات بنانی و کامرگنی و غیره در مظهر سر نظر
به آینه رسیده و هیچ کارگر از مظهر سر نمی رسد و غیر بنامید و گدازند از تعیین شده با کیفیت سر نظر آینه
گرمی و کیفیت سر نظر با نظر کارشناس قطعات سر نهانی در گشته شود.

۲- بکبر مظهر سر نهانی (در اوج بدنه فقرینه) نقشه و دستور العمل لازم بکبر لایه های نهانی بر جها و جیب
سر نهانی شماره گذاری در مظهر و دستور کار مکتوب ارائه خواهد شد.

۳- بکبر حفظ کلاه (حفظ کلاه نهانی که کلاه نهانی بزرگ شود و نهانی است از حفاظت
در جیب نهانی است به جهت بهر مظهر کردن عبور و مرور آسانی در داخل قطعات صلبه و الاصله اقدام شود.
مظهر آرام در آینه کارشناس مظهر

()

۱۳۷۴/۹/۶

- ۵. ریل‌های مورد استفاده از هنگام اجرای طرح (برای انتقال مصالح به بالایی کوه) باقی مانده است که باید جمع‌آوری گردد.
 - ۶. قرار بوده است ناهمواری سنگ کف پله‌ها و یا برخی از نقاط پیاده‌روها رویه‌برداری شود. ولی انجام نگردیده است.
 - ۷. مدخل ورودی پله‌های خانه ترکمن در مجاور ساختمان نمازخانه ناتمام مانده است.
 - ۸. طرح کاشت درختان در بدنه‌های کوه ناتمام مانده است.
 - ۹. در طرح کاشت، تغییراتی انجام شده است در برخی نقاط به جای گیاهان کوهستانی، از گیاهان معمول استفاده گردیده است.
 - ۱۰. بتن‌ریزی روی سنگ و صخره پایدار کوه و سپس ایجاد پله روی آن (در شروع راه خانه زاگرس) بر خلاف نظر من و با دخالت برخی کارشناسان کارفرما انجام گردید.
 - ۱۱. سنگ نشانه افتتاح باغ فردوسی، طبق نظر کارفرما انجام شده است و نه زیباست و نه در محل مناسب.
 - ۱۲. تبدیل واحد پذیرایی از کوهنوردان که دارای اسکلت چوبی بوده است به مکان اداری-انتظامی با سنگ‌های رنگی ملون و متضاد با مصالح و طرح باغ (به تصویر اولیه آن در صفحه ۱۷۴ عکس پایین رجوع شود).
- نتیجه‌گیری:
- در طراحی و اجرای این‌گونه طرح‌ها که دارای ویژگی‌هایی هستند و با طرح‌های معمول ساختمانی متفاوتند، لازم است طراح طرح با اختیارات کافی و با قدرت اعمال سلیقه خویش حضور داشته باشد و هر قدر نظرات طراح بیشتر عملی شود، نتیجه بهتری به دست خواهد آمد. و برعکس اعمال سلیقه کارفرما و یا بدتر از آن دخالت و اعمال سلیقه نمایندگان کارفرما و یا کسانی که به علت امضای صورت‌وضعیت‌ها دارای اختیاراتی هستند، همان‌گونه که اشاره شد کیفیت کار را تقلیل می‌دهد.^{۵۹}

تغییر کاربری از پذیرایی به انتظامی، تغییر نما و حجم بنا از چوب (همهانگ با طبیعت) به سنگ قرمز بادبز (ناهمهانگ با محیط) از اقدامات نامناسب مسئولین باغ بوده است.

- برخی بخش‌های اجرا نشده و یا تغییر یافته^{۵۷}
- در زمان اجرای طرح فوق، برخی نقاط در طرح وجود نداشت ولی بدون هماهنگی با اینجانب انجام شده و یا اجرای سطوح ناصاف رأساً توسط کارفرما، یا بهره‌بردار (شهرداری منطقه ۱) و یا توسط پیمانکار اجرا گردید که مورد توافق و قبول اینجانب نبوده است و همچنین بر اثر توقف کار، برخی نقاط ناتمام رها شد، که برای بازدیدکنندگان عدم هماهنگی این نقاط با سایر نقاط پارک، سوال برانگیز یا ابهام‌آمیز است.

برای رفع ابهام، لازم است توضیحات زیر داده شود:

۱. محلی که اکنون به عنوان دفتر باغ در نظر گرفته شده است، اولاً به عنوان محل نمازخانه طراحی شده و ثانیاً محل آن با اصرار و تأکید کارفرما انتخاب گردیده است، که به علت پوشاندن منظره کوه، حتی به عنوان نمازخانه محل مناسبی نیست و محل پیشنهادی اینجانب در جنوب غربی خانه آذریایجان بوده است.
۲. سرویس بهداشتی مجاور این نمازخانه، در ارتفاع ۴ متر و با نمای سیمانی است که توسط شهرداری منطقه ۱ و بدون توجه به توصیه‌های طراح ساخته شده است و نه تنها موجب زشتی منظر طبیعی گردیده، بلکه به علت قرار گرفتن در منظر دید، حتی از نظر عملکردی، نامناسب و قرار دادن منظر مستراح در بهترین دید کوه یک بدسلیقگی محرز است و امید است تخریب آن هرچه زودتر عملی گردد.
۳. آب‌نمای غارمانندی که در گوشه جنوب‌غربی با سیمان ساخته شده رأساً توسط پیمانکار اجرا گردیده است.
۴. دیوار سنگی سراسری بین باغ جمشیدی و باغ فردوسی در طرح نبوده و بدون هماهنگی با طراح، اجرا و موجب قطع ارتباط دو باغ شده است که باید در مراحل تکمیلی راه‌حلی برای آن ارائه گردد.^{۵۸}

واحد پذیرایی از کوهنوردان که با ساختار چوبی احداث شده بود و اکنون تخریب شده است.

ساخت یک بوفه با کیفیت بسیار نازل و مغایر با سنگهای طبیعی مجاور در باغ جمشیدیه

مستراح ساخته شده توسط شهرداری منطقه در ارتفاع که تا منتهی الیه آن‌ها دیده می‌شود!! و در مقابل بهترین دید به کوهستان

بخش ششم - تجربه‌ها و دستاوردها و توصیه‌ها

- تجربه‌ها، دستاوردها و توصیه‌ها
- ۱. تجربیات و دستاوردهای طرح: باغ فردوسی، تجربیات باارزشی در طراحی و اجرا و همچنین دستاوردهای قابل‌توجهی برای طراحان، کارفرما و مردم شهر تهران داشته است.
 - برخی از تجربیات و دستاوردها را برای طراحان و مهندس مشاور به شرح زیر می‌توان برشمرد.
 - توفیق در طراحی یک پارک در محیط کوهستانی با حداقل آب در دسترس.
 - تجربه‌های تازه‌ای از نحوه اجرای تأسیسات زیربنایی، بدون تخریب کوه.
 - استفاده از عناصر طبیعی به عنوان دستمایه اصلی در طراحی.
 - تلفیق عناصر فرهنگی با طبیعت و با عملکرد کوهستانی باغ.
 - ارائه الگویی از سازمان‌دهی طبیعت پیرامون شهرها که می‌تواند مورد استفاده مسئولین شهرها، شهرسازان و طراحان شهری-محیطی قرار گیرد.
 - تقلیل هزینه طرح از طریق انتخاب درست مصالح، کاربرد حداقل مصالح، دستکاری حداقل در طبیعت و انطباق قدم به قدم طرح بر زمین که مجموعه این اقدامات، موجب تقلیل چشم‌گیر هزینه طرح گردیده است.
- ۲. دستاوردها و تجربیات کارفرما: استقبال گسترده مردم و به خصوص نسل جوان و اقوام ایرانی از مضامین و ایده‌های طرح، ستایش بازدیدکنندگان خارجی و شهرداری‌های شهرهای کشور، و اهدای جایزه بین‌المللی ۲۰۰۱ آقاخان به طرح، و همچنین به شهرداری تهران، (کارفرما) نشان می‌دهد که این طرح در تحقق اهداف خود موفق بوده است و به همین دلیل تصور می‌شود که کارفرمای طرح، با اجرای این طرح، تجربه موفق‌تری را پشت سرگذاشته و به نتایج قابل‌اتکایی دست یافته است که می‌تواند ملاک‌عمل برای سایر کارفرمایان و شهرداری تهران در طرح‌های مشابه قرار گیرد. برخی از این نتایج عبارتند از:
 - انتخاب مشاور و طراح: انتخاب مشاور با تجربه در این‌گونه طرح‌ها، موجب سهولت پیشرفت طرح و دریافت نتایج بهتر از صرف هزینه و اجرا خواهد شد.
 - قرارداد متناسب با اهداف کارفرما: قراردادهای و شرح خدمات همسان در مورد پروژه‌های تکراری و معمولی به کار می‌آید، برای طرح‌های ویژه باید قرارداد و شرح خدمات، متناسب با اهداف طرح باشد.
 - اعتماد متقابل بین طراح و کارفرما، عامل موفقیت طرح: هرچه اعتماد
- کارفرما و مشاور طراح به یکدیگر بیشتر و دامنه همکاری فکری و عملی آن‌ها گسترده‌تر باشد. طرح به اهداف خود نزدیک‌تر و از نظر کیفیت، طراحی و اجرا موفق‌تر خواهد بود.
- انتخاب درست روش اجرا: انتخاب درست روش اجراء و جزئیات منطبق با شرایط اقلیمی، موجب طولانی‌تر شدن عمر طرح و تقلیل هزینه نگهداری آن می‌شود و از نظر بودجه مصرفی کارفرما، صرفه‌جویی قابل‌توجهی به دست می‌آید.
- احترام به نظر طراح: موفقیت در طراحی طرح، هنگامی حاصل می‌شود که در اجرای طرح، همه نظریات طراح مورد توجه و ملاک عمل قرار گیرد و از اعمال نظر و سلیقه شخصی کارفرما و مدیران اجرایی یا مالی اجتناب شود. حتی هنگامی که بر اثر کمبود بودجه و یا تنگناهای زمانی باید تغییراتی در طرح اعمال شود، لازم است این امر با نظر و موافقت طراح انجام گیرد.
- ۳. دستاوردهای طرح برای سایر نقاط کشور: در حال حاضر، ده‌ها شهر کشور که در مجاورت اراضی پاکوهی قرار دارند، با مشکلی شبیه به تهران مواجه‌اند، هجوم ساخت و ساز شهری، اراضی پاکوهی را درنور دیده و در حال بلعیدن تپه‌ها و کوه‌ها است. این ساخت و سازها همراه با یورش سازمان‌یافته به دره‌ها و کوه‌ها و راه‌سازی‌های غیرضروری و نامتناسب با ویژگی طبیعی، تخریب طبیعت را ابعاد وسیعی بخشیده است.
- طرح باغ فردوسی چه در مقیاس کلان (طراحی شهری-محیطی دره‌های کلک‌چال) و چه در مقیاس اجرایی (باغ فردوسی) راه‌حلی را پیشنهاد نموده است.
- طرح باغ فردوسی، به عنوان یک الگو از برخورد با طبیعت و اراضی پاکوهی، که تسهیل‌کننده و سازمان‌دهنده رابطه انسان، شهر و طبیعت است، نکاتی را به عنوان دستاورد برای سایر نقاط کشور که دارای شرایط تقریباً مشابهی هستند مطرح می‌سازد.
- برخی از این نکات عبارتند از:
 - راه‌حل عملی برای توقف حرکت تخریبی شهر به طرف طبیعت.
 - تقویت رابطه مردم شهر با طبیعت مجاور شهر برای ایجاد حس عاطفی و ایجاد انگیزه در مردم برای حفاظت از طبیعت و دفاع از ارزش‌های طبیعی.
 - تسهیل ارتباط مردم شهر با طبیعت از طریق یک بستر طراحی شده.
 - نشان دادن فواید اقتصادی-اجرایی، احترام به طبیعت و عناصر آن و چگونگی جلوگیری از تخریب طبیعت.

- نشان دادن روش‌ها و چگونگی تجهیز کوه‌ها برای استفاده مردم.
- ایجاد فضاهایی خاص برای حضور و استفاده نسل جوان از طبیعت.
- اجتناب از پروژه‌های پرهزینه و مخرب در کوهستان.
- آموزش نیروهای محلی برای پروژه‌های مشابه.
- ارزش گذاردن به سنن، آداب و فرهنگ بومی در مجموعه‌هایی در دامن طبیعت.

• جلب توجه شهرداران و کارشناسان شهرداری‌های کشور به میراث طبیعی شهرهایی با شرایط مشابه و جایگزینی و طرح بحث‌نگرش توسعه پایدار در برخورد با اراضی پاکوهی و دره‌های شهری در تعدادی از شهرهای کشور و در نتیجه توقف تخریب و یا جاده‌سازی‌های ضدطبیعی و تلاش شهرداری‌ها برای داشتن یک طرح معقول.

۴. توصیه‌هایی درباره مراحل اجرا

الف) لزوم آموزش و ارزیابی: به علت تازه بودن کار در کوهستان و فقدان دستورالعمل‌های مدون، مهندسان پیمانکار و ناظر، به اتکای تجربیات خود در راه‌سازی و یا ساختمان، به کار مشغول می‌شوند. در حالی که کار در کوهستان برای کارگر و مهندس بی‌دقت، خطرناک و نتیجه غفلت کارگر بی‌دقت در بالادست برای خود و سایر کسانی که در ارتفاع پایین‌تر کار می‌کنند مرگ‌آفرین است.

موارد متعددی وجود دارد که صرفاً بر اثر تجربه کار در کوه و شناخت درست ویژگی‌های هر محیط به دست می‌آید و در هر کارگاه می‌بایست مورد توجه جدی قرار گیرد از جمله:

چگونگی راه رفتن و حمل مصالح در تراز، بالا و پایین رفتن از کوه بدون مصالح و یا با مصالح، نحوه انجام کارهای بنایی در کوه و تثبیت سنگ‌ها و ساخت دیوارها، چگونگی حمل و نقل مصالح به وسیله ماشین‌آلات، حمل و نقل مصالح به وسیله واگن‌های کابلی، نحوه خرد کردن سنگ‌ها به طور ایمن و چگونگی تثبیت سنگ‌های سرگردان و غیره.

پیمانکاری که برای اجرا، قرارداد می‌بندد و همچنین پیمانکاری که پس از خاتمه کار برای نگهداری باغ اجرا شده، قرارداد می‌بندد، کادرهای آنان می‌بایست در فصول مختلف آموزش داده شود و نتایج آموزش و ارتقای معلومات در کارنامه پیمانکار و مسئولین درج گردد تا در پروژه‌هایی که در آینده درخواست همکاری می‌کنند مورد ارزیابی قرار گیرند.

ب) تهیه نقشه‌های چون ساخت (As built): گرچه در همه ساختمان‌ها و محوطه‌ها، تهیه نقشه‌های چون ساخت (اجرا شده) برای نگهداری و تعمیر و اداره بهتر مجموعه ضروری است. ولی در باغ‌های

عمومی از جمله باغ فردوسی این امر ضرورت تام دارد. زیرا نقشه‌ها به صورت کروکی اجرایی یا دستور کارگاهی شفاهی و یا کتبی برای هر محل داده شده است و طبعاً طبق روال تمام طرح‌ها، پیمانکار موظف است این نقشه‌ها را به تدریج و تا پایان کار تهیه و به طراح ارائه نماید و پس از تأیید، به عنوان مدارک طرح به کارفرما و بهره‌بردار تحویل دهد. طرح باغ فردوسی با روش پیمان مدیریت اجرا شد و حتی قبل از پایان کار، به علت مسائل مالی، کار به صورت ناتمام رها و دستگاه نظارت برچیده شد. لذا چنین نقشه‌هایی توسط پیمانکار تهیه نگردید و اکنون این یکی از نقایص کار است.

۵. توصیه‌هایی درباره مدیریت، نگهداری و بهره‌برداری از باغ عمومی

در کشور ما، بدانگونه که شایسته است در مورد مدیریت و نگهداری و بهره‌برداری باغ‌های عمومی (پارک‌ها) توجه کافی مبذول نشده است. باغ عمومی یا پارک معمولاً جزو فضای سبز شهری منظور شده و تحت نظارت سازمان پارک‌ها و زیرمجموعه حوزه معاونت خدمات شهری است. این معاونت وظیفه‌هایی از قبیل نظافت شهر، آتش‌نشانی، دفع زباله و ... را به عهده دارد.

حتی اگر بتوان موضوع بسیار مهم رابطه انسان و طبیعت را آن‌قدر کوچک شمرد که آن را در یک بستر سبز یعنی در پارک و در حد خدمات شهری به حساب آورد، به طور قطع این نگرش در مورد باغ فردوسی، باغ جمشیدیه و باغ‌های دیگر مشابه آن در سطح کشور، قابل قبول نیست زیرا:

الف) باغ عمومی متعلق به همه نسل‌هاست.

باغ عمومی شامل مجموعه‌ای از گیاهان بومی یا جدید و باارزش است که باید نگهداری و سامان‌دهی آن توسط شهرداری‌ها و بهره‌برداري از آن توسط مردم به نحوی انجام گیرد که موجب حفظ و ارتقای کیفیت گیاهان و تحویل آن‌ها به طور شاداب به نسل بعد گردد.

ب) باغ عمومی مجموعه‌ای آموزشی است.

ما برای جلب‌توجه نسل جوان به ارزش‌های طبیعت و یادآوری وظایف آنان در حفظ طبیعت و میراث طبیعی، باید به آنان آموزش دهیم. که پارک‌های یکی از نقاط مهم و تأثیرگذار هستند و به همین دلیل مجموعه باغ عمومی را باید مجموعه‌ای آموزشی نیز تلقی کنیم.

پ) باغ‌های کوهستانی، بستر رابطه انسان و شهر با طبیعت تمام عناصر طبیعی نظیر خاک، آب، صخره، سنگ و گیاهان مختلف به طور طبیعی و یا طراحی شده در آن حضور دارند.

را می‌توان نام برد. در حالی که این پارک یکی از باارزش‌ترین پارک‌های جدید شهر تهران است.

۳. باغ فردوسی تهران نیز از این دست‌اندازی‌های خودسرانه بی‌بهره نمانده و از جمله شهرداری منطقه در بهترین منطقه دید باغ به کوهستان البرز، در ارتفاع یک مستراح عمومی با مصالح مغایر با طرح باغ (با نمای سیمانی) بنا نموده است. به طوری که مردم و حتی زنان در هنگام ورود و خروج آن در معرض دید رهگذران باغ قرار می‌گیرند که با هیچ عقل سلیم و هیچ معیاری پذیرفتنی نیست.

چ) کنترل و نظارت بر پیمانکاران بهره‌بردار

افرادی برای راه‌اندازی و بهره‌برداری از برخی ساختمان‌های پارک، قرارداد کوتاه‌مدت یا بلندمدت منعقد می‌کنند و برای افزایش درآمد خویش در ساختمان دستکاری می‌نمایند و نه تنها موجب تغییرات داخلی و خارجی بنا می‌گردند بلکه موجب تخریب ساختمان نیز می‌شوند. از جمله در باغ فردوسی، بهره‌بردار خانه آذربایجان با ساخت سطح سنگی در داخل و انجام تغییرات نامناسب، محل‌های پیش‌بینی شده برای معرفی صنایع و فرهنگ این خانه را از بین برده است.

ح) مدیریت باغ باید با تجربه و باورایت باشد.

با تغییرات پی‌درپی شهرداران، مدیران نگهداری باغ‌ها نیز تعویض می‌شوند. مدیران انتصاب شده می‌بایست دارای شناخت و مدرک تحصیلی در ارتباط با فضای سبز، تجربه کافی در مورد مسائل فضای سبز، دیدگاه اجتماعی مناسب در رابطه با تعامل با شهروندان و نسل جوان و همچنین دارای سابقه مدیریت برای اداره کارکنان و باغبانان باشند.

خ) اهمیت و نقش پیمانکار در نگهداری باغ

در سال‌های اخیر روش عقد قرارداد با پیمانکاران برای نگهداری باغ‌ها مرسوم گردیده است. صرف‌نظر از مناسب یا نامناسب بودن این روش، اگر قرار به نگهداری باغ توسط بخش خصوصی باشد برای همه خصوصی باشد. برای همه باغ‌های عمومی و بالخصوص برای باغ فردوسی این قرارداد باید با شرکتی منعقد گردد که:

اول- سابقه مناسب داشته باشد

دوم- در تجربه خود در پارک‌های دیگر به طور منطقی و متعهدانه کار کرده باشد.

سوم- کادر اجرایی پیمانکار بالخصوص در زمینه باغبانی و یا نگهداری تأسیسات کامل باشد.

چهارم- نباید تغییرات در طرح کاشت و گونه‌های گیاهی فصلی، توسط پیمانکار و یا فروشنده گونه‌های گیاهی در بازار، انجام گردد. بلکه هیئت امنای تصمیم‌گیری نماید.

بدین علت این باغ‌ها نه تنها از نظر گونه‌های گیاهی جنبه آموزشی دارند بلکه از نظر تنظیم رفتار انسان در طبیعت پیرامون شهر، مؤثر و آموزنده‌اند.

ت) باغ فردوسی دارای ارزش‌های ویژه است.

باغ فردوسی تهران را می‌توان ترکیب جالبی از مجموعه‌های فرهنگی (خانه‌های اقوام) و مجموعه‌های طبیعی، در بستری کوهستانی دانست. زیرا علاوه بر یادآوری ویژگی‌های فرهنگی اقوام ایرانی، دارای گونه‌های گیاهی خاص، طراحی و اجرایی دقیق با طبیعت می‌باشد که در سطح جهان مورد ستایش قرار گرفته است و لذا باید با دقت خاص و با لحاظ نمودن ظرایف موجود در آن و عدم دخالت دادن سلیقه‌های فردی مسئولین و بهره‌برداران که معمولاً به علت نداشتن آگاهی و یا تخصص لازم، سلیقه‌های نامناسبی به کار می‌برند و موجب تخریب می‌شوند. مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

ث) باغ‌های عمومی بزرگ باید دارای هیئت امنای باشند.

بنا به تجربیات متعدد جهانی و برخی تجربه‌های کشورمان، برای جلوگیری از تخریب و اعمال سلیقه شخصی افراد و مسئولین^{۶۰} لازم است باغ‌های عمومی بزرگ توسط هیئت امنای اداره گردد. اعضای هیئت امنای می‌تواند از معاونان شهردار (معاون خدمات شهری و معاون فرهنگی)، شهردار منطقه، تعدادی از اساتید دانشکده‌های معماری و معماری منظر، باغبانی و همچنین رئیس سازمان پارک‌ها و مدیر باغ و همچنین طراح باغ (در صورت زنده بودن) در نظر گرفت.^{۶۱}

ج) حفظ معماری و معماری منظر

لازم است هرگونه دستکاری و تغییر در طرح ابنیه و فضای سبز پارک، زیر نظر هیئت امنای و با هماهنگی طراح انجام گردد. هماهنگی و اخذ نظر طراح از آن جهت لازم است که نمونه‌های بسیار زنده و مایوس‌کننده‌ای اتفاق افتاده است از جمله:

- ساختمان‌ها: به طور معمول ساختمان‌های عمومی اعم از کتابخانه، اداری، آمفی‌تئاتر، سرویس بهداشتی و رستوران توسط طراح پارک طراحی می‌گردد و طراح سعی می‌نماید هماهنگی لازم بین اجزای طرح را در طراحی خود رعایت نماید.

متأسفانه در برخی از پارک‌های طراحی‌شده بدون تفکر و بدون مشورت، اقدامات خرابکارانه‌ای انجام شده که از جمله نمونه‌های قابل اشاره آن سه مورد زیر است:

۱. ایجاد ساختمان مستراح عمومی در بهترین منظر سبز پارک لاله- تهران، در مجاور خیابان اصلی شهر این اولین بار است که آبریزگاه عمومی، منظر اصلی پارک شده است.

۲. تخریب فضای بازی بسیار پر نشاط کودکان و احداث یک قهوه‌خانه فاقد ارزش به جای آن در پارک زیبای شفق در یوسف‌آباد- تهران

■ بخش هفتم - تصاویری از باغ فردوسی

این تصاویر برحسب موضوعات زیر تنظیم شده است.

۱. تندیس فردوسی
۲. میدان‌ها
۳. راه‌ها
۴. پله‌ها
۵. دیوارهای موج مشجر
۶. سایه‌بان - پذیرایی
۷. باغ صخره‌ای
۸. گل و گیاه
۹. حفظ سنگ‌ها و درختان خاص
۱۰. جوی
۱۱. آبخوری
۱۲. گوشه استراحت
۱۳. حضور مردم
۱۴. باغ مجسمه‌های سنگی

• اسامی کسانی که در مطالعات، طراحی و اجراء باغ فردوسی مشارکت داشتند.

تدوین ایده‌های طرح، طراحی و مدیریت طرح در مرحله مقدماتی،

اجرایی و نظارت

مرحله اول (طرح مقدماتی)

فضای سبز

مهندس فرهاد ابوالضیاء

مشاور فلورکوهستان

دکتر احمد قهرمان

معماری (خانه‌ها)

مهندس محمد ناصری‌پور

معماری (میعادگاه)

مهندس مژگان بهمنیار - مهندس فریبا قرائی

دستیار در تهیه کروکی‌های و سازنده ماکت میعادگاه

مهندس محمدرضا صفاری‌زاده

مسئولیت هماهنگی

مهندس حمید غفاری

تصاویر مطالعاتی

مهندس غلامرضا پاسبان‌حضرت - مهندس کامران جبرئیلی

زمین‌شناسی

مهندس عباس فهیم

تاسیسات مکانیکی

مهندس احمد حدادکاه

تاسیسات الکتریکی

مهندس علی‌اصغر قهرمانی

مرحله دوم (طرح اجرایی)

مدیر طرح اجرایی میعادگاه

مهندس مرتضی صفابخش

تاسیسات مکانیکی

مهندس احمد حدادکاه

تاسیسات الکتریکی

مهندس علی‌اصغر قهرمانی

سازه خانه‌ها

مهندس حسین حامدعظیمی - مهندس بهزاد جغتایی

سازه میعادگاه

مهندس حمیدرضا جعفریان

طراحی فضای سبز در بخش اجرا نشده

مهندس ناهید علی‌طالب

معماری داخلی خانه غرب و خانه ایلات شمال

خانم مهری مرتضوی

معماری داخلی کوه‌های مرکزی ایران

آقای سهیل توکلی فارسانی

خانه شمال غرب

آقای فرزاد رستمی

اجرای مجسمه‌های سنگی

۱. آقای هوشمند وزیری تمام مجسمه‌ها (به استثناء سه مجسمه)

۲. خانم سیمین اکرامی (سه مجسمه در دره غربی)

مرحله سوم (نظارت)

نظارت کارگاهی بر اجرای کار (مهندسين مشاور بافت شهر)

مهندس هارميك خداقلي عراقی - مهندس فرهاد سُهی

نظارت کارگاهی و مالی (سازمان عمران شهرداری تهران)

مهندس خسرو مدرس

پیمانکار (بخش افتتاح شده)

شرکت ساختمانی هلوچین (مدیر عامل مهندس محمدرضا بمانیان -

مرحوم جواد سلیمی - مهندس سیداحمد میرجعفری)

معمار تجربی کارگاه

میکائیل اسنقی

کارفرما: معاونت عمرانی شهرداری تهران

مهندس ابوالقاسم آشوری

تحویل گیرنده طرح: سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران

مهندس جواد سلیمی

مدیر طرح در سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران

مهندس ناصر خوشبخت

تامین بودجه طرح:

شهرداری يك تهران

پی افکندم از نظم کاخی بلند
که از باد و باران نیاید گزند

بسی رنج بردم در این سال سی
عجم زنده کردم بدین پارسی

تندیس فردوسی به همراه رستم و سهراب در ورودی باغ
کار استاد هوشمند وزیری

میدان فردوسي و تندیس فردوسي

میدان

ورودي باغ از ميدان فردوسي

ميدان

میدان ورودی باغ جمشیدیه و تندیس فردوسی در کنار میدان ورودی

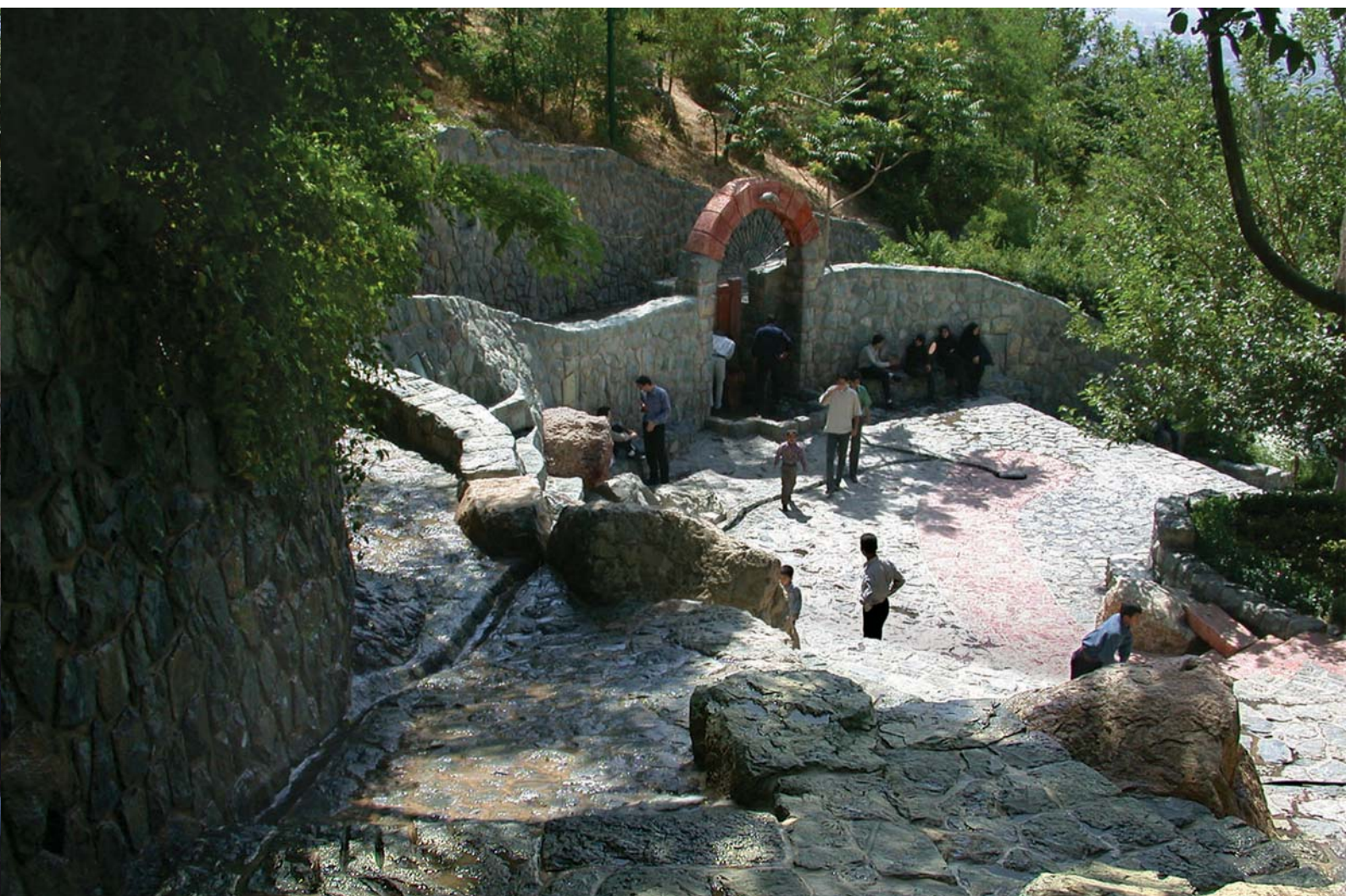
میدان تجمع کوهنوردان در میدان فردوسی در روز پاکسازی کوهستان

میدان سایبان میانه میدان در میان راه ورودی

میدان سایبان دید از ورودی باغ جمشیدیه

میدان فضاي میدان آذربایجان از فراز

میدان فضاي میدان آذربایجان از فرود

میدان دیواره شیب‌دار شرقی میدان آذربایجان

میدان

میدان فضای انتخابی برای احداث میدان آذربایجان قبل از اجرای طرح

میدان

فضاي ميدان كردستان از فراز

ميدان

فضاي ميدان كردستان از فرود

ميدان

استراحت در گوشه میدان ایلات شمال

میدان

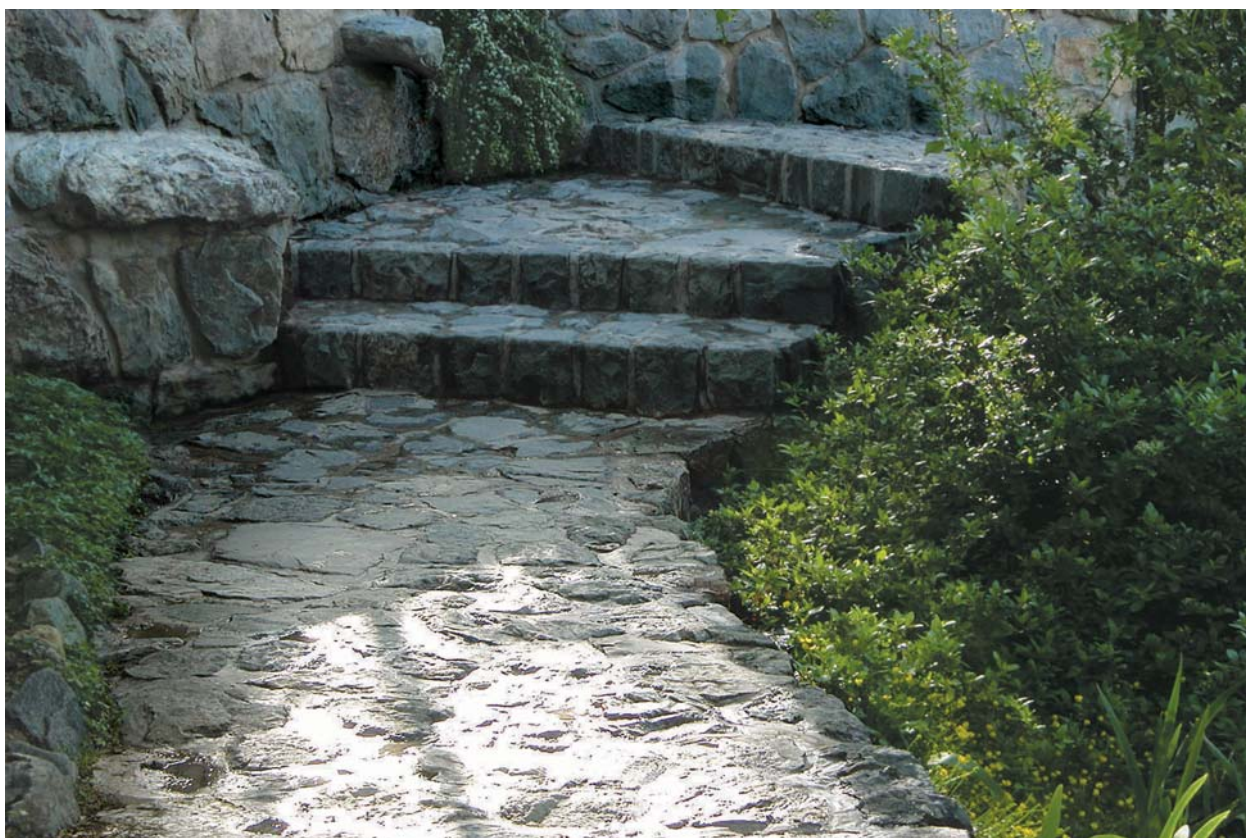
میدان ایلات شمال مشرف به تهران

میدان

خطوط بخشی از راه ورودی قبل از میدان آذربایجان

راه

قسمتی از راه ارتباطی از ارتفاع بالا به نزدیکی میدان آذربایجان

راه

قسمتی از راه ارتباطی از باغ صخره‌ای به دره تنگ حصارک ←

راه

راه
مناظري از راه اصلي ورودي

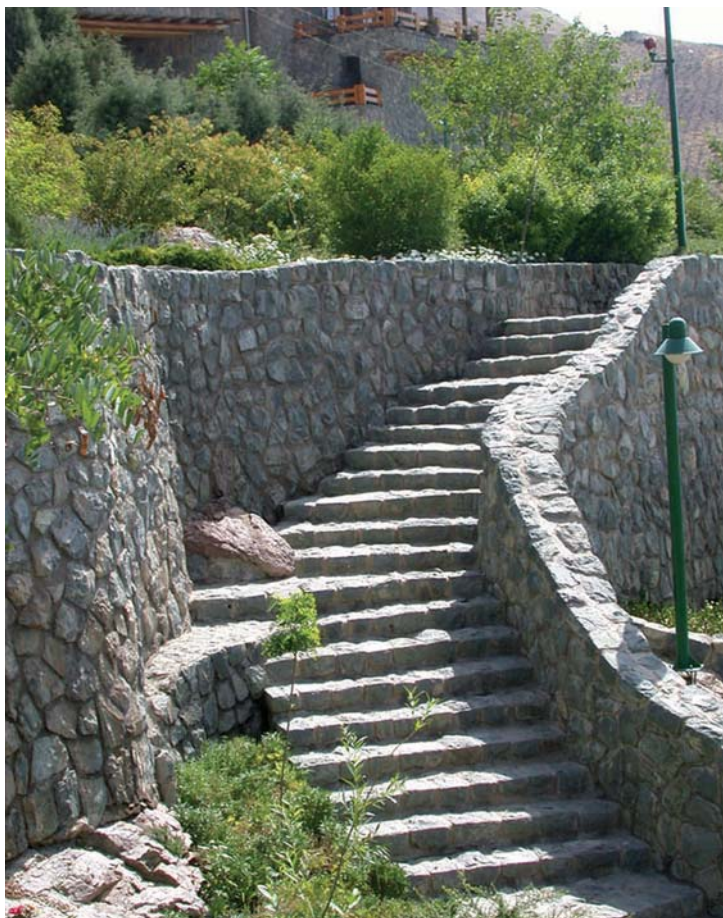
منظره پله ارتباطي به خانه كردستان در تركيب با كوه

پله

منظره قسمتي از پله ارتباطي كردستان در قسمت ورودي

پله

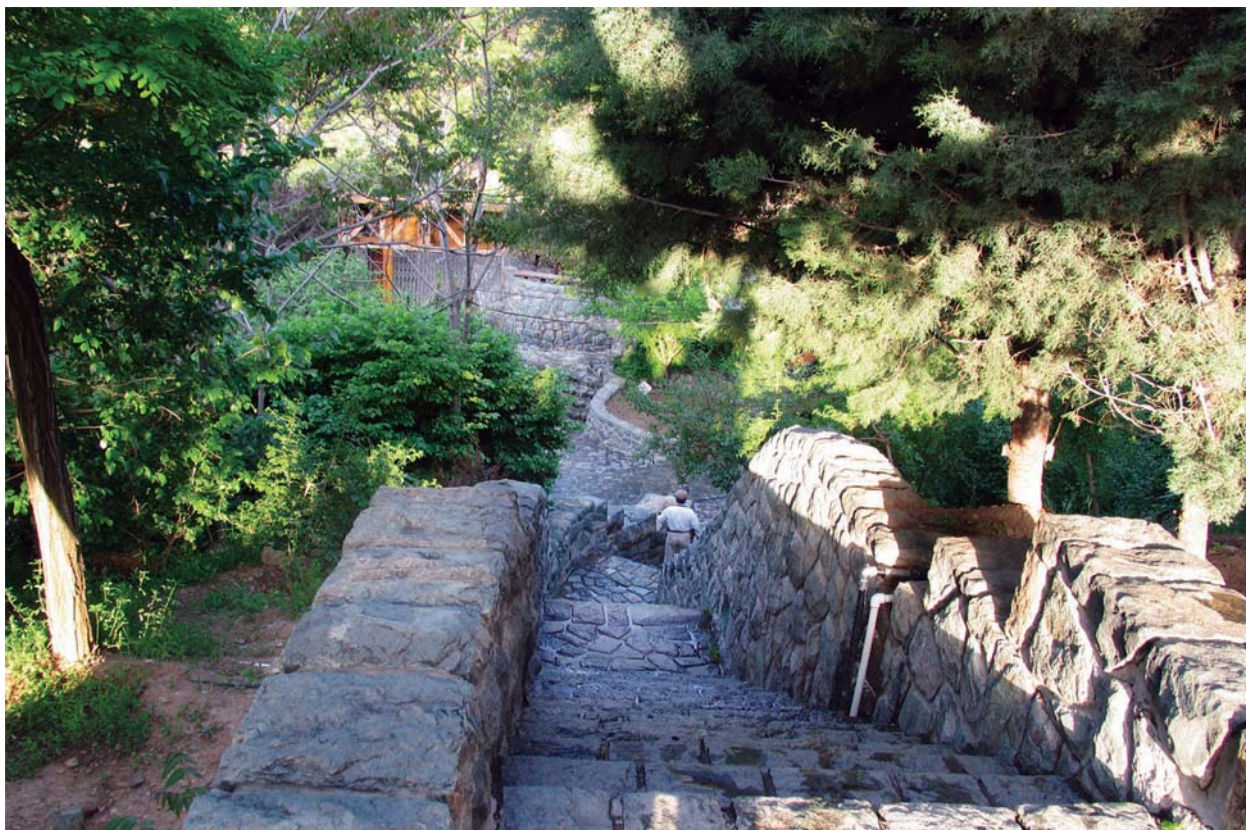
منظره پله ارتباطي از باغ صخره‌اي به خانه كردستان

پله

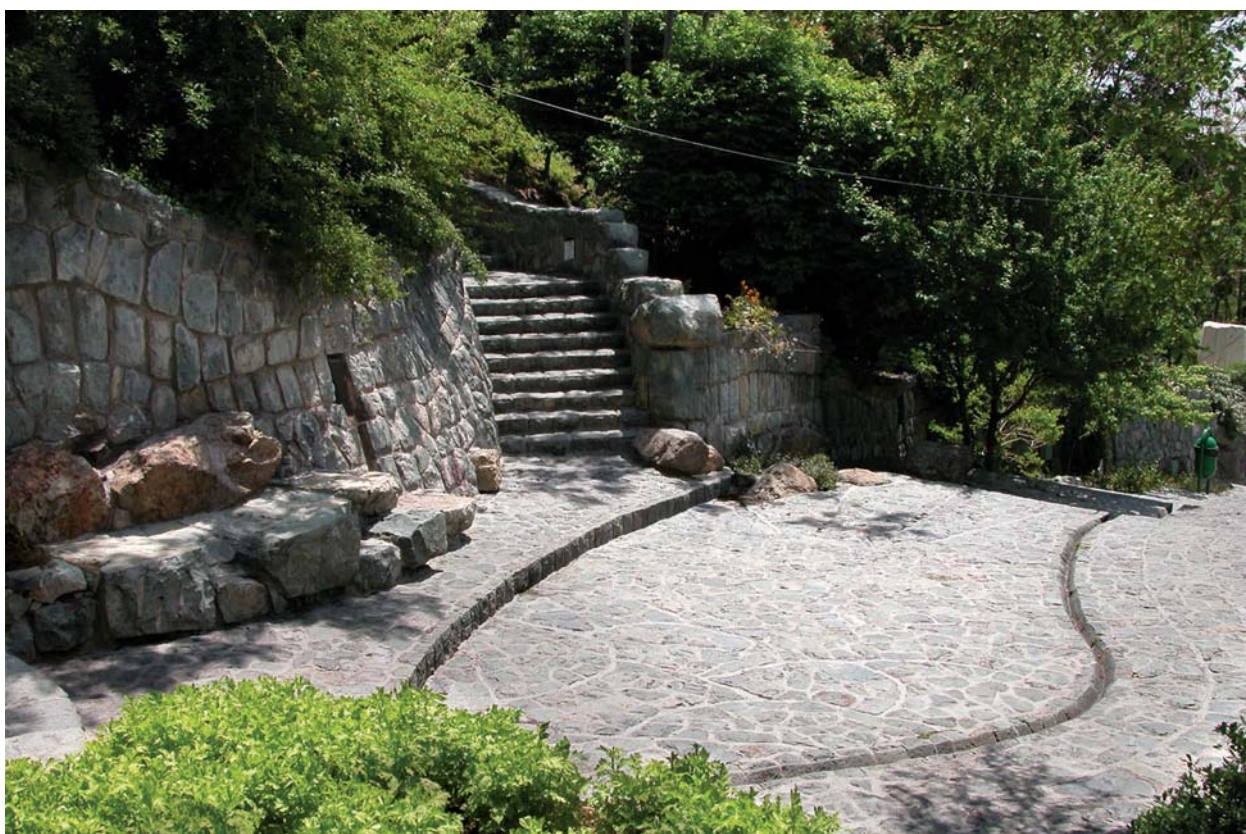
منظره پله ارتباطي از ورودي تنگ حسارك به باغ فردوسي

پله

پله ارتباطی از باغ جمشیدیه به باغ فردوسی- دید از فراز

پله

پله ارتباطی از باغ جمشیدیه به باغ فردوسی- دید از فرود

پله

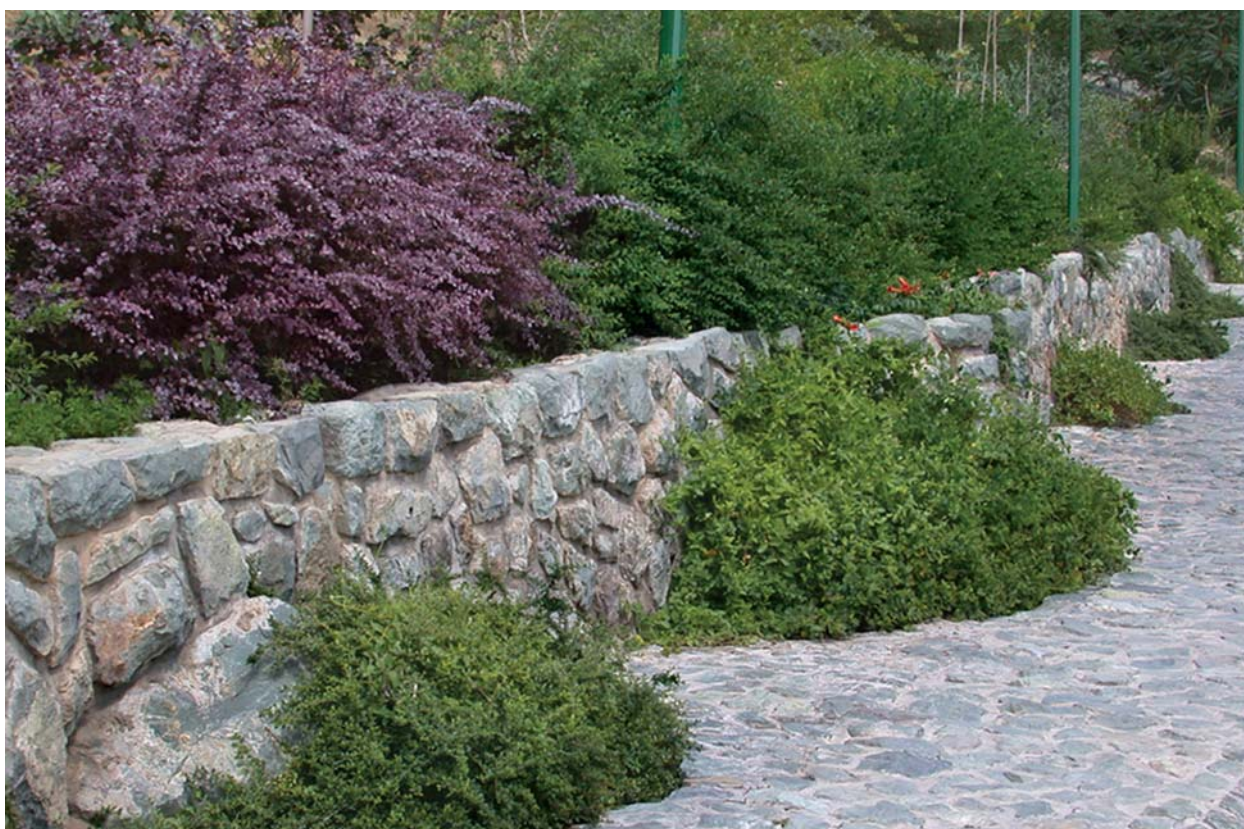
پله ارتباطی از میدان آذربایجان به باغ صخره‌ای ←

پله

دیوار حافظ خاک در ضلع شمالی راه اضطراری با گیاهان گل‌سین و اسپیره

دیوار حافظ خاک در غرب باغ صخره‌ای و محل‌های پیش‌بینی شده برای غرس درختان سایه‌دار

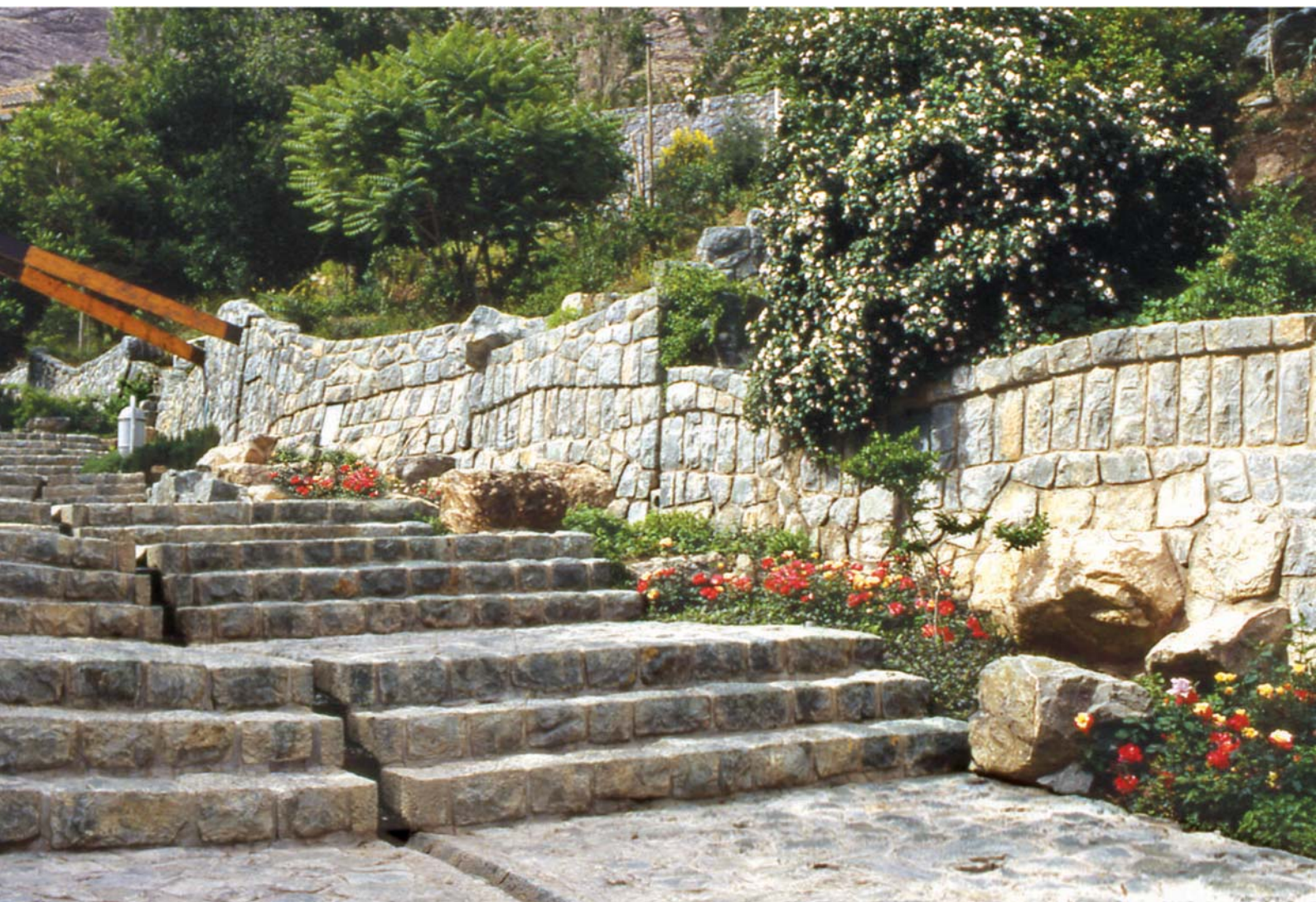

دیوار دیوار حافظ خاک غرب باغ صخره‌ای در ترکیب گیاهان اسپیره و زرشک

دیوار دیوار حافظ خاک در شمال راه اضطراری

دیوار

دیوار حفاظ خاک در ضلع شرقی ورودی اصلی و ترکیب گیاهان آویز و پای دیواری

دیوار

محل دیوار فوق در ضمن اجرای طرح

سایه بان راه ارتباطی باغ جمشیدیه و باغ فردوسی

پذیرایی واحد پذیرایی از کوهنوردان در مجاور مسیر کلک‌چال و تراس‌های پذیرایی و اطراف آن

پذیرایی واحد پذیرایی از کوهنوردان در داخل باغ (فعلاً به دفتر اداری خویل شده است).

باغ صخره‌ای | قسمتی از ورودی باغ صخره‌ای با گل‌های مارگارینا، رزها، تاج‌الملوک و گلاب‌ربا

باغ صخره‌ای | بخش شرقی باغ صخره‌ای با درختچه‌های گل‌دار اسپیره گل سفید و در دوردست خانه ترکمن بر فراز ارتفاع

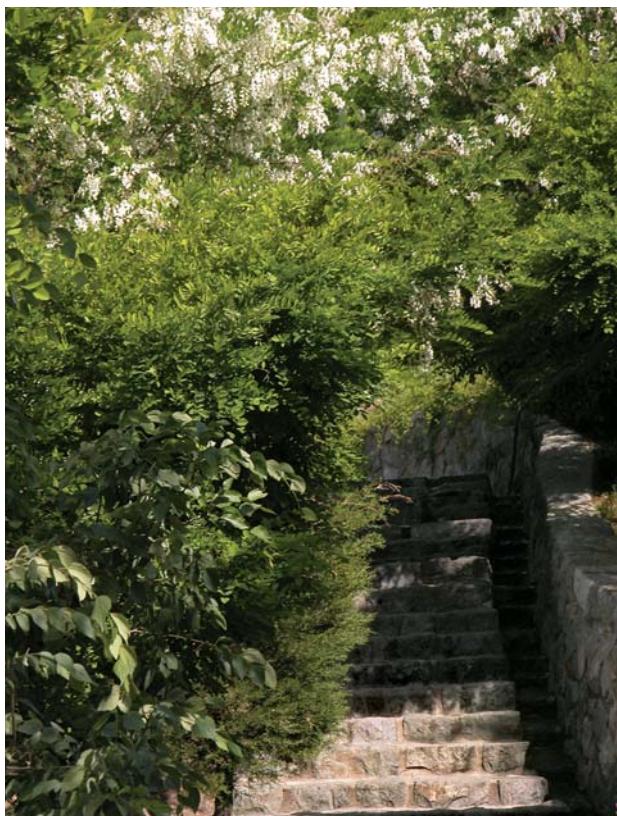

باغ صخره‌ای
منظره گل‌ها و گیاهان در باغ صخره‌ای با گیاهان پوشش‌دهی سدم گوش‌تنی، لیزوماخیا و درختچه‌های گل‌دار اسپیره گل سفید به همراه ترکیبی از درختچه‌های زرشک، یاس زرد و شیرخشت خزنده

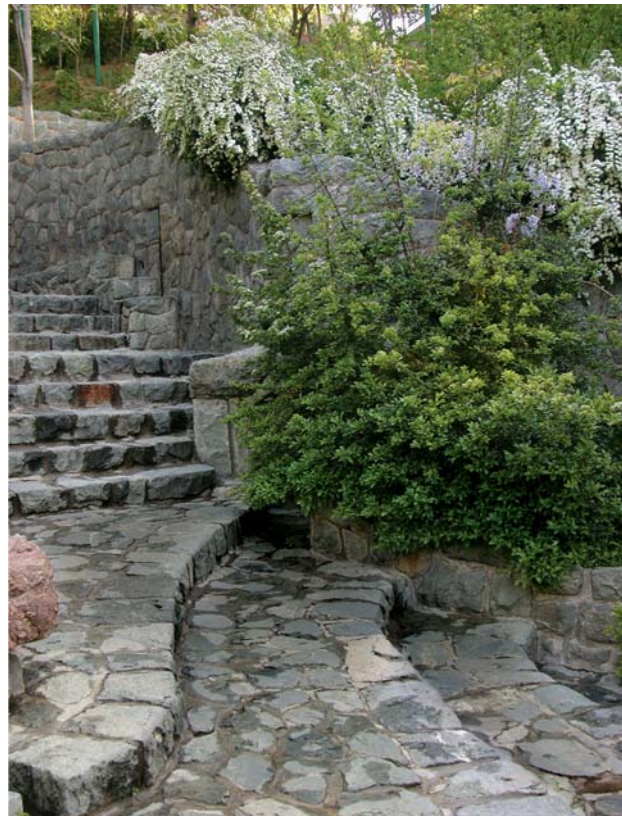

باغ صخره‌ای
قسمتی از باغ صخره‌ای و گل‌های مارگریت و رز هفت‌رنگ

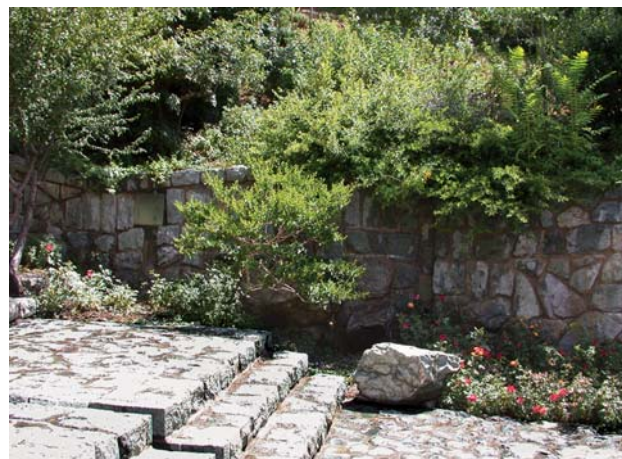
فضای سبز
منظره فضای سبز در پله‌های شمال باغ با درخت اقاقای گل سفید

فضای سبز
منظره ترکیب اقاقای گل سفید با دیوار و پله‌ها

فضای سبز
اقاقای گل سفید

فضای سبز
منظره گونه‌های گیاهی در فراز و فرود دیوار شرق ورودی

فضای سبز
منظره باغ صخره‌ای در میان بستر سنگی و صخره‌های موجود ←

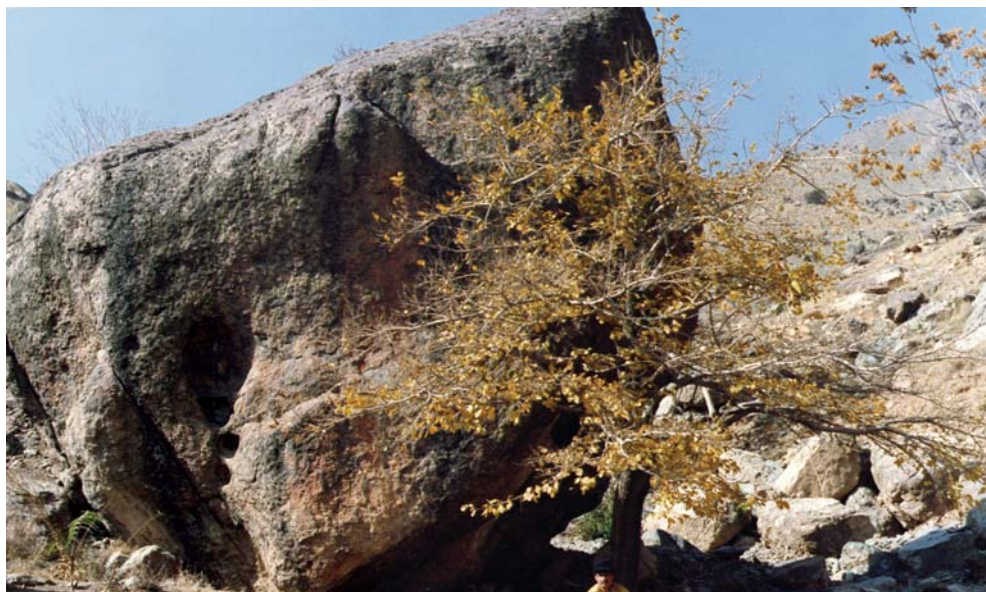
حفظ و ترکیب سنگ عظیم واژگون و خانه شمال غرب (آذربایجان) **حفظسنگها**

وضعیت اولیه ضلع شمالی سنگ عظیم واژگون قبل از شروع به اجرای طرح

حفظسنگها | سنگ عظیم واژگون و درخت توت قدیمی در مرکز میدان آذربایجان

وضعیت اولیه سنگ عظیم واژگون و درخت توت مجاور آن قبل از شروع به اجرای طرح

حفظ سنگها | حفظ و ترکیب سنگ متکی. بستر سنگی و پله‌های ارتباطی در ورودی اصلی

وضعیت اولیه سنگ متکی و پیرامون آن

حفظ سنگها حفظ سنگ و درخت آیلان در راه ارتباطي اصلي

حفظ سنگها حفظ و ترکیب سنگ و درخت در میان راه ارتباطي اصلي

حفظ و ترکیب سنگ‌های بزرگ موجود با پله خارجی خانه شمال غرب آذربایجان

حفظسنگ‌ها

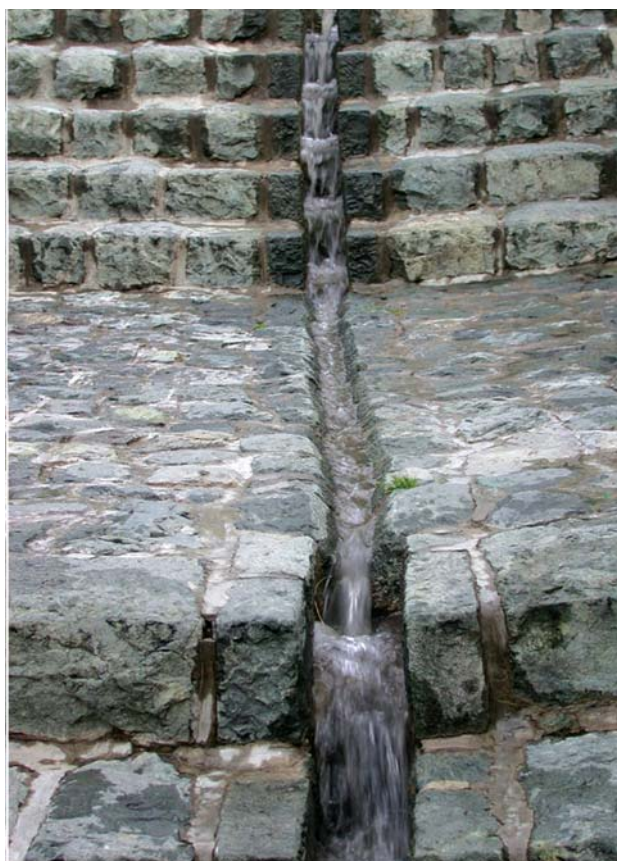

وضعیت اولیه سنگ‌های بزرگ فوق در محل انتخابی برای بنای خانه شمال غرب (آذربایجان)

حفظسنگ‌ها درخت قدیمی آیلان در محل خود حفاظت شده و ساختمان خانه شمال غرب برای حفظ درخت تغییر نموده و با آن هماهنگ گردیده است. ←

جوي منازري از جويهاي كم عرض باغ

حفظ سنگها درخت، صخره و سنگها در محل خود حفاظت و محوطه ها در هماهنگي با آنها طراحي شده است.

آبخوري
تصاويري از آبخوري ميدان آذربايجان و جزئيات آن

آبخوري
مناظري از آبخوري خانه كردستان

استراحت جوانان در پناه دیوار

استراحت

آرامش در حضور دیگران در پناه دیوار، درخت و در اختلاف سطوح طبیعی طراحی شده

استراحت

بخشی از فضای استراحت در پناه خانه آذربایجان و سنگ عظیم واژگون

گوشه استراحت

گوشه استراحت استراحت در کنار راه و بر روی دیوارهای کوتاه سنگی

بخشی از فضای استراحت در میدان آذربایجان و در کنار مسیر عبور مردم ← گوشه استراحت

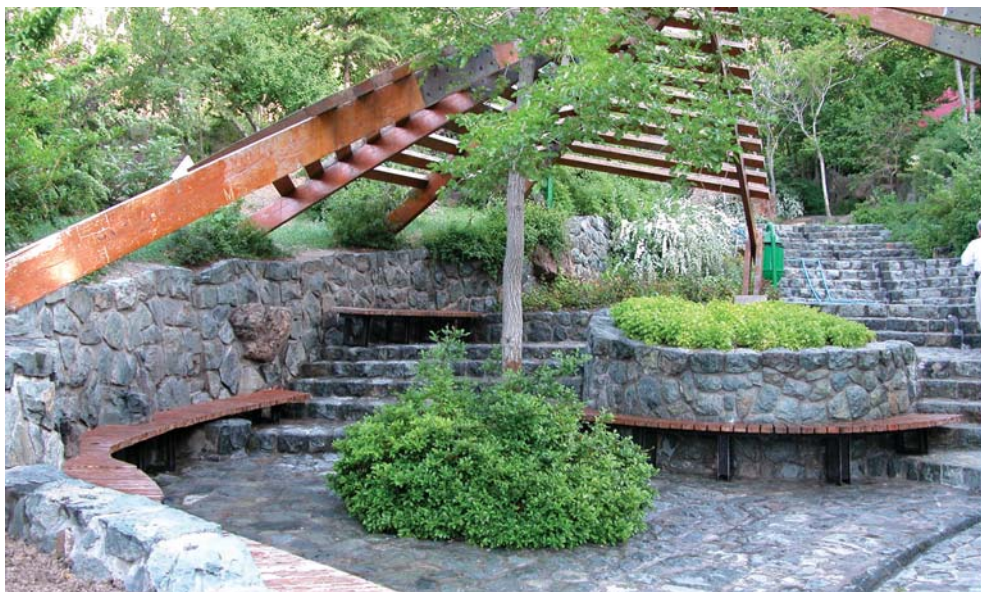

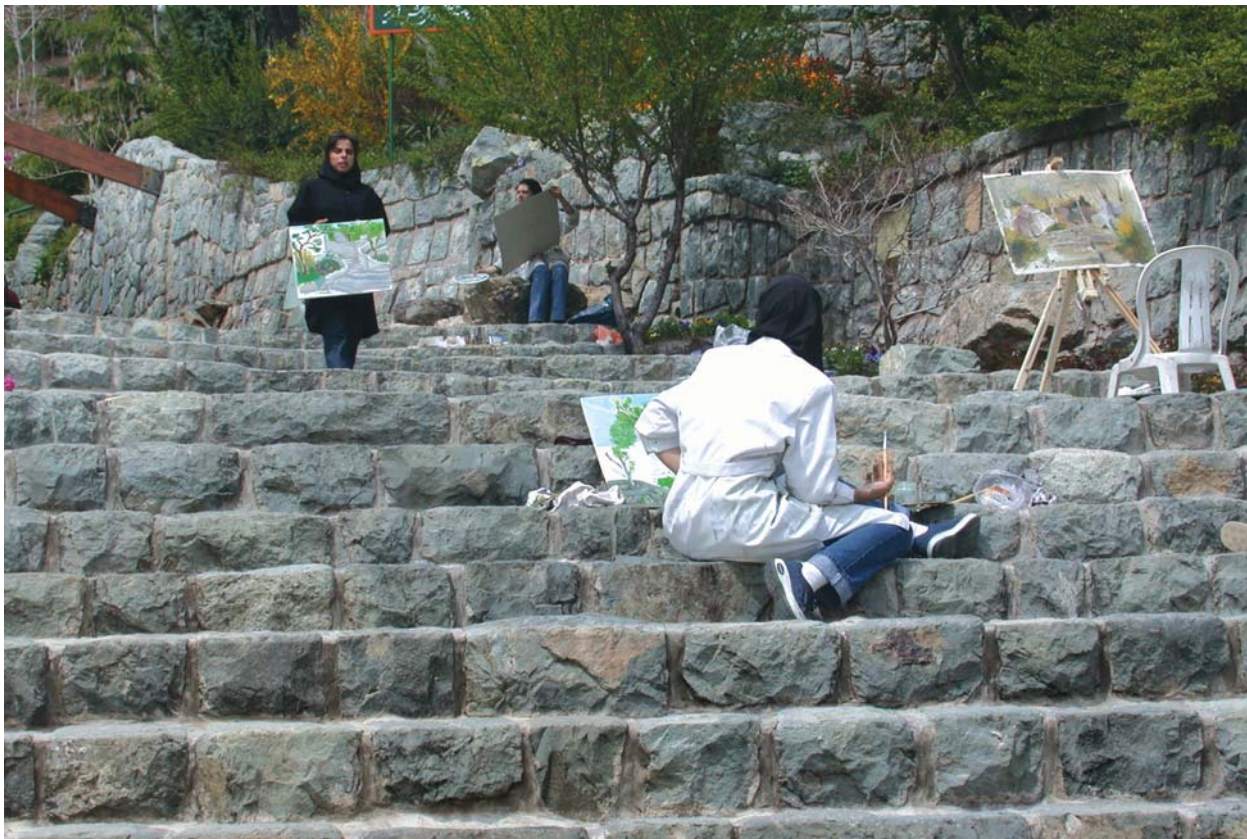
گوشه استراحت تختی توقف در پله‌های ارتباطی راه اصلی

گوشه استراحت استراحت در پناه دیوارهای شیب‌دار میدان آذربایجان (چهره ستارخان سردار ملی بر فراز میدان در دیوار ←

گوشه استراحت
سختی توقف در پله‌های ارتباطی راه اصلی

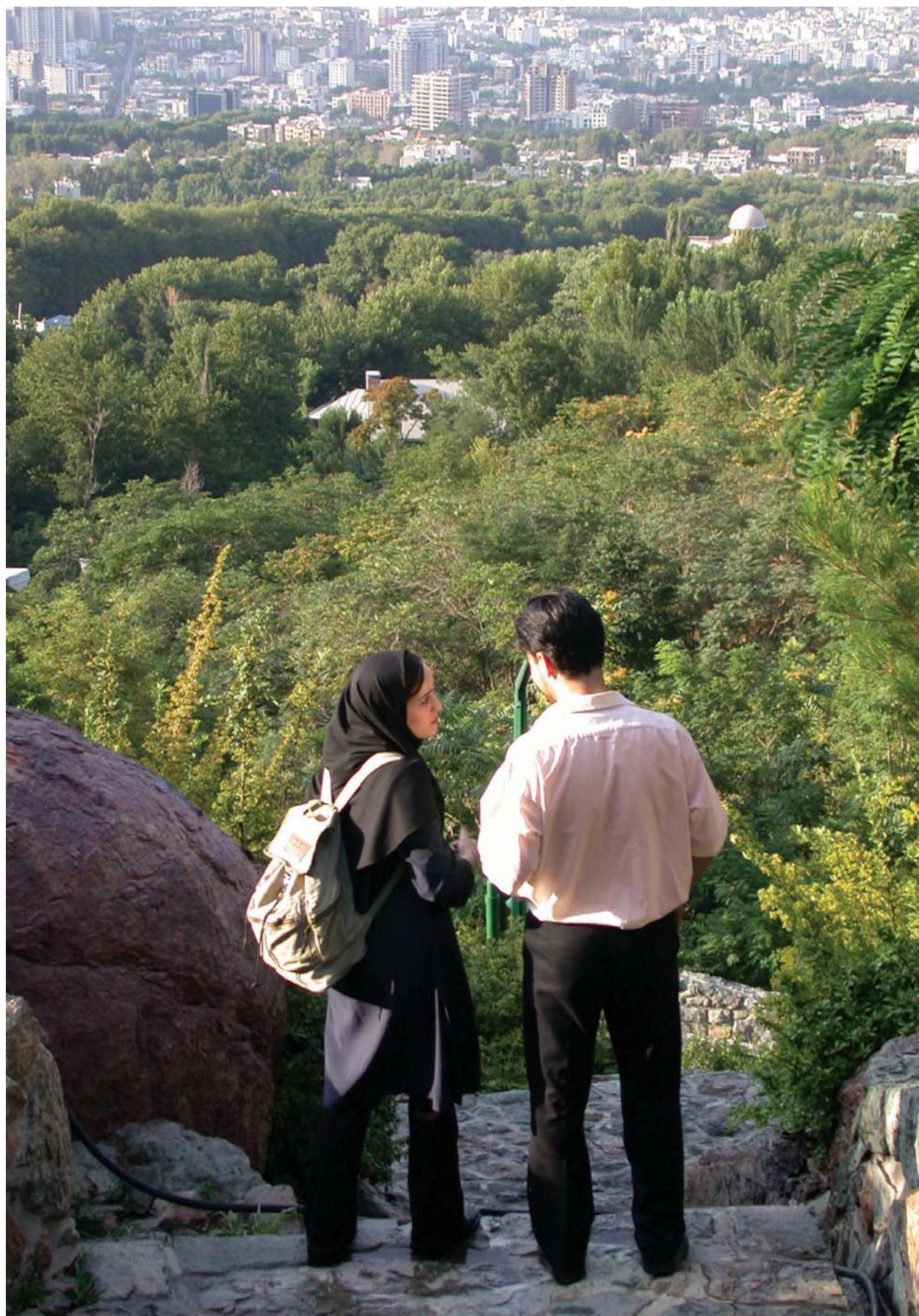
حضور مردم حضور دانشجویان برای طراحی در طبیعت

حضور اساتید و دانشجویان از سایر کشورها برای آشنایی با طرح باغ حضور مردم

حضور مردم استفاده افشار و سنين مختلف از باغ

حضور مردم نسل جوان حضور در باغ را همچون حضور در طبیعت تلقی می‌کنند.

حضور مردم اقشار مختلف، فرهنگ‌های مختلف با حضور در باغ در کناری از طبیعت بهره‌مند می‌شوند.

حضور مردم اقشار مختلف اجتماعی بنا به روش و علاقه خود به صورت خانوادگی با وسایل شخصی از باغ و فضاهای پیرامونی استفاده می‌کنند.

باغ مجسمه‌های سنگی دو نمونه از باغ مجسمه‌های سنگی که فقط با اشاره به سنگ‌های موجود خلق شده‌اند.

نمونه‌هایی از مجسمه‌ها

باغ مجسمه‌های سنگی

باغ مجسمه‌های سنگی نمونه مجسمه‌های سنگی ایجاد شده.

باغ مجسمه‌های سنگی نمونه مجسمه‌های سنگی ایجاد شده.

مناظر زمستانی باغ فردوسي

باغ جمشیدیه — تهران

■ بخش هشتم - معرفی باغ جمشیدیه

• درباره باغ جمشیدیه

در یکی از روزهای سال ۱۳۵۵، از اینجانب دعوت به عمل آمد که برای طرح و اجرای باغ کوچکی در شمال تهران به دفتر مدیر فنی و معماری دفتر شهبانوی سابق مراجعه کنم. در نهایت قراردادی تنظیم و مبادله شد و باغ به من تحویل گردید.^{۶۲}

در ابتدای شروع مطالعات و طراحی طرح، تصمیم‌ها توسط من و شریکم آقای مهندس روح‌الله نیک‌خصال که معمار بسیار هنرمندی است گرفته می‌شد و پس از مدتی آقای مهندس محمد برقی که معماری توانا و همدوره دانشکده من بود از طرف کارفرما به عنوان مدیر طرح معرفی شد.

تا پایان طرح، همکاری و همفکری بسیار صمیمانه‌ای برای انجام هر بخش از طرح، بین ما صورت می‌گرفت و بجز یکی دو مورد خاص، طرح هر بخش که توسط هر یک پیشنهاد می‌شد با نظرخواهی از دیگران نهایی می‌گردید. گرچه در عمل، توصیه‌ها و سلیقه سنگ‌تراش و معمار هم مورد توجه قرار می‌گرفت.

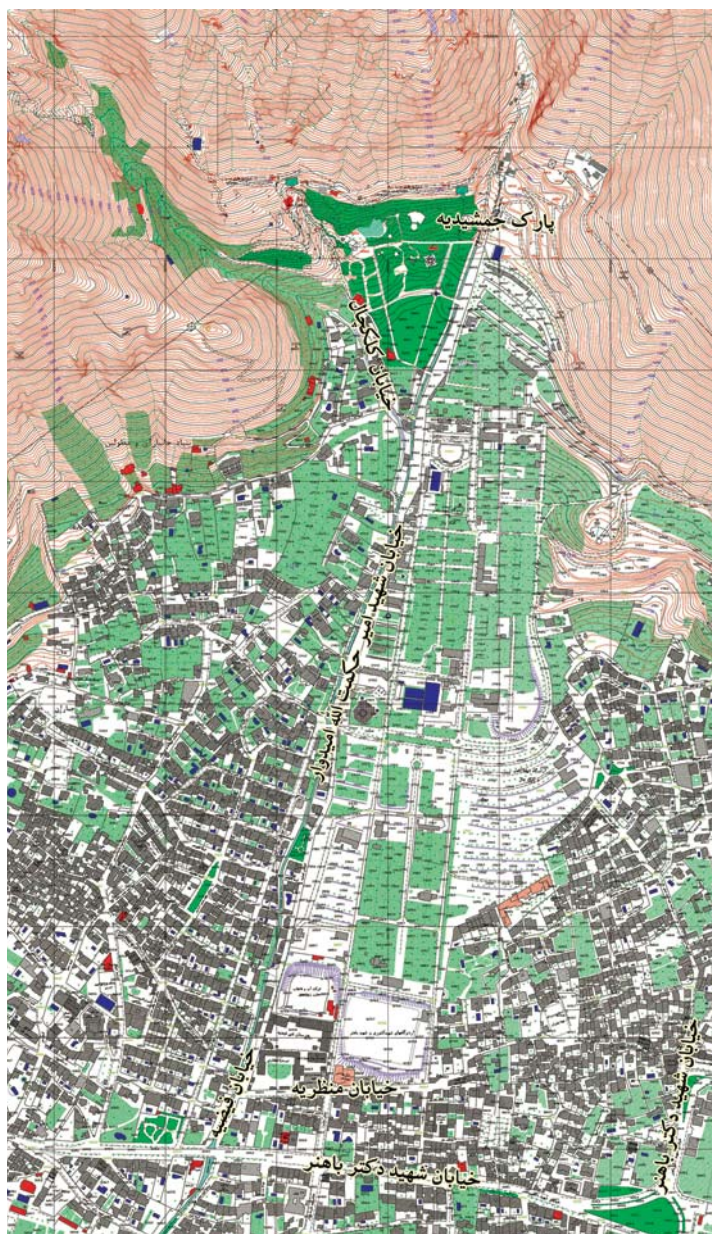
این اولین کار سنگی من و دوستان یاد شده با سنگ طبیعی بود. تصمیم‌گیری نسبت به نحوه استفاده از سنگ، مدت‌ها ما را به خود مشغول می‌داشت. زیرا استفاده از سنگ به صورت پلاک، جدول‌سنگی و یا سنگ مالون به شکلی که در کشور ما رایج و مرسوم بود، برای این طرح مناسب نبود.

روزهای متمادی به مطالعه و بررسی گذشت که آیا می‌توانیم از سنگ، طبق روش‌های مرسوم استفاده کنیم و یا با غلطاندن و پایین آوردن سنگ‌های بزرگ از کوهستان فراز این باغ، آن‌ها را به‌کار ببریم. آیا سنگ را از کارخانه‌های سنگ‌بری جنوب تهران به شمال تهران حمل کنیم. یا می‌توانیم از منطقه سنگ‌استخراج کنیم. سرانجام پس از جستجو در دره‌های مجاور، یک معدن قدیمی در انتهای دره جمشیدیه پیدا کردیم و اجازه برداشت سنگ را از آن به دست آوردیم و تصمیم گرفتیم هم‌زمان، سنگ‌های خطرناک ارتفاعات بالاتر را به کارگاه بکشیم. در نتیجه کارگاه بزرگ سنگ‌تراشی تابستانی و زمستانی، راه‌اندازی شد. از مجسمه‌ساز جوان آقای ناصر هوشمند وزیری نیز جهت همکاری در ساخت مجسمه‌ها دعوت به عمل

آمد. زیرا ایشان باسنگ به راحتی کار می‌کردند و بعدها در طرح باغ فردوسی نیز مجسمه‌های متعددی از سنگ‌های طبیعی، به‌وجود آوردند.

باغ جمشیدیه در اردیبهشت ۱۳۵۷ به وسیله شاه سابق و شهبانو و میهمان خارجی آن‌ها، آقای سدار سنگور رئیس جمهور سنگال افتتاح شد و مورد استفاده مردم قرار گرفت. یکی از مشکلات این باغ تخریب فضای سبز آن، ناشی از هجوم بازدیدکننده بود.

پس از ساکن شدن امام خمینی (ره) در جماران، این باغ و مسیر کلک‌چال به علل امنیتی بسته شد و سپس در حدود سال ۱۳۷۰ با درخواست شهردار وقت تهران (آقای غلامحسین کرباسچی) مجدداً افتتاح شد و مورد استفاده مردم قرار گرفت.

موقعیت باغ جمشیدیه تهران

سابقہ احداث باغ

• سابقہ، موقعیت و ساختار باغ قدیمی

در نیمه اول دهه پنجاه، شخصی به نام آقای دولّو قاجار، باغی غیرفعال را به ولیعهد وقت پیشکش نمود و ملکه سابق ایران تصمیم گرفت که آن را برای استفاده عموم مردم آماده و به شهرداری تهران واگذار کند. دفتر مخصوص ملکه، مدیریت انجام این امر را به عهد گرفت.

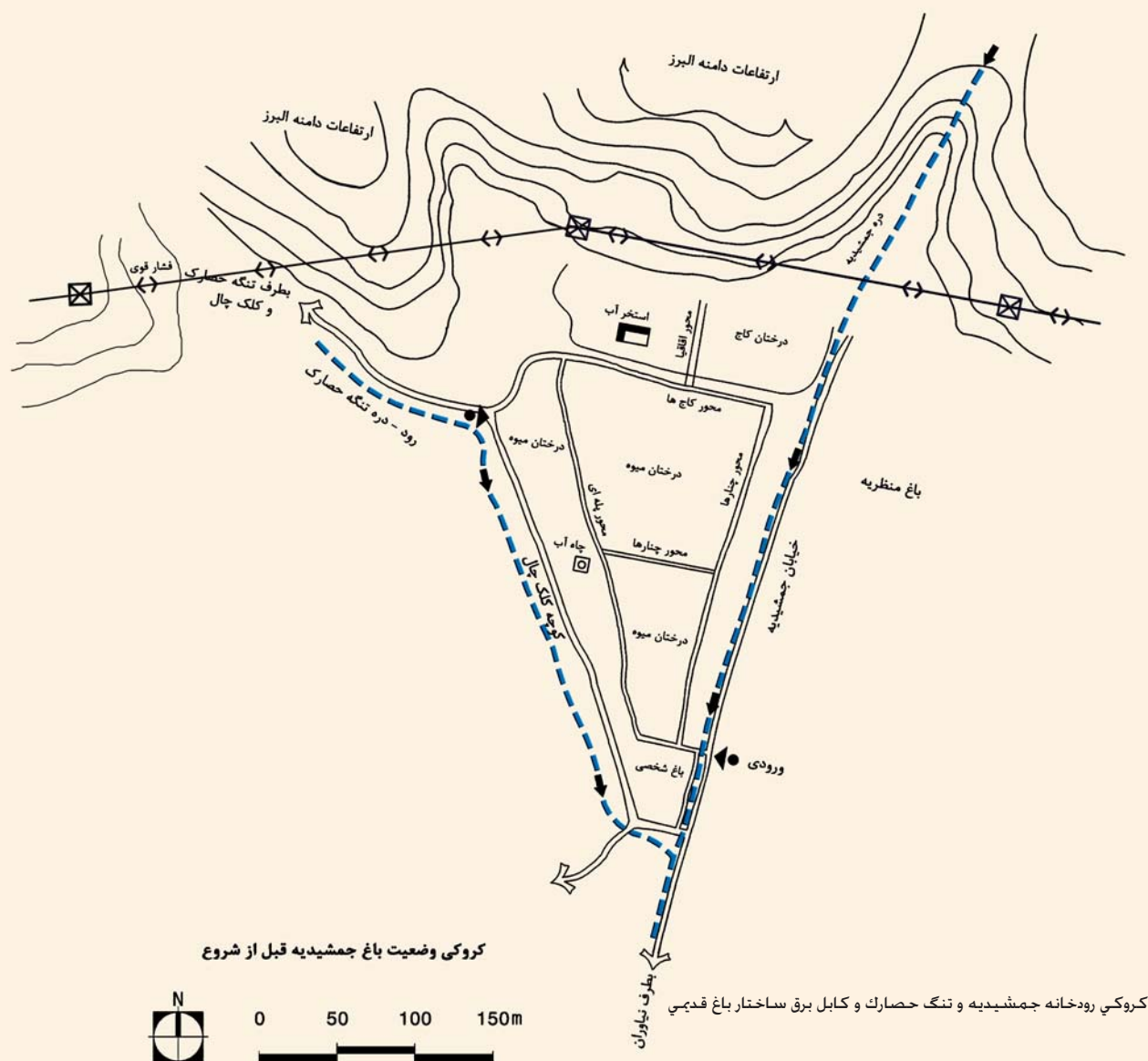
باغ یاد شده در دامنه ارتفاعات البرز، مجاور باغ منظریه و کنار مسیر جمشیدی قرار دارد. زمین مثلث‌شکلی به مساحت حدود ۶ هکتار^{۳۳} که بخش جنوبی آن به درخواست مالک در اختیار خانواده‌اش قرار گرفت. حد شرقی باغ، مجاور خیابان منظریه و دارای شیب تقریباً زیاد، عرض متغیر و از لحاظ تقسیم فضای سواره و پیاده سازمان نیافته است. ضلع دیگر آن نیز محدود به کوچه‌باغی است که از خیابان منظریه به سمت کلاک‌جال منشعب می‌شود و عمدتاً گذرگاه ورزشکارانی است

که به قصد صعود به ارتفاعات می‌روند. فضای داخلی باغ که صرفاً استفاده شخصی داشت از سه محور اصلی تشکیل شده بود.

محور اول: محور شرقي (محور چنارها) که معبر و منظر اصلي باغ به شمار مي‌آید و داراي عرض کم با شیب زياد و بدون نقطه مکث بود و دو ردیف درختان چنار اطراف آن، به وسيله جویباری آبیاری می‌شدند.

محور دوم: محور مرکزی (محور پله‌ها) که بخش اعظم آن ویران شده بود. این محور به صورت ترکیبی از پله و تراس و تقریباً به صورت غیرموازی با محور اول قرار داشت و باید بازسازی می‌شد.

محور سوم: در قسمت شمالی نیز یک مسیر شرقی- غربی (محور کاج‌ها) راه‌های ارتباطی شرقی- غربی را به وجود می‌آورد که درختان اطراف آن عمدتاً کاج بودند و در انتهای آن، در قسمت غربی، یک فضای خالی از درخت وجود داشت.

شود. لازم بود انطباق کارکرد جدید بر روی کالبد موجود به درستی برنامه‌ریزی، طراحی و اجرا شود و فضاها، متناسب با عملکردهای جدیدشان، بازسازی شوند.

بنابراین باید نیازهای استفاده‌کنندگان پارک را می‌شناختیم و با ویژگی‌های باغ مقایسه و آنچه که در راستای عملکرد جدید باغ وجود داشت، حفظ و تقویت می‌کردیم، سپس برخی قسمت‌ها را تغییر داده و بخش‌های جدید را احداث می‌نمودیم. این یکی دیگر از مبانی طراحی، برای این باغ بود. یعنی: هماهنگ کردن فضا و کارکردهای آن با نیازهای جدید به عنوان یک باغ عمومی (پارک).

این پارک در دامنه کوهستان احداث می‌شد. و به لحاظ ویژگی‌های مکانی، می‌توانست متفاوت از سایر پارک‌های موجود در محدوده شهری عمل کند. یعنی علاوه بر اینکه برای فراغت، استراحت و تفریح مردم در نظر گرفته می‌شد، به علت ویژگی‌های طبیعی که داشت، می‌توانست به عنوان محلی برای ارتباط با طبیعت و نزدیکی هرچه بیشتر به آن، مورد استفاده قرار بگیرد.

در این بین نکته ظریفی قابل توجه بود. فردی که در فضای این پارک قرار می‌گرفت، باید این فرصت را پیدا می‌کرد که تدریجاً از هیاو، سردرگمی و شلوغی شهر خارج شده و به آرامش و خلوص طبیعت نزدیک شود. پس تغییر فضاها باید بر این مبنا، به صورت مرحله به مرحله از فضاهای شهری به طبیعی پیش می‌رفت. به طوری که در آخرین مرحله، با فضای بکر در ارتباط باشد. بنابر این سومین مبانی طراحی عبارت بود از حرکت تدریجی از فضای طراحی شده به فضای آزاد و طبیعی.

روند طراحی و اجرا^{۶۴}

پس از مطالعه و بررسی زمین، ابتدا مبانی طراحی به شرح زیر تنظیم گردید:

- ۱- حفظ ساختار اصلی باغ شامل خیابان‌ها، منبع آب، درختان موجود در کرت‌ها، ردیف‌ها و تكدانه‌ها.
 - ۲- انتخاب سنگ کوه و معدن مجاور به عنوان مصالح اصلی ساخت.
 - ۳- انتقال سنگ‌های مناسب کوه (با غلطاندن) و استفاده از آن‌ها به صورت طبیعی.
 - ۴- طراحی هر محدوده از باغ (در محل) با توجه به وضعیت محل و عناصر طبیعی موجود
 - ۵- استفاده حداکثر از آب در مسیرها
- فضاهای باغ به چند فضای طراحی- اجرایی تفسیم گردید و به علت عدم امکان تهیه نقشه‌های دقیق اجرایی، طراحی و اجرا در این

فضای باز: در فضای خالی یاد شده و با یک اختلاف سطح، فضای باز دیگری در دامنه کوه به وجود آمده بود که یک دیوار آجری تخریب شده آن را از فضای پایینی جدا می‌کرد و استخري مستطیل شکل که منبع آب باغ نیز بود، قسمت عمده فضا را اشغال کرده بود.

ساختمان: در کل باغ بجز یک موتورخانه و دیوار آجری مخروبه در فضای باز یاد شده، مستحذات دیگری وجود نداشت. این راه‌ها و محوطه‌ها و استخر، ساختار اصلی باغ را تشکیل می‌دادند.

مبانی طراحی

در شروع مطالعات و شناخت این باغ، چند نکته اصلی، حائز اهمیت تشخیص داده شد. شیب زمین و تأثیر آن، درختان موجود (سایه‌دار و مثمر) که به طور درهم و بدون نظم کاشته شده بودند، میزان محدود حقایق باغ از چشمه تنگ حصارک، مشکلات ناشی از حمل و نقل مصالح از شهر به این نقطه، حمل و نقل داخلی مصالح در لایه‌های درختان، شیب زیاد و مسائل دیگر که پس از بررسی‌های اولیه و شناسایی قسمت‌های مختلف باغ و آشنایی با امکانات و محدودیت‌های هر محدوده، طرح کلی باغ با توجه به محدودیت‌هایی که به لحاظ طراحی و اجرا وجود داشت، در ذهن من و دوستان طراحی شکل گرفت. می‌بایست هرچه زودتر، کار طراحی را به منظور تبدیل این باغ قدیمی به یک باغ عمومی یا پارک شروع می‌کردیم. در این پروژه نیز همانند بسیاری از پروژه‌های باغ‌سازی دیگر، وضع موجود و آرایش درختان و کیفیت آن‌ها، قابل استنادترین عاملی بود که مبانی طراحی را شکل می‌داد و به ما دیکته می‌کرد که بهترین و امکان‌پذیرترین شیوه برای رسیدن به هدفمان کدام است.

شاید اولین مسئله‌ای که در این بین خودنمایی می‌کرد، وجود درختان قدیمی و ترکیب پله و تراس در این باغ بود. یعنی اگر ما می‌خواستیم بیش از ۲۰ تا ۵۰ سانتی‌متر در ارتفاع فضاهای موجود، تغییر ایجاد کنیم، قطعاً ریشه درختان صدمه می‌دید و این به معنای از دست رفتن بخشی از موجودی ارزنده‌ای بود که در اختیار ما قرار داشت؛ علاوه بر آن به علت احترام به زحمات باغبان قبلی، دست بردن در ساختار اصلی، درست به نظر نمی‌رسید. پس ما خود را ملزم کردیم که تقریباً از تمام تراس‌بندی‌های موجود در باغ، همان‌گونه که بود استفاده کنیم و طراحی خود را تا جایی که ممکن است، منطبق بر قرارگیری فضاهای موجود انجام دهیم. بدین ترتیب مبانی طراحی شکل گرفت. یعنی: تبعیت از شیب زمین، حفظ درختان موجود و ساختار کلی باغ در انطباق با توپوگرافی.

چون قرار بود بر ویرانه‌های باغ خصوصی، باغ عمومی ساخته

- قطعه ۱۰ که در آن استخر قدیمی آب قرار دارد، بدون درخت و مشرف به شهر تهران است و در صورت ترمیم خرابی‌ها، با قابلیت ایجاد استخر بزرگ‌تر و هم‌چنین احداث ساختمان پذیرایی تشخیص داده شد.

در چارچوب ایده‌های کلی، عملکرد هر یک از این قسمت‌ها را تنظیم و کروکی اولیه را تهیه شد.^{۶۵}

این کروکی‌ها شامل: محوطه، دیوارها، ساختمان‌ها و آب‌نماها بود و در مجموع ۱۲ کروکی برای ۹ نقطه مهم و اصلی تهیه گردید که در صفحات بعد ارائه شده است. برای سهولت اجرای هر بخش، یک مدیر اجرایی تعیین شد و سپس کروکی‌ها با رنگ‌ریزی و انجام اصلاحات برای انطباق با محل به اجرا درآمد.

طرح اجرایی به اندازه ۱:۱ و هم‌زمان با اجرا در محل صورت می‌گرفت و طبعاً عناصر موجود در هر فضا، نظیر درخت، سنگ و منظر، اطراف، شکل و اندازه سنگ‌های مورد استفاده، نقش مهمی در این طراحی و اجرای فی‌البداهه داشت.

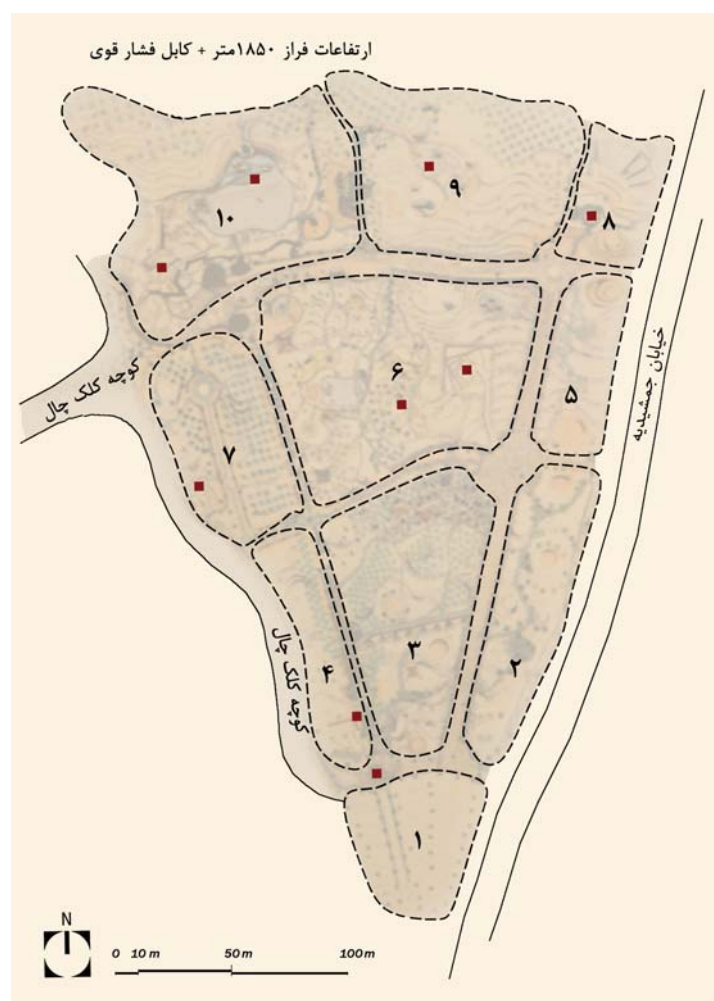
شد؛ یعنی به جای اینکه طرح‌هایی طی چند ماه در دفتر و دور از سایت تهیه شود که ممکن بود با سایت کاملاً منطبق نباشد، پس از مشخص شدن ایده‌های کلی و موردی طراحی و اجرا، نحوه استقرار فضاها و عملکردها، ارتباط سواره و پیاده، نحوه حرکت آب، محل ورودی‌ها و غیره طراحی و اجرا به صورت توأمان در محل صورت می‌گرفت. ما به علت اینکه شاخ و برگ درختان و توپوگرافی زمین، امکان اشراف و تصور درستی از فضا و امکان کنترل آن را نمی‌داد، محل را به چند قسمت تقسیم کردیم.

این تقسیم، پس از جستجو در باغ و بازدید از قسمت‌های گوناگون بر مبنای امکانات، مصالح، وضعیت زمین، دسترسی‌ها و غیره انجام شد و برای هر بخش از باغ، فعالیت عمده‌ای تعریف گردید.

زمین باغ به نسبت نیاز کوچک بود و با وجود ردیف درختان غیرمثمر (در مسیرها) و درختان مثمر (در فضاهای میانی) و هم‌چنین به علت فضاهای خالی بسیار کمی که در اختیارمان قرار داشت و نیز نگرانی حفظ درختان، موجب می‌گردید که هرگونه تصمیمی را در مورد سایت، پس از قبول درختان در وضعیت موجود آغاز کنیم.

بدین‌ترتیب نقاط قابل تغییر و یا قابل استفاده برای احداث برخی کاربری‌ها، شامل فضاهایی طبق کروکی زیر بودند.

- قطعه ۱، در اختیار همسر واقف.
- قطعات ۲، ۳، ۴ و ۵ به علت عرض کم، قابلیت کاشت درخت و یا محل استراحت.
- قطعه ۶ با شیب زیاد و وسعت متناسب، قابلیت استقرار محل بازی کودکان و یا عناصر خدماتی عمومی، نظیر سرویس بهداشتی و یا ساختمان فرهنگی.
- قطعه ۷ به علت کوچکی، دارای امکانی محدود، ولی قابل دسترس به کوچه مجاور با قابلیت استقرار ساختمان اداری.
- قطعه ۸ بدون درخت، دارای شیب زیاد، با قابلیت دسترسی از خیابان جمشیدیه و امکان ایجاد ساختمان خدماتی با مراجعه‌کننده کم (چون از ورودی‌ها دارای فاصله و شیب است).
- قطعه ۹، بدون درخت با شیب زیاد و قطعات بزرگ سنگی، با قابلیت احداث یک تئاتر هوای آزاد

■ محل‌های مناسب برای احداث بنا
کروکی قطعه‌بندی بستر باغ جمشیدیه با توجه به امکانات و محدودیت‌ها

- مکانیابی فعالیت‌ها و عملکردهای عمده
- فضاهای مکث

سخت بود و این نیاز وجود داشت که فرد توقف کوتاهی داشته باشد تا پس از تجدید قوا، مجدداً به حرکت خود ادامه دهد. در محل تقاطع محورها، نقاط مکثی برای نشستن و استراحت تعبیه شد. این فضاها بسته به اندازه‌شان می‌توانستند به عنوان فضای جمع نیز مورد استفاده قرار بگیرند.

محل استراحت

در کنار محور چنار و در قسمت‌های مختلف، محل‌هایی برای نشستن مردم- چنان که در باغ‌های ایرانی هست- به منظور استراحت، تماشای باغ و حرکت آب و ... در نظر گرفتیم. این فضاها با نیمکت، تخت‌های قدیمی و گاه با استفاده از سنگ‌های بزرگ تجهیز شدند و برای توقف دسته‌جمعی، فضاهایی به شکل نیمه‌مسقف یا آلاچیق و سایبان‌هایی در ترکیب با درختان کهنسال که گاه آب از کنار یا زیر آن‌ها گذر می‌کند، طراحی و اجرا شد.

در ورودی اصلی پارک يك فضای مكث، به عنوان حائلي بين ورودی و شروع پارک در نظر گرفتیم؛ به طوری که وقتی فرد وارد فضا می‌شود با اندکی تأمل بتواند خود را از هیجان و هیاهوی شهر خارج کرده و تصمیم بگیرد که از کدام مسیر حرکت کند. در ابتدای ورودی نیز برای اینکه فرد بهتر بتواند مسیر خود را انتخاب کند، یک برکه با فرم آزاد طبیعی ولی با سنگ‌های منظم، به عنوان ترکیبی از نظم هندسی و حرکت طبیعی، طراحی شد تا دستمایه‌هایی از دو محور اصلی موجود را نشان دهد و فرد را در انتخاب مسیر راهنمایی کند.

محور چنار، حرکت یکنواخت و مشابه محور باغ ایرانی را دارد. در حالیکه محور پله، دارای پیچ و خم بوده و از حرکت و تنوع بیشتری برخوردار است.

محورهای موجود در باغ قدیمی، طولانی و دارای شیب نسبتاً زیادی بودند و طی کردن یکباره مسیر، برای کلیه مراجعین-کنندگان

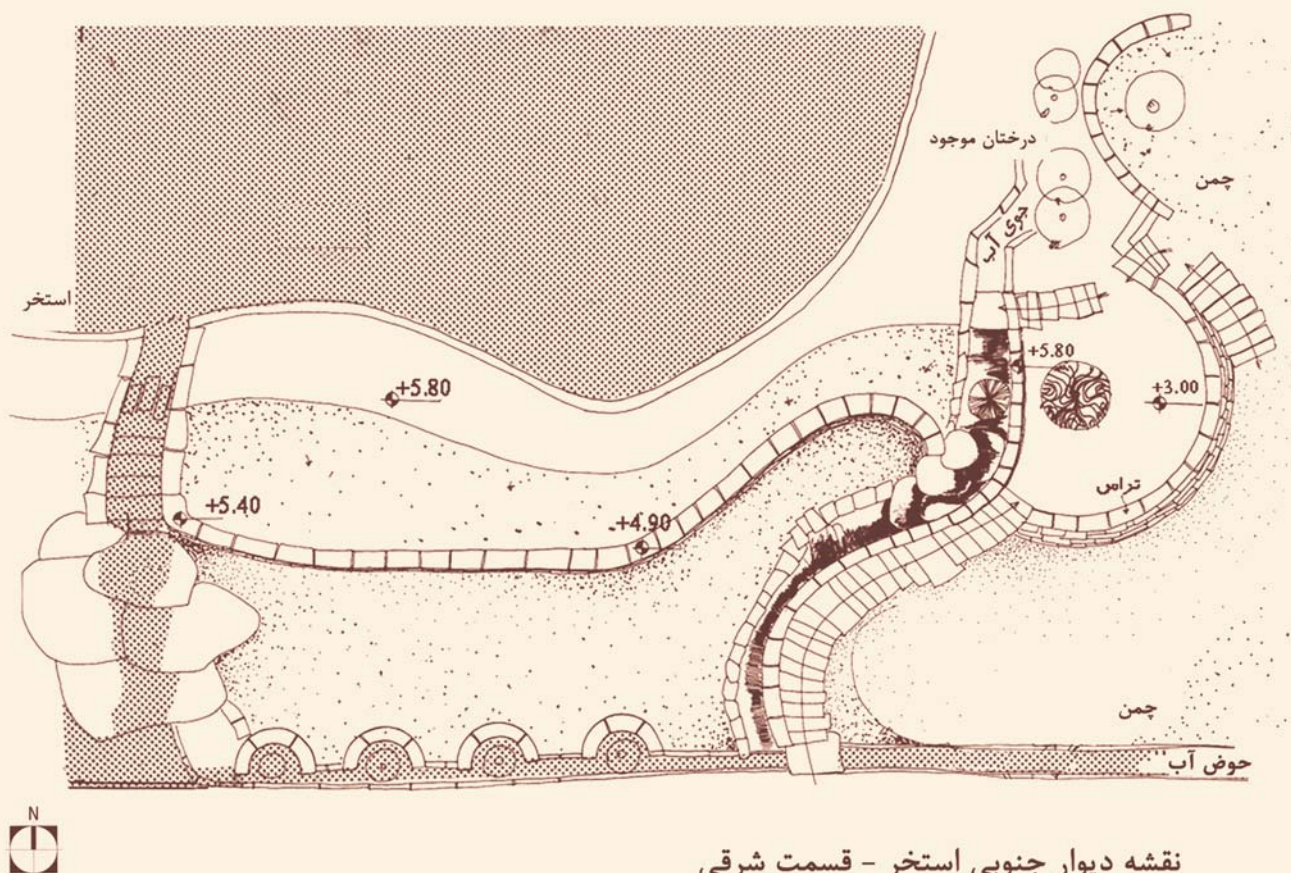

مکانیابی استقرار کاربری‌های عمده باغ

• فضاهای تجمع

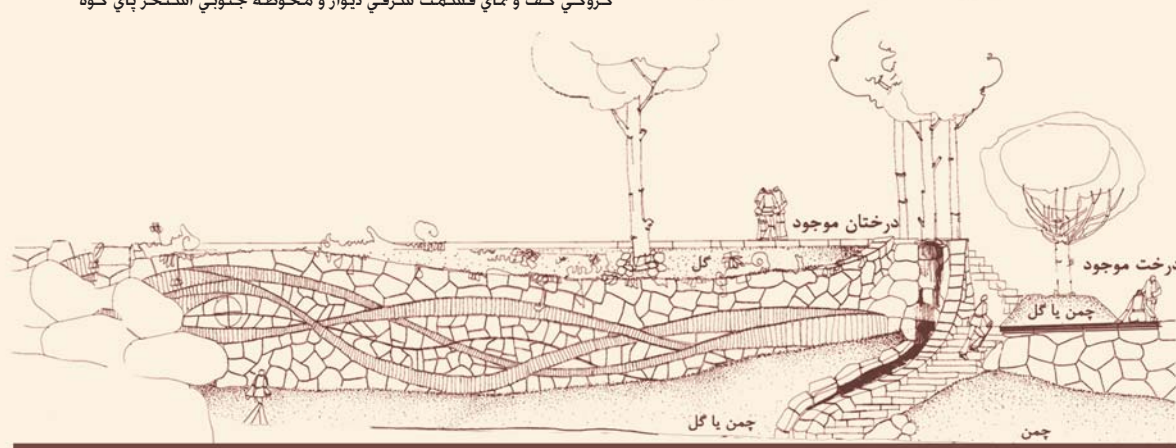
در محل تقاطع محور کاج و پله، فضای وسیع و نسبتاً مسطحی قرار داشت که در انطباق با کارکرد قبلی‌اش آن را به عنوان فضایی برای تجمع و دیدار در نظر گرفتیم. پس از بازسازی دیوار حائل بین این فضا و تراس بالا، به وسیله دوردیف پلکان سنگی، آن‌ها را به هم مرتبط ساختیم. در تراس بالا که برای تجمع در طبیعت و در کنار آب مناسب به نظر می‌رسید، منبع آبی به صورت محصور در درختان بلند بازسازی شد و به منظور انطباق آن با حرکت طبیعی کوه و افزایش ایمنی استفاده‌کنندگان.

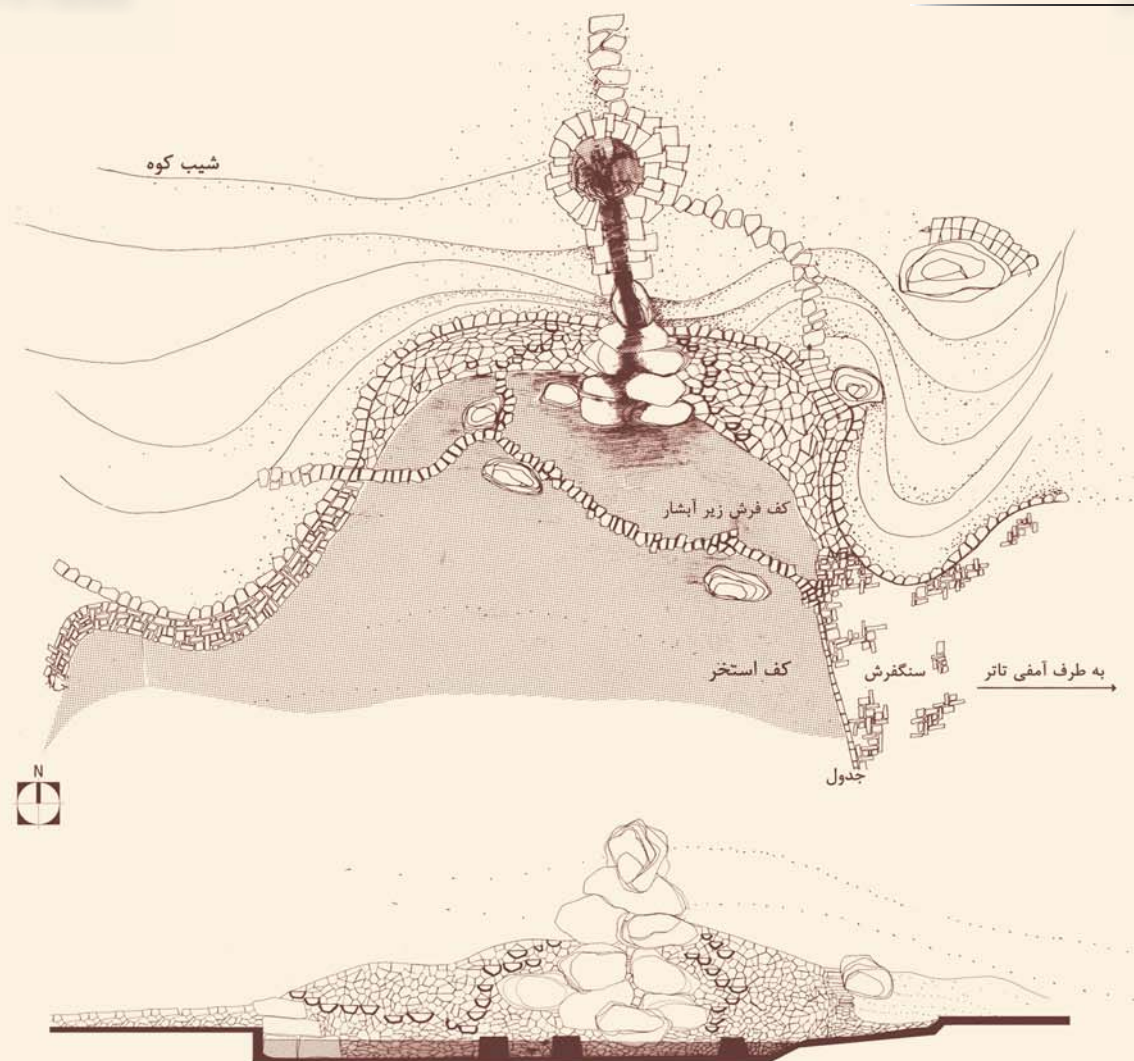
لبه‌ای کم‌عمق، همانند پاشویه حوض‌های قدیم به آن اضافه و در اطراف آن، محلهایی برای نشستن مردم طراحی کردیم. در قسمت شمالی برکه، که از کلیه نقاط تراس بالا دید داشت، بخشی از ارتفاعات شمال تهران قرار داشت که امکان ایجاد آبشار- به عنوان یک چشم‌انداز- را می‌داد. به همین منظور بدنه کوه با همان فرم بازسازی شد و آب به گونه‌ای طراحی شد که از فراز کوه به درون برکه بریزد. در پایان سنگ‌هایی که به صورت پلکان در حین کار برای حمل مصالح به بالا تعبیه شده بودند، برای بازی کودکان باقی ماند.

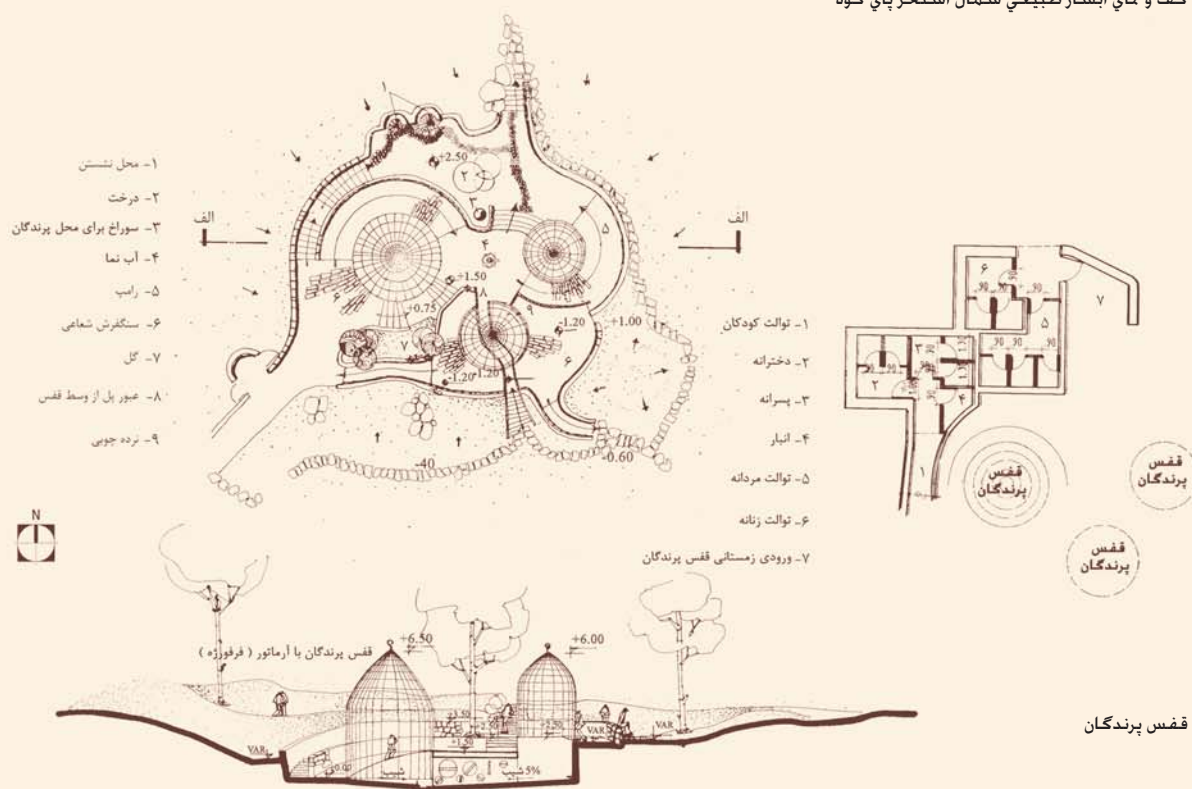
نقشه دیوار جنوبی استخر - قسمت شرقی

کروکی کف و نمای قسمت شرقی دیوار و محوطه جنوبی استخر پای کوه

کروکی کف و نمای آبشار طبیعی شمال استخر پای کوه

کروکی قفس پرندگان

• محل بازی کودکان

قسمت مرکزی باغ به عنوان قلب پارک و فضایی برای بازی کودکان در نظر گرفته شد که به علت شیب زیاد و کوهستانی بودن محل، فضاهای بازی آن متفاوت با سایر پارکها و به صورت ترکیبی از آب، گیاه و عملکرد در سطوح مختلف برای بازی و کشف، توسط بچه‌ها در نظر گرفته شد.

یک آمفی‌تئاتر کوچک در میان برکه‌ای کوچک ساخته شد، با شطرنجی زمینی بر کف سنگی آن و برکه دیگری با سنگی در میان. که آب از آن می‌جوشد، عمق کم برکه، امکان بازی کردن در آب را به کودکان می‌دهد.

بازی‌های ماجراجویانه در غاری سنگی انجام می‌شود که جای دست‌هایی بر روی سنگ‌های آن برای تمرین سنگ‌نوردی کودکان، مکانی مناسب ساخته است، کمی بالاتر از برکه بزرگ‌تر، در فضایی دنج و مأنوس و کمی محصور، با نقش‌هایی بر دیوار سنگی، چند قفس بزرگ برای پرندگان پیش‌بینی گردید.

• تپه ماهور

به نظر می‌رسید فضای قسمت شمال شرقی باغ، به یک فعالیت خاص کوچک اختصاص یابد. زیرا به علت شیب زیاد، تقریباً بلااستفاده می‌نمود. از طرف دیگر ما برای خارج کردن خاک و سنگ و مصالح اضافی نیز از پارک، با مشکلاتی مواجه بودیم. جابه‌جا کردن مصالح و انتقال آن‌ها به بیرون شهر (مسافتی حدود ۹۰ کیلومتر) مستلزم صرف زمان و هزینه زیاد بود. بنابر این تصمیم گرفتیم که در قسمت یاد شده، تپه‌هایی با مصالح اضافی ایجاد کنیم که امکان استفاده از فضا را بالا ببرد و در هزینه انتقال نیز صرفه‌جویی شود.

• بازسازی و تقویت مسیرهای ارتباطی

محور شرقی (چنارها) به صورت دالان سبزی از درختان و در انطباق با کارکرد قبلی‌اش به عنوان محور اصلی پارک حفظ شد و جویبارها و باغچه‌های میان کرت قدیمی نیز بازسازی شدند. در محور غربی (پله‌ها) طراحی و تصرف بیشتری صورت گرفت، با حفظ درختان عمده، مسیر و حالت پله و تراس به صورت مجموعه‌ای از آبشارها، چشمه‌ها و جویبارهای طبیعی، بازسازی شد و ترکیبی از پله، شیب‌راه و آب‌نما را به خود گرفت.

محور کاج به منظور تکمیل استخوان‌بندی پارک با جویبارها، آبشارهای طبیعی و با استفاده از تخته‌سنگ‌های بزرگ طراحی شد. محوطه واقع در قسمت میانی پارک نیز به عنوان مسیر ارتباطی دیگری در نظر گرفته شد و به منظور آبیاری درختان اطراف آن، جوی‌هایی

طراحی و ایجاد گردید.

• بازنگری و طراحی مبادی ورودی پارک

در چنین پارک‌هایی که به علت شیب زیاد و طی کردن مسیرهای طولیل، خسته‌کننده‌اند و گروه‌های مختلف سنی، برای استفاده از آن مراجعه می‌کنند، طراحی باید به گونه‌ای باشد که فرد را مجبور به طی کردن مسیر طولانی نکند.

در باغ قدیمی، تنها یک ورودی در قسمت جنوب شرقی وجود داشت و ما تصمیم گرفتیم که دو ورودی دیگر در سمت خیابان جمشیدیه- که دسترسی ماشین‌رو به پارک از طریق آن میسر بود- در نقاطی که این امکان وجود داشت، طراحی کنیم.

بدین ترتیب ورودی‌ها، در راستای محوره‌های پارک (محور میانی و محور کاج) طراحی شدند، تا شخص با یک مکث، وارد شبکه ارتباطی داخلی پارک شود. هم‌چنین ورودی‌ها در حد شمالی و میانه پارک طوری واقع شدند که پس از پارک ماشین، بتوان با صعود به قسمت بالاتر، وارد پارک شد و از آنجا حرکت به سمت ارتفاعات را ادامه داد و هنگام خروج نیز بدون نیاز به رفت و برگشت اضافی از باغ خارج شد. از طرف مسیر کلک‌چال نیز سه ورودی برای پارک در نظر گرفته شد.

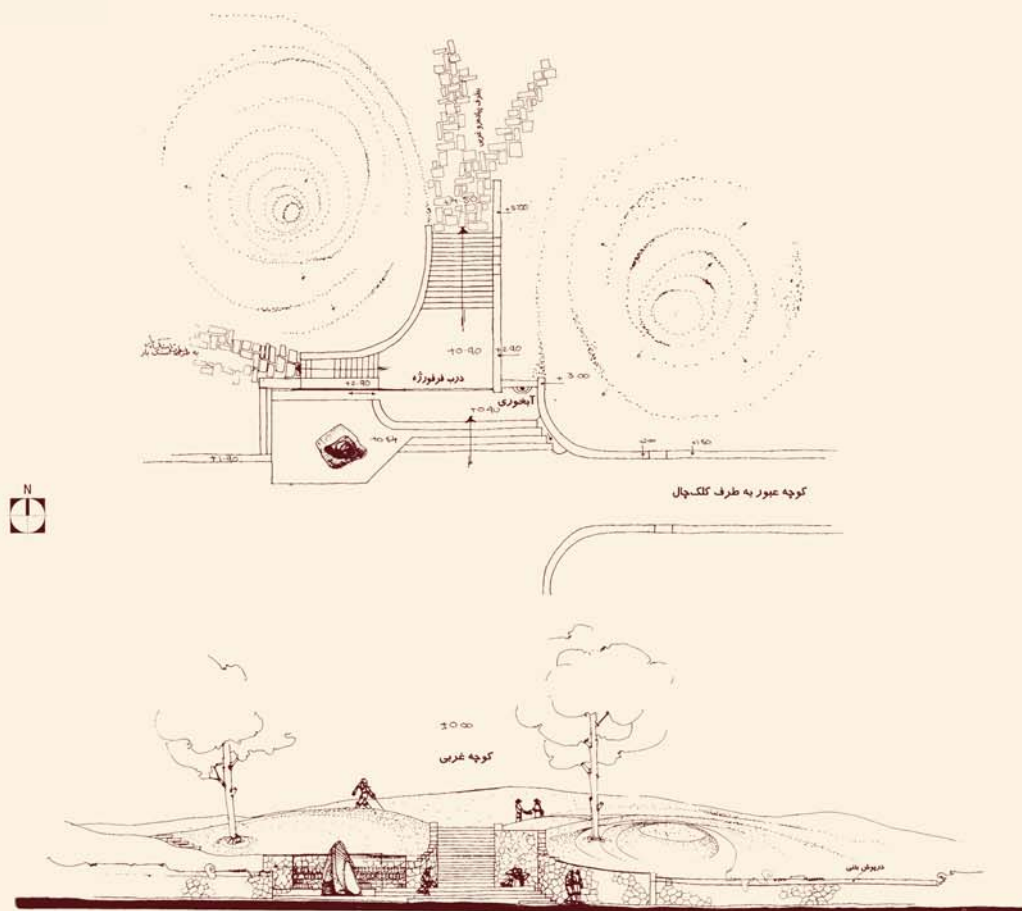
• عناصر ساختمانی

• رستوران: با بالکن وسیع مشرف بر چشم‌انداز گسترده تهران، در بالاترین محور شرقی- غربی، بر ستون‌های مورب آهنی به شکل و شمایل خانه‌های روستایی شمال ایران و با بیانی تازه‌تر طراحی و ساخته شد.

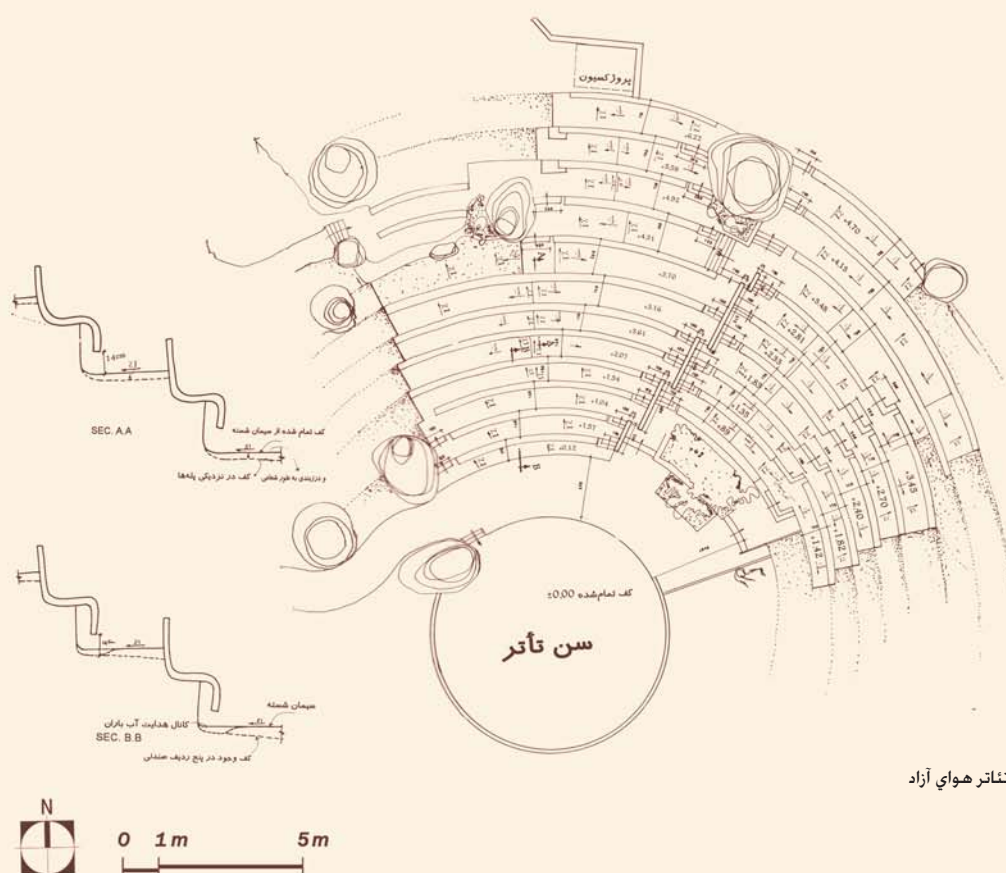
• پاتوق: ساختمانی است که در حال حاضر، نگارستان پارک جمشیدیه است. این ساختمان در اصل به عنوان پاتوقی برای کوهنوردان طراحی و از سنگ ساخته شد و یک بخاری هیزمی برای گرمی آن در زمستان پیش‌بینی و دیوار جنوبی آن شیشه‌ای و مشرف بر کوچه مسیر کلک‌چال طراحی گردید. با این فرض که کوهنوردان برای ملاقات با دوستان خود در آنجا، در کنار آتش گرد هم می‌آیند و گاه نیز نگاهی به کوچه مجاور می‌اندازند، روی سقف این ساختمان نیز شطرنجی سنگی ساخته شده بود که ورزشکاران در شرایط مناسب هوایی، در مدت انتظار، با آن سرگرم می‌شدند.

(اینک دیواره حفاصل بنا و کوچه، بلندتر شده، کاربری تغییر یافته و شطرنج روی سقف نیز زیر پوشش آسفالت قرار گرفته است).

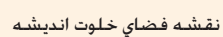
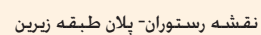
• ساختمان اداری: در شمال این بنا قرار دارد که به شکل خانه‌های کوهستانی شمال کشور طراحی گردید. بعدها تغییراتی توسط استفاده‌کنندگان در آن داده شد.

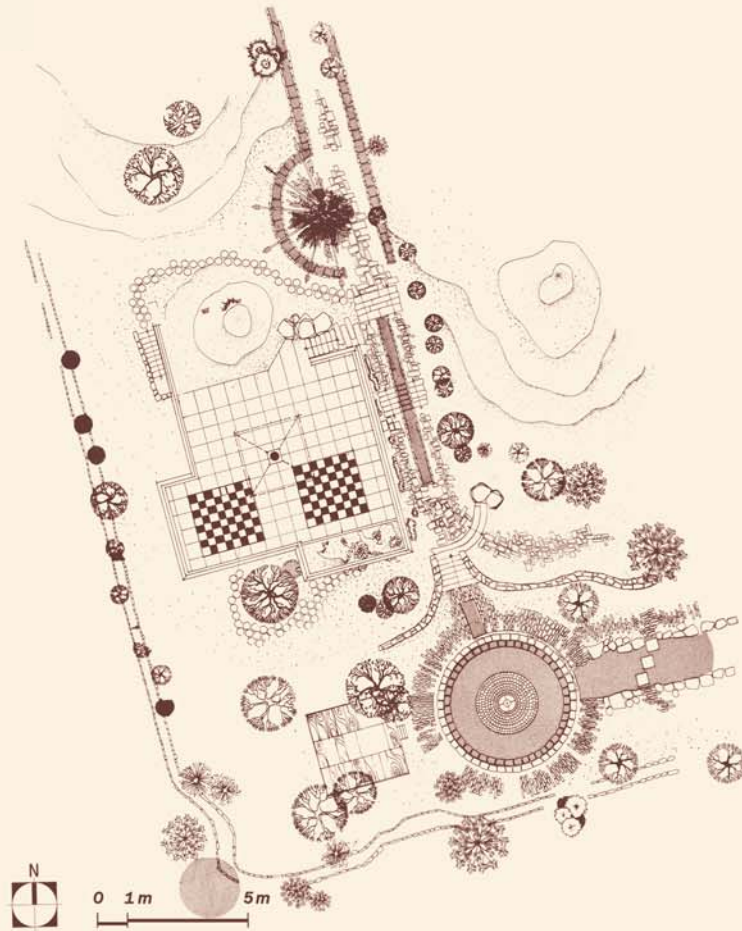

کروکی درب غربی به طرف کلکچال

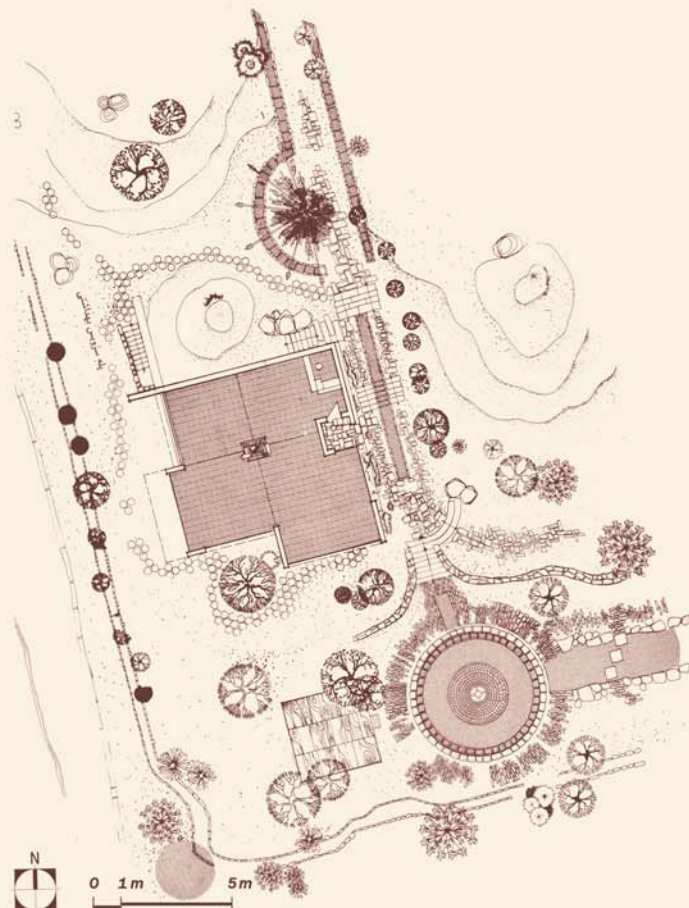

کروکی کف آمفی‌تئاتر هوای آزاد

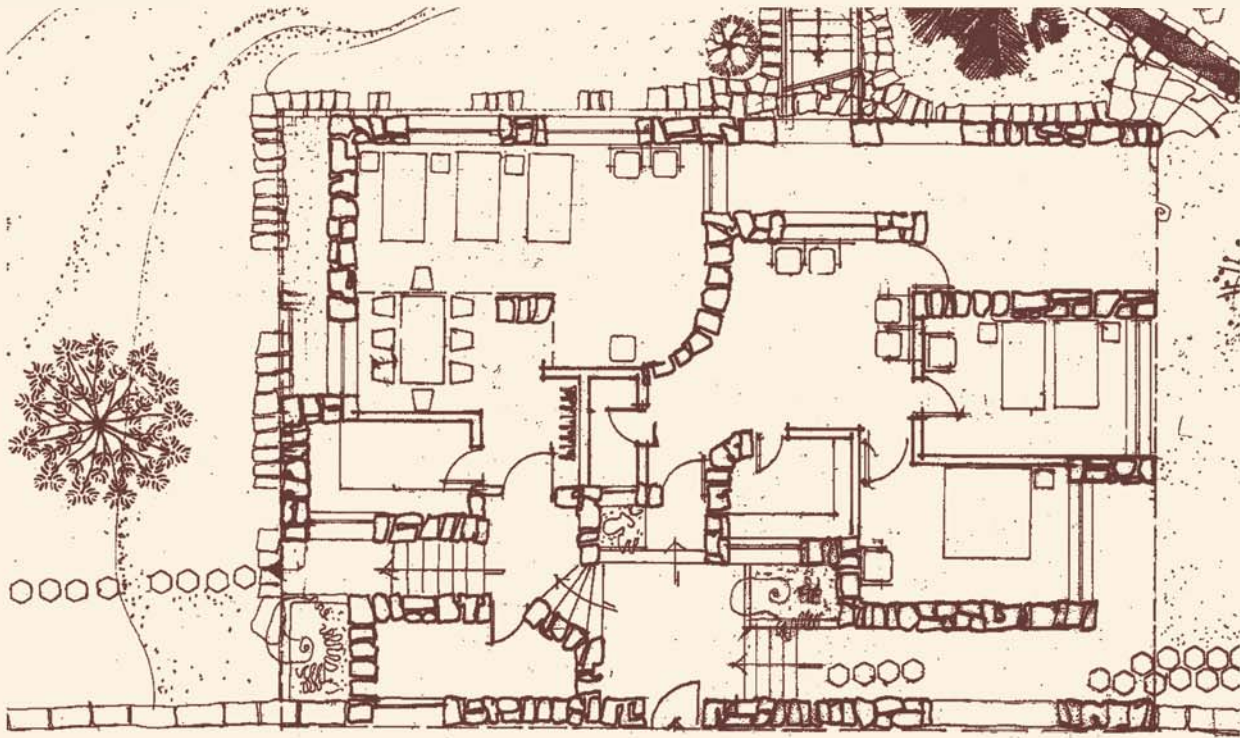

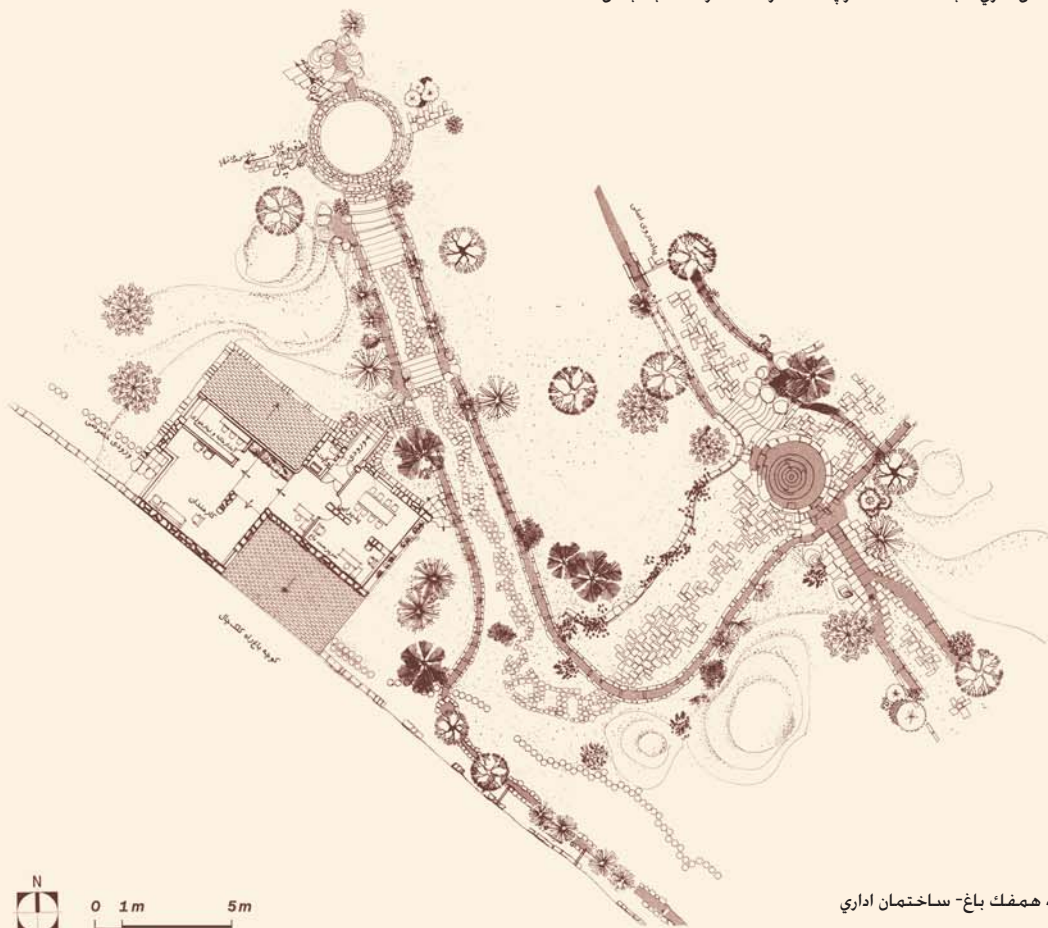
کروکی سقف پاتوق- کتابخانه و سایه بان نیم دایره

کروکی کف کتابخانه کودک

کروکی ساختمان اداری طبقه همکف کوچه- استراحتگاه و خانه باغبانان

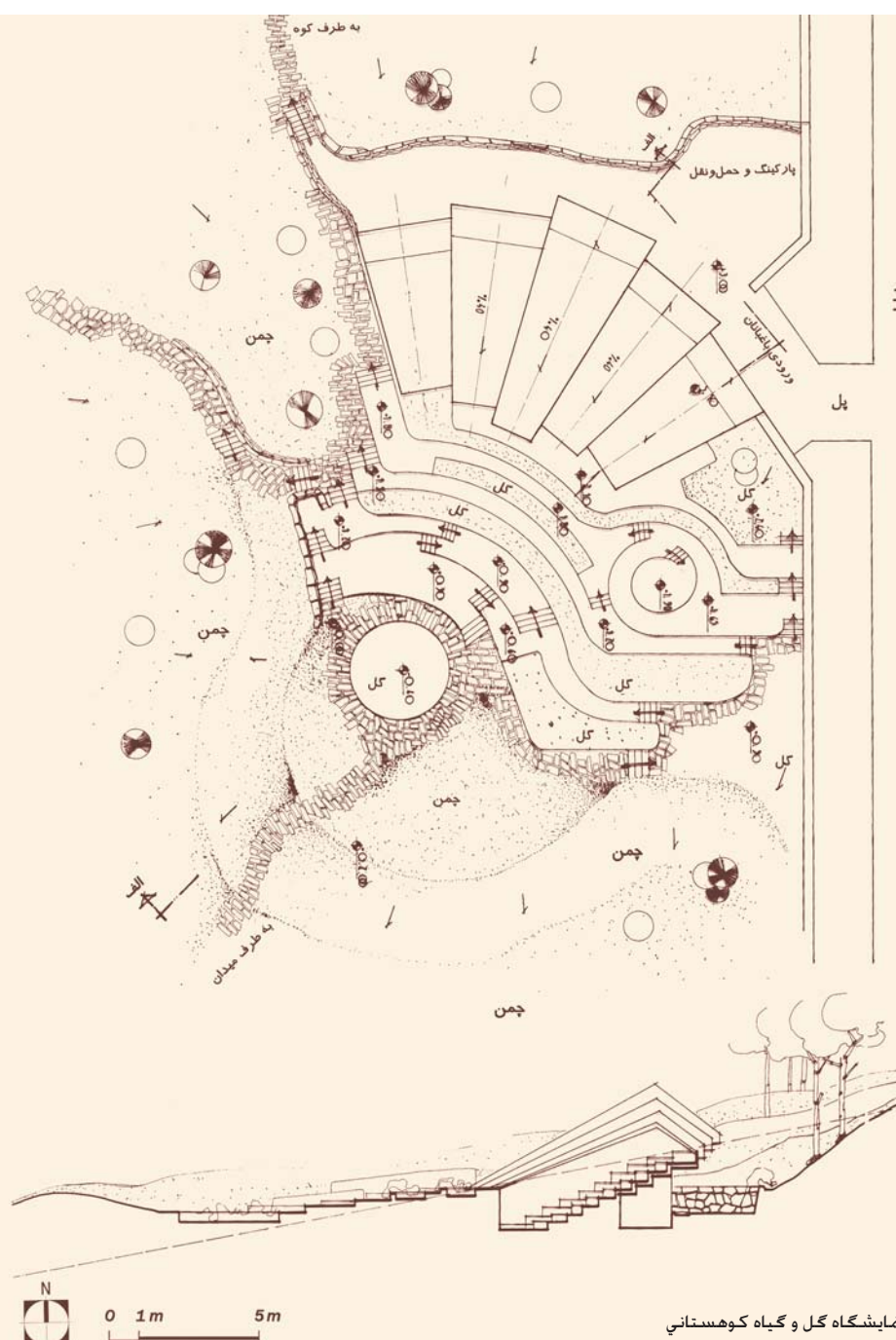
کروکی طبقه همکف باغ- ساختمان اداری

محل برای اجرای برنامه استفاده می‌شود. ولی اخیراً در اطراف صحنه درختانی بلند کاشته شده است که در برخی جهات منظر شهر را پوشانده است.

فضای خلوت اندیشه: این فضا بنا به ایده و سفارش شهیدانوی سابق به صورت گودالی پیچان و ملو از گل‌های فصل، طراحی و ساخته شد و معماری آن با سایر قسمت‌ها متمایز می‌باشد. در این فضا که دنج و عمیق است صدای آب و موسیقی ایرانی و بوی گل‌ها به هم درآمیخته‌اند.

گلخانه: گلخانه‌ای بزرگ و شیشه‌ای در مجاورت کوه قرار گرفته که برای پرورش و نمایش گیاهان کوهستانی ساخته شده است.

آمیختن تئاتر پارک: با ظرفیت ۳۰۰ نفر، در دامنه کوه و بخش شمال شرقی و مشرف به منظر گسترده شهر تهران قرار دارد. در این فضا برای تمایز با پیرامون، صندلی‌ها از سیمان سفید ساخته شده و در لابه‌لای آن‌ها هرکجا سنگ بزرگی وجود داشته، دست‌نخورده مانده است. در زیر این نیمکت‌ها، برای انتشار نور غیرمستقیم در محیط، روشنایی خطی نصب شد. در پشت آن، صحنه چشم‌انداز وسیع تهران. در واقع پرده زمینه را تشکیل می‌دهد. در حال حاضر گاه‌به‌گاه از این

کروکی ساختمان گلخانه و محوطه نمایشگاه گل و گیاه کوهستانی

قسمتی از استخر پای کوه

جزیره استخر

رقص آب به راست و چپ با تغییر خرم جویبار

عوامل مؤثر بر طرح

• نحوه استفاده از آب

در این پارک، جویبارها نقش مهمی دارند. برای جویبارها ضمن الهام گرفتن از اصول باغ‌سازی ایرانی، تنوعی را که فرد هنگام طی کردن یک مسیر در کوهستان در مقدار، صدا، شکل و مسیر جاری شدن آب‌های روان می‌بیند، ایجاد شده است.

آب باغ از چشمه‌های دره مجاور، (تنگ حصارک) ارتفاعات بالادست و چاه تأمین می‌شود و از بالادست بر اثر نیروی ثقل در سطح باغ به شکل‌های متنوع جریان می‌یابد و در جوی‌ها، نهرها و کرت‌ها، با چرخش و پیچش بسیار پیش می‌رود.

در بالاترین ارتفاع از آبشار، اصلی ایجاد می‌شود که برای ما کوهسارهایی را تداعی می‌کند که در آن‌ها آب به صورت قطره‌ای پایین می‌ریزد. پس از آن در طول مسیرها، پنهان و باز پدیدار می‌شود. شکل چشمه و آبشار به خود می‌گیرد. در سراسر باغ می‌گردد و سرانجام به برکه‌ای می‌ریزد که در آغاز ورود به پارک دیده می‌شود. در آنجا از درون آب‌نمای سنگی آرام فرو می‌ریزد.

در فصول کم‌آبی، به کمک پمپی که در زیر برکه کار گذاشته شده، آب به بالا بازگردانده و از آنجا بار دیگر در سطح باغ جاری می‌شود. برای تقسیم آب در مسیرهای گوناگون، دقت زیادی شده تا با وجود حجم کم، آب از همه جویبارها و نهرها بگذرد و از فواره‌ها و آبشارها فرو ریزد. همچنین برای زیاد جلوه دادن مقدار آب، از شگردهای طراحی معمول در باغ‌های ایرانی استفاده شده است. با کف‌سازی خاص و ایجاد اختلاف سطح، آب را موج و کف‌آلود کرده و با استفاده از شیب زمین و طراحی موانعی نامحسوس در مسیر آب نیز فضاهایی پرتنوع ایجاد شده که گذشته از زیبایی بصری، موسیقی طبیعی و آرامی را مترنم می‌سازد.

به وسیله سنگ‌ریزه‌های شکسته در کف جوی‌ها، صداهای زیر: با تعبیه سنگ‌های حفره‌دار، صداهای متناوب بم؛ با آبشارهای بزرگ سنگی، صدای ریزش آب در کوهستان؛ و با فواره‌های کوچک، صدای مداوم و ملایمی در فضای باغ طنین می‌اندازد. بازی با آب بیش از همه در محور دوم مرکزی باغ صورت گرفته است. در نقاطی از این مسیر، آب از پلکان‌های سنگی عبور می‌کند که با شیب‌های متفاوت یک بار به وسط گذرگاه، سپس به دوطرف، و باز در وسط جاری می‌شود که ما آن را رقص آب، نام گذاریم.

• مصالح

یکی از اصلی‌ترین مسائل ما، انتخاب مصالح مناسب و هماهنگ با محیط بود. از آجایی که به علت یخبندان در چند ماه از سال، حمل مصالح در شیب زیاد به محل و در داخل کارگاه با مشکلاتی همراه بود. تصمیم گرفتیم که مصالح اصلی را از محیط پیرامون پارک، یعنی معدن قدیمی واقع در پشت کوه جمشیدیه و سنگ‌های سرگردان کوهستان تهیه کنیم. سنگ‌های سرگردان روی کوه را که ناپایدار و برای قسمت‌های پایین‌دست بسیار خطرناک بودند، یا آن را خرد کرده و در محل مورد استفاده قرار می‌دادیم، یا با وسایل مکانیکی به پایین می‌کشیدیم و در طراحی پایین‌دست استفاده می‌کردیم، بجز چند استثناء، ساختمان‌ها و محوطه‌ها از سنگ ساخته شدند، اما به دلیل تعجیل در تکمیل پروژه‌ها برای افتتاح، در برخی از گذرهای فرعی از قطعات بتنی استفاده شد. عناصر و مجسمه‌ها نیز همه از سنگ یا در سنگ ساخته شدند.

• نظم کاشت

در طراحی کاشت دقت شد که هرکجا درخت، نهال و یا گیاهان کوهستانی از باغ قدیمی، باقیمانده بود حفظ شود و فضاهای گوناگون با توجه به ترکیب گیاهان موجود، جریان حرکت آب و سنگ‌ها، طراحی شوند. در چندین مورد درختان، مرکز آلاچیق قرار گرفتند و یا در طراحی برکه‌ها و آبگیرها در میان جزیره‌های کوچک حفظ شدند و درختان میوه قدیمی در کرت‌های میان محور اصلی باقی ماندند. کاشت گونه‌های گیاهی توسط مرحوم مهندس رحمانی و تقریباً بدون نقشه خاص انجام گرفت.

هر بخش که آماده می‌شد خویل ایشان می‌گردید و ایشان برحسب

طرح اجرا شده کاشت را سامان می‌دادند.

• مجسمه‌ها

شاید برای اولین بار در این پروژه بود که در ایران مجسمه‌ساز، سنگ‌تراش و پارک‌ساز برای سامان دادن يك فضا، مشترکاً همکاری می‌کردند. ما تلاش کردیم مجسمه‌هایی را که به صورت پیکره‌ای از انسان یا حیوان ساخته می‌شد، با فضای پارک تلفیق و از آن به عنوان يك عنصر کاربردی استفاده کنیم؛ مثل یا مجسمه‌هایی که به عنوان آبخوری استفاده می‌شد.

• نیروی کار

گروه‌های کاری در این طرح عبارتند بودند از:

۱. گروه استخراج سنگ از معدن و از کوه
۲. گروه سنگ‌تراشان (غالباً از همدان یا تبریز)
۳. گروه آهنگران برای ساخت نرده‌ها، آلاچیق‌ها، قفس‌ها و نوشته‌ها و نیز کردن قلم سنگ‌تراشان
۴. گروه جوشکاری، اسکلت برای ساخت اسکلت‌ها
۵. گروه بنایان به سرپرستی يك معمار
۶. گروه تکنسین‌ها برای اداره بخش‌های مختلف کار

• کارگاه‌ها

برای ساختن ابزار کار، تخت‌ها، آلاچیق‌ها، نرده‌ها و سایر اجزای فلزی، چوبی و سنگی در محل، کارگاه‌های آهنگری، نجاری و سنگ‌تراشی ایجاد شد.

اسامی کسانی که در طرح طراحی و اجرای باغ جمشیدیه مشارکت داشته‌اند.

ناظر عالی طرح:

فضای سبز:

مهندس منوچهر ایرانپور	مهندس رحمانی
معماران طراح (بر حسب حروف الفبا):	تاسیسات برقی:
مهندس روح‌اله نیک‌خصال	مهندس مظفر اخروی
مهندس غلامرضا پاسبان حضرت	تاسیسات مکانیکی:
مهندس محمد برقعی	منوچهر آهی
مدیر اجرایی ساختمان‌ها:	تاسیسات آبیاری:
مهندس ابوالقاسم حدادکاوه	شرکت بارش آب
مدیر اجرایی (کارگاه):	معمار تجربی:
مهندس جهانپور فرهمند	آقای مرتضی آشتی‌جو
طرح و اجرای مجسمه‌های سنگی	حفر چاه‌های عمیق:
آقای هوشمند وزیری	موسسه اسفندیاریگانگی

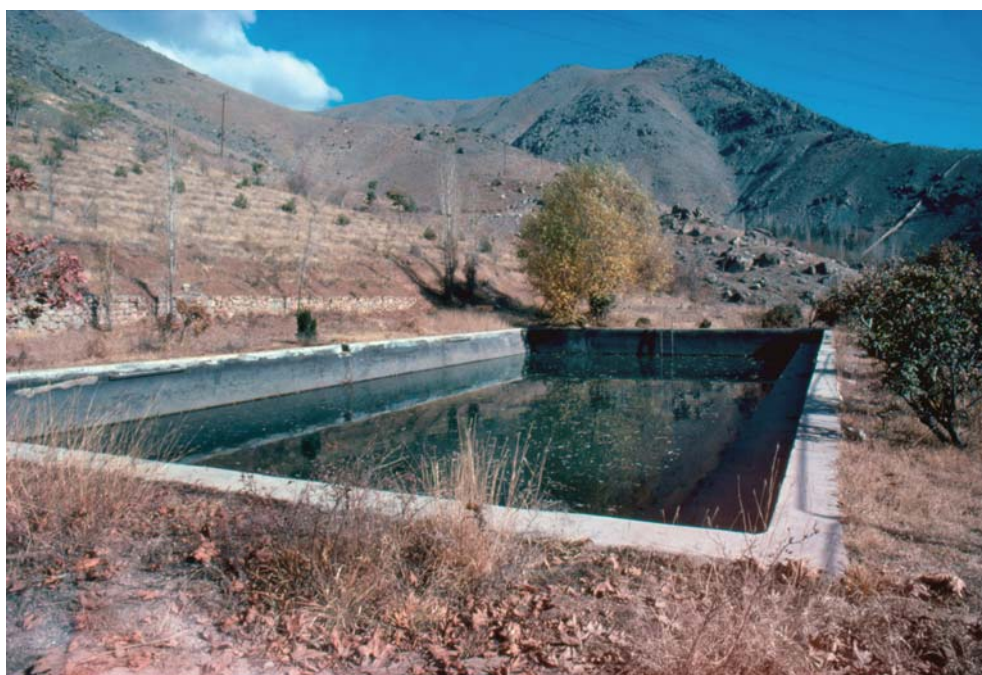
منظر زمستانی راه اصلی باغ جمشیدیه

راه اصلی باغ جمشیدیه (محور شرقی یا محور درختان چنار) ←

استخر با پاشویه ترکیب شده با انحنای بدنه کوه و آبشار با سنگ طبیعی در شمال آن و استخر قدیمی در داخل استخر جدید

استخر قدیمی و بدنه آن قبل از آغاز عملیات

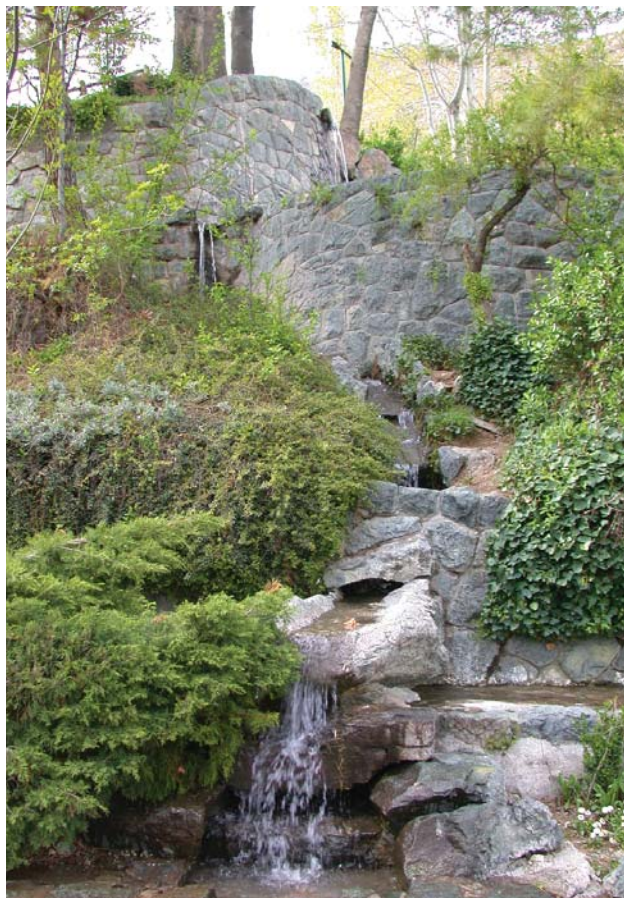
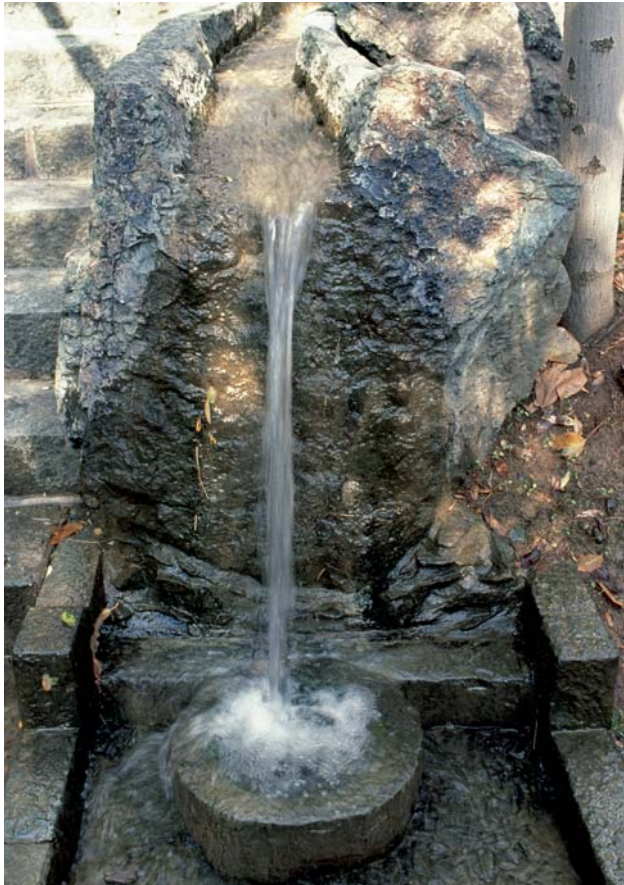
دیوار سنگی حافظ خاک در شمال باغ همراه با سنگ‌های بزرگ کشانده شده از ارتفاعات فرادست

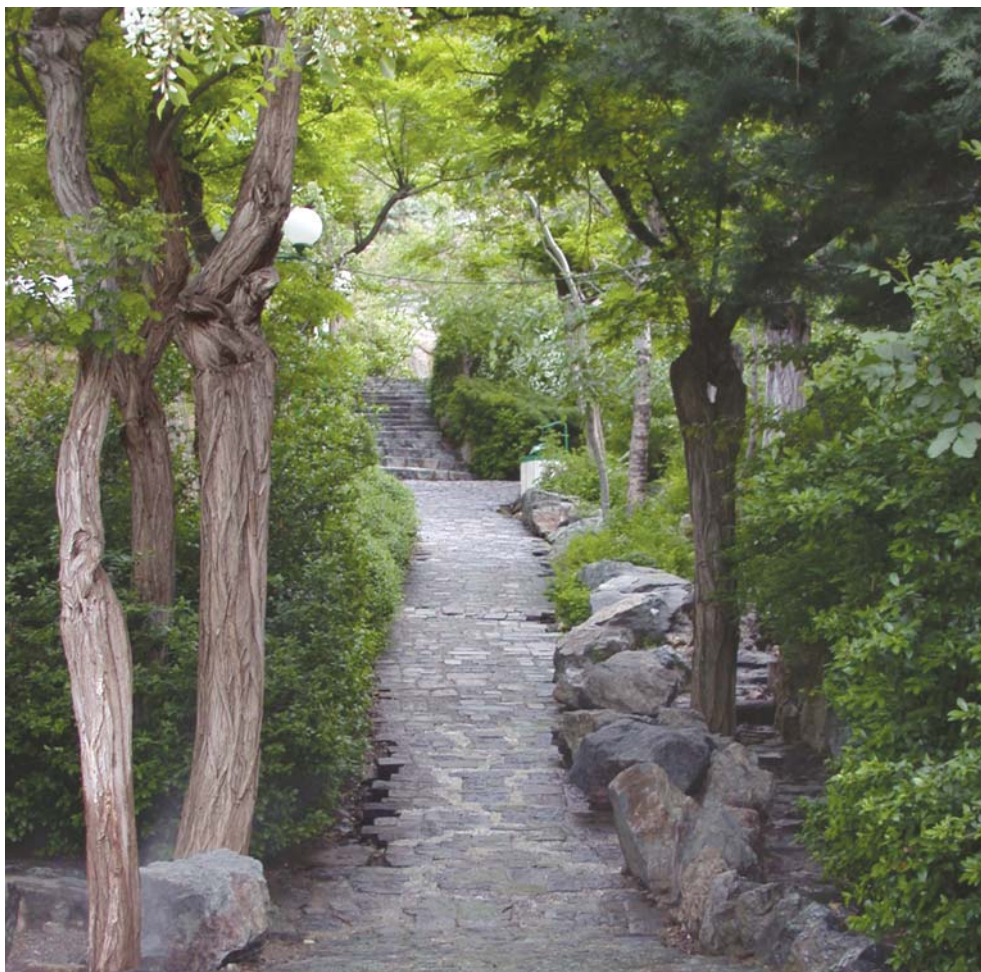
دیوار آجری مخروبه حافظ خاک قبل از احداث دیوار سنگی

چند منظره از استخر. بدنه شیب‌دار و مسیرهای ارتباطی سنگی از وسط استخر

چند منظره از جویبارهای مختلف باغ جمشیدیه

محور افاقیا- ورودی آمفی‌تئاتر هوای آزاد

محور شرقی- غربی. در شمال باغ

همان موقعیت پس از اجرای طرح جدید

وضعیت اختلاف سطح استخر با سطح زیر آن قبل از اجرا

همان موقعیت پس از اجرای طرح جدید

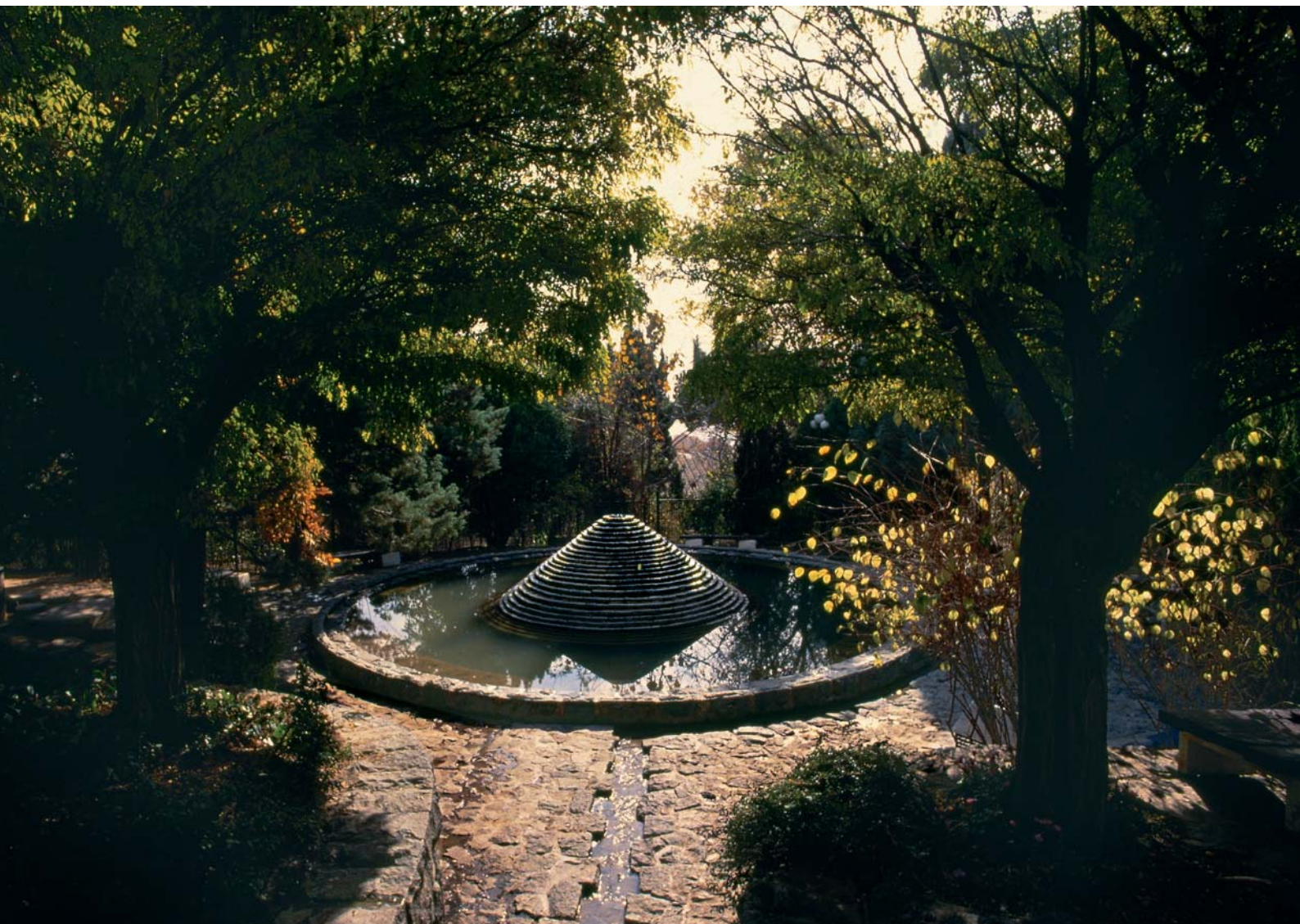
محور شرقی- غربی در شمال باغ قبل از اجرا

برکه آب در مجموعه بازی کودک

یکی از سایبان‌ها در ترکیب با آبخوری سنگی و محل نشستن

چند منظره از آبنا و آبشارهاي باغ

آمفی‌تئاتر هوای آزاد کودک و بازی شطرنج در بستر آن

برکه آب در مجموعه بازی کودکان

قفس پرندگان در مجموعه بازی کودک

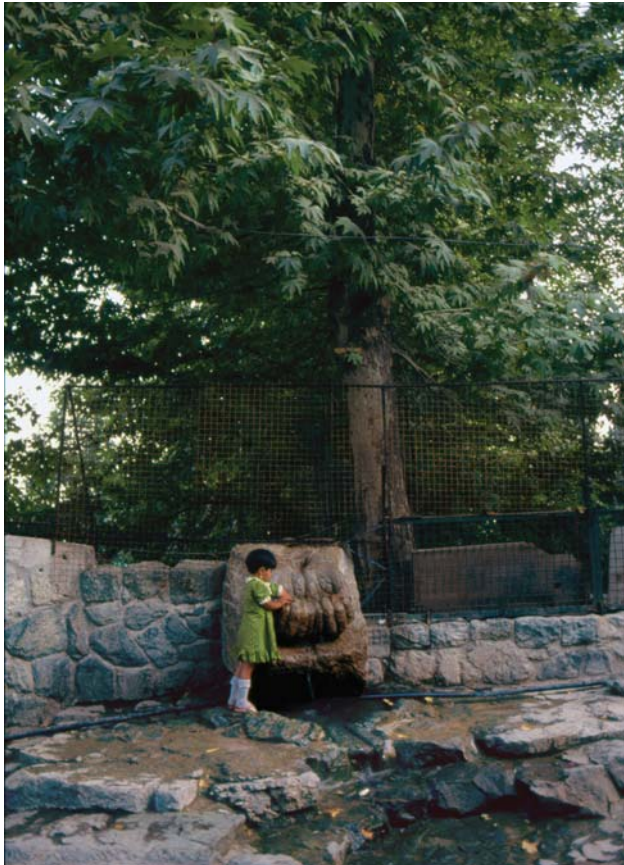
قفس پرندگان در مجموعه بازی کودک

غار بازی کودکان

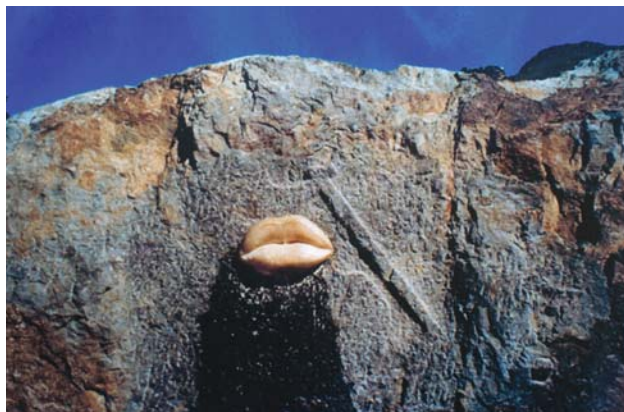
غار و سایه‌بان تور

آبخوري ورودی جنوبی

سقاخانه در ورودی از کوچه کلک‌چال

آبخوري با لب در میدان و محور شرقی

تندیس دو دست شکافته (قرار بود در میدان محور شرقی گذاشته و در آن گل کاشته شود).

پا و دست و علامت ورودی باغ

پوتین کوهنوردی- نشانه ورودی جنوبی باغ

همان محل پس از اجرای طرح

تراس زیر استخر قبل از اجرای طرح

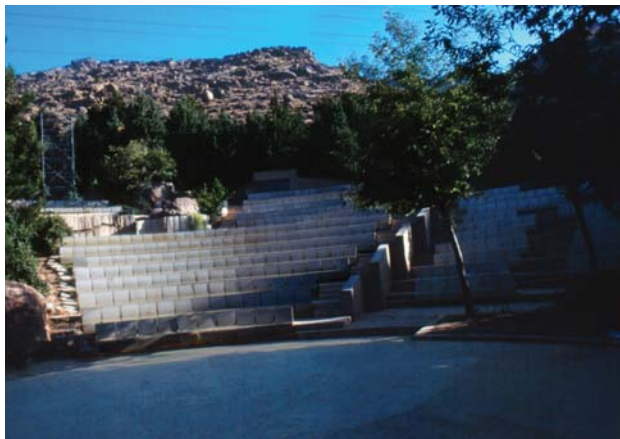
محور جویبارها بعد از ساخت

محور جویبارها (در وسط) قبل از ساخت

فضای خلوت اندیشه

آمفی‌تئاتر هوای آزاد

فضای داخل رستوران

ایوان رستوران مشرف به باغ

ساختمان اداری و استراحت باغبانان

ساختمان پاتوق (نگارخانه کنونی)

■ بخش نهم - طرح‌های مرتبط با باغ فردوسی

• طرح راهبردی باغ منظره

در مطالعات طراحی محیطی و طرح باغ فردوسی، باغ منظره که در همسایگی آن قرار دارد، مورد توجه واقع شده است و ویژگی‌های ملی و بین‌المللی اردوگاه منظره و عملکرد فرهنگی گذشته و کنونی آن در رابطه با آموزش و تفریح جوانان کشور، در نظر گرفته شده است. به طوری که در توسعه باغ جمشیدیه، نقش منظره بیش از پیش بسط داده شده و کمبودهای مجموعه فرهنگی منظره در طرح توسعه باغ جمشیدیه پیش‌بینی گردیده است:

- با توجه به امکانات موجود، می‌توان به مجموعه اردوگاه کوهنوردی کلک‌چال در رابطه با باغ جمشیدیه و طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال که از دارآباد تا گلابدره را در بر می‌گیرد به صورت یک پهنه بزرگ فرهنگی - ورزشی نگریست. به طوری که هر دو مجموعه از تسهیلات و تأسیسات زیربنایی مشترک بهره‌مند گردند.

- با راه‌اندازی پروژه بزرگ تله‌کابین از منظره تا کلک‌چال، امکان دستیابی اراضی منظره تا ارتفاعات بالای البرز و ارتباط میعادگاه فرهنگی ایران تا اردوگاه تفریحی - ورزشی کلک‌چال فراهم می‌شود.

- نقطه عطف اتصال اراضی منظره و اراضی جمشیدیه، مسافتی در حدود ۷۰۰ متر و در محل رسوبگیر است. در این نقطه تا حدودی دره وسعت یافته و امکان ایجاد میدان، دوربرگردان و یا استقرار تأسیسات مشترک وجود دارد.

- فصل مشترک باغ منظره و باغ جمشیدیه در خیابان جمشیدیه، توقف اتومبیل‌ها در روزهای تعطیل با تراکم شدید ترافیکی است و راه‌حل ارائه شده در طرح جمشیدیه چنین است:

- ایجاد تأسیسات پارکینگ مشترک برای استفاده از تأسیسات تله‌کابین در مدخل ورودی خیابان جمشیدیه و در انتهای جنوبی اراضی منظره.

- تعریض خیابان جمشیدیه از خیابان نیاوران تا انتها (دره جمشیدیه)، به منظور تسهیل تردد و ایجاد فضای پارکینگ‌های حاشیه‌ای.

- بازسازی مسیر رود - دره موجود جمشیدیه و پوشش

بخش‌هایی از آن برای ایجاد فضای پارکینگ حاشیه‌ای.

در انتهای خیابان جمشیدیه نیز میدانی پیشنهاد شده است که در واقع به عنوان دوربرگردان ترافیک خیابان بن‌بست جمشیدیه به شمار می‌رود. در صورت ایجاد یک مسیر ویژه منشجر از شمال اراضی منظره، خیابان جمشیدیه از بن‌بست خارج شده و امکان اتصال و ارتباط ترافیک با نواحی شرقی باغ منظره یعنی ناحیه جمال‌آباد برقرار می‌شود (در طرح تفصیلی این خیابان ترافیکی دیده شده است) و برای جلوگیری از قطع ارتباط منظره با ارتفاعات شمالی نیز تمهیداتی پیش‌بینی شده است.

- در داخل اراضی باغ منظره نیز به تناسب نیازهای وزارت آموزش و پرورش طرح تهیه شد که مورد تصویب قرار گرفت.

برای اجرایی شدن طرح‌ها، موارد زیر مورد موافقت مسئولین آموزش و پرورش و شهرداری قرار گرفت.

- ایجاد درآمد مستمر از طریق سرمایه‌گذاری مشترک و ایجاد تأسیسات خدماتی - تجاری در مجتمع پارکینگ‌ها، در مدخل خیابان جمشیدیه و استفاده از منابع درآمدی آن جهت ارتقای کیفیت و کارایی بیشتر در بخش میانی باغ منظره و هم‌چنین گسترش فضای سبز در بخش شمالی باغ منظره، پیش‌بینی شده است.

- تهیه طرح مشترک در فضاها و در مسیرهای مرتبط با آن، برای توسعه اردوگاه کلک‌چال و ایجاد فضاهای تکمیلی توأم با فضاهای توریستی - پذیرایی بین شهرداری و آموزش و پرورش پیش‌بینی شده است.

اسامی کسانی که در طرح راهبردی باغ منظره مشارکت داشتند.

منظره:

مطالعات شهرسازی:

دکتر پریچهر خوشبخت

مدیر طرح:

مهندس غلامرضا پاسبان حضرت مطالعات تأسیسات مکانیکی:

مهندس احمد حدادکاو

سرپرست طرح:

مهندس احمد سعیدنیا

مطالعات فضای سبز:

مهندس فتحعلی فرهاد ابوالضیاء

بررسی و تدوین ایده‌های طرح:

مهندس احمد سعیدنیا

مطالعات ترافیک و تأسیسات ارتباطی:

دکتر پریچهر خوشبخت

مهندس غلامرضا پاسبان حضرت

مهندس فتحعلی فرهاد ابوالضیاء مطالعات تأسیسات الکتریکی:

مهندس علی‌اصغر قهرمانی

مشاور سیستم حمل و نقل مکانیکی:

مهندس علی‌اکبرزاده از شرکت برآورد:

مهندس حسین حامدعظیمی

تله‌کابین

دکتر احمد جباری از شرکت

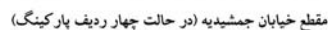
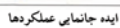
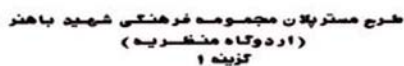
عبدالهادی علائی

آنرومول میدل ایست

مهندس حسین بهرامی از سازمان مطالعات اجتماعی:

مریم نوری

اتوبوس برقی تهران

وزیر وقت آموزش و پرورش و آقای مهندس آشوری، معاونت محترم عمران شهرداری تهران، در مورد چگونگی هماهنگی و همکاری وزارت آموزش و پرورش با شهرداری تهران، در اراضی منظریه تبادل نظر به عمل آمد. در این جلسه در مورد اهداف و ایده‌های طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال و طرح توسعه باغ جمشیدیه یعنی باغ فردوسی و امکانات استقرار تله‌کابین از منظریه و جمشیدیه تا کلک‌چال و همچنین امکان ایجاد هماهنگی در طرح‌های یاد شده که بیشتر در خدمت نسل جوان خواهد بود و ارتباط آن‌ها با طرح اردوگاه منظریه توضیح داده شد. در نتیجه این تفاهم حاصل آمد که با توجه به خصلت فرهنگی-آموزشی اردوگاه باهنر و ارزش‌های فرهنگی طرح توسعه باغ جمشیدیه و باغ فردوسی، این دو مجموعه با یکدیگر هماهنگ شوند تا امکان تقویت ارزش‌های عملکردی هر یک توسط مجموعه‌های دیگر به وجود آید. بنابراین یک طرح جامع یا راهبردی برای باغ منظریه تهران تهیه گردید که در چارچوب اهداف و سیاست‌های آموزش و پرورش و ایده‌های طرح جامع دره‌های شمال تهران و طرح اجرایی توسعه باغ جمشیدیه عمل کند و در محل‌های مختلف خیابان جمشیدیه امکان توسعه پارکینگ به وجود آید.

دیوارهای سیل‌گیر در رود- دره جمشیدیه

عملیات سنگ‌برداری برای احداث سیل‌گیر

• سیل‌گیر و رسوب‌گیرهای دره جمشیدیه

پس از وقوع سیل در سال ۱۳۶۶، بخش سیویل سازمان مشاور فنی شهر تهران بر اساس طرح‌های تیپ، اقدام به تهیه طرح یک سیل‌گیر برای دره جمشیدیه کرد که با بستر سنگی و پیچ و خم‌های موجود در سایت انطباق نداشت و اجرای آن تقریباً غیرممکن می‌نمود و مستلزم صرف هزینه‌های کلان و تخریب طبیعت بود. محل مکانیابی سیل‌گیر نیز در قسمت پایین دره بود به‌طوری‌که قسمت‌های بالایی در هنگام وقوع سیل در معرض خطر قرار می‌گرفت، ما پیشنهاد کردیم که پس از اتمام مطالعات جامع‌تر در مورد حوزه سیل‌گیر، محل آن به بالایی دره منتقل شود تا قسمت‌های پایین دست ایمن شده و امکان تردد و گردشگری در آن به وجود آید، اما متأسفانه، مورد توجه قرار نگرفت و شهرداری منطقه یک، راساً و بر اساس نقشه‌های موجود اقدام به خاک‌برداری و ساخت رود- دره در محل کرد که پس از مدتی به علت بروز مشکلات اجرایی، کار رها گردید و ترکیبی از خاک و سنگ و زباله و حوضچه‌های بتنی در مسیر اصلی سیل برجای ماند که خود عامل خطر ساز دیگری در هنگام وقوع سیل است و امید است نقص این رسوب‌گیر رفع گردد.

در فاصله تهیه این کتاب، شهرداری اقدام به ساخت سیل‌گیر دیگری، کمی بالاتر از محل قبلی نموده و آن را به اجرا درآورد. این محل نیز با محل پیشنهادی این مشاور فاصله دارد.

• طرح رسوب‌گیر تنگ حصارک

برای دره سرسبز و خرم تنگ حصارک، طرح سیل‌گیر مشابهی، بدون توجه به طبیعت و توپوگرافی آن تهیه شده بود. در این مورد نیز ما پیشنهاد کردیم که مطالعاتی در مورد خاک‌شناسی، زمین‌شناسی، حوزه آبریز و... صورت بگیرد تا از وقوع حوادث ناگوار جلوگیری شود و به خصوص وضعیت طبیعی دره نیز حفظ شود. خوشبختانه در این مورد اقدامی در جهت خاک‌برداری و تخریب صورت نگرفته، اما این طرح هم‌چنان بلا تکلیف است.

• مشکل پارکینگ باغ فردوسی و جمشیدیه

به منظور حل معضل پارکینگ برای باغ جمشیدیه و باغ فردوسی، در جلسه‌ای با حضور آقای دکتر نجفی

پی نوشت ہ

بخش دهم - پی‌نوشت‌ها

۱. ایران کشوری است مستقر بر فلاتی مرتفع که دو رشته‌کوه البرز و زاگرس و کویری در وسط بر آن موثرند و غالب شهرهای کشور برای استفاده از امکانات ناشی از حضور کوه‌ها، در دامنه و در ارتباط با کوه‌ها و رود- دره‌های آن‌ها مستقر شده‌اند. از جمله مشهد، تهران، اصفهان، شیراز، کرمان، خرم‌آباد و غیره.

۲. نمونه‌های این فعالیت‌ها در رود- دره دریند، درکه، فرحزاد و غیره قابل بررسی است.

۳. مهندسین مشاور بافت‌شهر که مسئولیت مطالعه و تهیه طرح راهبردی و تفصیلی منطقه یک تهران را نیز به عهده دارد، بنا به تجربیات قبلی و مطالعات خود، بارها در این زمینه یادآوری نموده و در گزارش‌هایی راه‌حل ارائه داده و با مهندس مشاور طرح جامع تهران نیز جلسه برگزار و توضیح داده است و امید می‌رود این یادآوری‌ها به تصمیمی اصولی در ضوابط ساخت و ساز در شمال تهران منجر گردد.

۴. متأسفانه ما هنوز فاقد ضوابط و دستورالعمل‌های ساخت و ساز و کدهای ملی برای ساخت و ساز در شهرها هستیم، طبعاً در زمینه ساخت و ساز کوهستانی نیز کار مهمی صورت نگرفته است.

۵. این جایزه در سال ۲۰۰۱ طی مراسمی در قلعه باستانی حلب در شهر حلب سوریه با حضور نخست‌وزیر سوریه پرنس آقاخان و مقامات دانشگاهی آن کشور و سایر کشورها اهدا گردید. جایزه به اشخاص زیر تعلق گرفت:

- غلامرضا پاسبان حضرت- معمار- برای مدیریت و طراحی کل باغ
- مهندس فرهاد ابوالضیاء- معمار منظر- برای طراحی فضای سبز باغ
- آقای غلامحسین کریاسچی- به عنوان شهردار تهران- برای پشتیبانی از اجرای طرح

- آقای مهندس ابوالقاسم آشوری- به عنوان معاونت عمرانی شهرداری تهران- برای پشتیبانی از اجرای طرح

که رئیس سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران به نمایندگی از شهرداری تهران جوایز مربوط به شهرداری تهران را دریافت نمود و قرار شد لوحه مربوط به جایزه در مدخل باغ نصب گردد که این موضوع از طرف سازمان پارک‌ها هنوز عملی نشده است.

۶. در این مدت مقالات مختلفی در مجلات معماری، شهرسازی و معماری منظر درباره باغ فردوسی نوشته شده است که از جمله به موارد زیر می‌توان اشاره نمود.

- مجله گفتگوی تمدن‌ها شماره ۱۹ دی‌ماه ۱۳۸۰
- مجله معمار، شماره ۱۵، زمستان ۱۳۸۰
- ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۳۳، بهمن ۱۳۸۰
- مجله معماری و شهرسازی، شماره ۶۵-۶۶، فروردین ۱۳۸۱

- مجله شهر، شماره ۲۱، بهار ۱۳۸۱

- ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۴۰، شهریور ۱۳۸۱

- INDIAN ARCHITECT, DEC 2001 مجله:
- ARCHITECTURE, JUN 2002 مجله:
- A+U, FEB 2002 مجله:
- LANDSCAPE ARCHITECTURE, 9/2002 مجله:

۷. مرحوم مهندس فرهاد ابوالضیاء در بهمن‌ماه ۱۳۸۲ درگذشت. درگذشت ایشان واقعاً ضایعه جبران‌ناپذیری برای رشته معماری منظر ایران بوده است.

۸. پژوهش در شناخت باغ‌های ایران، علیرضا آریان‌پور، چاپ اول، ۱۳۶۵، فصل یکم.

۹. جمشیدیه از نام جمشید برگرفته شده است. جمشید فرزند تهمورث دیوبند که بسیاری اکتشافات، ابداعات و نوآوری‌ها به او نسبت داده شده در روزگار او روز هرمزد فردین را نوروز خواندند و نام فردوسی از نام شاعر بلندآوازه ایران که تلاش سی‌ساله‌اش برای احیا، حفظ و بالندگی زبان پارسی و یادآوری شکوه گذشته ایران کارگر افتاد و بسیاری معتقدند بر اثر این تلاش اکنون ایران وجود دارد و ایرانیان به فارسی صحبت می‌کنند.

۱۰. مراسم افتتاح باغ جمشیدیه با حضور شاه‌سابق، ملکه سابق و مهمان ایشان آقای سدارسنگور شاعر آفریقایی و رئیس جمهور سنگال انجام شد. مراسم افتتاح باغ فردوسی با حضور آقای هاشمی رفسنجانی رئیس جمهور انجام شد.

۱۱. مطالعات طراحی محیط دره‌های کلک‌چال که فشرده آن در همین کتاب ارائه شده است در تاریخ ۷۴/۹/۱۴ در سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران تصویب گردید.

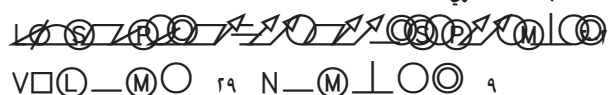
۱۲. طی سال‌ها بین وزات آموزش و پرورش و شهرداری تهران در مورد تعریض خیابان جمشیدیه و تخریب دیوارها و ساختمان‌های آموزش و پرورش اختلاف نظر بود. من از آقای دکتر نجفی وزیر وقت دعوت نمودم که از طرح باغ فردوسی دیدن نمایند و در این دیدار پیشنهاد نمودم که هر سه باغ جمشیدیه، فردوسی و منظریه را به صورت هماهنگ برای حضور و استفاده نسل جوان قرار دهیم و در چنین صورتی شهرداری و آموزش و پرورش با کمک هم این سه فضا را آماده کنند. این پیشنهاد مورد قبول قرار گرفت و تفاهم‌نامه‌ای هم بین آقای دکتر نجفی وزیر محترم آموزش و پرورش و آقای مهندس آشوری معاونت شهرداری تهران برای سرمایه‌گذاری مشترک در این منطقه امضا شد و قرار شد طرح راهبردی اراضی منظریه در چارچوب همین توافق توسط مشاور بافت شهر انجام گردد که انجام و تصویب شد ولی به علت تغییرات در شهرداری تهران و آموزش و پرورش، سایر موارد که مهم‌ترین آن

در بدنه برج سنگی پناهگاه کلک‌چال اسامی واحدهای (رسدهای) پیشاهنگی استان‌ها و شهرهای مشارکت‌کننده ذکر شده است.

۲۴. اظهارنظر مربوط به زمان تهیه طرح است. در سال‌های اخیر تحولاتی در این پناهگاه صورت گرفته است.

۲۵. منظور از دو آب محلی است به همین نام که دو رشته آب ناشی از برف و چشمه‌ها از دو سوی این دره به هم پیوسته و به سوی تهران سرازیر می‌شوند.

۲۶. مجله معماری

۲۷. کتاب

ناشر

۲۰۰۱ H—△⑤□∅

۲۸. در حال حاضر من مدیر مطالعات و طراحی مهندسين مشاور بافت شهر هستم.

۲۹. آقای مهندس صفاري‌زاده در آن هنگام دانشجوی معماری دانشگاه تهران بود.

۳۰. پیمان مدیریت عبارتست از قراردادی است که پیمانکار هزینه‌های اجرای طرح را با حضور ناظران کارفرما پرداخت و درصدی به عنوان حق‌الزحمه مدیریت کارگاه دریافت می‌دارد.

۳۱. پیمانکار انتخاب شده شرکت ساختمانی هلوچین بود. که اسامی مدیران آن که در کارگاه حضور داشتند عبارتند از آقای مهندس سیداحمد میرجعفری مدیرعامل، آقای مهندس جواد سلیمی (مرحوم) و آقای مهندس محمدرضا بمایان (دکتر).

۳۲. مشکلات از آنجا ناشی می‌شد که اولاً برخی از کارشناسان کارفرما در کار دخالت و اعمال سلیقه می‌نمودند و ثانیاً کیفیت اجرای کار مورد تایید نبود و چون تخریب و اجرای مجدد به هزینه کارفرما بود مشکلات تشدید می‌گردید.

۳۳. در بخش آخر این کتاب به این موارد اشاره شده است.

۳۴. در همین کتاب توضیحاتی درباره این طرح‌ها و ارتباط آن‌ها با یکدیگر و یا باغ فردوسی ارائه شده است.

۳۵. بخش شرقی (محور آبشارها در شمال باغ جمشیدیه) باغ به مدت حدود ۱۰ سال ناتمام رها شده بود. در سال ۱۳۸۴ شهرداری منطقه یک تصمیم به اتمام کف‌سازی‌های ناتمام بخش مرکزی و تکمیلی طرح گرفت که تا حدی انجام گردید ولی بخش‌های دیگر طرح فعلاً بلاتکلیف است.

۳۶. این بخش جزو قسمت‌های در حال تکمیل است.

آماده ساختن ارتفاعات منظریه، ارتفاعات جمشیدیه، ارتفاعات و مسیر کلک‌چال برای استفاده جوانان بود. تکمیل نگردید.

۱۳. ایده‌ها و پیشنهادها ارائه شده هم به صورت کلی و عمومی که قابل استفاده در تمام موارد مشابه در سایر رود- دره‌های تهران و شهرستان‌هایی که در راهبردها، ایده‌ها و راهکارها به صورت فشرده اشاره شده است و هم به صورت خاص برای رود- دره‌های چهارگانه مورد نظر که در جزئیات اقدامات هر دره توضیح داده شده است.

۱۴. مهندس مشاور بافت شهر تاکنون چندین طرح برای احیای رود- دره‌ها در سراسر کشور با رویکرد طراحی شهری- محیطی مطالعه و ارائه نموده است. از جمله: رود- دره وکیل‌آباد- مشهد. رود- دره فرحزاد- تهران. رود- دره طربقه و شان‌دیز و ... در مشهد. رود- دره گنجنامه- عباس‌آباد- همدان. رود- دره ولنجک- تهران. رود- دره ریحان- خمین و غیره که امید است به تدریج و با اجرای ایده‌های ارائه شده برای آن‌ها. رود- دره‌های یاد شده از تخریب و نابودی گت یابند و تجربیات حاصل از اجرای طرح‌ها بتواند کمکی به تدوین ضوابط عملی برای گت سایر دره‌ها شود.

۱۵. نمونه‌های اینگونه باغ‌ها، توسط این مشاور در طرح طراحی کالبدی بدنه‌های بزرگراه چمران- تهران و همچنین در رود- دره‌های یاد شده در ردیف ۱۴ فوق طراحی گردیده است.

۱۶. ایده اتصال فضاهای منفرد پیرامون رود- دره‌ها به هم، ابتدا در طراحی کالبدی بدنه‌های بزرگراه چمران- مصوب سال ۱۳۷۱ مطرح و سپس در همه طرح‌های یاد شده در ردیف ۱۴ پیگیری گردیده است.

۱۷. این پهنه‌ها در تراز مشخص و یا خط مستقیم قرار نمی‌گیرند بلکه بعد از انجام مطالعات طراحی شهری- محیطی و متناسب با امکانات و محدودیت‌های هر محدوده یا منطقه تدقیق می‌شود.

۱۸. منظور از تخته‌گاه محل تلاقی مجموعه مسیرهای مشجر کوهستانی در منطقه مناسبی است که امکان ارائه خدمات بدون فشار بر طبیعت وجود دارد. در مسیر کلک‌چال و قبل از پناهگاه، سطحی گسترده وجود دارد. با نام کل جیران که می‌تواند بدین منظور مورد استفاده قرار گیرد. ۱۹. این اظهارنظر مربوط به زمان تهیه طرح است. اخیراً شهرداری منطقه اقدامی را برای ساماندهی این دره انجام داده است.

۲۰. چگونگی انجام این امر، هم در طرح باغ فردوسی و هم در طرح راهبردی اردوگاه باهنر (منظریه) ارائه شده است.

۲۱. این موارد در طرح باغ فردوسی به انجام رسیده است.

۲۲. در بخش دیگری از کتاب یادآوری شد که تعداد خانه‌های دیگری نیز باید احداث شود که در حال حاضر انجام نشده است.

۲۳. مسیر کلک‌چال و باغ بنایی و پناهگاه کلک‌چال توسط سازمان پیشاهنگی (سابق) و با همت مرحوم دکتر بنایی به وجود آمده است.

۳۷. با توجه به تغییرات مدیریت در شهرداری به نظر می‌رسد ساخت چنین مجموعه‌ای حداقل فعلاً منتفی است.
۳۸. قرار بود تعدادی از خانه‌های اقوام از جمله گیلان و مازندران و ... در ضلع غربی و در دره تنگ حصارک ساخته شود. که در بخش‌هایی از تنگ حصارک نیروهای نظامی مستقر و بخش‌هایی نیز توسط بنیاد مستضعفان سیم‌خاردار کشیده شد و احتمالاً این خانه‌ها نیز فعلاً ساخته نخواهند شد.
۳۹. سامان‌دهی خیابان جمشیدیه بخشی از طرح راهبردی باغ منظریه است که در توافقی که با پیگیری اینجانب به عمل آمد جناب آقای دکتر نجفی وزیر وقت وزارت آموزش و پرورش و جناب آقای مهندس آشوری (معاون عمرانی شهرداری تهران) توافق نمودند تشکیلات و شرکت مشترکی تشکیل داده و برای حل و فصل مشکلات موجود اقدامات زیر را با همکاری انجام دهند:
- الف) خیابان جمشیدیه تعریض و پارکینگ‌های آن سازمان یابد.
- ب) خیابان شمالی حدفاصل کوه و باغ منظریه با عرض محدود و به صورت مشجر به اجرا درآید و ارتباط محله دارآباد و محله جمشیدیه برقرار گردد.
- پ) مجموعه‌ای خدماتی در جنوب اراضی باغ منظریه شکل گیرد.
- ت) تله‌کابین کلک‌چال راه‌اندازی گردد.
- ث) طرح راهبردی باغ منظریه توسط مشاور بافت‌شهر تهیه گردد. (که انجام شد)
- ج) هزینه‌های انجام شده در هر طرف به عنوان آورده آن طرف در این شرکت منظور شود
- با تغییرات در مدیریت شهرداری و وزارت آموزش و پرورش، طرح‌های فوق نیز بلا تکلیف مانده‌اند.
۴۰. در روز افتتاح با حضور رئیس‌جمهور وقت، طبق پیش‌بینی‌های طرح، در هر یک از خانه‌های چهارگانه اقوام، نوازندگان و آوازخوانان محلی در محل خود مستقر و می‌نواختند. که بسیار تماشائی و دیدنی بود ولی پس از آن اجازه حضور آنان در خانه اقوام داده نشد.
۴۱. به گزارش طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال، گزارش مرحله اول گسترش باغ جمشیدیه-مهندسان مشاور بافت‌شهر-سال ۱۳۷۲ مراجعه شود.
۴۲. نقشه‌برداری این کوه توسط مهندسین مشاور برداشت درمقیاس‌های ۱:۵۰۰ و ۱:۲۰۰ تهیه شده است.
۴۳. به توضیحات طرح راهبردی اردوگاه منظریه در پایان کتاب مراجعه شود.
۴۴. به توضیحات شماره ۴۱ مراجعه شود.
۴۵. به توضیحات شماره ۳۹ مراجعه شود.
۴۶. به توضیحات شماره ۳۹ مراجعه شود.
۴۷. به توضیحات شماره ۳۹ مراجعه شود.
۴۸. به گزارش طرح طراحی محیطی دره‌های کلک‌چال در همین کتاب مراجعه شود.
۴۹. پیشنهاد ایجاد خانه‌های اقوام توسط دوست عزیز جناب آقای مهندس محمدرضا نصیری طوسی (کارشناس کامپیوتر) داده شد که همواره از ایشان متشکرم.
۵۰. منظور از نظارت، نظارت شهرداری برای جلوگیری از ساخت‌وساز غیرمجاز در خارج از محدوده شهر و در اراضی پاکوهی است.
۵۱. خانم اکرامی، سه مجسمه: فریاد، خرس خفته و چهره انسان را به عهده گرفتند. که اولی بنا به درخواست و سلیقه ایشان به بوف تغییر شکل یافت. سنگ رویه چهره انسان در ضمن کار فروریخت و کامل نشد و خرس خفته عیناً اجراء شد.
۵۲. در فقدان دوست و همکار ارجمند مرحوم مهندس فرهاد ابوالضیاء این بخش که حاصل تفکر و اندیشه ایشان است و می‌بایست توسط ایشان نوشته شود. نیز به وسیله من کروکی و نوشته شده است.
۵۳. این کروکی کاشت به طور دستی توسط مرحوم مهندس فرهاد ابوالضیاء تهیه شد که به همان صورت اسکن و چاپ شده است.
۵۴. این فهرست توسط شاگرد و همکار مرحوم مهندس ابوالضیاء، خانم مهندس ناهید علی‌طالب تهیه گردیده است.
۵۵. به صفحات ۱۸۰ و ۱۸۱ مراجعه شود.
۵۶. طرح مرحله اول و دوم تهیه و تصویب شده است ولی به علت تغییر مدیریت و فقدان بودجه اجراء نگردیده است.
۵۷. امید است با نگاشتن این بخش کارفرمایان در سراسر کشور به اهمیت اجراء ایده‌ها و توصیه‌های طراحان و مهندسان مشاور توجه جدی مبذول دارند.
۵۸. در طرح‌های تکمیلی تهیه شده در سال ۱۳۸۴، که توسط پیمانکار منطقه یک شهرداری اجرا گردید، برای صرفه‌جویی، به جای تخریب تمام دیوار حدفاصل دو باغ جمشیدیه و فردوسی، از زیر آن ارتباطی به باغ فردوسی یعنی به محور آبشارها طراحی و اجراء شد.
۵۹. مسئولین مالی (حسابداران، کارپردازان و معاونان مالی) به علت عدم آشنایی با مفاهیم و مبانی طرح در بعضی مواقع از سرخیزخواهی و تقلیل هزینه پروژه و برخی مواقع به علت داشتن سلیقه نامناسب، از طریق اعمال فشارهای مالی، تصمیمات ناصحیح خود را دیکته و اعمال می‌کنند.
۶۰. برخی موارد مدیریت‌های بهره‌برداری پارک بدون توجه به ایده‌های طرح دخالت‌های نابجایی در طرح می‌کنند. پارک شفق در خیابان

یوسف‌آباد تهران و پارک لاله در تهران نمونه این دخالت‌ها هستند.

۱۱. نمونه مجتمع فرهنگی- تفریحی کوهسنگی مشهد است که در زمانی که از طرف هیئت امناء با ترکیب مناسبی از مسئولین اداری-اجرایی و اساتید دانشگاهی دارای جریه حرفه‌ای اداره می‌شد از توفیق بیشتری برخوردار بود.

۱۲. در آن هنگام مدیر فنی و معماری آقای مهندس منوچهر آریان‌پور بودند.

۱۳. مساحت دقیق باغ مشخص نیست. زیرا معمولاً صاحبان باغ‌های پایکوهی با کاشت درخت در ارتفاعات بالادست این اراضی را به باغ خود منضم می‌کنند.

۱۴. چون طراحی و اجرا همزمان صورت می‌گرفت گزارش نیز تهیه نشد که در آن میانی طراحی مطرح گردد و مواردی که مطرح شده است نظر اینجانب نسبت به روند طراحی و اجرا است.

۱۵. کروکی‌های دستی سایت و ساختمان‌ها توسط اینجانب نقشه‌های فضایی خلوت اندیشه توسط مهندس روح‌اله نیک‌خصال و نقشه‌رستان توسط آقای مهندس ابوالقاسم حدادکاوه انجام گردیده است.

بخش یازدهم- معرفی عکاسان تصاویر کتاب

صفحه	موقعیت	عکاس	تاریخ	صفحه	موقعیت	عکاس	تاریخ	صفحه	موقعیت	عکاس	تاریخ
۶	-	۱	۱۳۸۲	۹۱	-	۲	۱۳۸۱	۱۵۵	پایین	۴	۱۳۸۱
۷	بالا	-	-	۹۲	بالا	۱	۱۳۷۸	۱۵۶	بالا	۲	۱۳۸۱
۸	بالا	۱	۱۳۷۶	۹۲	پایین	۲	۱۳۸۴	۱۵۶	پایین	۱	۱۳۸۱
۸	وسط	۱	۱۳۸۳	۹۳	-	۱	۱۳۸۰	۱۵۷	بالا	۲	۱۳۸۱
۸	پایین	۱	۱۳۷۶	۹۵	بالا	۱	۱۳۷۱	۱۵۷	پایین	۱	۱۳۷۱
۱۰	-	۱	۱۳۷۱	۹۵	پایین	۱	۱۳۸۰	۱۵۸	بالا	۲	۱۳۸۱
۱۱	-	۱	۱۳۷۲	۹۶	-	۱	۱۳۸۰	۱۵۸	پایین	۳	۱۳۸۷
۱۸	بالا	۱	۱۳۷۰	۹۸	-	۲	۱۳۸۱	۱۵۹	بالا	۲	۱۳۷۸
۱۸	وسط بالا	۲	۱۳۷۱	۹۹	-	۱	۱۳۸۱	۱۵۹	پایین	۲	۱۳۸۱
۱۸	وسط پایین	۱	۱۳۷۱	۱۰۰	-	۱	۱۳۸۰	۱۶۰	-	۱	۱۳۸۴
۱۸	پایین	۱	۱۳۷۱	۱۰۱	-	۱	۱۳۸۰	۱۶۱	-	۱	۱۳۸۱
۲۷	-	۱	۱۳۸۱	۱۰۲	-	۱	۱۳۸۱	۱۶۲	-	۴	۱۳۸۴
۳۰	-	۱	۱۳۸۱	۱۰۳	-	۴	۱۳۸۴	۱۶۳	-	۱	۱۳۸۴
۳۱	-	۱	۱۳۸۱	۱۰۴	-	۴	۱۳۸۴	۱۶۴	-	۱	۱۳۸۴
۳۲	-	۱	۱۳۸۳	۱۰۵	بالا	۱	۱۳۸۴	۱۶۵	بالا	۲	۱۳۸۴
۳۳	-	۱	۱۳۷۱	۱۰۵	پایین	۱	۱۳۸۳	۱۶۵	پایین	۲	۱۳۸۰
۳۵	-	۴	۱۳۸۴	۱۰۶	بالا	۲	۱۳۸۱	۱۶۶	بالا	۴	۱۳۸۴
۴۰	-	۱	۱۳۷۱	۱۰۶	پایین	۳	۱۳۸۷	۱۶۶	پایین	۱	۱۳۸۴
۴۴	بالا چپ	۲	۱۳۷۲	۱۰۷	-	۵	۱۳۸۲	۱۶۷	-	۱	۱۳۸۱
۴۴	بالا راست	۲	۱۳۷۱	۱۰۹	بالا	۱	۱۳۷۱	۱۶۸	-	۱	۱۳۸۴
۴۴	پایین چپ	۱	۱۳۷۱	۱۰۹	پایین	۲	۱۳۷۴	۱۶۹	-	۱	۱۳۸۴
۴۴	پایین راست	۱	۱۳۷۱	۱۱۲	-	۲	۱۳۸۱	۱۷۰	-	۱	۱۳۸۴
۴۵	-	۱	۱۳۷۱	۱۱۳	-	۱	۱۳۸۱	۱۷۱	بالا	۱	۱۳۸۴
۴۶	بالا	۱	۱۳۸۳	۱۱۴	-	۱	۱۳۷۶	۱۷۱	پایین	۱	۱۳۷۱
۴۶	وسط	۴	۱۳۸۳	۱۱۵	-	۱	۱۳۷۶	۱۷۲	-	۱	۱۳۸۴
۴۶	پایین	۱	۱۳۸۳	۱۱۶	-	۲	۱۳۸۱	۱۷۳	-	۴	۱۳۸۴
۵۲	-	۱	۱۳۸۴	۱۱۷	-	۸	-	۱۷۴	-	۱	۱۳۸۴
۵۵	-	۱	۱۳۷۱	۱۱۹	بالا	۱	۱۳۷۱	۱۷۵	بالا	۱	۱۳۸۱
۵۶	-	۱	۱۳۷۱	۱۱۹	پایین	۲	۱۳۷۰	۱۷۵	پایین	۳	۱۳۸۱
۵۷	-	۱	۱۳۷۱	۱۲۲	-	۲	۱۳۸۱	۱۷۶	بالا	۴	۱۳۸۴
۵۸	-	۱	۱۳۷۱	۱۲۳	-	۲	۱۳۸۱	۱۷۶	پایین	۲	۱۳۸۱
۵۹	-	۱	۱۳۷۱	۱۲۴	بالا	۲	۱۳۸۱	۱۷۷	-	۱	۱۳۸۴
۶۰	-	۱	۱۳۷۱	۱۲۴	پایین	۱	۱۳۸۱	۱۷۸	بالا راست	۴	۱۳۸۴
۶۱	-	۱	۱۳۷۱	۱۲۵	-	۱	۱۳۸۱	۱۷۸	بالا چپ	۱	۱۳۸۴
۶۲	-	۱	۱۳۷۳	۱۲۷	بالا	۱	۱۳۷۱	۱۷۸	پایین راست	۱	۱۳۸۴
۶۵	-	۱	۱۳۷۳	۱۲۷	وسط	۱	۱۳۷۱	۱۷۸	پایین چپ	۴	۱۳۸۴
۶۶	-	۱	۱۳۷۱	۱۲۷	پایین	۱	۱۳۸۴	۱۷۹	-	۲	۱۳۸۴
۶۷	-	۱	۱۳۷۱	۱۳۳	-	۱	۱۳۷۱	۱۸۰	بالا	۱	۱۳۸۴
۶۸	-	۱	۱۳۷۱	۱۳۴	-	۱	۱۳۷۱	۱۸۰	پایین	۱	۱۳۷۱
۶۹	-	۱	۱۳۷۱	۱۳۶	بالا	۱	۱۳۷۶	۱۸۱	بالا	۱	۱۳۸۴
۷۰	-	۱	۱۳۷۱	۱۳۶	وسط راست	۱	۱۳۷۴	۱۸۱	پایین	۱	۱۳۷۱
۷۱	-	۱	۱۳۷۸	۱۳۶	وسط چپ	۱	۱۳۷۴	۱۸۲	بالا	۴	۱۳۸۴
۷۳	-	۱	۱۳۸۳	۱۳۶	پایین راست	۱	۱۳۷۴	۱۸۲	پایین	۱	۱۳۷۱
۸۱	بالا	۱	۱۳۸۴	۱۳۶	پایین چپ	۱	۱۳۷۴	۱۸۳	-	۱	۱۳۸۴
۸۱	بالا وسط	۴	۱۳۸۴	۱۴۴	راست	۱	۱۳۸۴	۱۸۴	بالا	۱	۱۳۸۴
۸۱	پایین وسط	۲	۱۳۸۱	۱۴۴	چپ	۳	۱۳۸۷	۱۸۴	پایین	۱	۱۳۷۱
۸۱	پایین	۲	۱۳۸۱	۱۴۵	-	۱	۱۳۸۴	۱۸۵	-	۲	۱۳۸۴
۸۳	-	۷	۱۳۸۷	۱۵۱	-	۳	۱۳۸۴	۱۸۶	-	۱	۱۳۸۴
۸۴	بالا	۱	۱۳۷۱	۱۵۲	-	۱	۱۳۸۴	۱۸۷	-	۲	۱۳۸۱
۸۴	پایین	۷	۱۳۸۷	۱۵۳	-	۴	۱۳۸۴	۱۸۸	بالا راست	۱	۱۳۸۴
۸۵	-	۱	۱۳۷۱	۱۵۴	بالا	۳	۱۳۸۴	۱۸۸	بالا چپ	۱	۱۳۸۴
۸۹	-	۴	۱۳۸۱	۱۵۴	پایین	۱	۱۳۷۸	۱۸۸	پایین	۲	۱۳۸۴
۹۰	-	۳	۱۳۸۷	۱۵۵	بالا	۲	۱۳۸۱	۱۸۹	بالا راست	۲	۱۳۸۱

صفحه	موقعیت	عکاس	تاریخ	صفحه	موقعیت	عکاس	تاریخ	صفحه	موقعیت	عکاس	تاریخ
۱۸۹	بالا چپ	۲	۱۳۸۴	۲۳۴	وسط راست	۱	۱۳۷۳				
۱۸۹	پایین راست	۲	۱۳۸۴	۲۳۴	وسط چپ	۱	۱۳۵۷				
۱۸۹	پایین چپ	۲	۱۳۸۱	۲۳۴	پایین راست	۱	۱۳۵۷				
۱۹۰	-	۲	۱۳۸۱	۲۳۴	پایین چپ	۱	۱۳۵۷				
۱۹۱	-	۱	۱۳۸۱	۲۳۵	بالا راست	۲	۱۳۵۷				
۱۹۲	-	۱	۱۳۸۱	۲۳۵	بالا چپ	۲	۱۳۵۷				
۱۹۳	-	۱	۱۳۸۱	۲۳۵	وسط راست	۲	۱۳۷۳				
۱۹۴	-	۱	۱۳۸۴	۲۳۵	وسط چپ	۱	۱۳۵۷				
۱۹۵	-	۲	۱۳۸۱	۲۳۵	پایین راست	۲	۱۳۷۳				
۱۹۶	-	۱	۱۳۸۱	۲۳۵	پایین چپ	۱	۱۳۷۳				
۱۹۷	-	۱	۱۳۸۴	۲۳۶	بالا راست	۱	۱۳۵۵				
۱۹۸	-	۱	۱۳۸۱	۲۳۶	بالا چپ	۱	۱۳۵۷				
۱۹۹	-	۱	۱۳۸۱	۲۳۶	پایین راست	۱	۱۳۵۵				
۲۰۰	بالا	۱	۱۳۸۴	۲۳۶	پایین چپ	۱	۱۳۵۷				
۲۰۰	پایین	۲	۱۳۸۱	۲۳۷	بالا راست	۱	۱۳۷۳				
۲۰۱	-	۱	۱۳۷۸	۲۳۷	بالا چپ	۱	۱۳۷۸				
۲۰۲	-	۱	۱۳۷۸	۲۳۷	وسط راست	۲	۱۳۷۸				
۲۰۳	-	۱	۱۳۷۸	۲۳۷	وسط چپ	۲	۱۳۷۸				
۲۰۴	-	۱	۱۳۷۸	۲۳۷	پایین راست	۱	۱۳۷۸				
۲۰۵	-	۶	۱۳۸۵	۲۳۷	پایین چپ	۱	۱۳۷۸				
۲۰۶	-	۶	۱۳۸۵	۲۴۰	-	۱	۱۳۸۳				
۲۲۱	بالا	۱	۱۳۸۱								
۲۲۱	وسط	۱	۱۳۷۳								
۲۲۱	پایین	۱	۱۳۷۳								
۲۲۴	-	۶	۱۳۸۵								
۲۲۵	-	۱	۱۳۷۸								
۲۲۶	بالا	۱	۱۳۸۴								
۲۲۶	پایین	۱	۱۳۷۵								
۲۲۷	بالا	۱	۱۳۸۴								
۲۲۷	پایین	۱	۱۳۵۷								
۲۲۸	بالا	۱	۱۳۷۳								
۲۲۸	وسط راست	۱	۱۳۷۳								
۲۲۸	وسط چپ	۱	۱۳۷۳								
۲۲۸	پایین راست	۴	۱۳۸۴								
۲۲۸	پایین چپ	۴	۱۳۸۴								
۲۲۹	بالا راست	۱	۱۳۷۱								
۲۲۹	بالا چپ	۱	۱۳۷۱								
۲۲۹	پایین راست	۱	۱۳۷۱								
۲۲۹	پایین چپ	۳	۱۳۷۱								
۲۳۰	بالا	۱	۱۳۸۱								
۲۳۰	پایین	۱	۱۳۸۴								
۲۳۱	-	۱	۱۳۸۴								
۲۳۲	بالا راست	۱	۱۳۵۵								
۲۳۲	بالا چپ	۱	۱۳۷۳								
۲۳۲	وسط راست	۱	۱۳۵۵								
۲۳۲	وسط چپ	۱	۱۳۷۳								
۲۳۲	پایین راست	۱	۱۳۵۷								
۲۳۲	پایین چپ	۱	۱۳۵۷								
۲۳۳	بالا	۲	۱۳۷۳								
۲۳۳	پایین راست	۴	۱۳۸۴								
۲۳۳	پایین چپ	۱	۱۳۷۳								
۲۳۴	بالا راست	۱	۱۳۷۳								
۲۳۴	بالا چپ	۲	۱۳۷۳								

درباره نویسنده کتاب غلامرضا پاسبان حضرت

در سال ۱۳۲۳ در مشهد متولد و در سال ۱۳۵۱ از دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران در رشته معماری با درجه ممتاز فارغ التحصیل گردید.

فعالیت معماری وی از دوران دانشجویی و از سال ۱۳۴۶ با همکاری با مهندس حسین امانت آغاز و با طراحی خانه‌های مسکونی در شهرک دریاکنار در شمال، همکاری در طراحی سایت میدان آزادی و برخی از دانشکده‌های دانشگاه شریف تهران ادامه یافت.

در سال ۱۳۵۱ همراه با دو نفر از همکارانش مهندسان مشاور «آپ» را تأسیس نمود که تا سال ۱۳۵۸ فعال بود و طراحی ویلا و آپارتمان‌های متعدد، هتل، شعبه خنایار بانک ملی و باغ جمشیدیه تهران را انجام داد.

از آن سال با گروه بزرگ‌تری از همکاران، مهندسان مشاور بافت شهر را تأسیس نمود که دو دهه به عنوان مدیر عامل و مدیر طراحی در آن فعالیت نمود و اینک با سمت مدیر مطالعات و طراحی در این مهندسان مشاور مشغول به کار است.

در این مدت در مشاور یاد شده طراحی و مدیریت ۶ گروه از طرح‌ها از جمله طرح‌های زیر را انجام داده است.

۱. مسکن، شهر جدید، شهرک و مجتمع‌های مسکونی جنوب کشور از جمله شهر جدید بعثت در جنوب که جمعاً به حدود ۴۰۰۰ واحد مسکونی بالغ می‌گردد.

۲. ساختمان‌های عمومی (فرهنگی، ورزشی، تفریحی و ...) در نقاط مختلف کشور حدوداً ۴۵ طرح

۳. مجتمع‌های فراغتی (فرهنگی، ورزشی، تفریحی، گردشگری) از جمله کوهسنگی مشهد، پلی اکریل اصفهان جمعاً ۱۶ طرح

۴. باغ‌های عمومی و معماری منظر شهری از جمله باغ فردوسی، بدنه بزرگراه مدرس در تهران جمعاً ۱۷ طرح

۵. طرح‌های طراحی شهری- محیطی که رویکردی نوین بوده و توسط وی مطرح گردیده، (برای مطالعه و طراحی شهری محدوده‌هایی از شهر که از طبیعت متأثر و یا بر آن موثرند) در ۱۵ شهر و جمعاً ۲۶ طرح

۶. طراحی شهری، تفصیلی، آماده‌سازی، بازسازی جمعاً ۱۲ طرح

از بین طرح‌های یاد شده، طرح مجتمع‌های فراغتی به علت ایجاد محیط مساعد تعامل شهروندان، باغ‌های عمومی به علت فراهم آوردن تعامل شهروندان در محیط طبیعی و طراحی شهری- محیطی به علت رویکرد حفاظت، احیاء و بهره‌برداری پایدار انسان از محیط‌های شهری- طبیعی مورد توجه، تأکید و پیگیری بیشتر وی می‌باشد.

یادنامه مرحوم مهندس فرهاد ابوالضیاء

ایشان در سال ۱۳۲۳ در شهر تبریز متولد شد و در سال ۱۳۴۵ با اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته مهندسی باغبانی از دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران فارغ التحصیل گشت، سپس برای ادامه تحصیل در رشته معماری منظر (Landscape Architecture)، در سال ۱۹۷۵ موفق به اخذ درجه فوق لیسانس حرفه‌ای از دانشگاه ایالتی لوئیزیانا گردید و مدتی به تدریس در همان دانشگاه اشتغال داشت. پس از بازگشت به ایران، برای شکل‌گیری رشته مهندسی طراحی محیط در دانشگاه فارابی فعالیت نموده و پس از آن، چند سالی در دانشگاه تهران و دانشگاه علم و صنعت مشغول به تدریس شد. در اوایل دهه هفتاد، همکاری خود را با گروه مهندسی طراحی محیط زیست دانشگاه تهران آغاز نمود و در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۷۶ به عنوان مدیر گروه، مسئولیت گروه مهندسی طراحی محیط را عهده‌دار شد.

استاد ابوالضیاء در ۸۲/۱۱/۱۶ بدرود حیات گفت.

برخی از آثار طراحی محیط و منظر آن فقید عبارتند از:

دانشگاه بوعلی سینا- همدان، محوطه آپارتمان‌های تهران تاج یک- تهران، شهرک مسکونی کارکنان پالایشگاه گاز کنگان- جم، محوطه کارخانه نساجی بروجرد، باغ غدیر- اصفهان، محوطه‌های دانشکده‌های فنی- مهندسی و علوم پایه مجتمع آموزش عالی دهخدا- قزوین، اقامتگاه سران کشورهای اسلامی (حافظیه)- تهران، اجلاس سران کشورهای اسلامی- تهران، مجتمع‌ها و ویلاهای بزرگ مسکونی- اطراف تهران، هتل پنج ستاره ائل گولی- تبریز، پنج ستاره- کرمان، چهارستاره وکیل‌آباد- مشهد، بانک مرکزی (داودیه)- تهران، محوطه کتابخانه ملی- تهران، ایشان هم‌چنین با مهندسان مشاور بافت شهر به مدت دو دهه در طرح‌های زیر همکاری نمود.

۱. محوطه مجتمع مسکونی ماهان- تهران

۲. پارک ۲۲ بهمن، پارک نخل ناخدا و بلوار ساحلی- بندرعباس*، پارک بزرگ آزادگان- تهران*

۳. طراحی کالبدی پیرامون بزرگراه چمران- تهران*

۴. باغ فردوسی (توسعه پارک جمشیدیه)- تهران*

۵. طراحی راهبردی دره‌های تهران*

۶. پردیس پارس- تهران*

۷. شهر جدید بعثت- خوزستان*

۸. مجتمع کوهسنگی- مشهد*

۹. بدنه بزرگراه مدرس- تهران*

۱۰. رود- دره فرحزاد- تهران*

۱۱. باغ یادبود تهران*

۱۲. فرودگاه امام خمینی- تهران*

۱۳. بازپیرایی پارک بعثت- تهران*، پارک ملت- مشهد*

۱۴. باغ و مهمانسرای تشریفاتی وزارت نفت- تهران*

و تعداد دیگری طرح‌های فضای سبز در پروژه‌های مختلف در سراسر کشور.

* در مشاور بافت شهر به همراه مهندس پاسبان حضرت انجام شده است.